

TALIJANSKI DOKUMENTI

BROJ 204

IZVJEŠTAJ KRALJEVSKE KVESTURE U SPLITU OD 10. SIJEČNJA
1942. PREFEKTU SPLITA O DOGAĐAJIMA U SPLITU U VREMENU
OD 30. PROSINCA 1941. DO 9. SIJEČNJA 1942.¹

Preporučeno

Predati na ruke!
Zurno

KR. KVESTURA SPLIT

Pov. br. 0540/Kab.

10. siječnja 1942-XX

Predmet: Desetodnevni izvještaj.

EKSELENCIJI PREFEKTU

S p l i t

30. prosinca 1941. — U 11 sati eksplodirala je jedna bomba tipa »Breda-« u Kaštel-Lukšiću u zgradi podešenoj za poljsku bolnicu 348; bomba je bila smještena u dimnjaku upaljene peći, ali nije bilo posljedica. Ovu prostoriju je ranije koristilo jedno odjeljenje Kr. karabinjera.

31. prosinca 1941. — Oko 19 sati, jedan vojnik iz 1. čete 151. bataljona divizije »Perugia«, za vrijeme službe u patroli na dijelu željezničke pruge Kaštel-Kambelovac—Kaštel-Lukšić, napadnut je i razoružan prema njegovom pričanju od dvadesetak naoružanih osoba. Napadači su, navodno, pobjegli preko polja kada je pristigla druga patrola.²

U toku je istraga.

31. prosinca 1941. — U 19.30 sati, u mjestu Cava Vecchia (hrvatski teritorij), iz pištolja je ubijen, iz osвете iz koristoljubivih razloga, izvještaj Matković Petra Nikola, rođen 5. 12. 1921. godine u Kučinama, ovdje nastanjen, radnik. Njega su ubili Jaman Kajo pok. Stipe i Jerković Lovra Jerko, i jedan i drugi iz Comisa (Klisa) demilitarizirana zona.³

¹ Original (Upkan na pisačem stroju) u Arhivu vn, arhiva talijanska, reg. br. SI/J—1, k. 569.

² Akciju su izvršili partizani iz Kaštelanske Sete.

* Nikolu Matkovića, talijanskog Spijuna, ubili su pristalice NOP-a.

1. siječnja 1942. — U ranim jutarnjim satima, na Porta Aurea (Zlatna vrata) u Splitu, primijećen je nacrtan komunistički amblem. Odmah je naređeno da se zid očisti.

1. siječnja 1942. — U 20 sati, u Poljudu u Splitu, vojnici iz 540. auto-sekcije ispalili su iz karabina nekoliko metaka, bez posljedica u pravcu nepoznate osobe koja je zatim pobjegla.

2. siječnja 1942. — U toku noći neutvrđenog sata, nepoznata lica su na vanjskom kutu palače gradskog Etnografskog muzeja, na trgu Vittorio Emanuele, tamnom olovkom nacrtali komunistički amblem i na hrvatskom jeziku ispisali: »Zivila Rusija!«. Odmah je naređeno da se ovo izbriše.

3. siječnja 1942. — U ranim jutarnjim satima, nepoznata lica su na zidovima u Ulici Bijankini, pastelnim bojama nacrtali amblem srp i čekić i na talijanskom jeziku ispisali parolu: »Doli rat«. Odmah su poduzete mjere da se ovo izbriše.

3. siječnja 1942. — U toku noći neutvrđenog sata, nepoznata lica su na periferiji u Ulici Milorada Draškovića, na Marjanu, pomoću kliješta presjekli provodnik vojne telefonske linije koja je povezivala komandu artiljerijskog divizionu Fadini s komandom 151. artiljerijskog puka. Telefonska je linija odmah popravljena.

3. siječnja 1942. — Oko 17.30 sati, nepoznata lica su u istoj ulici pomoću kliješta presjekli dva provodnika vojne telefonske linije koja je povezivala spomenutu Komandu artiljerijskog divizionu sa 151. artiljerijskim pukom, o čemu je bilo riječi u prethodnom stavu.

3. siječnja 1942. — Agenti Javne sigurnosti su uhapsili Devičić Mariju pok. Mijata, staru 31 godinu, iz Krin Dober, ovdje nastanjenu u Tararinoj ulici, zbog toga što je svoje dijete od 10 mjeseci ostavila pred ulaznim vratima gradske bolnice.

3. siječnja 1942. — Noću neutvrđenog sata, nepoznata lica su presjekla žice s kojima je bila pričvršćena antena radio-stanice inženjerije 2. armije, u Ulici 28. listopada.

4. siječnja 1942. — U prijepodnevnim satima, na zidu u hodniku na trećem katu palače Prefektura primijećena je i odmah izbrisana slijedeća parola na hrvatskom jeziku koji su plavom pastelnom bojom ispisala nepoznata lica: »Živio narodnooslobodilački front.«

7. siječnja 1942. — Nastavljajući svojom upornom aktivnošću istraživanja, mjesna Kr. kvestura je uspjela da izvrši i druga značajna hapšenja komunističkih elemenata koji su pripadali grupi Ružiča Joze pok. Ante i pok. Vice Reić, rođenog 23. 3. 1904. god. u Splitu, u čijem je stanu u skrovištu nađen jedan šapirograf i subverzivni propagandistički materijal. Vještīm i upornim ispitivanjem uhapšenih uspjelo je da se identificiraju osobe koje su podmetnule požare na brodovima »Niko Matković« i »Palermo« 21. kolovoza, odnosno 6. listopada 1941. godine.⁴

⁴ Vidi knj. 1, dok. br. 267.

Neposredni podmetač prvog požara je izvjestan Sirošević Jozo pok. Ante i Marije Kovačić, rođen 15. 1. 1907. god. u Splitu, koji je uhapšen i priznao djelo. Imenovani je radio po zadatku i pomoću zapaljivog materijala koji je primio od Ružića Joze, a koji je također priznao.

Na osnovi priznanja imenovanih, kao i priznanja izvjesnog Ugrina Andrije pok. Tome i pok. Barbarić Angele, rođenog 2. 6. 1908. u Zrnovnici, bliskog suradnika Ružića, i izvjesnog Dumanić Paška pok. Jakova i pok. Kukoč Andrijane, rođenog 18. 4. 1898. godine u Splitu identificiran je podmetač požara na drugom parobrodu, a to je Zegarac Duje pok. Mihajla i pok. Silović Angeline, rođen u Splitu, star 44 godine, interniran 14. studenoga prošle godine u Lipare. Za njega je zatražena izvanredna ekstradicija.

Pored toga, na osnovi priznanja uhapšenih saznalo se da su navedeni požari podmetnuti uz prethodan dogovor, postignut za vrijeme sastanka održanog u stanu spomenutog Siroševića s drugim osobama, koje su također uhapšene.

Uz najveće zalaganje nastavlja se daljnja istraga.

8. siječnja 1942. — U toku akcija pročešljanja koje su, noću 8. o. mj., u suradnji s Kr. karabinjerima poduzeli dijelovi pješad. divizije »Perugia« u rejonu između Solina i Kaštel-Sućurca, privedeno je 180 osoba, od kojih je 11 zadržano kao sumnjivi zbog komunističke političke aktivnosti.

Među spomenutim su se nalazili izvjestan Batina Ivana Silvestar, star 21 godinu, iz Kaštel-Sućurca, kod kojega je poslije potjere prilikom hapšenja nađen nabijen pištolj bivše jugoslavenske vojske, kao i Boljat Andrije Vinko iz Solina, star 25 godina, opasan komunista.⁵

Za vrijeme akcije pročešljanja lakše je ranjen u nogu Vincević Luke Spiro, star 35 godina, iz Solina, radnik u tvornici cementa Sv. Kajo, jer na poziv patrole nije stao.

Na osnovi izvršenih provjeravanja, imenovani se nije nalazio među evidentiranim osobama.

9. siječnja 1942. — Kr. karabinjeri iz stanice palače Prefektуре uhapšili su Grocevar Ivana Anu, iz Splita, staru 23 godine, sa stanom u Ulici Tomića stine br. 4, službenicu, neudatu, zbog odgovornosti da je usmrtila vlastitu novorođenu kćerku.

Kvestor :
Gius. De Litala v. r.

⁵ Omladinski rukovodioci Boljat 1 Batina strijeljani su 15. siječnja 1942. godine. Vidi dok. br. 210, napomena 3.

BROJ 205

IZVJEŠTAJ KRALJEVSKE KVESTURE ZADAR OD 10. SIJEČNJA
1942. UPRAVI POLICIJE GUVERNATORATA DALMACIJE
O UNIŠTENJU 50 TELEFONSKO-TELEGRAFSKIH STUPOVA
KOD RADUCICA¹

Ž u r n o

KR. KVESTURA ZADAR

Br. 0139

10. siječnja 1942-XX

GLAVNOJ UPRAVI POLICIJE
GUVERNATORATA DALMACIJE

Z a d a r

Povjereništvo pogranične policije u Kistanjama je malo prije javilo da su noćas nepoznata, još neidentificirana lica prepilala oko 50 telefonskih stupova i na dužini od 3 km prekinula telefonsku liniju u Radučiću, u blizini granice kod Kistanja.²

U toku je aktivna i stroga istraga u cilju identificiranja i hapšenja vinovnika.

Kvestor:

Dr Emilio Cocci

¹ Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu VII, arhiva talijanska, reg. br. 9/1—1, k. 559.

² Akciju je izvršio Mokropoljski NOP odred. Vidi dok. br. T, napomena IX

IZVJEŠTAJ PREFEKTURE U SPLITU OD 10. SIJEČNJA 1942.
0 POLITIČKOJ SITUACIJI U GRADU U PROTEKLIM DESET DANA¹

KR. PREFEKTURA SPLIT

Predmet: Desetodnevni izvještaj za period od 1. do 10. siječnja 1942-XX

Politička situacija

Ništa značajnog za vrijeme ovih deset dana nije se dogodilo u vezi s ponašanjem Splićana.

Subverzivni elementi su se ograničili na pisanje parola po zidovima i crtanje srpa i čekića, pa smo pojačali budnost, naročito u ranim jutarnjim satima.

Izričito priznanje sabotaza izvršenih na parobrodima »Niko Matković« i »Palermo«, o čemu će biti više riječi u nastavku, znači veoma važan korak naprijed u pravcu središta subverzivne aktivnosti koja se, prema nedavno prikupljenim podacima, predstavlja kao kompaktna i mudro vođena organizacija.²

Naša aktivnost u vezi s ovim intenzificirana je u dlju postizanja daljih i još odlučnijih rezultata.

Stanovništvo se drži mirno i disciplinirano se pridržava ograničenja koje nameće policijski sat. Za sada ista disciplina se ispoljava u vezi s poteškoćama u pogledu snabdijevanja. One su značajne ali, sigurno, mnogo manje nego poteškoće na koje sam osobno naišao na hrvatskom teritoriju koji graniči s Dalmacijom.

Povratak nekoliko osoba s Lipara izazvao je povoljne komentare.

Povratnici javno govore da se s njima veoma dobro postupalo, i ukazuju na humanost i razumijevanje talijanskih vlasti.

Ipak sam naredio da spomenuti bivši zatočnici budu pod strogim i neprekidnim nadzorom.

Naredio sam da se iz Kraljevine protjeraju porodice koje su iz srednjih škola u Splitu ispisale svoje sinove — učenike.

U vezi s ovim treba istaći, da se najzagriženiji neprijatelji Italije nalaze među omladinom između 15—30 godina starosti, čak se može tvrditi da su svi mladi spomenutih godina odlučno protiv nas.

Split, 10. siječnja 1942-XX

Prefekt:
Dr Paolo Zerbino

¹ Original (tipkan na pisačem stroju) u Arhivu VII, arhiva talijanska, reg. br. 23/1—1, k. 569.
» Vidi dok. br. 204.

IZVJEŠTAJ NAČELNIKA OPĆEG PRAVOBBANILASTVA
SPECIJALNOG SUDA ZA DALMACIJU OD 12. SIJEČNJA 1942.
GUVERNATORATU DALMACIJE O USTROJSTVU I RADU SUDA*

Br. 512

GUVERNATORATU DALMACIJE

Z a d a r

Predmet: Organizacija Specijalnog suda
pri Guvernatoratu Dalmacije.

Određen da organiziram Specijalni sud pri Guvernatoratu Dalmacije, utemeljen Proglasom Ducea od 24. listopada 1941-XIX² kao komandanta svih frontova, mogu danas izjaviti da sam izvršio povjereni mi zadatak.

Određen je ljudski kolegij : i menovano je osoblje državnog tužilaštva, istražno i kancelarijsko osoblje, i to u dovoljnom broju za prve potrebe; odjeljenju državnog tužilaštva je dato ustrojstvo pravobranilaštva koje bolje odgovara karakteru visoke sudske ustanove, tako da se poslovi mogu podijeliti raznim službama radi postizanja što ažumijeg poslovanja; vlastima sudske policije izdate su direktive u cilju što revnornije i preciznije suradnje s pravosudnim organima.

Na temelju ovakve organizacije, Specijalni sud Dalmacije bio je u mogućnosti da odmah ispolji veoma značajnu aktivnost. Mada je naređenjem Ministarstva rata predviđeno da oficiri u sjedište moraju stići tek 20. studenoga, sve je bilo spremno da Sud može početi radom 24. studenoga, tj. samo 4 dana poslije njihovog dolaska, tako da mi je bilo omogućeno da sudski kolegij već toga dana održi svoju prvu raspravu.

Do danas je izrečeno 50 presuda, protiv 151 okrivljenog, od kojih su neke bile naročito teške (mislim, među ostalim, na presudu koja se odnosi na Guberinu Paška i ostale, od 15. prosinca,³ kada je četvorici osuđenika izrečena smrtna kazna), za oko 195 krivičnih djela.

Međutim, mada je rad na organiziranju bio veoma značajan, ne bi smio prešutiti da njegova osjetljivost nalaže pažljivo provjeravanje kako bi se usavršila ova ustanova radi što boljeg izvršavanja zadataka.

U tom cilju smatram da bi bilo potrebno objaviti jedan Proglas koji bi istodobno obuhvatio odredbe navedene u Proglasu od 24. listopada 1941-XIX i naređenja za sistematiziranje sudskih ustanova. U vezi s ovim Guvernatoratu dostavljam projekt takvog Proglasa, kao i objašnjenje koje bolje ilustrira razloge predloženih postavki.

¹ Original (tipkan na pisačem stroju) u Arhivu Vn, arhiva talijanska, reg. br. 11/4—1. k. 554.
² Vidi knj. I, dok. br. 308.
³ Vidi knj. I, dok. br. 349.

Neka mi bude dozvoljeno da izrazim punu zahvalnost mog Odjeljenja, kao i ličnu zahvalnost, za ljubaznu i brižljivu pažnju kojom mi je Guvernerat olakšao izvršenje teškog zadatka, kao i svim pripadnicima odgovarajućeg Odjeljenja, među kojima sam naišao na veoma vrijedne suradnike, za njihovu nesebičnu, aktivnu i mukotrpnu pomoć koji su mi pružili.

Zadar, 12. siječnja 1942-XX

Načelnik Općeg pravobranilaštva
Kr. vojni pravobranilac
general :
Meranghini v. r.

BROJ 208

IZVJEŠTAJ KOMANDE KARABINJERA DALMACIJE
OD 12. SIJEČNJA 1942. GUVERNATORATU DALMACIJE
O AKTIVNOSTI USTANIKA NA PODRUČJU KISTANJA¹

KOMANDA KR. KARABINJERA DALMACIJE
Odjeljenje službi

Pov. br. 34/7-1941.

Zadar, 12. siječnja 1942-XX

Predmet: Aktivnost ustanika na području Kistanja.

GUVERNATORATU DALMACIJE — KABINETU

Z a d a r

Ovaj dopis je u vezi s dopisom Kr. prefektura Zadar br. 0147/Jav. sig. od 11. o. mj., koji je primljen u prijepisu.

Situacija na području Kistanja kao i namjere ustanika bile su, na temelju podataka primljenih od doušnika, već poznate ovoj Komandi, tako da su dopisom ove Komande Pov. br. 34/1 od 12. studenoga prošle godine, čiji se prijepis prilaže, već bile naređene cjelishodne mjere, također i u pogledu sigurnosti kasarni.

Na temelju izvještaja primljenog jučer od karabinjera Kistanja, o kome je riječ u spomenutom dopisu, potpisnik ovog dopisa je odmah izvi-

¹ Original (tipkan na pisačem stroju) u Arhivu Vn, arhiva talijanska, reg. br. 1/4—5, k. 557.

jestio načelnika Štaba VI armijskog korpusa kako bi on, u granicama svoje nadležnosti, naredio potrebno da se područje Kistanje stave na raspolaganje odgovarajuće Službe. Također je naređeno da se ova odjeljenja službi koncentriraju na spomenuto područje i da se jedno odjeljenje od 50 karabinjera, pod komandom jednog oficira, iz Šibenika prebaci u Kistanje s ciljem da pruži pomoć raznim službama do daljeg naređenja.

Međutim, poznato mi je da su dijelovi divizije »Sassari« danas stigli sve do Kistanja, a da nisu naišli na ustanike niti primijetili bilo što nenormalnog, osim već uobičajenog obaranja telegrafskih stupova, kao i da odjeljenje karabinjera iz Šibenika nije moglo stići u Kistanje jer je s motornim vozilima ostalo blokirano u snijegu; prosljediće čim mu omogućće vremenski uvjeti.

U svakom slučaju, jačina vojne posade u Kistanju se može smatrati dovoljnom za izvršavanje eventualnih odgovarajućih akcija.

(M. P.)

Komandant :
Kr. karabinjera Dalmacije
pukovnik,
Giuseppe Butti

BROJ 209

**IZVJEŠTAJ ŠEFA KABINETA GUVERNERA DALMACIJE OD 14.
SIJEČNJA 1942. O SITUACIJI U KISTANJU**

S e f k a b i n e t a

B I L J E Š K A

Situacija u Kistanju

14. siječnja 1942-XX

Danas poslije podne, ekšelencija guverner u pratnji potpisanog i komandanta Kr. karabinjera Dalmacije, pukovnika Buttija, krenuo je automobilom u Kistanje da bi se upoznao sa situacijom u vezi s izvještajem koji je pod br. 34/7 od 12. o.m.² dostavio komandant spomenutog mjesta.

U mjestu nema ničeg nenormalnog, a što su također izjavili i komandant uporišta rnajor Gigante, karabinjerski poručnik Rogani i komesar za Javnu sigurnost; civilni komesar se nalazi u Zadru. Postoje

¹ Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu VII, arhiva talijanska, reg. br. 2/1—1, k. 553.
» Vidi dok. br. 208.

podaci o naoružanim sumnjivim osobama u zoni prema Erveniku; u toku je pročešl javan je.

Vojna posada: 1. bataljon 129. pješadijskog puka »Perugia« pod komandantom majora Gigantea, detaširan iz Šibenika (gdje se nalazi komanda puka — pukovnik Fallelli) sveden je na svega 150 ljudi, uslijed detaširanja i vršenja raznih službi; snabdijevanje je neredovno s obzirom na nesigurnost komunikacija (tek danas je planinska dionica Bribirske Mostine—Kistanje očišćena od snijega). Nedostaju pića za okrepu; guverner će poslati izvjesnu količinu rakije. Iz Šibenika se očekuje dolazak 50 karabinjera kao pojačanje.

Đaci u školama, oko 30 upisanih u »-Dopolavoro« s njihovom učiteljicom i učiteljem, većinom slabo uhranjeni, boležljivi i slabo odjeveni; guverner traži spisak siromašnijih đaka kojima će poslati pomoć.

Opći utisak: smirenost u mjestu i među stanovništvom, ali je neophodno da se osposobe putovi i poboljša snabdijevanje.

Potpis nečitak

BROJ 210

IZVJEŠTAJ GUVERNERA DALMACIJE OD 15. SIJEČNJA 1942.
MUSSOLINIJU O UBOJSTVU SPLITSKOG FAŠISTIČKOG
FUNKCIONERA ANTONIJA HOFFMANNA¹

PREDSJEDNIŠTVO SAVJETA RIM

Br. 02708

15/1 [1942.]

Za DUCEA

Jutros oko 9 sati, u trenutku kada je izlazio iz svoga stana, Splićanina Hoffmana Antonija, zamjenika komandira jednog akcionog odreda, oca tri sina, napale su dvije osobe vatrom iz pištolja i ubile ga.² Dvojica razbojnika su odmah pobjegli i do sada nisu uhvaćena.

Hoffman je u biltenima, koje komunisti potajno rasturaju, bio označen kao osoba koju je Komunistička partija osudila na smrt zajedno s još dvojicom drugova, čije je ubojstvo pokušano prošlih mjeseci, kao i drugom dvojicom na koje još nije izvršen nikakav pokušaj.

S obzirom da je ovo treće ubojstvo izvršeno po naređenju Komunističke partije, koje je još ranije najavljeno u njenim biltenima, naredio

¹ Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu VIT, arhiva talijanska, reg. br. 10/1—2, k. 559.

² Vidi dok. br. 11, 218 i «4.

sam da se strijeljaju tri komunista³ koji su odabrani među onima koje smo tražili i uhvatili prošlih dana prilikom izvršenog pročešljavanja na području između Splita i graničnih sela, a koji su poznati i priznati rukovodioci akcija splitskih komunista.

Smatram da će ova mjera imati utjecaja da se spriječe druga mučka ubojstva koje Komunistička partija osuđuje na smrt i to objavljuje u svojim biltenima; ovo tim prije, što je dosad kada su ove presude izvršavane razbojnicima je uvijek uspijevalo da uz pomoć mjesnih jataka izbjegnu hapšenja, kao što je bio slučaj ranija dva puta i jutros.

Dozvoljavam sebi, Duce, da istaknem da se ovo razbojništvo dogodilo poslije dva mjeseca otkako u Splitu nije zabilježeno ni jedno kriminalno djelo i dvadeset četiri sata poslije svečanog otvaranja gradskih osnovnih škola, kada je život u Splitu tekao savršeno mirno.

Naredio sam fašističkim federacijama u Splitu da ne dozvole da bol i veoma jako negodovanje navedu splitske drugove na poduzimanje osobnih represalija.

Bastianini

BROJ 211

**IZVJEŠTAJ FAŠISTIČKE ORGANIZACIJE U ŠIBENIKU OD 15.
SIJEČNJA 1942. FEDERALNOM SEKRETARU U ZADRU O
UPUĆIVANJU 426 RODOLJUBA IZ SKRADINA U INTERNACIJU¹**

**NACIONALNA FAŠISTIČKA STRANKA
BORBENA FAŠISTIČKA FEDERACIJA ZADAR
BORBENA FAŠISTIČKA ORGANIZACIJA ŠIBENIK**

»Živjeti nije važno — važno je ploviti«.

Pov. br. 2490/1

Šibenik, 15. 1. 1942-XX

Predmet: Izvještaj.

FAŠISTIČKA FEDERACIJA ZADAR

Primljeno: 18. II

Odgovoreno: 19. II ...

Prema želji njegove ekselencije prefekta, koja mi je prenijeta preko ovdašnjeg zamjenika prefekta, jučer sam zajedno sa spomenutim zamjenikom, civilnim povjerenikom u Šibeniku, glavnim povjerenikom

* Za odmazdu zbog ubojstva Hofmana, u Splitu, kod groblja »Lovrinac«, strijeljani su omladinski rukovodioci: Silvestar Batina iz Kaštel-Sućurca, Vinko Boljat iz Solina i Ranko Orlić iz Splita. Vidi dok. br. 20 I 204.

¹ Prijepis originala (tipkan na pisacem stroju) u Arhivu VH, arhiva talijanska, reg. br. 9/3, k. 665a.

Javne sigurnosti i komandantom Kr. karabinjerske čete krenuo u Skradin radi razvrstavanja 448 osoba koje su privedene prilikom izvršenog pročešljavanja, o čemu je bilo riječi u našem izvještaju br. 2488/1 od jučer. Na temelju pojedinačnih ispitivanja, 20 osoba je oslobođeno zbog bolesti, invaliditeta ili su bliski rođaci osoba koje su ubili ustanici, ili su pak sigurno nama naklonjeni.

Dvije žene koje su također bile privedene, predate su stanici Kr. karabinjera u Skradin na raspolaganje radi daljeg provjeravanja.

Ostalih 426 osoba prebačene su u Vodice, odakle će biti upućene u koncentracione logore u Italiji.

Pobijediti!

Potpisan:
Zastupnik fašistič. sekretara
skvardista
Giuseppe Alacevich

BROJ 212

IZVJEŠTAJ KOMANDE KARABINJERA DALMACIJE OD 17.
SIJEČNJA 1942. GUVERNATORATU DALMACIJE O AKTIVNOSTIMA
KOMUNISTA U KISTANJU I ĐEVRSKAMA¹

KOMANDA KR. KARABINJERA DALMACIJE
Odjeljenje službi

Pov. br. 1/44—2—1941.

Zadar, 17. siječnja 1942-XX

Predmet: Aktivnost komunista u provinciji Zadar.

GUVERNATORATU DALMACIJE	—KABINET—	Z a d a r
KOMANDI 2. ARMIJE	—	V.P. 10
KOMANDI VI ARMIJSKOG KORPUSA	—	V.P. 39
GUVERNATORATU DALMACIJE		
— Direkciji policije	—	Z a d a r
KOMANDI TRUPA	—	Z a d a r

Prije izvjesnog vremena karabinjeri u Kistanju su iz pouzdanih izvora saznali da se u selu Laskovica, u toj općini, tajno održavaju sastanci komunista, među kojima su se nalazili i neki koji su ranije napustili Kistanje, a koje smo mi tražili.

Također je utvrđeno da je izvjestan Mažibrada Nikola iz Kistanja održavao s njima vezu i često prelazio granicu.

S obzirom da nije bilo cjelishodno poduzimanje akcija, naročito zbog karaktera zemljišta, odlučeno je da se Mažibrada privede kako bi ga se primoralo da otkrije skroviste komunista.

U vezi s ovim, patrola od dva karabinjera je, 25. prosinca 1941. god. pronašla Mažibradu u blizini njegova stana, prišla mu i pozvala da s njima otiđe u kasarnu. Imenovani je najprije nastojao da to izvrda, a zatim je iznenada počeo bježati. Karabinjeri su ga pozvali da stane i, s obzirom da ih nije poslušao, ispalili su na njega dva metka iz pištolja od kojih ga je jedan pogodio u glavu i usmrtio.

Iste večeri je komandir spomenute karabinjerske ispostave, poručnik Rogani, odlučio da izvrši pročešl javan je rajona Laskovica.

Krenuvši slijedećeg jutra u 3,30 sati s jednim odjeljenjem karabinjera, u spomenuto je selo stigao u 5 sati. U jednom toru naišao je na ostatke vatre oko koje su, očigledno prije kratkog vremena, sjedile nepoznate osobe² koje su, uzburjane lajanjem pasa, hitro napustile mjesto, koristeći pomrčinu i bolje poznavanje zemljišta.

Naknadno pročešlja van je rajona nije dalo rezultata.

Međutim, na temelju pouzdanih podataka primljenih od komandira stanice u Đevrskama, moglo se zaključiti da su mnogi sumnjivi komunistički elementi iz ovog zaseoka sudjelovali na spomenutom sastanku u Laskovici, na kojemu je bilo odlučeno da se izvrši napad na karabinjersku kasarnu u Đevrskama i položena zakletva da će ubojstvo Mažibrade biti osvećeno.

S obzirom da su otkriveni sudionici navedenog sastanka, spomenuti karabinjerski oficir je s ljudstvom svoje stanice, kao i s motoriziranim odjeljenjima i vojnicima mjesne posade krenuo na Đevrske. Tamo je, u 6 sati, rasporedivši svoje ljudstvo u četiri grupe radi poduzimanja odlučne i istodobne akcije u Đevrskama i zaseocima Gošić i Varivode, uspio uhapsiti 11 komunista, o čemu je bilo riječi u telefonskom izvještanju karabinjerske ispostave u Kistanju br. 8/88 od 5. ovog mjeseca.

U kući jednog od uhapšenih, izvjesnog Ležaića Gojka, mjesnog sitnopošjednika, nađeno je slijedeće: 1 radio-prijemnik, 1 automatski pištolj, ispisani izvještaji neprijateljskih radio-stanica, kao i jedna bilježnica sa zapisnikom jedne komunističke sjednice. Ovaj zapisnik je kao predsjednik potpisao spomenuti Ležaić Gojko, a kao sekretar izvjestan Andrić Dušan, koji te noći nije pronađen ni u kući ni u zaseoku.

Na temelju zaplijenjenog zapisnika zaključeno je da je glavni vojni rukovodilac organizacije učitelj osnovne škole Ležaić Savo, rezervni kapetan bivše jugoslavenske vojske, koji je pronađen i opkoljen u vlastitoj kući, a zatim uhapšen.

Nadene su također i dvije topografske karte, a na jednoj od njih olovkom su označeni kvadratići rajona sjeverno od Kistanja, sve do planina iznad Ervenika gdje se, prema saznanju, nalazi nekoliko ustaničkih jedinica.

* Vjerojatno se odnosi na borce Bukovičkog NOP odreda. Vidi dok. br. 222.

Prilikom ispitivanja ni jedan od uhapšenika nije ništa priznao. Međutim, prema iskazu dvojice pouzdanih svjedoka utvrđeno je da se koncem mjeseca listopada u blizini Đevrsaka nalazila jedna naoružana grupa koja je kasnije prosljedila za Liku, a kojima su mnogi od uhapšenika donosili životne namirnice.

Protiv odgovornih za navedena kažnjiva djela podnesena je prijava Specijalnom sudu pri Guverneratu Dalmacije.

Ovaj izvještaj, koji je iz Kistanja poslat b. siječnja, zbog prekida veza primljen je tek jučer 16. ovog mjeseca.

Međutim, naredeno je da se od porodica ovih za koje je ustanovljeno da su odgovorni za druga kažnjiva djela i za koje je raspisana potjernica uzmu taoci.

U toku je poduzimanje posebnih mjera i o rezultatima će se naknadno izvjestiti.

Komandant
Kr. karabinjera Dalmacije
pukovnik
Giuseppe Butti

(M. P.)

BROJ 213

IZVJEŠTAJ GUVERNATORATA DALMACIJE OD 18. SIJEČNJA 1942.
MINISTARSTVU UNUTRAŠNJIH POSLOVA O HAPŠENJU
KOMUNISTA U SPLITU¹

ŠIFRIRANI TELEGRAM

Br. 403

Pošiljalac: GUVERNATOR DALMACIJE

Jav. sig.

Zadar, 18. siječnja 1942. u 24.00 s.

Primalac: MINISTARSTVO UNUTRAŠNJIH POSLOVA/Sig.

Rim

Predmet: Pročešlja van je, hapšenje, sukob s Kr. karabinjerima u Splitu.

B. 403/0562/898 — Kab. i Jav. sig. — U ranim jutarnjim satima 14. o. mj., prilikom akcije pročešlja van ja na periferija Splita uhapšeni su zbog komunističke aktivnosti: Tomić pok. Simuna Ante, star 41 godinu iz

Splita, Topio, pok. Mate Jozo, star 41 godinu iz Klisa (Hrvatska), Dumanić Jere Bogomir, star 26 godina iz Splita i Radošević pok. Petra Mate, star 41 godinu iz Dugopolja.

Osim toga, privedeno je još 20 osoba, koje su podvrgnute provjeravanju.

Na poziv da stane, jedno nepoznato lice ispalilo je, bez posljedica, dva metka iz pištolja na karabinjersku patrolu i zatim uspjelo pobjeći.

Za guvernera:

Agnesina

BROJ 214

IZVJEŠTAJ PREFEKTURE U SPLITU OD 18. SIJEČNJA 1942.
GUVERNATORATU DALMACIJE O BAČENOJ BOMBI NA
OFICIRSKU MENZU U SOLINU¹

T E L E G R A M

Iz Splita

Br. 296

Pošiljalac: PREFEKT SPLITA

18. 1. 1942. u 21.00 s.

Primalac: GUVERNATORAT DALMACIJE

Javna sigurnost

19. 1. 1942. u 09.00 s.

Predmet: Bombe na oficirsku menzu u Solinu.

Br. 01036/Jav. sig. — Sinoć u 19.30 sati, u Solinu, demilitarizirani teritorij, nepoznata lica su bacila dvije bombe bivšeg jugoslavenskog porijekla kroz prozor prizemne sale gostionice Gašpić, koja je korištena kao oficirska menza 6. odjeljenja artiljerijskih specijalista.²

Usljed eksplozije 5 oficira je ranjeno.

Poručnik Venuti Manlio iz Trsta, iz 6. odjeljenja artiljerijskih specijalista, koji je parčadima ranjen u želudac, prebačen je u splitsku Vojnu bolnicu i podvrgnut operaciji jer je njegovo slanje dosta loše, dok su ostala četvorica potporučnika lakše ranjena.

Prefekt:

Zerbino

¹ Original (tipkan na pisačem stroju) u Arhivu VII, arhiva talijanska, reg. br. 17/5—2, k. 553.

² Vidi dok. br. 11, napomena 6 i dok. br. 225.

BROJ 215

NAREĐENJE MUSSOLINIJA OD 19. SIJEČNJA 1942. O REGULIRANJU
ODNOSA IZMEĐU VOJNIH I CIVILNIH VLASTI O PITANJU JAVNE
SIGURNOSTI I PORETKA U PROVINCIJAMA ZADAR, SPLIT, KOTOR
I LJUBLJANA¹

Prijepis

D U C E FAŠIZMA
PREDSJEDNIK VLADE

S obzirom na cjelishodnost da se reguliraju odnosi između vojnih i civilnih vlasti po pitanju javne sigurnosti i javnog poretka u provincijama Zadar, Split, Kotor i Ljubljana, kao i na anektnom teritoriju provincije Rijeka,

N A R E Đ U J E M :

U pogledu javnog poretka, u provincijama Zadar, Split, Kotor i Ljubljana, kao i na anektiranom teritoriju provincije Rijeka, danom 20. siječnja 1942-XX stupaju na snagu slijedeće odredbe:²

Cl. 1.

Očuvanje javnog poretka povjerava se vojnim vlastima, koje će intervenirati na zahtjev guvernera Dalmacije za provincije Zadar, Split i Kotor, odnosno visokog povjerenika za provinciju Ljubljana i prefekta Rijeka za teritorij anektiran ovoj provinciji, ili će, pak, intervenirati po vlastitoj inicijativi ako se bude smatralo potrebnim, izvještavajući u svakom slučaju spomenute civilne vlasti.

Cl. 2.

Način upotrebe vojnih snaga prilikom očuvanja javnog poretka spada u isključivu nadležnost vojnih vlasti.

Cl. 3.

Sudska i administrativna policija, osim očuvanja političkog i moralnog poretka, ostaju pod nadležnošću običnih organa policije.

Rim, 19. siječnja 1942-XX

Mussolini

Načelnik kabineta
Predsjedništva ministarskog savjeta
Bellazzi v. r.

¹ Original (tipkan na pisačem stroju) u Arhivu VII, arhiva talijanska, reg. br. 26/5—2, k. 559.

² Vidi dok. br. 230.

BROJ 216

IZVJEŠTAJ PREFEKTURE U ZADRU OD 19. SIJEČNJA 1942.
GUVERNATORATU DALMACIJE O RUŠENJU TT STUPOVA
NA LINIJI RADUČIĆ—KNIN¹

KR. PREFEKTURA ZADAR

Br. 0139/Jav. sig.

Zadar, 19. siječnja 1942-XX

2 U R N O

GUVERNATORATU DALMACIJE — KABINETU

Dostavlja se radi znanja prijepis telegrama koji je poslije podne primljen od povjerenika Javne sigurnosti, koji rukovodi Odjeljenjem javne sigurnosti na granici u Kistanje.

»Izvještavam da su komunisti, s druge strane granice, presjekli 150 stupova na dužini oko 9 km i prekinuli telefonsku liniju Radučić—Knin (okupirani dio Hrvatske).²

Sjedište i sklonište jezgre komunista, mnogo jače nego ono koje djeluje na našem teritoriju, navodno se nalazi na planini Velebit u blizini izvora Zrmanje.

Nastavlja se s istragom radi hapšenja izvršilaca, o čemu ću naknadno izvjestiti.«

Za prefekta:
Diasi v. r.

k. 557.
¹ Akciju je izvršio Mokropoljski NOP odred.

* Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu VII, arhiva talijanska, reg br. 2/1—2,

BROJ 217

IZVJEŠTAJ PREFEKTURE U ZADRU OD 20. SIJEČNJA 1942.
GUVERNATORATU DALMACIJE O NAPADU USTANIKA NA
TALIJANSKU PATROLU KOD KISTANJA¹

KR. PREFEKTURA ZADAR

Br. 0390/Jav. sig.

Zadar, 20. siječnja 1942-XX

B R Z O J A V

GUVERNATORATU DALMACIJE — KABINETU
DIREKCIJI POLICIJE GUVERNATORATA DALMACIJE

Z a d a r

Dostavlja se radi znanja prijepis telegrama koji je malo prije primljen od Povjereništva granične policije u Kistanjima.

»Jučer oko 17 sati, kod sela Zmištak (Kistanje), jedna grupa ustnika komunista ispalila je nekoliko hitaca iz vatrenog oružja na manju karabinjersku kolonu i ubila karabinjera Liocollea Luigija i Cesana Biagia, i jedan i drugi iz XVI mobiliziranog bataljona.² Njihovi posmrtni ostaci bit će danas preneseni u Kistanje.

U toku je aktivna istraga s ciljem otkrivanja i hapšenja izvršilaca zločina.«

Prefekt :

Diasi v. r.

¹ Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu VII, arhiva talijanska, reg. br. 20/5—2, k. 559.

² Dok je Bukovički NOP odred logorovao u zaseoku Modrina sela Kresović, naišla je grupa karabinjera. Partizani su se uspjeli Izvući i u povlačenju borac Dušan Grčić je ubio dvojicu karabinjera.

BROJ 218

IZVJEŠTAJ KRALJEVSKE KVESTURE U SPLITU OD 20. SIJEČNJA
1942. PREFEKTU SPLITA O DOGAĐAJIMA U GRADU PROTEKLIH
DESET DANA¹

KR. KVESTURA SPLIT

Povjerljivo — Preporučeno — Žurno

Br. 067/Kab.

Split, 20. siječnja 1942-XX

Predmet: Desetodnevni izvještaj.

EKSELENCIJI PREFEKTU

S p l i t

10. siječnja 1942. — Oko 21.30 sati, vojnik 127. artiljerijskog divizionu VI AK Spinello Salvatore, koji se nalazio na straži na mjestu u Trogiru, ispalio je jedan metak iz karabina u pravcu nepoznate osobe koja je pretrčala put Viale B. Mussolini jer se nije zaustavila na poziv da stane. Metak je promašio.

11. siječnja 1942. — .. ?

11. siječnja 1942. — Neodređenog sata u Splitu, u ulicama Tomića stine i Antunovoj, nepoznata lica su pastelnim bojama ispisala na talijanskom i hrvatskom jeziku: »Doli fašizam«.

14. siječnja 1942. — Oko 15 sati, dječaci Vehć Marka Dinko, star 13 godina, i Mladinić Marka Ante, star 11 godina, i jedan i drugi iz Splita, prilikom prolaza kroz rejon »Glavičine«, udaljenog 1 km od grada, naišli su na jednog mrtvaca.

Iz uvida komandira glavne stanice i na temelju poduzete istrage utvrđeno je da je mrtvac izvjestan Grolić (Rudolf), star oko 60 godina, električar, bez stalnog mjesta boravka.

Na laktovima i desnoj slabim mrtvaca nađene su ogrebotine, a inače je bio odrpan i bos.

Pored toga je utvrđeno da je Grolić za života bio naklonjen alkoholizmu i veoma često pijan. Smatra se da je smrt nastupila uslijed smrzanja.

¹ Original (tipkan na pisačem stroju) u Arhivu VII, arhiva talijanska, reg. br. 32/3—1, k. 569.

* Sadržaj Isti kao 1 dok. br. 213, Jedino je razlika u datumu.

15. siječnja 1942. — U 8.35 sati, skvadristu Hoffmana Antonija pok. Franje i pok. Đuzepine Grolik, rođenog na Hvaru 26. 6. 1898. godine, doik je prolazio preko »Corso Trieste«, mučki su napale dvije nepoznate osobe, pri čemu je jedan napadač ispalio 5 metaka iz pištolja i teško ga ranio u grudima i desno rame.

Hoffmann je prebačen u Civilnu bolnicu ali je odmah poslije preminuo.³

Zbog toga u 14 sati, po naređenju guvernera Dalmacije, u neposrednoj blizini mjesnog groblja, strijeljana su tri taoca kao opasna komunistička fanatika i to: Batina Silvestar, Boljat Vinko i Orlić Ranko.⁴

15. siječnja 1942. — U Sustipanskoj ulici, u ranim jutarnjim satima, nepoznata lica su pomoću bočica napunjenih crnilom zamazala dvije slike Ducea.

15. siječnja 1942. — U 15.20 sati, na Putu Kopilice, patrola pod komandom jednog karabinjera našla je razne papirnate trake na kojima je štampanim slovima, pomoću gumenog štamparskog sloga, bilo napisano: »W Kralj Petar II.«

15. siječnja 1942. — U prijepodnevnim satima, u jednom liftu ovdanjske palače Prefekture nađen je, pričvršćen iglom, jedan mali komunistički amblem srp i čekić.

16. siječnja 1942. — Oko 6 sati, alpinac Peracchioni Mario, iz 323. posadne čete u Sv. Kajo (Solin) detaširane u Kaštel-Sućurac, za vrijeme vršenja stražarske službe duž željezničke pruge, izvršio je samoubojstvo ispalivši iz karabina sebi metak u podbradak. Prenesen je u posadnu ambulantu u Splitu, gdje se nalazio u teškom stanju. Smatra se da je samoubojstvo pokušao iz trenutnog umnog poremećaja.

17. siječnja 1942. —. .⁵

18. siječnja 1942. — Neutvrđenog sata noću 18/19. ovog mjeseca, u Splitu, nepoznata lica su pomoću bočica napunjenih crnilom isprljala oznaku ulice »Via Duca D'Aosta«.⁶

Pored toga, u Ulici XXI aprila pojavili su se crteži komunističkih amblema nacrtani pastelnim bojama, kao i oglasi s kojima se objavljuje ubojstvo fašiste Hoffmana.

Kvestor :
Gius. De Litala

¹ Vidi dok. br. 11, 210 i 434.

* Vidi dok. br. 20, 204 i napomenu 3 uz dok. br. 210.

* Sadržaj isti kao u dok. br. 214.

* Sada Ulica Maksima Gorkog.

BROJ 219

IZVJEŠTAJ GENERALŠTABA KOPNE NE VOJSKE OD 24. SIJEČNJA
1942. VRHOVNOJ KOMANDI O SITUACIJI U NDH I O
PRONJEMACKOJ ORIJENTACIJI RUKOVODSTVA NDH¹

Prijepis

GENERALŠTAB KR. KOPNE NE VOJSKE

I operativno odjeljenje — 3 odsjek

POVJERLJIVO

Br. 1141 protok.

VP 9, 24. siječnja 1942-XX

Predmet: Hrvatska politika² na teritorijima 2. i 3. zone.

VRHOVNOJ KOMANDI

Vojna pošta 21

Od prije izvjesnog vremena hrvatska politika na teritorijima 2. i 3. zone poprimila je takve aspekte koje je cjelishodno razmotriti u njihovom vjerojatnom razvoju.

U ranijim izvještajima je nagoviješteno da se orijentacije hrvatske vlade razvijaju polako ali sigurno, u pravcu odlučnog neprijateljstva prema nama. Pokazalo se, u stvari, da je od dvije tendencije koje su se ispoljile među ljudima na vlasti, germanofilske maršala Kvaternika i slabije, italofilske, Poglavnika, na kraju prevladala prva tendencija.

Predviđanja se, malo pomalo, ostvaruju. Između tisuća oscilacija i kolebanja hrvatske vlade, nesigurne i neodlučne u svim potezima svoje politike, samo je jedno odlučno: rastuća netrpeljivost prema Italiji i isto toliko odlučno nastojanje da se teritoriji koje smo mi okupirali otргnu ispod naše kontrole.

Vanjski znaci izbijaju iz čitavog spleta postupaka i pojava i manifestiraju se počevši od visokih ličnosti pa sve do političko-administrativnih periferijskih organa.

Poznato je da je italofilstvo Poglavnika jako ohladnjelo; postavljen nasuprot prodornoj poduzimljivosti maršala Kvaternika i glasinama koje na ovoga ukazuju kao njegovog vjerojatnog nasljednika, nije nemoguće da on potpadne pod Kvaternikovu političku orijentaciju. U svakom slučaju ispada sigurno da je on na izričit način tražio, ako ne evakuaciju, a ono bar ograničavanje talijanske vlasti u 2. zoni.

¹ Snimak originala (tipkanog na pisačem stroju) u Arhivu VH, mikroteka NAV-I-T-812, film 55/66—675.

* Riječ je o politici NDH.

Ovaj zahtjev, obrazložen jedino razlozima prestiža, jer vlast Talijana, navodno, vrijeda princip suvereniteta »prijateljske i savezničke« zemlje, zasnovan je na čitavom nizu argumenata kojima se u potpunosti iskrivljuju činjenice. Dovoljno je, na primjer, slijedeće: teritorij koju smo mi okupirali sada je u punom previranju, jer je naša politika pacifikacije koju smo provodili spriječila suverenu hrvatsko-ustašku vlast da osigura red i miroljubiv razvitak unutrašnjeg života.

Da bi se jasnije demantirala ovakva tvrdnja, dovoljno je spomenuti još živo sjećanje na zvjerstva koja je na spomenutim teritorijima ustaški režim počinio do objavljivanja naredbe Komande 2. armije od 7. rujna 1941. godine. Pored toga, dovoljno je usporediti sadašnju situaciju u dijelu Hrvatske koji se ne nalazi pod okupacijom sa situacijom u 2. i 3. zoni. Dok u čitavoj zemlji, uključujući i glavni grad, ustanak potkopava samu ideju državnog jedinstva i svojom suštinom nagriza organe koji bi, kao što su oružane snage, morali predstavljati prirodne zaštitnike, dotle na teritorijima pod našom okupacijom, osim povremenih trzavica, život se razvija normalno i aktivno.

O mišljenju neposrednog Poglavnikovog suradnika, maršala Kvaternika, suviše je raspravljati. Ostavši 100% Austrijanac, on svu svoju političku aktivnost zasniva na mentalitetu habsburgovskog militarizma iz 1914. godine. Nabranje pojava takvog mentaliteta, stvorenog na predrasudama, odvuklo bi me iz okvira u kojemu želim da zadržim moje izlaganje. Dovoljna je samo jedna okolnost da se okarakterizira stvarno stanje. Poznata nedavna operacija predviđena za potpunu okupaciju Hrvatske propala je; uzrok ovome bez sumnje treba tražiti u intrigama maršala Kvaternika i generala Glaisea von Horstenaua, šef Njemačke vojne misije u Zagrebu. Sada, pak, imamo njemačku operaciju kod Sarajeva, koja je već u toku, u kojoj se našem skromnom učešću, zbog ambijentalnih teškoća i zbog jedinica koje tek pristižu, pridružilo i privremeno učešće Hrvata s praktičnim rezultatom da se pojača njemački ugled i oteža naša vojna situacija na granicama demarkacione linije zbog ponovnog pritanja ustaničkih masa koje će nastojati da izbjegnu njemački napad.

S obzirom na mentalitet vođa, u kojemu nadvladava mentalitet maršala Kvaternika, čitava politička aktivnost najreprezentativnijih ljudi u vladi i političko-administrativnih organa koji su njoj potčinjeni usmjeren je u pravcu predodređenog neprijateljstva prema nama, a ostvaruje se kroz opstrukcionističku, podmuklu i dvoličnu djelatnost s ciljem da nam se na sve moguće načine stvaraju teškoće i da se umanjuje naš ugled.

U vezi s ovim karakteristično je sistematsko neispunjavanje sklopljenih ugovora i sporazuma.

Ne upuštam se u razmatranje neizvršenja obaveza iz sporazuma ekonomskog karaktera, sklopljenih u Opatiji u cilju unošenja reda u snabdijevanju okupacionih trupa i stanovništva na teritorijima anektirane Dalmacije i području Rijeke. Neosporno je da postoje teškoće, većinom uslijed slabe organizacije i pogrešne procjene stvarnih i neutvrđenih

mogućnosti o kojima se nije moglo voditi računa u trenutku sklapanja ugovora. Pa ipak, jedno je sigurno, tj. dok se nama prave teškoće u redovnom snabdijevanju, dotle vagoni i vagoni robe, žitarica, masnoća i si. svakodnevno odlaze za Njemačku.

Još evidentni je je neispun javan je ugovora u vezi s uspostavljanjem političko-administrativnog uređenja na teritorijima 2. zone.³

Pacifikacija koju je trebalo postići na ovim teritorijima predstavljala je ključnu točku sporazuma u Opatiji i imala je za cilj, zajedno s ravnopravnim postupkom prema pravoslavnim Srbima 2. zone, njihovo snabdijevanje životnim namirnicama, ponovno vraćanje imovine i dobara i uključivanje u razne funkcije.⁴

Isti cilj je imalo i nedavno naređenje ministra unutrašnjih poslova Artukovića, izdato 25. prosinca prošle godine,⁵ a koje je potvrđeno i jednim proglasom Komande 2. armije. Ovim naređenjem se izričito nagovještavala amnestija za sve one koji su u nedavnoj prošlosti bili upleteni u krivična djela političkog karaktera, pod uvjetom da se u svoja sela vrate u periodu od 30 dana.

Vraćanje imanja i dobara pravoslavnim Srbima, kao i njihovo ponovno uključivanje u javne funkcije, o čemu je već ranije postignut sporazum, ostvareno je samo djelomično, i to na intervenciju talijanskih komandi odgovornih za ovaj teritorij. U većini slučajeva ovo je uskraćeno pod prividnim izgovorom pravnog karaktera.

Na isti način izostalo je redovno snabdijevanje stanovništva životnim namirnicama, lijekovima i drugim potrebama uopće. Ovo se opravdavalo ili privremenim neraspologanjem artiklima, što se zlonamjerno pripisivalo obaveznom snabdijevanju okupacionih trupa, ili izvršenjem odmazde protiv stanovništva koje ne poštuje državna naređenja.

Naravno, odmah se reagiralo i uspjelo ostvariti potrebnu pomoć za stanovništvo, ali ne bez teškoća i trvenja koja još traju i zahtijevaju oštre i odlučne intervencije, kao i stalan nadzor.

Traženo udaljavanje ustaša je uslijedilo, ali više formalno nego stvarno. U stvari kratko vrijeme poslije postignutih sporazuma, hrvatska vlada je promijenila stav i pod izjavom uspostavljanja oštrih mjera javnog reda tražila da pojača žandarmerijske stanice. Pošto je dobila suglasnost, ona je regrutirala pomoćne žandare među bivšim divljim ustašama kojima treba pripisati nedaće iz prošlosti. Izgovor nije izbjegao našoj kontroli i za velik broj ovih tipova traženo je smjenjivanje i utvrđen rok poslije kojeg će se pristupiti njihovom hapšenju.

Istodobno, između kraja prosinca i početka siječnja, iznijevši hitne potrebe u vezi s navodnim pojavama nemira, samoinicijativno i bez prethodnog izvještavanja koje nameću najelementarniji razlozi pristojnosti,

³ Riječ je o tzv. reokupaciji 2. zone i preuzimanju vojne i civilne vlasti na tom području od strane vojnih talijanskih komandi, vidi knj. 1.

⁴ Opširnije o tom sporazumu, potpisanom 16. studenoga 1941. vidi knj. 1.

⁵ U skladu sa sporazumom u Opatiji, ministar unutrašnjih poslova NDH dr. Andrija Artuković je 10. prosinca 1941. izdao Proglas narodu hrvatskog obalnog pojasa (2. ili demilitarizirana zona) u kojem garantira miran život, imovinu i slobodu svima koji se u roku od 15 dana vrate svojim kućama. Arhiv vn, arhiva NDH, reg. br. 37A—84, k. 195.

hrvatski Generalštab je u pojedina mjesta u 3. zoni (Konjica⁶ — Kordun — Banija) prebacio ustaške jedinice radi ugušivanja navodnih pobuna. Uslijedilo je, po običaju, pustošenje, paljenje i nasilje protiv golorukog stanovništva.

Naša brza intervencija, pored toga što je obuzdala razuzdanost, poduzela je potrebno da se akcije ove vrste ubuduće provode u suradnji s talijanskim vlastima koje će poduzeti rukovođenje njima.

Spomenuto očigledno nepridržavanje sporazuma nije slučajno: ovako sistematsko kakvo jeste, u potpunosti odgovara direktivama centralnih organa.

Cilj je sasvim jasan: umanjiti naš ugled i pred pravoslavnim Srbima prikazati nas kao dvoličnjake koji ne ispunjavaju obećanja sadržana u naredbi od 7. rujna i proglasu od 25. prosinca prošle godine.

Ustaše pojedine svoje zločine nama pripisuju; međutim, utvrđeno je da su zločine počinile ustaše odjevene u talijanske uniforme.

Također se iz istog izvora prenose glasine prema kojima se našoj djelatnosti pripisuju i njome prikriva zločinačka aktivnost divljih ustaša i, još gore, da se nastoji takvu aktivnost podsticati u cilju raspirivanja bratoubilačke borbe zametnute među Srbima i Hrvatima, kako bi se u bliskoj budućnosti lakše savladali i jedni i drugi.

Utvrdeno je da su ponovo uspostavljeni kontakti između predstavnika ustaškog režima i četničkih vođa pravoslavnih Srba, ali ne toliko radi traženja mogućnosti međusobnog pomirenja, koliko s ciljem da se podstakne reagiranje pravoslavnih Srba prema nama. U vezi s ovim, karakterističan je i simptomatičan poznat razgovor vođen u Splitu između ustaškog logornika Poljaka i bivšeg bosanskog poslanika Jevđevića; dopisom br. 901 od 15. ovog mjeseca dostavljen je uhvaćeni tekst ovog razgovora.⁷

Usporedo s ovim jalovim pokušajima u vezi s pravoslavnim Srbima u 2. i 3. zoni, preko odgovornih organa razvija se podmukla prototalijanska propaganda na čitavom području, a također i u 1. zoni.

U ovome prednjači »Opće administrativno povjereništvo« formirano prilikom preuzimanja civilne vlasti u 1. zoni s ciljem da se, njegovim pridruživanjem komandantu 2. armije, olakša rad na pacifikaciji i normalizaciji koji bi se ogledao u iskrenoj suradnji.⁸

Sve osoblje koje ga sačinjava, počevši od općeg povjerenika dra Karčića⁹, prema nama je, kao što je poznato, neprijateljski raspoloženo. Riječ je većinom o Istranima koji su se proteklih godina odselili iz Italije u Jugoslaviju da bi se oslobodili naše vladavine.

Prema podacima iz vjerodostojnih izvora točno se saznalo da povjerenik Karčić u kancelarijama svoje ustanove, u kući, ogovora našu djelatnost i autoritet koji mu omogućava njegov položaj, potpomaže glasine da pitanje Dalmacije i teritorija koje smo anektirali nije definitivno.

⁶ Tako Je u originalu. Vjerojatno Je riječ o Konjicu.

⁷ Razgovor Je vođen 30. prosinca 1942. Vidi knj. 1.

⁸ Omaška. Opće upravno povjereništvo NDH pri Komandi talijanske 2. armije formirano Je prilikom preuzimanja civilne vlasti u 2. zoni, vidi knj. 1.

⁹ Andrija.

Njegov najbliži suradnik, dr Kiraz, prava siva eminencija ovog povjereništva, toliko je od ranije prototalijanski nastrojen da je Vojna obavještajna služba nedavno našla za shodno da Ministarstvu vanjskih poslova predloži njegovo uklanjanje.

Cjekolupno ostalo osoblje, osim formalnog ophođenja, posjeduje mentalitet Kiraza.

Pored toga, već odavna se izražava sumnja da spomenutom povjereništvu nije sasvim nepoznata zločinačka aktivnost pojedinih razuzdanih propagandista koji agitiraju u 1. i 2. zoni. Nedavno se desilo da je jedan funkcioner civilne inženjerije u Crikvenici zatečen u svojoj ustanovi kako Morzeovim znacima izdaje naređenja ustanicima u mjestima koja nisu mogla biti određena. U gušanju koje je iznenada uslijedilo funkcioner je ubijen. U zaplijenjenoj arhivi nađena je tajna šifra za prepisku i džepna bilježnica s raznim imenima, među kojima i šest imena mještana za koje je poznato, da održavaju familijarne odnose sa članovima Općeg povjereništva. Uslijedilo je hapšenje spomenutih osoba i protiv njih je podnijeta prijava Izvanrednom sudu, koji ih je na osnovi dokazanih činjenica osudio na najtežu kaznu, koja je izvršena odmah poslije završenog suđenja.

Pritisak ispoljen od općeg povjerenika i svih njegovih suradnika da se okrivljeni oslobode od suđenja i pravde bio je takav da se može smatrati da oni nisu bili sasvim nezainteresirani.

Sličan pritisak se ispoljavao i još danas se ispoljava za obranu sekretara općine Novi, koji odgovara zbog dokazane krivice u vezi toč. 1) naređenja od 7. rujna (protupravno posjedovanje oružja), a sada se, u očekivanju suđenja nalazi u zatvoru u Rijeci.

Cilj koji ljudi iz vlade danas svim sredstvima nastoje postići jest, kao što sam već spomenuo, oslobađanje okupiranih zona od naše kontrole, dok im je pogled već usmjeren na obnavljanje hrvatskog suvereniteta u Dalmaciji. Nije, zaista, bez značaja da se na javnim sastancima ili putem javnosti insceniraju demonstracije u kojima se kliče hrvatskoj Dalmaciji. Ovo se dogodilo u Zagrebu (14. i 25. prosinca), Mostaru i Sarajevu a da vlasti odgovorne za red nisu intervenirale ili bar intervenciju ograničile na praćenje demonstiranja.

U vezi s ovim, veoma često se ukazuje da vojnici i pripadnici regularnih ustaških jedinica skoro svuda na javnim mjestima pjevaju iredentističke dalmatinske pjesme, a ušutkuje ih jedino energična i čvrsta intervencija naših oficira i vojnika. Ovi postupci se jasno dokazuju nedavnim sastankom u Zagrebu svih povratnika iz rata 1914—1918. godine, koji je sazvaio i njime rukovodio maršal Kvaternik. Pravi razlog ovog sastanka nije poznat, osim ako nije da se uveličaju u to vrijeme podnijete žrtve, i u prototalijanske svrhe.

To su znaci čija se, uostalom, težina i stvarni smisao ogledaju u postojećoj situaciji, koju treba analizirati kako bi se po mogućnosti odredila politička linija koju treba slijediti. Tim prije što, dobro je da se ima u vidu, odgovorni organi i zemlja u cjelini smatraju da u svojoj djelatnosti i svojim zahtjevima uživaju podršku savezničke Njemačke.

Ne upuštam se ovdje u razmatranje »glasina« na koje je ranije više puta ukazano, ali ne postoji njemački vojnik ili oficir koji bi se u ličnim odnosima s Hrvatima ustručavao potvrditi kako će se pitanje Dalmacije regulirati poslije svršetka rata, i to povoljno za Hrvate.

Činjenice koje daju izgled realnosti hrvatskim pretpostavkama sasvim su druge, i svode se na: skoro totalno apsorpiranje lokalne ekonomike i potpunu kontrolu koju, neposredno ili posredno, Njemačka provodi na svim područjima van naše okupacije. Možda je to pitanje tradicije, navike, afiniteta, kulture i duha, ličnih utjecaja u kojima se ističe utjecaj maršala Kvaternika, ali stvarnost je takva. Jedan od očiglednih dokaza ogleđa se u iznenadnom obrtu u situaciji koja je, kao što sam već spomenuo, trebala dovesti do potpune okupacije Hrvatske.

* * *

Izložio sam sažeto sadašnju situaciju, s nepristrasnom objektivnošću.

Ona se kontrolira, pažljivo prati i drži u točno određenim okvirima.

Ustanak koji plamti u Bosni, a već se širi u Slavoniji, živo će se odraziti u zonama pod našom okupacijom, naročito u proljeće.

Sadašnje njemačke operacije, mada mogu biti uspješne, vjerojatno će promašiti cilj: na taj način nova masa ustanika može se ponovo vratiti na područja pod našom okupacijom.

Sve ovo lako omogućava da se predvidi da će se u proljeće situacija u našim zonama bitno pogoršati.

Treba se već sada pripremiti da bi se s njom moglo uhvatiti u koštac.

U vezi s mjerama vojnog karaktera koje treba primijeniti, potvrđujem iznijeto u glavi VIII promemorije br. 76 ovog Generalštaba od 10. ovog mjeseca; treba, naime, ostvariti jedan od sljedećih sistema:

Prvi sistem: poduzeti koncentrično dejstvo jakim snagama, istodobno pomoću talijanskih, njemačkih, hrvatskih i bugarskih snaga, protiv glavnih centara ustanika, ne obazirući se ni na kakvu regionalnu ili državnu podjelu, odnosno pomoću snaga svakog pojedinog saveznika na području pod njegovom nadležnošću, pod uvjetom da dejstvom rukovode odgovorne vlasti i da ga vremenski usklade s dejstvom saveznika.

Ovaj sistem je temeljit i neosporno najbolji.

Drugi sistem: svako da se povuče na jednu liniju koja se lako i ekonomično može zatvoriti (za 2. armiju Dinarske alpe), ostavljaju s one strane jedno neočišćeno područje. Kada se odredi ova linija, pristupiti uništenju ustanika u unutrašnjosti.

Ovaj sistem je ekonomičniji od prvog i isto tako temeljit, ali omogućava da se na napuštenom području stvori jedna vrsta sovjetske republike koja bi zatim odlučno prkosila, pored toga što bi silama Osovine zatvorila komunikacijske pravce i izvore snabdijevanja na ovom području.

Treći sistem: zadržati sadašnja područja, s prikupljenim uporištima, radi koncentriranja snaga, osiguravajući najglavnije i neophodne komunikacijske pravce.

To je odstupanje, koje treba postepeno izvršiti, prihvatljivo i preporučljivo u nedostatku boljeg rješenja, u situaciji ako bi jačina ustaničkih snaga bila ista ili približno ista sadašnjoj jačini.

Očekujem odluku te Vrhovne komande u vezi sa sistemom koji treba ostvariti, kako bi Komandi 2. armije mogao da dostavim odgovarajuća upustva.

Načelnik Generalštaba:
potpisan: *Ambrosio*¹⁰

BROJ 220

IZVJEŠTAJ KRALJEVSKE KVESTURE U SPLITU
OD 25. SIJEČNJA 1942. POVJERENIKU PRI IZVANREDNOM SUDU
ZA DALMACIJU O AKTIVNOSTI KOMUNISTA U SPLITU¹

PREPORUČENO

KR. KVESTURA SPLIT

Br. 01030/Kab.

Split. 25. siječnja 1942-XX

Predmet: Aktivnost komunista u Splitu.

KR. POVJERENIKU
PRI IZVANREDNOM SUDU GUVERNATORATA DALMACIJE

Z a d a r

Ovaj dopis je u vezi s mojim ranijim izvještajima od 15. prosinca 1941-XX, 8. i 18. o. mj.,² a odnose na ovaj predmet.

Komunistička partija u Splitu, kao što je poznato, poslije buntovničkih manifestacija u lipnju i srpnju prošle godine i poslije ispoljavanja raznih vrsta aktivnosti, koje su se ogledale u ispisivanju parola po zidovima, prljanju slika Ducea itd., naročito se opredijelila na širenje svoje propagande dostavljanjem članovima Partije i simpatizerima subverzivnih letaka i njihovim tajnim rasturanjem.

¹⁰ Dužnost načelnika Generalštaba kopnene vojske general Ambrosio Je primio 20. siječnja 1942. Na njegovo mjesto za komandanta 2. armije, postavljen Je general Mario Roata, dotadašnji načelnik Generalštaba kopnene vojske (Arhiv vn, reg. br. 3/1, k. 56).

¹ Original (tipkan na pisačem stroju) u Arhivu Vn, arhiva talijanska, reg. br. 1/1—1, k. 569.

² Redakcija ne raspolaze ovim izvještajima. O aktivnostima komunista u Splitu, vidi dok. br. 231, 236, 264 i 294.

R. QUESTURA DI SPALATO

MACCOFFANDATA

N. 01030 Dir. Cab.

SPALATO, 25 gennaio

1941 XX

OGGETTO:

Attività comunista in Spalato.

AL PROCURATORE DEL RE IMPERATORE
presso il TRIBUNALE STRAORDINARIO
del GOVERNO DELLA DALMAZIA

Z A R A

È seguito alle mie precedenti segnalazioni del 15 dicembre 1941.XX e dell'8 e del 18 corrente relative all'argomento in oggetto.

Il partito comunista di Spalato, com'è noto, dopo le manifestazioni sediziose verificatesi nel giugno e nel luglio dello scorso anno, e dopo avere esplicata attività di vario genere, come iscrizioni murali, imbrattamento delle effigi del Duca, e altro, si era particolarmente diretta a svolgere la sua propaganda con la distribuzione fra gli aderenti al partito e fra simpatizzanti e con la diffusione clandestina di manifestini sovversivi.

Lo scopo determinante la divulgazione di tali manifestini si deduce da una semplice lettura anche di uno solo di essi. Le azioni svolte dai comunisti in varie forme, dalla propaganda alla azione terroristica, non si limita a propugnare una lotta di classe ed a cercare nuovi aderenti al movimento comunista, ma ha anche un diretto riferimento alla situazione politica e militare

Faksimil prve stranice dokumenta br. 220

Glavni cilj rasturanja ovih letaka jasan je ako se jednostavno pročita samo jedan od njih. Akcije koje komunisti poduzimaju u raznim oblicima, od propagande do terorizma, ne ograničavaju se samo na propagiranje klasne borbe i privlačenje novih članova komunističkom pokretu, već se neposredno odražavaju na političku i vojnu situaciju koja proističe iz sadašnjeg sukoba, a strani utjecaji su ne samo očigledni već i priznati, jer se u lecima spominju ruski i engleski rukovodioci, koji vode rat protiv sila Osovine.

Međutim, rasturanje ovakve štampe u sadašnjem trenutku je opasno, jer je ona usmjerena također i na postizanje ciljeva koji nastoje da doprinesu porazu naše zemlje. To je podmukli rat, utoliko opasniji jer je sigurno financiran i rukovođen od neprijatelja sila Osovine, koji smatraju da će rasturanjem lažnih, tendencioznih i potpuno zlonamjernih vijesti koje neposredno utječu na ovaj rat oslabiti unutarnji front okupacije.

Svaki letak znači veličanje djela sabotaže, podsticaj za postavljanje zasjeda i poziv da se na svaki mogući način i svim sredstvima poremeti normalan i miran život stanovništva bivše Jugoslavije. U jednom letku se čak daju i potrebna uputstva, kao što će se u nastavku bolje objasniti, za rad prilikom postavljanja eksploziva.

Munjevitim i vještima akcijama policijskih organa izvršena su mnoga hapšenja osoba koje su ispisivale parole i prljale slike, ali se još nije uspjelo otkriti mjesto gdje su štampani leci i osobe koje su se bavile ovom kriminalnom antinacionalnom djelatnošću. Razne mjere predostrožnosti koje su primjenjivani članovi Komunističke partije bile su, naravno, usmjerene tako da paraliziraju opreznost i mjere koje je policija svakim danom sve odlučnije provodila.

Poslije jednog perioda u kojemu su slične komunističke pojave bile poprimiti zabrinjavajuću učestalost i upornost, naišao je period zatišja, koji je trajao sve do 6. studenoga prošle godine. Toga dana, već od ranog jutra, uveliko su rasturani leci na koje se moglo skoro posvuda naići.

Međutim, pojačan je rad na osmatranju, provjeravanju podataka primljenih iz pouzdanih izvora i ispitivanjima usmjerenih na otkrivanje vinovnika ove propagandističke aktivnosti, jer je bilo logično pretpostaviti da će, poslije zatišja, ove iste osobe ponovo započeti svojom aktivnošću kao što se, ustvari, i dogodilo.

Poslije podne spomenutog dana, 6. studenoga, pomoću jedne mreže službi za nadzor i predostrožnost koju je razapelo ovo Odjeljenje, uspjelo je da se na djelu uhvati i uhapsi izvjestan Culić pok. Pavla i pok. Kragić Paškve Ljubo, rođen 23. 4. 1922. god. u Splitu, sa stanom u ulici Via Viskotina br. 4. Njega su iznenadila dva agenta Javne sigurnosti dok je u jednoj veži u ulici Via Savo rasturao subverzivne letke. Prilikom pretresa Culića, koji je u prvom trenutku nastojao da izbjegne hapšenje, nađeno je 15 primjeraka komunističkog letka, potpisanog od »Centralnog komiteta Komunističke partije Hrvatske«, izdatog 30. listopada 1941. godine.

Na saslušanju kod povjerenika Javne sigurnosti dra Morellija Egidia i zastavnika Ascarija Felicea, poslije dugih i strpljivih ispitivanja, Culić

je priznao da je komunističke letke koji su kod njega nađeni primio od izvjesne Petrić Andrije Zorke, nastanjene u ulici Via Petricia br. 5 (vidi prilog 1 i 2).

Spomenuta Petrić, identificirana kao Petrić Andrije i Krstulović Katice Zorka, rođena 21. 11. 1920. god. u Splitu, poslije dugog poricanja bilo kakve odgovornosti, priznala je da je letke primila od izvjesnog Bubala Andrije, nastanjenog u Bubalovoj ulici br. 6, i da je po njegovom naređenju iste predala Culiću Ljubi u blizini kina »Karaman«, sa zadatkom da ih rasturi po stubištima privatnih zgrada (vidi prilog 3 i 4).

Bubalo je, nakon hapšenja i identificiranja kao Bubalo Marina i Petrić Anke Andrija, rođen 17. 2. 1924. u Splitu, zidar, odlučno poricao optužbu Petrićeve dok je ona, također, i prilikom suočen ja, uporno ostala pri svojoj izjavi (vidi prilog 5 i 6).

Na temelju podataka s kojima raspolaže ovo Odjeljenje, Bubalo je komunist po ubjedenju i fanatik koji je povezan s rukovodiocima Komunističke partije u Splitu, od kojih prima veliki broj primjeraka letaka s ciljem da se pobrine za potajno rasturanje u ovom gradu.

U prvim jutarnjim satima 9. studenoga prošle godine, pozornik na dužnosti u Uhci Girila i Metodija primijetio je letak koji je padao s visine. Kada ga je uzео, ustanovio je da je riječ o jednom od uobičajenih letaka, napisanom na talijanskom jeziku. Naređeno je da se odmah opkoli cijeli blok zgrada, a u 7 sati istog dana pristupilo se detaljnom pretresu ovog rajona. U parku, u blizini radionice za lakiranje, koja se nalazi u susjednoj Kninskoj ulici br. 3, a kojom upravlja izvjestan Turšić Ivana Ivan, rođen 10. 10. 1902. u Cerknicama, nađeno je nekoliko istih letaka kao onaj što je našao spomenuti pozornik.

U radionici, pozadi nekih dasaka, u jednom udubljenju podešenom kao sušionica obrađenih predmeta, otkriven je jedan šapirograf starije izrade na ručni pogon, na kojemu je bilo još svježе crnilo, što je dozvoljavalo pretpostavku da je prije kraćeg vremena upotrebljavan. U samom stanu Turšićа, u jednoj komodi među ostalim papirima, nađen je jedan od posljednjih komunističkih letaka istog sadržaja.

Prilikom saslušavanja, poslije nekoliko kontradiktornih izjava u vezi s nađenim šapirografom u radionici (u stvari, prilikom saslušanja na licu mjesta izjavio je da mu je šapirograf donesen da bi ga izvana lakirao), Turšić je priznao da mu je aparat donio izvjestan Pala Frane, koji je preselio u Hrvatsku, a koji je ranije vodio dućan u ulici Via Marconi. Ovom prilikom je dodao da je šapirograf bio vlasništvo izvjesnog Janesa Ladislava, s boravištem u Zagrebu u ulici Pantovčak. Uporno je poricao da pripada Komunističkoj partiji i da je provodio aktivnost koja je u suprotnosti s nacionalnim interesima.

Dokazi protiv Turšićа su očigledni, ali, s obzirom na njegov uporan negativan stav, ovo Odjeljenje je odredilo da se poduzmu optširnija i detaljnija provjeravanja kako bi se prikupili elementi za nepobitne dokaze.

Stoji činjenica da je, nakon otkrivanja i zaplijene spomenutog šapirografa, odmah i ponovo prestalo rasturanje letaka u Splitu skoro cijeli jedan mjesec.

Istragu sam povjerio također i zamjeniku povjerenika dru Di Vincenzu Viniciju.

Spomenuti je, 4. prosinca 1941. godine, primio prijavu izvjesne Kuzmić pok. Tome Ane protiv Grbić pok. Marka i pok. Marančić Ivanke Antice, rođene u Novigradu, stare 38 godina, kao i protiv njezinog ljubavnika Blaškovića Mate, sina nepoznatog oca i majke Blašković Tilde, rođenog 20. 4. 1902. god. u Sumberese (Pula), oboje nastanjeni u ulici Via Miliveca br. 19. Na temelju ove prijave spomenuti ljubavnici su prikazani kao osobe koje otvoreno izražavaju svoje komunističke osjećaje, čak do te mjere da prijete onima koji pokazuju simpatije prema Talijanima (vidi Prilog 9).

Spomenuta prijava je potvrđena 11. prosinca na temelju svjedočenja Kovačića pok. Luke Romana (vidi prilog 8).

Grbićeva i Blašković su odmah uhapšeni, ali su na saslušanju djelomično poricali optužbu (vidi prilog 9 i 10).

Međutim, 9. prosinca, ponovljeno je rasturanje letaka na ulicama Splita. Primivši od mene direktive, a koristeći u punoj mjeri spomenute prijave i poduzevši intenzivnu istražnu aktivnost, ubrzo je otkrio dvije jako sumnjive osobe, a to su: izvjestan Ugrin pok. Tome Andrija, rođen 2. 6. 1908. god. u Zrnovnici, koji je odmah uhapšen, dok je 12. prosinca uspio otkriti mjesto stanovanja druge osobe, izvjesnog Ružića pok. Ante i pok. Reić Vice Jozu, rođenog 23. 3. 1904. god. u Splitu, sa stanom na samoj periferiji u blizini nove bolnice. U noći istoga dana, poslije detaljnog pretresa spomenutog stana, u jednom skrovištu pronađen je Ružić i jedan šapirograf s dodatnim dijelovima, kao i veći broj raznih komunističkih raspisa.

Spomenuto skrovište namjerno je izgrađeno za ove svrhe ispod spavaće sobe Ružića, i predstavljalo je jednu prostoriju pregrađenu u podrumu, širine oko 1,30 m i dužine oko 3,5 m. Silazilo se kroz jedan otvor napravljen u podu spavaće sobe, širine da se jedva mogla provući jedna osoba. Otvor je bio savršeno zatvoren jednim drvenim dijelom romboidnog oblika umetnutog u pod, tako da su se linije spojeva poklapale s uobičajenim spojevima u drvenim podovima.

Iznad mjesta gdje je bio napravljen otvor nalazio se noćni ormarić i jedna stara prostirka kakva se obično stavlja pored kreveta. U ovoj prostoriji nađen je Ružić, za koga je njegova supruga prethodno izjavila da je odsutan. Na jednom primitivnom stolu se nalazio, prije kratkog vremena upotrebljavan, šapirograf i razni raspisi komunističkog sadržaja. U jednom od ovih raspisa daju se uputstva za upotrebu dinamita i drugih eksplozivnih sredstava, s ciljem da se prouzrokuju efikasna rušenja konstrukcija na zemlji i pod vodom. U skrovištu je, osim dodatnih dijelova za šapirograf, pronađeno i jedno punjenje crnog baruta cilindričnog oblika dužine oko 6 cm.

Prilikom hapšenja, kod Ružića je nađen jedan okvir sa 4 metka za pušku, model 91, dok je pretresom ostalih dijelova stana nađen jedan spisak sanitetskog materijala i kiselina za pripremanje smješa, što je također zaplijenjeno.

Saslušani su i Ugrin (vidi prilog 11) i Ružić (vidi prilog 12). Poslije uporne šutnje, suočen s Ugrinom Andrijom, Ružić je, konačno, priznao, da su u prostoriji, napravljenoj pregrađivanjem podruma ispod njegove spavaće sobe, štampani raspisi koji su tu nađeni i zaplijenjeni zajedno sa šapirografom. Također je priznao da ovako pripremljene raspise, koje je, po njegovom iskazu, štampao neki navodni Zvonimir, koga bolje nije poznao, i njemu donosio u stan, uzimao Ugrin da bi ih podijelio drugovima i simpatizerima.

Priznao je također da je sudjelovao na sastancima rejonskih rukovodilaca i sekretara raznih komunističkih grupa u Splitu. Ugrin je dodao da su leci štampani dvaput tjedno, tj. ponedjeljkom i petkom.

U toku naknadnog ispitivanja, Ružić je priznao da mu je šapirograf donio već pomenuti Zvonimir, koji mu se predstavio u ime izvjesnog Bilobrka Mate, rukovodioca Ružića i četiri komunističke organizacije u Splitu. Ove četiri organizacije navodno su: lučka organizacija, čiji je povjerenik Ružić, organizacija rejona Veli Varoš i brodogradilište, čiji je povjerenik student Senjanović Đermano, organizacija rajona Lučac i Bačvice, čiji je povjerenik drugi, poznati Barić Frane za kojim se traga, i organizacija Split-centar, čiji je povjerenik sam Bilobrka.

Smatra se da je Ružić, da bi izbjegao prijavljivanje stvarnih komunističkih rukovodilaca u Splitu, spomenuo samo osobe koje su se odmetnule i koje su već od ranije poznate.

Na pitanje da objasni tko sastavlja i priprema original, koji nije pronađen, radi umnožavanja na šapirografu, on se pravdao izjavom da tu osobu ne poznaje i da bi o ovome mogao dati objašnjenje Bilobrku. Na pitanje tko financira komunističke organizacije u Splitu, izjavio je da mu je početkom mjeseca prosinca navodni Zvonimir predao 1500 lira za izgradnju zida u cilju pregrađivanja pomenute prostorije od podruma ispod spavaće sobe. Pritom je dodao da je sam izgradio zid u roku od dva dana.

Dalje je objasnio da, na temelju naglaska, ima utisak da je pomenuti Zvonimir Srbin. Izjavio je također da se organizacija kojom on rukovodi bavi prikupljanjem priloga za potpomaganje komunističkog pokreta, kao i za pružanje pomoći obiteljima čiji se pojedini članovi nalaze u tamnicama ili internaciji, isključujući pritom najodlučnije da pripadnici njegove grupe poduzimaju teroristička djela. Na kraju je izjavio da su se sastanci održavali svega po nekoliko minuta napolju, u parku u blizini gradske bolnice, odnosno u parku u rajonu Bačvice. Za vrijeme sastanaka međusobno su se upoznavali s najnovijim vijestima i Bilobrku predavali priloge prikupljene za crvenu pomoć (vidi prilog 13).

Jasno je da sve ovo što je Ružić izjavio treba zahvaliti zaplijenjenim predmetima. Ovo Odjeljenje, naime, smatra da u izjavama Ružića ima vrlo malo ili skoro ništa istine, i da se mogu prihvatiti samo one činjenice koje su potkrijepljene nepobitnim dokazima.

Na ponovnom saslušanju Ugrin Andrija je izjavio da je samo početkom mjeseca prosinca 1941. god. primio komunističke propagandističke letke od Ružića, dok ranije, otprilike mjesec i po dana, on nije primao da

ih rastura, i da je još ranije, otprilike dva mjeseca, raspise primio od Dumanića Paške, nastanjenog u Peničevoj ulici br. 1 ili 3 (vidi prilog 14).

Ugrin je još dodao da mu nije poznato gdje je i od koga Dumanić primao raspise, kao i da je nekoliko primjeraka predavao Sirišćeviću Vicku da bi ih rasturio simpatizerima ili članovima Komunističke partije.

Također i Sirišćević Josip, brat spomenutog Vicka, pripadao je istoj komunističkoj grupi, pa se može smatrati da je i on primio jedan primjerak od svog brata.

U još ranijem periodu, tj. u srpnju ili kolovozu 1941. godine, Ružić je Ugrinu u istom cilju predavao komunističke raspise, ali se kasnije prestao baviti ovom aktivnošću, koja je pripala Dumaniću, jer se plašio da ne bude otkriven i prepoznat od policije koja ga je pažljivo pratila.

Pristupilo se, napokon, neposrednom hapšenju spomenutih osoba, koje su identificirane kao:

— Sirišćević pok. Ante i Marice Kovačić Vicko, rođen 10. studenoga 1896. god. u Sphtu, nastanjen u ulici Palmira br. 14.

— Sirišćević Josip, od već spomenutih roditelja, 15. 1. 1907. god. u Splitu, nastanjen u ulici Senjska br. 37.

— Dumanić pok. Jakova i Andriane Kukoč Paško, rođen 18. 4. 1898. god. u Splitu, nastanjen u ulici Penića br. 4.

Sva trojica su lučki radnici. O prvoj dvojici bit će riječi u naknadnom izvještaju jer oni trebaju posebno odgovarati za djela koja izlaze iz okvira ove materije.

Dumanić Paško je priznao da je Ugrinu donosio komunističke letke, ali je objasnio da ih je primao od Ružića. Međutim, to nije točno jer je u suprotnosti s izjavom Ugrina, koji se i u drugim okolnostima pokazao kao vjerodostojniji. Dumanić je poricao da je prisustvovao sastancima pripadnika grupe Ružića, ali je priznao da je od Ružića na njivi 20—30 puta primio po 7 ili 8 letaka koje je predavao Ugrinu.

Slično kao što i drugi rade, poricao je da poznaje izvršioce i naredbodavce terorističkih djela koja su u posljednje vrijeme izvršena u Sphtu. Ograničio se na izjavi da su žene iz susjedstva u razgovoru o terorističkim djelima ista pripisivale komunistima i ustašama (vidi prilog 15).

Ne treba smatrati vjerodostojnim ni ono što Dumanić priznaje, jer ovo Odjeljenje već raspolaže elementima koji su u suprotnosti s onim što Dumanić priznaje, odnosno poriče. Međutim, to će biti predmet naknadnog izvještaja.

Treba istaći, da su letke rasturene po Sphtu prikupljali građani i vojna lica i predavali ih vlastima. To jasno dokazuje da komunistički raspisi ne služe samo za unutrašnju propagandu među komunistima i simpatizerima, već imaju kao cilj da među građanima stvore takvo duševno stanje koje bi išlo u prilog eventualnom komunističkom ustanku jer, kao što sam već rekao, svojim sadržajem leci predstavljaju podstrek na građansku neposlušnost, poziv da se Talijani smatraju kao neprijatelji Dalmacije i podsticanje antifašističkog rata.

Daljnja ispitivanja, još u toku, ukazuju uostalom već sada na ozbiljnu socijalnu opasnost od uhapšenika, koji će biti pozvani na odgovornost zbog drugih, još težih krivičnih djela. Oni će, međutim, ostati na raspolaganju ovom Odjeljenju, jer je njihovo prisustvo neophodno za razvoj događaja koji su još u fazi provjeravanja.

Dostavljajući spomenute priloge, saslušanja uhapšenih, primjerke letaka nađenih u radionici Tursića i u susjednom parku, kao i u stanu Ružića, i zadržavajući pravo da zasad tom Sekretarijatu ne dostavim zaplijenjene predmete, izvještavam o spomenutim djelima radi daljeg zakonskog postupka.

Kvestor:
Giuseppe De Litala

BROJ 221

IZVJEŠTAJ PREFEKTURE U SPLITU OD 26. SIJEČNJA 1942.
GUVERNERU DALMACIJE O BORBAMA S USTANICIMA
U DUGOPOLJU¹

T E L E G R A M Br. 2

KR. PREFEKTURA SPLIT

Pov. br. 20/Kab.

Split, siječnja 1942-XX

Predmet: Operacije protiv komunističkih
bandi u Dugopolju (Sinj).

EKSELENCIJI GUVERNERU DALMACIJE

Z a d a r

Dostavljam radi znanja nekoliko telefonskih izvještaja koje je u tranzitu uhvatila telefonska služba prisluškivanja u Splitu, a odnose se na operacije koje su sada u toku protiv komunističkih bandi u rajonu Dugopolje (Sinj).

Ustaška komanda u Omišu ustaškoj komandi Knin:

»Na dan 26. 1. 1942. god. u 12 sati noću, jedan vod komunista jačine 30 ljudi digao je u zrak sve vodovodne cijevi na pravcu Sinj—Split.

Ubijena su dva talijanska stražara a jedan je ranjen. Komunisti nisu imali ni mrtvih ni ranjenih. Talijanske jedinice su protiv komunista već započele akcije pročešljanja?

Iz Komande Klis Komandi Omiš:

»Jutros se u rajonu Dugopolje vode krvave borbe između komunista i talijanskih jedinica. Selo Dugopolje pruža otpor. Talijani imaju do sada 4 poginula.«

Iz Klisa Kotarskom poglavarstvu Omiš:

»Nastavlja se žestoka borba u Dugopolju. Izgleda da se i seljaci bore zajedno s komunistima. Upotrebljavaju se i topovi i mitraljezi. Priča se da Talijani imaju dva poginula oficira i nekoliko vojnika. Ima i nekoliko ranjenih.«

Iz Sinja Kotarskom poglavarstvu Omiš:

»Zahtjeva se da se vojnim vlastima i ustašama pošalje pojačanje.«

Iz ustaške Komande Sinj ustaškoj Komandi Omiš:

»Talijanske jedinice iz Komande u Sinju još se nalaze u akciji. Spomenuta talijanska Komanda javlja da u rajonu operacija nije potrebna pomoć.«

Iz ustaške Komande Klis Kotarskom poglavarstvu Omiš:

»Da bi osvetile dva svoja ubijena vojnika, talijanske jedinice su strijeljale 7 osoba. Stanovništvo je veoma uzbuđeno i nezadovoljno. Kotarsko poglavarstvo je zahtijevalo da se za sahranu sedmorice strijeljanih pobrinu talijanske vojne vlasti.«

Prefekt :
Dr Paolo Zerbino

¹ Akciju je izvršio Solinski NOP odred. Vidi dok. br. 18, napomena 4 i dok. br. SS.

BROJ 222

IZVJEŠTAJ GUVERNATORATA DALMACIJE OD 28. SIJEČNJA 1942.
MINISTARSTVU UNUTRAŠNJIH POSLOVA O POVEĆANOJ
AKTIVNOSTI KOMUNISTA U PROVINCIJI ZADAR¹

Br. 0485/Kab. Jav. sig.

28. siječnja 1942-XX

MINISTARSTVU UNUTRAŠNJIH POSLOVA

Glavnoj upravi Javne sigurnosti

R i m

Predmet: Aktivnost komunista u provinciji Zadar

U vezi s telegramom br. 445/0280/Kab. Jav. sig. od 21. o. m. — i kao nastavak dopisa br. 0251/2155/Kab. Jav. sig. od 22. o. m., izvještavamo na temelju naknadne istrage poduzete u vezi s hapšenjem poznatih Ležaića Gojka, Andrića Dušana i ostalih,² da su potvrđeni podaci s kojima se raspolaže već od ranije iz pouzdanih izvora, da u Splitu postoji izvjestan »Centralni komitet«³ Komunističke partije koji rukovodi akcijama komunista na cijelom teritoriju Dalmacije.

O ovome je izviješten prefekt Splita kako bi se svim raspoloživim sredstvima istrage otkrilo spomenuto rukovodeće jezgro, čiji se utjecaj na očigledan način već proteže i na provinciju Zadar, jer do sada na ovom teritoriju nije bilo pojave organiziranih subverzivnih aktivnosti.

Zaista, prema izvještaju Komande Kr. karabinjera Dalmacije, na teritoriju Kistanja nastala je situacija kojoj se više nije moguće suprotstaviti običnim policijskim sredstvima, s obzirom na ograničeni broj vojnika u odnosu na neophodnost da se pristupi poduzimanju akcije pročešlja van ja velikih razmjera i jakim snagama.

Međutim, u cilju upotrebe snaga dislociranih u II zoni, skrenuta je pažnja vojnim vlastima na cjelishodnost da se pristupi istodobnom okruživanju rajona u kojima se prikupljaju naoružane grupe.

Ovaj Guvernerat pažljivo prati situaciju.

Po potrebi, o ovome ćemo vas naknadno izvještavati.

Za guvernera:

¹ ^Original (tipkan na pisačem stroju) u Arhivu VII, arhiva talijanska, reg. br. 3/1—1,

² Vidi dok. br. 212.

³ Odnosi se na Pokrajinski komitet KPH za Dalmaciju.

BROJ 223

IZVJEŠTAJ PREFEKTURE U SPLITU OD 28. SIJEČNJA 1942.
GUVERNERU DALMACIJE O PODUZETIM MJERAMA SIGURNOSTI
I NJENIM NEDOSTACIMA U SPLITU

KR. PREFEKTURA SPLIT

Br. 01047/Kab.

Split, 28. siječnja 1942-XX

Br. telegrama 96/0108 od 7 .o. mj. i 346/205046/Kab. od 17. o. mj.

Predmet: Mjere predstrožnosti prilikom vršenja nadzora.

EKSELENCIJI GUVERNERU DALMACIJE

Z a d a r

DIREKCIJI POLICIJE

Z a d a r

MINISTARSTVU UNUTRAŠNJIH POSLOVA

Generalnoj direkciji Javne sigurnosti

R i m

U vezi s gore spomenutim telegramima, a uz rezerviranost predviđenu sadržajem moga telegrama od 18. o. mj. stavljam na znanje Vašoj ekseleciji da su postepenim prilivom policijskih snaga u ovaj grad, u cilju nadzora poduzete sve moguće mjere predostrožnosti koje nameće posebna lokalna situacija, prilagodavajući ih, naravno, mogućnostima snaga kojima se raspolaže i mnogobrojnim zahtjevima policijskih službi.

Službe su pojačane 23. listopada, kao što se vidi iz naredbe ove Kvesture br. 02840/Kab. od istog dana, koju prilažem u prijepisu (vidi prilog 1).²

Grad kontrolira 24 sata neprekidno 24 pokretne patrole u isto toliki broj rajona, 16 stalnih patrola raspoređenih na najosjetljivijim mjestima, dvije stalne straže, i to jedna u brodogradilištu i jedna na Marjanu, koje su povezane drugim patrolama na motociklima.

Također i poslije ovako organizirane mreže nadzora na teritoriju grada, i dalje su ostale ranije službe predviđene naredbom br. 02238 od 27. rujna prošle godine, koji prilažem u prijepisu (vidi prilog 2), a koje obavljaju jače pokretne patrole agenata i karabinjera. One obavljaju službu u toku dana s ciljem da pod najstrožiji nadzor stave središnje i periferijske zone grada, a naročito javne ustanove gdje su se obično sastajali sumnjivi politički elementi.

¹ Original (tipkan na pisačem stroju) u Arhivu Vn, arhiva talijanska, reg. br. 11/6—1, k. 559.

² Nijedan od spomenutih priloga u izvještaju Redakcija nije pronašla.

Korištene su povremeno i druge jače patrole na kamionima, sastavljene od Kr. karabinjera i agenata, koje su u određenim uvjetima isturene u pravcu Solina i teritoriju Kaštela, sve do Trogira.

Nakon pojave poznatih terorističkih atentata, a usporedo s intenzivnom istražnom aktivnošću koju je poduzelo Političko odjeljenje ove Kvesture, kvestor je sazvao sastanak svih funkcionera Javne sigurnosti i oficire policije oružanih snaga. Na ovom sastanku skrenuo im je pažnju i na važnost službe policijske preventive, izdao jasne i precizne instrukcije kako ovu službu treba obavljati i potvrdio značaj činjenica i predviđene norme koje su obuhvaćene narednjem br. 0407 od 8. studenoga prošle godine, čiji se prijepis prilaže (vidi prilog 3).

U cijelom nizu predviđenih mjera nije zanemaren ni nadzor u palači Prefektore koja, zbog svoje lokacije, kao i zbog slobodnog pristupa građanima, može da ide na ruku kriminalnoj aktivnosti zlonamjernih.

Narednjem br. 05730 od 12. listopada prošle godine, čiji se prijepis prilaže (vidi prilog 4), predviđeno je da karabinjerske patrole nadziru palaču Prefektore, kako unutra tako i izvana, pored neprekidnih i detaljnih kontrola svih prostorija spomenute palače koje poduzimaju podoficiri i agenti policijskog odjeljenja.

Narednjem o kojemu je ranije bilo riječi, kvestor se naročito osvrnuo na terorističke atentate, ali je jasno da služba preventive pored toga mora u svakom slučaju obuhvatiti i sve ostale subverzivne djelatnosti.

Pored toga, mjere sigurnosti u unutrašnjosti palače Prefektore pojačane su agentima u građanskom odijelu, koji su u međusobnoj vezi duž hodnika na svakom katu. Ovo je učinjeno odmah nakon otkrivanja poznatog subverzivnog natpisa.

Treba, pored ostalog, imati u vidu ogromno prostranstvo palače Prefektore koja se sastoji iz velikog prizemlja, dva polukata u koja se ulazi kroz dva odvojena stubišta, pet katova s više prilaznih stubišta i iz 533 kancelarije, čiji su ulazi svi okrenuti prema veoma dugim kružnim hodnicima ispresijecanih drugim, tamnim hodnicima. Ovi hodnici su, naročito u prijepodnevnim satima, ispunjeni mnoštvom građana, a to nekoj odvažnoj osobi koja poznaje ovaj ambijent sasvim lako omogućava brzo ispisivanje parola neopaženo od službenih agenata, kao što se to već dogodilo.

U krajnjoj liniji, nije riječ o slaboj organizaciji kontrole već o nedovoljnom broju ljudstva za njeno ostvarivanje.

Formacijski sastav odreda agenata Javne sigurnosti apsolutno je nedovoljan da bi mogao udovoljiti svim zahtjevima policijskih službi. Pritom treba imati u vidu slijedeće: razgranatost obavještajne službe, za političke istrage koje su u stalnom porastu, službe za unutarnji nadzor i vanjsku sigurnost istražnih zatvora, kao i pomoćnih zgrada općine, u kojima se ukupno nalazi oko 300 zatvorenika, od kojih su mnogi opasni, policijske službe za prehrambene poslove, za suvozemne granice, stalne pratnje i nadzor nad otpremanjem poštanskih pošiljaka, patroliranja jačim i slabijim snagama i ostale mnogobrojne i osjetljive

zadatke koje izvršava Kvestura. Također još nije bilo moguće organizirati Odjeljenje javne sigurnosti za osiguranje pomorske granice, tim potrebnije što mjesna Lučka milicija raspolaže svega s 27 milicionera za nadzor nad površinom vode širine više od 700 m i dužine 1.100 m s tri gata i pristaništima na oko 6 km, gdje mjesečno prosječno pristaje tisuću parobroda i raznih jedrenjaka, od kojih mnogi imaju ulogu sličnu tramvajskoj službi u velikim gradovima, s mjesečnim prometom više od 20.000 putnika.

Situacija nije bolja ni s drugim policijskim organima.

Komanda Kr. karabinjera u Splitu prilikom svakog zahtjeva Kvesture za ljudstvom radi neophodnih potreba javnog reda, žali se da ne može udovoljiti zahtjevima osim da oduzme ljudstvo od drugih, također veoma važnih službi.

Zaista, spomenuta komanda raspolaže s 282 čovjeka i iscrpno je obrazložila kako su svi već angažirani u službi koju ona obavlja.

Zbog toga, nedostaje mogućnosti za naknadne zahtjeve za službu javnog reda, sprovođenje zatvorenika u Italiju, praćenje izgnanika do granice, pomoć prilikom izvršavanja pretresa, kao ni za ostale razne službe.

Isto tako i 29. bataljon crnokošuljaša, čije brojno stanje iznosi 459 ljudi, a koji je sada angažiran na osiguranju električne centrale u Dujmovači i električnih podstanica, a imajući u vidu potrebne snage za straže u raznim kantonmanima i za ostale interne službe u bataljonu, Kvesturi može staviti na raspolaganje za službu nadzora u gradu samo manje snage od polovine njegovog brojnog stanja.

S obzirom da teritorij općine Split obuhvaća 24 km², a da bi se pojačao nadzor predviđen spomenutim naređenjem, čiji se jedan primjerak prilaže, kao i u vezi s događajima do kraja prosinca prošle godine, zainteresirana je i mjesna Komanda divizije »Perugia« s ciljem da s vojnicima Kr. kopnene vojske preuzme nadzor nad spomenutom električnom centralom i električnim podstanicama.

I pored datih obećanja, ovo pitanje se još nalazi u fazi rješavanja.

Kada 29. bataljon crnokošuljaša bude rasterećen službi koje spadaju u nadležnost vojnih vlasti, bit će moguće provesti veći nadzor, koji će se ostvariti u suglasnosti s planom koji se vidi iz priložene topografske karte. Ovaj plan predviđa, između ostalog, upotrebu patrola jačine dva umjesto tri čovjeka kao što je sada, do stupanja na snagu spomenutog plana.

Već izvještajem br. 7386 od 18. studenoga prošle godine, koji je dostavljen glavnom upravniku policije toga Guvernerata, na str. 30, kvestor je ukazao da je neophodno popuniti manjak ljudstva, tako da broj funkcionera ne bude manji od 12, a broj agenata Javne sigurnosti ne manji od 200.

Čak i ove snage, s obzirom na situaciju i mnogobrojne zahtjeve službe, ne izgledaju sasvim dovoljne.

Prefekt :
Paolo Zerbino

BROJ 224

BRZOJAV KARABINJERSKE CETE U SPLITU OD 30. SIJEČNJA 1942.
GUVERNATORATU DALMACIJE O UBOJSTVU KOMUNISTE
RADIŠICA JAKOVA NA OTOKU VISU¹

Dešifrirao: otvoreno	PRISPJELI BRZOJAV iz Splita Br. 496	Načelnik ureda za šifru: Pri zi a
-------------------------	---	---

KR. KARABINJERSKA CETA — SPLIT

30. 1. 1942. u 19 s.

GUVERNATORATU DALMACIJE — ZADAR

1. 2. 1942. u 8. s.

Predmet: Ubojstvo komuniste
Radišića na Visu — pronađeno
oružje i leci.

Br. 27/2. — Oko 19 sati 30. o. mj. u Vodce na otoku Visu, brigadir Grabuzza Giuseppe i karabinjer Elni Antonio, prilikom obavljanja službe izviđanja, pozvali su nepoznatu osobu da stane, ali je ista s veoma male daljine ispalila dva metka iz pištolja, koja su promašila.

Brigadir je trenutno reagirao i ispalio metak iz karabina, ali je također promašio, dok je istodobno i karabinjer ispalio drugi metak koji je ispod lijeve ključne kosti smrtno pogodio nepoznatog.

Nepoznato lice je identificirano kao Radošić Jakov, star 26 godina, opasan odmetnik komunista.

Imenovani je izvršilac nedavno pokušanog ubojstva i subverzivne propagande.

Kod njega je nađeno: 4 pištolja od kojih 3 napunjena, 19 metaka za pištolj, gvozdena čaura sa 700 grama eksploziva s montiranim sporogorućim štapinom dužine 6,70 m, kao i dva letka subverzivne propagande.

Kapetan :
Malafarina

IZVJEŠTAJ PREFEKTURE U SPLITU O SUBVERZIVNIM AKCIJAMA
U SPLITU U VREMENU OD 20. DO 31. SIJEČNJA 1942. GODINE¹

KR. PREFEKTURA SPLIT

Desetodnevni izvještaj za 20—31. siječnja 1942-XX

SUBVERZIVNA AKTIVNOST I RAZNO

20. siječnja 1942. — U 14.50 sati, u pomorskom stovarištu u Splitu, izbio je požar u jednom otvorenom vagonu natovarenom 5.700 kg sijena, vlasništvo vojne uprave. Požar, koji je odmah ugašen, prouzrokovan je iskrom iz manevarske lokomotive u neposrednoj blizini vagona.

U 23.45 sati, kada je automobil s federalom i trojicom agenata Javne sigurnosti vozio pored redakcije lista »Popolo di Spalato« u pravcu ulice Corso Italia, čuo se pucanj iz vatrenog oružja. Izgleda da je metak ispaljen slučajno i nekontrolirano od neke patrole koja je u ovom rajonu bila u službi.

Istraga i izvidanja koja su odmah poduzeli agenti i druge pristigle patrole nisu dah rezultate.

25. siječnja 1942. — U zoru 25. 1. u Solinu je strijeljan mještanim komunista Drašković Marko, za koga se smatra da je odgovoran za bacanje bombi 17. prošlog mjeseca na posadnu oficirsku menzu u spomenutom mjestu.²

Oko 17 sati u Splitu, u parku privatne zgrade u Ulici put Firula br. 2, nađene su 3 granate 75 mm, koje su pripadale bivšoj jugoslavenskoj artiljeriji. Riječ je o davno napuštenim granatama.

26. siječnja 1942. — Pripadnici Kr. karabinjera su uhapsili Omrsa Marka, Padića Marka i Bilokapića Ivana, zbog toga što su u jednoj gostionici u Ulici Radunica, u razgovoru na hrvatskom jeziku, klevetali Italiju i nagovještavali skoroukupaciju Dalmacije od strane Hrvatske.

U ranim jutarnjim satima, nepoznate osobe su bočicama crnila pokušale da isprljaju natpis u ulici »Via Costanzo Ciano«, kao i sliku Ducea u istoj ulici.

27. siječnja 1942. — Oko 13.30 sati, na raskrsnici Sinjske i Danteove ulice, motocikl s registracijom Policija 1507 koji je vozao agent Balzotto Orazio, pripadnik ove Kvesture, sudario se s automobilom registracije Split 206 koji je vozio vlasnik Blažević Mate, a koji je dolazio iz Danteove ulice.

¹ Original (tipkan na pisačem stroju) u Arhivu VH, arhiva talijanska, reg. br. 24/1—4. k. 569.
» Vidi dok. br. 11 1 214.

Usljed sudara agent je pretrpio više povreda usne i oka, kao i lakši potres mozga.

Oko 15 sati, za vrijeme kupanja u javnom kupatilu, uslijed izbijanja plina iz dovodne cijevi, preneseni su u posadnu ambulantu zbog simptoma trovanja sljedeći vojnici:

- Bizzarro Guglielo, od oca Ernesta;
- Novi Claudio, od oca Prima;
- Bellini Edoardo, od oca Guglielma ;
- Stelloni Giovanni, od oca Giacoma;
- Interin Edoardo, od oca Gaetana;
- Angelini Arfiglio, od oca Fiorinda.

28. siječnja 1942. — Kr. karabinjeri izvještavaju da je oko 12 sati, u Splitu na kupalištu Firule, izvršio samoubojstvo ispalivši metak iz pištolja u desnu sljepoočnicu Filippi Biagio, od oca Amata i majke Filipi Catarine, rođen 1914. god. u Splitu, crnokošuljaš na službi u 117. samostalnoj legiji u Zadru.

Smatra se da je razlog samoubojstvu financijske neprilike.

29. siječnja 1942. — Kr. karabinjeri izvještavaju da su, oko 21.45 sati, na dijelu željezničke pruge Kaštel-Lukšić—Kaštel-Kambelovac, nepoznata naoružana lica otvorila vatru iz pušaka na 6 vojnika 15. mitraljeskog bataljona, koji su na tom mjestu vršili službu. Vojnici su odgovorili vatrom i ustanici su se razbježali.³

30. siječnja 1942. — U ranim jutarnjim satima, u središnjem rejonu grada Splita, policijski organi su naišli na oglase po zidovima, vratima i izlozima nekoliko dućana, na kojima su rukopisom na papiru štampanim slovima, na hrvatskom jeziku, bile ispisane sljedeće parole: »Smrt fašizmu — Sloboda narodu« i »Slava žrtvi fašizma drugu Ivančiću«.⁴

Riječ je o osobi privedenoj od organa Kr. kvesture, koja je 28. o. mj. umrla u gradskoj bolnici u Splitu.

Akcija neprijateljske podmornice⁵ u rajonu Punta Planka mnogo je uzbudila javno mnijenje. Svima izgleda čudna situacija zračne luke u Divuljama, koja je potpuno napuštena a mogla bi se koristiti za nekoliko izviđačkih i bombarderskih eskadrila, čime bi se osigurala kontrola i obrana prilično velikog obalskog pojasa.

Ovih dana poduzet će se mjere za premještanje Komisije za cijene fašističke federacije u Perfekturu, a u vezi s naređenjem Ducea.

Cijene su još veoma visoke, tako da će naš zadatak biti sve teži. Treba istaći, međutim, da na Poluotoku ne pokazuju ni najmanje razumijevanja, i da za robu nama potrebnu određuju najviše cijene.

Lično sam prekontrolirao fakture istaknute od veletrgovaca na Poluotoku s cijenama na granici.

³ Na talijanske vojnike vatru su otvorili borci Kaštelanskog NOP odreda koji je formiran 27. siječnja 1942. godine Jačine 33 borca.

⁴ Vidi dok. br. 18.

⁵ Vjerojatno se odnosi na podmornicu kojom je 26. siječnja 1942. godine doputovao sa Srednjeg istoka na otok Mljet Stanislav Rapotec, poručnik Jugoslavenske kraljevske vojske. Vidi dok. br. 23, 24, 25, 26, 28 i 34.

BROJ 226

IZVJEŠTAJ PREFEKTURE U SPLITU O POLITIČKOJ SITUACIJI U
SPLITSKOJ PROVINCIJI U VREMENU OD 20. DO 31. SIJEČNJA
1942. GODINE¹

KR. PREFEKTURA SPLIT

Desetodnevni izvještaj od 20 do 31. siječnja 1942-XX

POLITIČKA SITUACIJA

Politička situacija je i dalje poremećena nakon posljednjih događaja, kao i zbog nesigurne vojno-političke situacije u zaleđu.

Razbojnički napad komunističkih elementa na Muć, napadi na Sinj Klis i Makarsku, kao i pokušaji napada na naše straže i patrole na području Kaštela — unašaju nemir i na području Splita. Ovome treba dodati uporne glasine koje se posljednjih dana šire u vezi sa skorom podjelom Hrvatske između Italije, Njemačke i Mađarske. Priča se također da je Duca di Spoletu ponudena kruna navodne kraljevine Mađarske koja bi pored Zagreba obuhvatila skoro cijelu današnju Hrvatsku, dok bi Bosni i Hercegovina dobila političku samostalnost pod pokroviteljstvom Italije

Ipak, ostaje stalno teška unutrašnja situacija u Hrvatskoj, točnije rečeno, u Lici, Bosni, Hercegovini i u Crnoj Gori, kao i nemogućnost Zagreba da se afirmira ili bar da obuzda duboku mržnju koja se iz Srbije širi prema hrvatskim krajevima, gdje su još u živom sjećanju strahote počinjenih pokolja.

Stanovništvo je veoma uznemireno zbog vijesti koje su se proćule u vezi s velikom racijom koju je izvršila naša policija.

Fašističkoj pravdi je pao u ruke jedan dio glavnog štaba² komunističkih snaga u Splitu; akcija se nastavlja.

Nemiri na nekim našim otocima, najavljeni u našim prethodnim izvještajima, ogledaju se u neskrivenoj djelatnosti komunista, naročito na otoku Visu, gdje su uhvaćeni veoma opasni subverzivni elementi, za kojima se aktivno tragalo.

Otok Vis se pokazao kao veoma neprijateljski raspoložen prema nama, pa će biti nužno poduzeti krajnje stroge mjere u smislu da se u Hrvatsku prebaci veći broj stanovnika.

Mnogi otočani su se odmetnuli u šumu, pa je zbog toga općinski povjerenik izdao Proglas, koji se iznosi u nastavku.

»Uvjeren sam da se među manjim brojem odgovornih za krivična djela nalaze i osobe koje su napustile svoje domove jedino zbog neop-

¹ Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu VH, arhiva talijanska, reg. br. 24/1—1. k. 569.

⁵ Odnosi se na članove Pokrajinskog komiteta KPH za Dalmaciju i Mjesnog komiteta KPH Split.

ravdanog straha prouzrokovanog otrovnom propagandom, a ne zbog neke određene krivice.

S ciljem da ove osobe ne bi iskusile stroge mjere koje će poduzeti Guvernerat, pa i po cijenu upotrebe jakih vojnih snaga, protiv izbjeglica, pozivam sve da se bez straha vrate svojim kućama, s tim da se meni jave do 12 sati 30. ovog mjeseca i predaju oružje koje eventualno imaju. Iskreno uvjeravam spomenute osobe da će im biti oprosteno i da će biti smatrani kao i ostali građani. U suprotnom, sami će snositi odgovornost ja svoju slobodu.«

BROJ 227

**IZVJEŠTAJ PREFEKTURE U SPLITU OD 31. SIJEČNJA 1942.
GUVERNATORATU DALMACIJE O SJECENJU I KRAĐI
TELEFONSKOG KABLA KOD KOMIŽE NA VISU¹**

KR. PREFEKTURA SPLIT

Br. 02053/Jav. sig.

Split, 31. siječnja 1942-XX

Predmet: Sječenje i krađa telefonskih provodnika

GUVERNATORATU DALMACIJE — Kabinetu

Z a d a r

GUVERNATORATU DALMACIJE

— Generalnoj direkciji policije

Z a d a r

Dostavljam radi znanja prijepis izvještaja Kr. karabinjera:

»Noću 23/24. o.mj. na udaljenosti oko 500 m od mjesta Komiža (otok Vis), nepoznata lica su presjekla telefonsku liniju i odnijela 50 m telefonskog kabela.

Telefonska linija je odmah popravljena.«

Prefekt :

Paolo Zerbino v. r.

BROJ 228

**BRZOJAV KARABINJERSKE CETE U SPLITU OD 1. VELJAČE 1942.
GUVERNATORATU DALMACIJE O PODMETNUTOM POŽARU
U BRODOGRALIŠTU U SPLITU¹**

Dešifrirao : otvoreno	PRISPJELI BRZOJAV iz Splita Br. 544	Načelnik ureda za šifru: Prizia
--------------------------	---	---------------------------------------

KR. KARABINJERSKA CETA — SPLIT

1. 2. 1942. u 13.30 s.

GUVERNATORATU DALMACIJE — ZADAR

2. 2. 1942. u 9 s.

Predmet: Podmetnuti požar u brodogradilištu u Splitu.

Br 111/2. — Oko 19.40 sati 31. siječnja, u brodogradilištu u Splitu izbio je požar. Pretpostavlja se da je požar podmetnut.²

Požar je zahvatio dvije susjedne barake koje su korištene kao skladište boja poduzeća Bego, kao i skladište raznog materijala i strojeva poduzeća »Jadranska plovidba« i brodogradilišta.

Pričinjena šteta je osigurana, a iznosi oko 2 milijuna lira. Ljudskih žrtava nije bilo. Više lica je privedeno.

Karabinjerski kapetan:

Malafarina

¹ Snimak originala (tipkanog na pisaćem stroju) u Arhivu vn, arhiva talijanska, Mikroteka SUP Split, film 1/310.

³ Požar je podmetnula udarna grupa brodogradilišnih radnika. Vidi dok. br. 34, 237 i 249.

BROJ 229

PISMO GUVERNERA DALMACIJE OD 2. VELJAČE 1942.
KOMANDANTU DRUGE ARMIJE U POVODU POGORŠANE
SITUACIJE U RAJONU KISTANJA¹

Povjerljivo

Zadar, 2. veljače 1942-XX

EKSELENCIJI GENERALU MARIJU ROATTA

V.P. 10

i, radi znanja:

EKSELENCIJI GENERALU DALMACU KOMANDANTU
VI ARMIJSKOG KORPUSA

V.P. 39

Gospodine generale,

Vaša ekselecija je sigurno upoznata s izvještajem br 1/44 od 22. siječnja,² koje je također i toj Komandi dostavio pukovnik, komandant Kr. karabinjera Dalmacije, u vezi s vojno-političkom situacijom na teritoriju Kistanja.

Smatram cjelishodnim da u vezi s ovim izvještajem skrenem pažnju kako bi vodili računa prilikom razmatranja spomenute situacije, koja u stvari nije više tako sigurna kao što je ranije bila.

Kao što vam je poznato, teritorij Kistanja sačinjava integralni dio provincije Zadar, kojoj je pripojena poslije pobjedonosnog nastupanja te armije, i nalazi se skoro na granici tzv. 2. zone, koju smo mi vojnički okupirali.

Može se reći da se sve do kraja prosinca prošle godine nije dogodio nikakav teži incident koji bi poremetio javni red i sigurnost, osim uobičajenih zločina ostavljenih u naslijeđe od loše jugoslavenske uprave.

Međutim, malo pomalo, kroz rijetke pukotine naših uporišta otpočelo je infiltriranje naoružanih subverzivnih elemenata,³ koje su ponekad natjerali u pravcu ravnice jedino surovi zimski uvjeti planine u cilju pljačke, ali još češće i razlozi osvete, agresije i gerilskog ratovanja u cilju izazivanja nereda i panike među stanovništvom, sijanje nepovjerenja i mržnje prema nama, kao u cilju ispitivanja rasporeda i jačine naših snaga za šire vojno-političke poduhvate. Zaista nije smjela pretpostavka da spomenute infiltracije predstavljaju pipke za pokret masa, koje iz dalmatinskog zaleđa konvergiraju prema provinciji Zadar u vezi sa

¹ Original (tipkan na pisačem stroju) u Arhivu Vn, arhiva talijanska, reg. br. 10/1—1, k. 553.

² Redakcija ne raspolaže ovim izvještajem.

³ Na području Bukovice nalazio se samo novoformirani Bukovički NOP odred. Preko nje su povremeno prolazile grupe boraca Iz Primorja za Liku.

sličnim pokretima iz provincije Split i Kotor koji su se već ispoljili ili se naziru.

Nažalost, u provinciji Kotor poslije povlačenja uporišta i većeg pritiska duž dalmatinsko-crnogorske granice, ustanici su se infiltrirali sve do obalskog područja i praktično kontroliraju, a na više mjesta i zatvaraju obalni put. Očekujemo da će nadležne više komande poduzeti potrebne mjere da se ponovno uspostavi bar situacija »quo ante« — kao ranije.

U provinciji Zadar vojne i policijske snage kojim ovaj Guvernerat raspolaže dovoljne su da osiguraju od opasnosti i iznenađenja; međutim ovim snagama treba osigurati efikasan raspored jedinica na frontu i u 2. zoni. Nije riječ naravno, o ostvarivanju neprekidnog kordona osmatranja i osiguranja, već da se uporišta pojačaju, cjelishodno rasporede i međusobno povežu na način da se zgusnu i ojačaju karike graničnog lanca, kako bi se predvidjele i u korijenu uništile infiltracije, spriječio prikriiven saobraćaj i prebacivanje oružja i municije, i već u 2. zoni neutralizirala svaka agresivna težnja ustanika (pojedinaca, grupica ili bandi) prije nego stignu do naše granice i uspiju da dođu u dodir s ovim stanovništvom, stvarajući povoljnije baze i ambijent u daljnje dublje i veće poduhvate.

Uvjeren sam da ste vi, dragi generale, već sasvim upoznati sa situacijom i da ćete stoga hitno poduzeti takve mjere koje će anektiranim teritorijima što prije povratiti ubjedenje da ova sigurnost neće ni u kom slučaju biti dovedena u pitanje.

Ovo je potrebno ne samo radi našeg ugleda već i zbog normalnog života i poduzete regeneracije ovog dalmatinskog življa koji se, mada je odskora pripojen majci domovini i savladao prvu neizvjesnost, nama već u potpunosti povjerio i sad počeo uživati blagodati nove političko-socijalne klime i staranje koje režim i talijanska armija svestrano ostvaruju.

U očekivanju vašeg odgovora primite, ekšelencijo, moj srdačni pozdrav.

Bastianini v. r.

BROJ 230

INSTRUKCIJE GUVERNERA DALMACIJE OD 3. VELJAČE 1942.
PREFEKTIMA ZADRA, SPLITA I KOTORA O REGULIRANJU ODNOSA
IZMEĐU VOJNIH I CIVILNIH VLASTI NA ANEKTIRANIM
TERITORIJAMA¹

Str. pov. 0969/Kab.

Zadar, 3. 2. 1942-XX

PREFEKTIMA: ZADRA, SPLITA I KOTORA

Razrješavajući rezerviranost sadržanu u šifriranom brzojavu br. 0701/Jav. sig. od 29. prošlog mjeseca, smatram cjelishodnim da uputim nekoliko instrukcija u vezi s naredbom Ducea, koja je već dostavljena drugim brzojavom od 30. prošlog mjeseca.

Spomenuta naredba, koja zamjenjuje raniju naredbu od 19. siječnja, regulira odnose između vojnih i civilnih vlasti na anektiranom teritoriju provincija Zadar, Split i Kotor.

Kao što jasno proističe iz Cl. 1. naredbe, intervencija vojnih vlasti u obrani javnog poretka može, za teritorij pod nadležnošću ovog Guverneratorata, uslijediti samo po zahtjevu Guverneratorata Dalmacije.

Kada je u vezi s postavljanjem zahtjeva riječ o diskrecionim ovlaštenjima, tj. o isključivo političkoj procjeni koja pripada civilnim vlastima, koje *ne* prefekti moći također i na osnovi mog izričitog odobrenja koristiti, trebat će uzeti u obzir izvjesne osnovne direktive koje će morati služiti kao putokaz prilikom zahtijevanja intervencije od vojnih vlasti.

Iz pretpostavki kao i iz teksta naredbe proističe, kada je riječ u teritoriju pod nadležnošću ovog Guverneratora, da intervencija vojnih vlasti ni u kojem slučaju ne smije imati opći karakter što bi dovelo do njihovog potpunog potčinjavanja političkim vlastima, već isključivo mora biti ograničena na akcije protiv kojih se prikladnijim smatraju represivna sredstva koja stoje na raspolaganju vojnim vlastima (rušenje mostova, zajedničke akcije naoružanih bandi, izbacivanje željezničkih kompozicija iz kolovoza, sječenje telegrafskih provodnika i stupova itd).

Drugim riječima, intervenciju vojnih vlasti treba tražiti u slučajevima kada policijske snage, koje stoje na raspolaganju prefektima, ne budu smatrane kao prikladne za suzbijanje akcija koje remete javni poredak.

Prefekti će u svakom slučaju morati najbržim sredstvima izvještavati ovaj Guvernerat o postavljenom zahtjevu, kao i o snagama koje su vojne vlasti smatrale cjelishodnim za upotrebu u obrani javnog poretka.

Bastianini v. r.

¹ Original (tipkan na pisačem stroju) u Arhivu VII, arhiva talijanska, reg. br. 11/1—1, k. 553.
» Vidi dok. br. 215.

BROJ 231

IZVJEŠTAJ KVESTURE U SPLITU OD 4. VELJAČE 1942.
SPECIJALNOM SUDU ZA DALMACIJU O ORGANIZATORIMA
I IZAZIVAČIMA POŽARA NA BRODOVIMA »NIKO MATKOVIC«
I »PALERMO« 21. KOLOVOZA I 6. LISTOPADA 1941.
U SPLITSKOJ LUCI¹

KR. KVESTURA — SPLIT

Br. 01030/Kab.

Split, 4. veljače 1942-XX

Predmet: Aktivnost komunista u Splitu:
požar na parobrodima »Niko
Matković« i »Palermo«

KR. PRAVOBRANIOCU PRI SPECIJALNOM SUDU
GUVERNATORATA DALMACIJE

Z a d a r

Veza : moj izvještaj pod istim brojem od 25. siječnja.²

Komunistička propaganda na teritoriju bivše Jugoslavije, naročito u Splitu, ne podstiče samo na klasnu mržnju već i na oružanu pobunu, ohrabruje napade na javnu i privatnu sigurnost, podstrekava pripadnike komunističkog pokreta na izvršavanje diverzija i u duhove unosi neograničenu mržnju prema svemu što je talijansko i fašističko.

Smatrati Talijane za uzurpatore je dužnost članova Komunističke partije, stvarati teškoće vlastima je jedno od sredstava borbe, sabotirati ekonomiku naše zemlje je cilj partije.

Stoga je bilo logično pretpostaviti da Ružić pok. Ante i pok. Vice Reić Jožo, rođen 23. 3. 1904. godine u Sphtu, ovdje nastanjen na Solinskoj cesti br. 81, i ostali komunisti njegove grupe, nisu ograničili svoju djelatnost na vrbovanje pripadnika za komunistički pokret, odnosno na prikupljanje priloga za crvenu pomoć, već i na ostvarivanje onoga što su lecima svakodnevno ulivali u duhove svojih drugova.

Uz takvu pretpostavku i s detaljno sastavljenim planom vođenja istrage, postignuto je da se rasplinu sva poricanja sadržana u slaslušanjima Ružića i ostalih, koji su nastojali uvjeriti kako se aktivnost komunističke grupe lučkih radnika svodi samo na partijsku propagandu. Međutim, nepobitno je utvrđeno sudjelovanje spomenutih u dogovorima i izvršenju teških djela diverzije, uz odlučnu namjeru da nanesu štetu ekonomici i sposobnosti naše zemlje u ratu.

¹ Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu VII, arhiva talijanska, reg. br. 3/1—1, k. 558.

² Vidi dok. br. 220, 236, 238, 242, 248 i 262.

Zamjenik povjerenika dr Vinicio Di Vincenzo, uz pomoć st. vodnika Franceschettija Gioconda i grupe sposobnih agenata Političkog odjeljenja ove Kvesture, po mojim direktivama nastavili su istragu koja je, nakon vještog i upornog rada, omogućila da se veoma brzo utvrdi da su za dva uzastopna požara na parobrodima »Niko Matković« i »Palermo«, koja su izbila 21. kolovoza, odnosno 6. listopada 1941. godine, odgovorni Ružić i njegovi spomenuti drugovi.

Nakon duge i tvrdoglave šutnje, 23. prosinca prošle godine, Ugrin pok. Tome i pok. Barić Ane Andrija, rođen u Zrnovnici 2. 6. 1908. godine, ovdje nastanjen u Kamenitoj ulici br. 16, odlučio se na dovoljno podrobno priznanje u vezi s dva spomenuta požara.

Ugrin je, ustvari, izjavio da su požare na dva parobroda, koja su djelomično izgorila u Splitskoj luci, podmetnuli pripadnici njegove grupe, i kao odgovorne optužio Sirišćevića pok. Ante i Kovačević Marice Jozu, rođenog 15. 1. 1907. u Splitu, ovdje nastanjenog u Senjskog ulici br. 37, i izvjesnog Zegarac Duju, koji se nalazi u internaciji na Liparima.

Ugrin je precizirao da je dva dana prije izbijanja požara na parobrodu »Niko Matković« održan sastanak u kući Sirišćevića Joze radi dogovora kako da se ostvari zločinački plan. Sastanku su, pored Ugrina, prisustvovali: rukovodilac rajona Ružić Jozo, Sirišćević pok. Ante i pok. Marice Kovačević Vicko, rođen 10. 11. 1896. godine u Splitu, ovdje nastanjen u Ulici Palmira br. 14, njegov brat već spomenuti Sirišćević Jozo, Dumanić pok. Jakova i Kukoč Adrijane Paško, rođen 18. 4. 1898. godine u Splitu, ovdje nastanjen u Penića ulici br. 4. Zegarac Duje i, vjerojatno, Brajević Ignacije.

Prije održavanja ovog sastanka, Ružić je namjeravao da ovaj zločinački zadatak povjeri Ugrinu. U tom cilju Ružić je ovome predao jednu kartonsku kutijicu u kojoj se nalazila materija koja se palila u dodiru s tekućinom iz jedne zatvorene bočice. Bočica se također nalazila u spomenutoj kartonskoj kutijici, a kutija je bila tako malih dimenzija da se lako mogla sakriti u običnoj muškoj torbi za spise. Bočica, zatvorena plutenim zatvaračem, bila je umotana u jedan prezervativ. Prije bacanja trebalo je bočicu otčepiti tako da tekućina u dodiru s prezervativom u roku od nekoliko minuta nagrize gumu i da se, zatim, u dodiru s materijom u kutijici zapali i izazove požar.

S obzirom da Ugrin nije mogao biti primljen na rad na parobrodu »Niko Matković«, u toku spomenutog sastanka u kući Sirišćevića Joze on je vratio napravu o kojoj je riječ, pa je naprava predana Sirišćević Jozi, novoizabranom izvršiocu diverzije.

On je, zaista, i izvršio ovo zločinačko djelo.

U vezi s požarom na parobrodu »Palermo«, održan je sastanak u kući jednog drugog komunista, izvjesnog Ferića Duje, nastanjenog u Vijugas-toj ulici. Imenovani je bio bolestan, ali je ovom prilikom ustao iz kreveta da bi prisustvoval sastanku. Kao izvršilac ove diverzije određen je komunista Zegarac Duje, koji je pomoću iste naprave uspio izvršiti zadatak.

I jedan i drugi parobrod pretežno su bili natovareni slamom, tj. veoma lako zapaljivim teretom. Na palubi parobroda »Palermo« nalazila se i izvjesna količina municije, ali je uspjelo da se pravodobno istovari ovaj veoma opasan eksplozivni materijal.

Na drugom sastanku sudjelovale su iste osobe koje su bile i na prvom. Međutim, Ugrin nije mogao točno naznačiti da li je komunista Brajević Ignacije bio na prvom ili na drugom sastanku, ali je sigurno da je na jednom prisustvovao (vidi prilog 42).

S obzirom da se Brajević sada nalazi u internaciji na Liparima zajedno sa Zegarcem, zatražena je njegova izuzetna ekstradicija i prebacivanje iz mjesta internacije u Split.

Podrobno izlaganje Ugrina nije naišlo na suglasnost Ružića i ostalih drugova. Oni su tek kasnije priznali, kada su se uvjerali da poricanje više nije moguće niti ima smisla, jer jedino može otežati njihov položaj.

Ružić je dopunio prethodno izlaganje Ugrina izjavivši kako je od njega dobio podatke da je u Splitsku luku pristao jedan parobrod natovaren slamom. O tome je referirao Bilobrk, za koga se pretpostavlja da je komunistički rukovodilac u Splitu, predočavajući mu mogućnost da se podmetne požar na brodu »Niko Matković«. Bilobrk je, naravno, prihvatio prijedlog Ružića i opskrbio ga kutijicom u kojoj se nalazila bočica sa zapaljivom tekućinom. Također i za podmetanje požara na parobrodu »Palermo« Bilobrk se pobrinuo za isto zapaljivo sredstvo (vidi prilog br. 43).

Ovdje treba istaći da je Ružić prepreden rukovodilac Komunističke partije u Splitu, jer se tek nakon tvrdoglavog i upornog poricanja odlučio da prizna samo one činjenice koje više nije bilo moguće poricati. Međutim, kada je već na to bio primoran, nastojao je da umanjí svoju odgovornost predstavljajući se samo kao običan izvršilac naredenja Bilobrka, o kojem nije znao, odnosno nije htio dati bilo kakv podatak. Bilobrk je odmetnik i ne može se pronaći, a to je Ružiću bilo veoma dobro poznato pa je smatrao da može iskoristiti njegovo ime u nadi da ga neće stići ruka pravde.

Sirišćević Vicko, brat podmetača prvog požara, trudio se da ukaže samo na posrednu odgovornost svoga brata i Zegarca Duje. On se ograničio na priznanje da je, nekoliko dana poslije događaja, saznao od Ugrina Andrije da je Sirišćević Jozo izvršio akt sabotaže ali, što se tiče zločinačke uloge Zegarca izjavio je, s obzirom da je on jedini iz njegove grupe koji radi na parobrodu, da je smatrao kako je Zegarac odgovoran za požar koji je izbio na parobrodu (vidi prilog 44.).

Dumanić Paško, koji je također uporno i odlučno šutio, nakon mukotrpnih i iscrpljujućih saslušavanja, potvrdio je odgovornost Sirišćevića i Zegarca (vidi prilog 45).

Sirišćević Jozo, suočen s nepobitnim dokazima prikupljenim protiv njega, nije mogao poricati svoj zločin i u potpunosti ga je priznao. Objasnio je da je došavši na posao imao kartonsku kutijicu s bočicom, unaprijed pripremljenu, i oko podne, malo prije polaska na ručak, izvadio je

plutni zatvarač iz bočice i bacio kartonsku kutijicu u slamu na drugoj palubi parobroda »Niko Matković«.

Poslije podne istog dana — ukazuje se na cinizam i hladnokrvnost ovog palikuće — za vrijeme spavanja supruga ga je izvijestila da se parobrod na kojemu je prije podne radio nalazi u plamenu u Splitskoj luci.

Kada je primio zadatak za izvršenje zločina nije stavio nikakvu primjedbu, već je nakon obavljenog posla primao pohvale i čestitke od Ružića zbog načina na koji je ostvario zločinački plan (vidi prilog 46).

Ružić, Ugrin, dvojica Sirišćevića i Dumanić Paško, kao što je poznato, uhapšeni su. Ferića nije bilo moguće uhapsiti ni saslušati jer je veoma lošeg zdravlja i poremećenog uma, pa ga se ne može prenijeti niti može napustiti postelju.

Za Zegarca je ranije, a za Brajevića nešto kasnije kao što je već rečeno, traženo izuzetno izručenje iz mjesta gdje su internirani.

Žegarac pok. Mihovila i pok. Šilović Angeline Duje, rođen u Splitu, star 44 godine, u Splitu prebačen s Lipara, pošto su mu predočena priznanja drugih, na saslušanju nije mogao da poriče svoju pripadnost Komunističkoj partiji. On je izjavio da je, prije nego je podmetnuo požar na parobrodu »Palermo« u Splitskoj luci, održan sastanak u stanu Ferića Duje, kojemu su prisustvovali Ferić, Ružić Jozo, dva brata Sirišćevića — Vinko i Jozo, Ugrin, Dumanić Paško i Brajević Ignacije. Na ovom sastanku on je određen za podmetanje požara, pa je u vezi s ovim primio odgovarajuće instrukcije. Sutradan, oko 10.30 sati, Ružić mu je na gat u predao zapaljivu kutijicu koju je trebalo baciti na parobrod.

Zegarac Duje je potvrdio da je bio svjestan da će bacanjem kutijice na slamu, na palubi br. 2 kao što je i učinio prouzrokovati požar na brodu. S obzirom da je znao da će požar izbiti u roku od pola sata, kutijicu je bacio u slamu oko 11 sati, jer mu je bilo poznato da se posao prekida u 11.30 zbog ručka radnika.

Priznao je da je sudjelovao u crvenoj pomoći i da je Dumaniću Pašku predao svoju tjednu zaradu. Također je izjavio da je na sastancima kojima je predsjedavao Ružić, isti naređivao drugima da ubiju trojicu fašista, tj. Petraella, Kragića i Hoffmana, mada pritom nije mogao navesti tko su odgovorni za ranjavanje Petraella i ubojstvo Hoffmana.

Zegarac Duje je, na kraju, izjavio da ga je na jednom sastanku održanom na njegovoj njeni, Ružić podučavao kako se upotrebljava i rukuje vojničkom puškom (vidi prilog 47).

Aktivnost pripadnika bande Ružića još nije potpuno razjašnjena zbog tvrdoglave bezosjećajnosti odgovornih, koji ne haju za logiku i još uvijek se prikrivaju pozadi besmislenih tvrdnji koje podržavaju namjernom tvrdoglavošću kako bi skrenuli, otežali i odugovlačili utvrđivanje drugih istina koje za njih znače sigurnu i surovu osudu.

Usprkos tome, daljnja istraga se odvija najvećim zalaganjem s ciljem da se otkriju novi aspekti terorističke aktivnosti pripadnika Komunističke partije i prikupe drugi dokazni elementi u vezi s raznovrsnom,

dalekosežnom i opasnom djelatnošću koja se hladnokrvnim ubjedenjem na višestrukom polju aktivnosti i u formi odvratno ciničke i podmukle borbe ispoljava na našu štetu.

Izvještavajući o navedenim činjenicama radi daljnjeg zakonskog postupka, dostavljam spomenute priloge čija se numeracija nastavlja na priloge u ranijem izvještaju. Saslušanje Brajevića dostavit će se čim on bude ovamo prebačen iz internacije.

Uhapšeni će još ostati na raspolaganju ovoj Kvesturi jer je njihova prisutnost potrebna radi istrage koja se još vodi.

Kvestor :
Gius. De Litala

BROJ 232

IZVJEŠTAJ KVESTURE U SPLITU OD 6. VELJAČE 1942.
GUVERNERU DALMACIJE O PRESIJECANJU TELEFONSKE LINIJE
IZMEĐU KOMANDE GARNIZONA I KASARNE »ROMA« U SPLITU¹

KR. KVESTURA — SPLIT

Br. 089/Kab.

Split, 6. veljače 1942-XX

Predmet: Sječa kablova vojne telefonske linije.

GUVERNERU DALMACIJE

Z a d a r

OPĆOJ UPRAVI POLICIJE GUVERNATORATA DALMACIJE

Z a d a r

U ranim jutarnjim satima 6. ovog mjeseca, u Sphtu, u Ulici Radunica, nepoznata lica su pomoću kliješta presjekla kablove vojne telefonske linije koja povezuje Komandu garnizona s kasarnom »Roma«.

Linija je popravljena.

Kvestor :
Gius. De Litala

GUVERNATORAT DALMACIJE

15. veljače 1942.

Br. 5875

k. 553.

¹ Original (tipkan na pisačem stroju) u Arhivu VII, arhiva talijanska, reg. br. 27/4—1,

BROJ 233

IZVJEŠTAJ PREFEKTURE U SPLITU OD 7. VELJAČE 1942.
GUVERNATORATU DALMACIJE O POČETKU RADA TEČAJEVA
TALIJANSKOG JEZIKA ZA ĐAKE SREDNJIH ŠKOLA¹

KR. PREFEKTURA — SPLIT

Br. 02198/Jav. sig.

Split, 7. veljače 1942-XX

Veza: Br. 0420 od 31. 1. 1942.

Predmet: Srednje škole.

GUVERNATORATU DALMACIJE

Općoj upravi policije

Z a d a r

U vezi s gore spomenutim dopisom izvještava se da će »srednji i viši« tečajevi talijanskog jezika biti otvoreni 12. ili 14. ovog mjeseca, čim se dovrše radovi na uređenju prostorija, koji su se otegli zbog godišnjeg doba.

Tečajevi nisu mogli ranije početi radom također i zbog nedostatka talijanskih nastavnika, koji još nisu stigli u punom broju.

Prefekt :

Paolo Zerbino

GUVERNATORAT DALMACIJE

10. veljače 1942.

Br. 5142

¹Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu VH, arhiva talijanska, reg. br. 6/4—1, k. 559.

BROJ 234

BRZOJAV PREFEKTURE U SPLITU OD 9. VELJAČE 1942.
GUVERNATORATU DALMACIJE O HAPŠENJU LUCIĆ-LAVČEVIĆA
IVANA U SPLITU¹

Dešifrirao : A. P.	PRISPJELI BRZOJAV iz Splita Br. 707	Načelnik : ureda za šifru: Prizia
-----------------------	---	---

PREFEKT — SPLITA

9. 2. 1942. u 15.10 sati

GUVERNATORATU DALMACIJE

Zadar, 10. 2. 1942. u 8 sati

Predmet: Hapšenje navodnog Lučića Iva.

Br. 01030. — Noću 7/8. ovog mjeseca, agenti mjesne Kvesture, nastavlajući poznatu djelatnost koja je u toku, iznenadili su u kući Bošnjaka Mirka Jakova nepoznatog navodnog Lučića Nikole i Poliko Vinke Ivu,² rođenog 23. 12. 1905. godine u Starome Gradu, i kod njega našli osobnu kartu na ime Bojanića pok. Ivana Petra.

Skočivši kroz prozor stana, imenovani je nastojao izbjeći hapšenje od strane agenata koji su, da bi ga u tome spriječili, ispalili dva metka iz pištolja — bez posljedica.

Agenti su Lučića uhvatili i smjestili u mjesni zatvor.

Istraga se nastavlja.

Prefekt:
Zerbino v. r.

¹Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu vn, arhiva talijanska, reg. br. 41/4—1, k. 353.
²Ivan Lučić-Lavčević, tada član Pokrajinskog komiteta KPH za Dalmaciju. Vidi dok. br. 34, napomena 2 i dok. br. 59 i 235.

BROJ 235

**IZVJEŠTAJ KOMANDE 107. LEGIJE CRNIH KOŠULJA OD
9. VELJAČE 1942. GUVERNERU DALMACIJE O HAPŠENJU DESETAK
OSOBA DOK SU ODRŽAVALI SASTANAK U JEDNOJ KUCI
U SPLITU¹**

FAŠISTIČKA MILICIJA ZA JAVNU SIGURNOST
KOMANDA 107. LEGIJE CRNIH KOŠULJA »-FRANCESCO RISMONDO«
Političko istražno odjeljenje

Str. pov. br. 594/B/6 prot.

Zadar, 9. veljače 1942-XX

Predmet: Subverzivna aktivnost u Splitu.

EKSELENCIJI GUVERNERU DALMACIJE

Z a d a r

EKSELENCIJI PREFEKTU PROVINCIJE

Z a d a r

GENERALNOJ KOMANDI DOBROVOLJAČKE MILICIJE
NACIONALNE SIGURNOSTI
(Političko odjeljenje)

Rim

Prilikom pretresa, noću 7/8. veljače, koji su poduzeli agenti Javne sigurnosti, u jednoj kući u rajonu Lučac gdje su se sastajali subverzivni elementi, uhapšeno je desetak osoba.

Jedna od ovih osoba je uspjela pobjeći ali je u Ulici Corso Italia² naišla na dežurnu patrolu iz Stanice br. 15.

Uzbunjena vatrom koja je otvorena na bjegunca, patrola je također otvorila vatru i ranila ga u desno rame.³ Kod njega su nađeni subverzivni leci.

Dostavlja se radi znanja.

Za načelnika
Političkog istražnog odjeljenja
Konzul
Ivan Scalchi

¹ Prijepis originala (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu Vn, arhiva talijanska, reg. br. 2/8—1, k. 554.

² Sada Ulica prvoboraca.

³ Odnosi se na Ivana Lučlca-Lavčevića, tada člana Pokrajinskog komiteta KPH za Dalmaciju. Vidi dok. br. 34, napomena 2, i dok. br. 59 i 234.

BROJ 236

IZVJEŠTAJ KVESTURE U SPLITU OD 9. VELJAČE 1942. JAVNOM
TUŽIOCU PRI SPECIJALNOM SUDU ZA DALMACIJU O AKTIVNOSTI
KOMUNISTA U SPLITU¹

KR. KVESTURA SPLIT

Br. 01030/Kab.

Split, 9. veljače 1942-XX

Predmet: Aktivnost komunista u Splitu:
teroristička djela

KR. JAVNOM TUŽIOCU PRI SPECIJALNOM SUDU
GUVERNATORATA DALMACIJE

Dostavlja se predmet u vezi s mojim izvještajem pod istim brojem od 18. siječnja² i kao nastavak mojih dopisa od 25. siječnja³ i 4. ovog mjeseca⁴.

Na osnovi temeljite istrage i naknadnim saslušavanjima došlo se do zaključaka kako izgleda komunistička organizacija u Splitu: podjeli grada na rejone ili zone, o čemu je bilo riječi u izvještaju od 2. siječnja, treba dodati i potpodjelu na grupe.

Na čelu svakog gradskog rejona nalazi se sekretar, pod čiju nadležnost spada više vođa grupe, svaka grupa se sastoji od 4 odjeljenja koja su nazvana »simpatizeri«, »kandidati«, »partizani« i »udarnici«.

Organizacija je kapilarna, hijerarhija je osnovna organizacija.

»Udarnici« se određuju od partizana, ali se također biraju i od kandidata i simpatizera koji odgovaraju po svom temperamentu i fizičkim kvalitetama kako bi se provjerila njihova odanost komunizmu.

Zloglasni Ružić Jozo pozivao je svoje odane drugove da pronađu nove ljude među »simpatizerima« i da ih obuču u izvršavanju terorističkih djela kojima će rukovoditi partizani.

Stoga, pored regrutiranja u cilju stalnog ojačavanja redova neprijatelja talijanstva i režima, organizacija predstavlja i kriminalističku školu, koja u Splitu već više mjeseci praktično ispoljava opasno ostvarivanje političkog plana, kojeg bi trebalo da podržavaju neprijatelji sila Osovine. Ovo je, uostalom, već objašnjeno u prethodnim izvještajima kad je rečeno da cjelokupna aktivnost koju pokreće Komunistička partija ne teži za postizanjem samo jednog partijskog cilja već se rukovodi jednim političkim planom koji se protiv nas potajno kuje u vezi sa sadašnjim sukobom.

¹ Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu vn, arhiva talijanska, reg. br. 13/ia—2, k. 553.

² Redakcija ne raspolaže ovim Izvještajem.

³ Vidi dok. br. 220.

⁴ Vidi dok. br. 231, 238, 242, 248 i 262.

Teroristička djela koja se poduzimaju nisu, stoga, rezultat individualnih akcija zanesenjaka, čiji je cilj da protiv jedne političke situacije koja mu nije po volji reagira kriminalnim i nesmotrenim postupcima, već plod unaprijed smišljenih planova jedne široke i složene organizacije koja određuje načine, izvršioce i žrtve na koje treba udariti, s ciljem da se podstaknu neprijatelji Italije, stvore teškoće talijanskim vlastima i da se kolebljivcima i hrvatskom elementu koji se još ne osjećaju povezanima sa sudbinom naše domovine, stavi do znanja da se borba nastavlja. Nije potrebno reći čemu u inozemstvu služe krvavi incidenti ove vrste.

Istraga se nastavlja prema mojim direktivama i punim zalaganjem zamjenika komesara Javne sigurnosti, dra Vinicija Di Vincenza, st. vodnika Franceshettija i grupe agenata Političkog odjeljenja ove kvesture odabranih za ovu službu.

Uhapšenik Ugrin Tomislava Andrija, koji je već iznio važna priznanja u vezi s paljenjem brodova u Splitskoj luci, o čemu je bilo riječi u prethodnom izvještaju, ponovno je podvrgnut saslušavanju. Ispoljavajući kajanje za svoje greške, u nadi da će umanjiti odgovornost koja ga tereti, bilo je moguće da se, pri ovakvom njegovom duševnom stanju, prikupi velik broj veoma interesantnih podataka i imena raznih materijalnih izvršilaca terorističkih djela (vidi prilog 48).

Ugrin je izjavio, koliko je njemu poznato a misli da ne griješi, da je rukovodilac Komunističke partije u Spiltu Krstulović Vicko, koji se nalazi u odmetništvu. Ponovio je ime poznatog Santinija Edvarda i spomenuo izvjesnog Amulića Ivana kao najveće eksponente spomenute partije u Sphtu. Također je izjavio da se izvršenje terorističkih djela većinom povjerava veoma mladim osobama nižeg socijalnog staleža čiji moralni i intelektualni nivo lako podleže utopističkim ideologijama koje nisu u stanju da kontroliraju svoje postupke pa su, poneseni svojom mladosti, sposobni da izvrše takva djela u čijem se cinizmu osjeća nedostatak svijesti.

Imena koje je naveo Ugrin identificirana su kao slijedeće osobe: Kovačić Martina i Desanović Marije Ivo, rođen 29. 11. 1921. u Sphtu, poslastičar, sa stanom u Jerinoj ul. br. 8; Kovačić Filipa i Katunarić Bore Zvonko, rođen 29. 2. 1922. u Sphtu, također sa stanom u Jerinoj ul. br. 8; Žitko Antuna i pok. Mardešić Lucije Nikola, rođen 3. 4. 1909. u Komizi, lučki nosač, nastanjen u Senjskoj ul. br. 7 ; Jukić Jakova i Raguzin Lucije Ljubo, rođen 9. 4. 1915. u Sphtu, lučki nosač, nastanjen u Gojsalića ul. br. 5; Vrdoljak Josipa i Jurić Marije Ante, rođen 10. 3. 1915. u Sphtu, zidar, sa stanom u Kamenitoj ul. br. 23; Skoko Grgura i Lazić Pjerine Jure, rođen 7. 7. 1908. u Primorskom Docu, lučki nosač, sa stanom u Matije Soldinoj ul. br. 20; Javor Save i Pužar Ljubice Toma, rođen 20. 5. 1906. u selu Zemuniku, lučki nosač, sa stanom u Viškoj ul. br. 1 ; Gulić Vojko i Barić Sime za koje nema drugih podataka. Ugrin jedino nije bio siguran za Javora Tomu i Skoku Juru da li stvarno pripadaju teroristima.

Svi su pohapšeni osim Gulića i Barića koji su napustili svoje domove i sada se kriju. Odmah su prikupljeni dokazi da su spomenute osobe

stvarno razvijale terorističku aktivnost. Zaista, prilikom saslušanja Kovačića Ive, koji je kao svog rukovodioca označio poznatog Maskarelija Veljka, priznao je da je on jednog dana, čijeg se točnog datuma ne sjeća ali je svakako bilo u prvoj dekadi mjeseca listopada, primio naređenje da se slijedećeg dana sastane s izvjesnim Puljasom Božom u Babinoj ulici, gdje će dobiti uputstva što treba da radi. Dan kasnije vidio se s Maskarelijem koji mu je odredio vrijeme sastanka za 19 sati. Spomenutog sata on i Puljas primili su od Maskarelija po jednu bombu koje je trebalo da bace na karabinjersku patrolu ili agente koji vrše službu kod hotela »Ambasador«.

Bombe je trebalo baciti s puta koji kao terasa nadvisuje put pored spomenutog hotela. Mjesto je bilo veoma prikladno jer je omogućavalo lako bacanje i sigurnost, s obzirom na mogućnost bježanja kroz ulice koje se nalaze pozadi puta s kojeg je trebalo baciti bombu i u kojima se lako može naći sklonište. Uostalom, sam Puljas stanuje u jednoj uličici u neposrednoj blizini; osim toga, zidić koji ograničava gornji put sasvim je dobro mogao poslužiti cilju.

Međutim, dok su Kovačić i Puljas šetali Senjskom ulicom u očekivanju pogodnog sata i momenta, susreli su Kažimira Dušana koji ih je izvijestio da je u Velom Varošu već eksplodirala jedna bomba, da je policija na oprezu i savjetovao ih da ne bacaju bombe jer mogu biti uhapšeni.

Tada je Kovačić, koji je stanovao dalje od Puljasa, predao ovome bombu da je sakrije u svojoj kući.

Zatim su se obojica vratili svojim kućama (vidi prilog 49).

Puljas je odmah uhapšen i identificiran kao Puljas Filipa i Domić Domine Božo, rođen 24. 12. 1918. u Splitu, obućar, sa stanom u Sirišćevičevoj ul. br. 13. Također i Kažimir je uhapšen i identificiran kao Kažimir Krunoslava i Marinović Katice Dušan, rođen 27. 1. 1922. u Splitu, bojadisar, sa stanom u Reića ul. br. 4.

Prilikom saslušavanja ni jedan ni drugi nisu mogli poreći da su članovi Komunističke partije i iz istog odjeljenja kao i Kovačić.

Prilikom pretresa koji je odmah izvršen u kući Puljasa Bože, nađene su i zaplijenjene dvije bombe za koje Puljas nije mogao poreći da ih je nosio sa sobom (vidi prilog 50).

On ih je sakrio u podrumu pored svoje kuće, u jednoj rupi u zidu, skoro u visini tavanice, pokrio knjigama i brošurama komunističkog karaktera i rupu sa vanjske strane zatvorio kamenom.

Kad je Puljas upitan u vezi sa činjenicama koje je iznio Kovačić, priznao ih je u potpunosti, izjavivši da je knjige i brošure subverzivnog karaktera koje su nađene zajedno s bombama, primio od radničke organizacije nazvane URSSJ.

Jedino se nije složio u vezi s uručivanjem bombi koje je dao Maskareli, izjavivši da je ovaj bombe predao Kovačiću koji mu je zatim dao jednu (vidi prilog 51).

Kažimir je, uglavnom, priznao pojedinosti koje se na njega odnose i objasnio da je upozorio Kovačića i Puljasa da ne bacaju bombe s obzirom

da je nekoliko minuta prije nego ih je susreo čuo eksploziju jedne bombe u gradu (vidi prilog 52).

Ova pojedinost, međutim, ne odgovara istini, jer ni Kovačić ni Puljas nisu čuli eksploziju bombe koju spominje Kažimir. Mada ne treba isključiti da ih je on, u slučaju da je istog dana izvršeno neko drugo terorističko djelo, upozorio na opasnost kojoj se izlažu ako bace bombe s obzirom da je javna sigurnost bila na oprezu i da su mogli biti uhapšeni, ipak se može pretpostaviti da je Kažimir prenosio naređenja pretpostavljenih o čemu on ne želi da govori.

Kovačić je u svom saslušanju spomenuo također i imena Aljinovića Branka, Reića Paška, Ćurkovića Luke, Polića Stjepana i Bonačića Lenka.

Svi su pohapšeni i identificirani kao: Aljinović pok. Paškvala i pok. Krstulović Nikoline Branko, rođen 1. 3. 1924. u Splitu, zidar, sa stanom u Jerinjoj ul. 7; Reić Antuna i Pavice Kaliterne Paško, rođen 26. 5. 1922. u Splitu, trgovački pomoćnik, sa stanom u Senoinjoj ul. br. 2; Ćurković Josipa i Cvite Vandić Luka, rođen 25. 2. 1921. u Sinju, mesar, sa stanom u Kaštelanskom putu br. 56, kod Terzića; Polić Spira i Matulić Norme Stjepan, rođen 26. 4. 1923. u Splitu, zidar, sa stanom u Senjskoj ul. br. 40; Bonačić Josipa i Prizin Filomene Lenko, rođen 5. 9. 1920. u Splitu, bojadisar, sa stanom u Sirišćevičevoj ul. br. 3.

Prilikom pretresa izvršenog kod svih ostalih uhapšenika i u njihovim kućama nije se naišlo na druge eksplozivne predmete ni na materijale komunističkog karaktera.

U vezi s aktivnostima koje su razvijali svi spomenuti, u toku je temeljita istraga radi utvrđivanja pojedinosti, s obzirom da su svi članovi Komunističke partije i nesumnjivo su odgovorni za veoma teške zločine. Uostalom, ova kvestura već raspolaže s elementima kojima se dokazuje da su neki među njima izvršili više terorističkih djela.

Zaplijenjene bombe predate su vojnim vlastima radi dezaktiviranja. One su modela koji je ranije bio na upotrebi u bivšoj jugoslavenskoj vojsci. Cim budu vraćene ovoj kvesturi dostavit ću ih tome sekretarijatu.

Knjige zaplijenjene kod Puljasa dostavit ću zajedno s bombama.

U cilju daljeg zakonskog postupka dostavljam zapisnik izjave Ugrina Andrije, saslušanja i zapisnike za hapšenje Kovačića Ive (vidi prilog 53), Kažimira Dušana (vidi prilog 54) i Puljasa Bože (vidi prilog 55), kao i zapisnik zaplijene dviju bomba i knjiga.

Ostale zapisnike za hapšenje dostavit će se kad se daljnjim saslušavanjem i vođenjem istrage koji su u punom toku, bude točno utvrdila pojedinačna odgovornost okrivljenih.

Kvestor :

Guis. De Litala v. r.

BROJ 237

IZVJEŠTAJ KVESTURE U SPLITU OD 10. VELJAČE 1942. PREFEKTU
SPLITA O DOGAĐAJIMA NA PODRUČJU SPLITA ZA PROTEKLIH
DESET DANA¹

KR. KVESTURA — SPLIT

Br. 03138/Kab.

Split, 10. veljače 1942-XX

Predmet: Desetodnevni izvještaj.

EKSELENCIJI PREFEKTU

S p l i t

31. siječnja 1942. — Oko 19.30 sati u brodogradilištu je izbio požar, za koji se pretpostavlja da je podmetnut, a koji je uništio baraku podešenu za skladište boja poduzeća »Bego« i skladište raznog materijala vlasništvo »Društva Jadranske plovidbe«.

Vodi se istraga.²

2. veljače 1942. — Noću 1/2. ovog mjeseca, neutvrđenog sata u Splitu, nepoznata lica su crnilom uprljala tablu s nazivom ulice »Simeone De Micheli Vitturi«.

3. veljače 1942. — Oko 3 sata, kada su vojnici Mazza Antonio i Simenetto Giglielmo prelazi preko dijela državnog puta kod Kaštel-Kambelovca zajedno s poznatim Kročarom³ Jakova i Dobre Tadin Stjepanom, rođenim 22. 7. 1913. godine u Kaštel-Kambelovcu, seljakom, koga su morali sprovesti u karabinjersku kasarnu u Kaštel-Lukšiću, imenovani je pokušao pobjeći.

Vojnici koji su određeni da ga sprovedu, ispalili su na bjegunca tri metka iz karabina i ubili ga.

Još je u toku istraga u vezi s terorističkom aktivnošću Komunističke partije u Splitu, koja je dovela do mnogobrojnih hapšenja i značajnih priznanja više krivaca za atentate.

Kvestor:
Gius. De Litala

k. 569.

» Vldl dok. br. 228 i 249.

* Vjerojatno Krokar Stjepan.

¹ Original (tipkan na pisačem stroju) u Arhivu Vn, arhiva talijanska, reg. br. 34/3—1,

BROJ 238

BRZOJAV PEFKTURE U SPLITU OD 11. VELJAČE 1942.
GUVERNATORATU DALMACIJE O IDENTIFICIRANJU I HAPŠENJU
TROJICE OSOBA KOJE SU BACILE BOMBE 7. STUDENOG 1941.
U BRANKOVOM PRILAZU U SPLITU¹

Dešifrirao: D. R.	PRISPJELI BRZOJAV iz Splita Br. 733	Načelnik: ureda za šifru: Prizia
----------------------	---	--

PREFEKT SPLITA

11. 2. 1942. u 10.30 sati

GUVERNATORATU DALMACIJE

Općoj upravi policije

Zadar, 12. 2. 1942. u 10 sati

Predmet: Hapšenje vinovnika bacanja bombi u Splitu.

Br. 01030/Jav. sig. — U nastavku ranijeg izvještaja pod istim brojem,² izvještavam da je ova Kvestura, nastavljajući istražnu djelatnost, uspjela identificirati odgovorne za atentat u Brankovom prilazu, izvršenog 7. studenog prošle godine, o čemu sam izvijestio istog dana dopisom br. 06912/Jav. sig.

Tom prilikom ranjena su dva dječaka od kojih je jedan, petogodišnji Precil Julija Davor, malo kasnije umro. Ustanovljeno je da su izvršioi slijedeće osobe:

1. Kragić Frane Milivoj, zidar, rođen u Splitu 1923. godine, koji se nalazi u odmetništvu.
2. Jelaska pok. Mihovila Milivoj, ličilac, rođen u Splitu 1914. godine, koji je uhapšen i priznao djelo.
3. Matošić pok. Ante Vojko, rođen u Splitu 1917. godine, uhapšen.

Bombe i uputstva su primili od Sardelića pok. Ivana Paško, električara, rođenog 1912. godine u Splitu, koji je uhapšen i priznao da je radio po naređenju poznatog Santinija.

Izvršena su i druga hapšenja.

Prefekt:
Zerbino

¹ Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu VII, arhiva talijanska, reg. br. 23/4—1, k. 553.

² Vidi dok. br. 220, 231, 236, 248 i 862.

BROJ 239

BRZOJAV PREFEKTURE U SPLITU OD 12. VELJAČE 1942.
GUVERNATORATU DALMACIJE O STRIJELJANJU ŠKORE JEFTE
I DURAKOVICA HALILA¹

Dešifrirao : R. S.	PRISPJELI BRZOJAV iz Splita Br. 761	Načelnik: ureda za šifru: Pri zia
-----------------------	---	---

PREFEKT SPLITA

12. 2. 1942. u 23.00 sati

GUVERNATORATU DALMACIJE — KABINET

Zadar. 14. 2. 1942. u 13.00 s.

Predmet: Smrtna kazna i strijeljanje Skore i Durakovića.

Br. 02759/Jav. sig. — Jutros, u blizini novog groblja, vojnici su strijeljali Skoru pok. Mije Jeltu iz Trebinja i Durakovića Kamen Kalima Halila, osuđene zbog krivičnih djela iz člana 1. Naredbe ekscelencije komandanta 2. armije, koji su uhapšeni na demilitariziranom teritoriju 2. zone.

Imenovane je osudio Izvanredni sud koji se, jučer 11. ovog mjeseca, sastao na izvanredno zasjedanje u Splitu.

Ovaj izvještaj je dostavljen Guvernatoratu Dalmacije — kabinetu i policiji — i radi znanja Ministarstvu unutrašnjih poslova — Javnoj sigurnosti — Rim.

Prefekt :
Zerbino

BROJ 240

BRZOJAV PREFEKTURE U SPLITU OD 14. VELJAČE 1942.
GUVERNATORATU DALMACIJE O HAPŠENJU KOMUNISTE
KATUNARIĆA MARIJA¹

Dešifrirao :
D. R.

PRISPJELI BRZOJAV
iz Splita
Br. 772

Načelnik:
ureda za šifru:
Prizia

PREFEKT SPLITA

14. 2. 1942. u 15.10 sati

GUVERNATORATU DALMACIJE

Glavnoj upravi policije

Zadar, 15. 2. 1942. u 9 sati

Predmet: Hapšenje komunista Katunarića.

Br. 02860. — Na dan 12. ovog mjeseca, u 18 sati, karabinjeri mjesne postaje brodogradilišta uhapsili su komunistu Katunarić Frane i Katunarić Ivanke Maria, rođen 16. srpnja 1913. godine u Splitu, mehaničara u mjesnom brodogradilištu, zbog odgovornosti da je nagovarao radnike — šegrte u brodogradilištu da se ne upisuju u organizaciju G. I. L.²

Prefekt :
Zerbino

k. 553.

³Omladinska fašistička organizacija.

* Original (tipkan na pisačem stroju) u Arhivu VII, arhiva talijanska, reg. br. 25/4—1,

BROJ 241

DOPIS KOMANDANTA 2. ARMIJE OD 15. VELJAČE 1942. KOMANDANTIMA 5, 6. i 18. ARMIJSKOG KORPUSA O DIREKTIVI GENERALŠTABA KOPNE NE VOJSKE U POGLEDU ODNOSA S VLASTIMA NDH I ČETNICIMA¹

PREDATI NA RUKE !
OP. 7/F²

VP 10, 15. veljače 1942-XX

Po naređenju ekselencije načelnika štaba, jedan primjerak dostavljen Obavještajnom odjeljenju.³
25/2/42.

KOMANDA 2. ARMIJE — OPERATIVNO ODJELJENJE

Br. 2343 protok. Povjerljivo.

Predmet: Linija kojom se treba rukovoditi.

EKSELENCIJI KOMANDANTU V ARMIJSKOG KORPUSA

VP 41

EKSELENCIJI KOMANDANTU VI ARMIJSKOG KORPUSA

VP 39

EKSELENCIJI KOMANDANTU XVIII ARMIJSKOG KORPUSA

VP 118

Zatraživši direktive od Generalštaba kopnene vojske u vezi s linijom kojom se treba rukovoditi (u povodu pregovora koje je vodio VI armijski korpus), primio sam slijedeća uputstva:

»1. Odnosi s Hrvatima*

Moraju biti prožeti najvećom iskrenošću, imajući u vidu da je Hrvatska prijateljska i saveznička država. U isto vrijeme zauzeti odlučan stav: nikakva neizvjesnost, nikakva bolećivost i, po potrebi, čvrsta ruka.

¹ Snimak originala (tipkanog na pisaćem stroju) u Arhivu VII, mikroteka NAV-I-T-821, film 53/1158—9.

², ³ i ⁶ dopisano rukom.

⁴ Odnosi se na vojno-političke vlasti NDH.

2. Odnosi sa četnicima

Kao što je već istaknuto i od te komande, situacija kod četnika je fluidna, njihova orijentacija je neizvjesna i odanost pojedinih povjerljivih ljudi nije dovoljno jasna.

Sve ovo, u vezi s općim stavovima naše politike prema Hrvatima, nalaže da se izbjegne bilo ikakvo pregovaranje sa četnicima.⁵

Eventualni kontakti sa četničkim elementima, i to lokalnog značaja, koje bi zahtijevala odgovarajuća situacija, ne smiju nam nametnuti bilo kakve obaveze, naročito na političkom području: jedino što četnicima treba staviti do znanja to je da će poslije rata biti u odgovarajućoj mjeri razmatrano njihovo držanje prema nama.

3. Komunisti — Borba do istrebljenja.

Skrećem pažnju na iznijeto u toč. 2, i to ekselenciji komandantu VI armijskog korpusa radi njegovog sadašnjeg ravnanja, a ekselencijama komandantima V i XVIII armijskog korpusa radi njihovog eventualnog ravnanja.

Komandant:
general armijskog korpusa
Mario Roata

Primjerak za akta⁰

16. veljače 1942.

• O odnosima sa četnicima vidi dok. br. 28», 355, 373 i 378.

BROJ 242

IZVJEŠTAJ KVESTURE U SPLITU OD 15. VELJAČE 1942. SPECIJAL-
NOM SUDU ZA DALMACIJU O HAPŠENJU KOMUNISTA — ORGA-
NIZATORA ATENTATA U SPLITU¹

KR. KVESTURA — SPLIT

Br. 01030/Kab.

Split, 15. veljače 1942-XX

**Predmet: Teroristička aktivnost
Komunističke partije u Splitu, atentat
izvršen bacanjem bombi 7.
studenoga 1941-XX u Ulici Brankov
prilaz.**

KR. PRAVOBRANIOCU

PRI SPECIJALNOM SUDU GUVERNATORATA DALMACIJE

Z a d a r

Nastavak mojih dopisa dostavljenih pod istim brojem 25. siječnja,
4. i 9. veljače ove godine.²

U toku naknadno provedene istrage pristupilo se još jednom značaj-
nom hapšenju, tj. hapšenju teroriste Sardelića pok. Ivana i Radovniko-
vić Marije Paško, rođenog 17. prosinca 1912. godine u Splitu, ovdje
nastanjenog Put Poljuda — raštrkane kuće.

Nakon ponovljenih i dugih saslušavanja, imenovani je priznao sli-
jedeće (vidi prilog 56).³

Jednog jutra, ne sjeća se točnog datuma, rukovodilac grupe Komu-
nističke partije Kuzmić Josip došao je u njegovu kuću da ga izvijesti
da oko 13 sati mora biti u blizini vatrogasne kasarne gdje će se sresti
s poznatim Santinijem Eduardom koji će mu izdati neka naređenja.

Na označenom mjestu Sardelić se našao sa Santinijem, u čijem su
društvu bili izvjesni Matošić Vojko, Jelaska Milivoj i Kragić Milivoj.
Oni su također bili ovdje pozvani radi prijema uputstava u vezi s aten-
tatom koji je slijedećeg dana trebalo izvršiti protiv bilo koje patrole
koja se za vrijeme vršenja službe zatekne u Ulici Brankov prilaz.

Na kraju sastanka Santini je Sardeliću zakazao sastanak za slijedeći
dan u podne u baraci obitelji Piplović u Velom Varošu radi prijema
potrebnog oružja. Na spomenutom mjestu, u određeno vrijeme, Sardelić
je od Santinija primio dvije bombe i dva pištolja Broving. Istodobno je

¹ Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu VII, arhiva talijanska, reg. br. 4/5—1.
k. 553.

² Vidi dok. br. 220, 231, 236, 238, 248 i 262.

³ Nijedan od spomenutih priloga ne nalazi se uz dokument.

Santini pozvao Kragića, koji se također tu zatekao, da krene u brodogradilište i izvijesti Jelasku Milivoja da oko 16 sati istog dana dođe u Spinut, u blizini kupališta, i da donese bombu koju je držao u stanu, jer mu je bilo poznato da se ovaj hoće nje osloboditi iz straha od policije.

U dogovoreno vrijeme našli su se na određenom mjestu. Sardelić je predao Kragiću jednu bombu i jedan pištolj, Jelaski je dao jedan pištolj jer je ovaj imao jednu bombu, o kojoj je već bilo riječi, dok je za sebe zadržao preostale dvije bombe. Odatle su zajedno krenuli u Ulicu hajduk Veljko, gdje su se trebali naći s Matošićem Vojkom i još dvojicom drugova koji nisu došli. Ova dvojica su izvjesni Njegovan, odmetnik, dok je drugi bio Jela skin prijatelj iz poduzeća, koji je kasnije uhapšen i identificiran kao Masarić Mate i Mihovilović Tomazine Kruno, rođen 27. 2. 1921. godine u Trogiru, nastanjen u Ulici Karamanova.

Nakon izvjesnog poricanja, Sardelić je priznao da je toga dana trebalo izvršiti dva atentata, ali da drugi atentat nije izvršen jer u zakazano vrijeme nisu došli Njegovan Maksim i Masarić Kruno. Prema izjavi Sardelića, izvršen je samo jedan atentat, i to od strane Kragića koji je bacio bombu, a pomagali su mu Jelaska Milivoj i Matošić Vojko.

Ovaj atentat je izvršen u petak. Slijedeće nedjelje, u podrumu na imanju obitelji Piplović, održan je drugi sastanak kojemu su prisustvovali Santini, Jelaska, Kragić, izvjesni Roje Ante i Vušković Karlo, kao i spomenuti Sardelić.

U toku sastanka zaimjeren je Sardeliću i ostalim izvršiocima atentata da su pobili djecu umjesto karabinjera i agenata Javne sigurnosti. Kada je na istom sastanku Sardelić dobio riječ, objasnio je način na koji je on shvatio da su se odvijali događaji, jer kad je izvršen atentat on se zadržao u blizini škole u Velom Varošu. Tako je, po pričanju drugova, saznao da su Kragić i Jelaska, koje su agenti primijetili u Ulici Brankov prilaz, nastojali da umaknu kako ih ovi ne bi zaustavili. Međutim, kada su primijetili da ih agenti slijede ubrzali su korak, a Kragić je bacio bombu koja prilikom eksplozije nije pogodila agente već dječake koji su se zatekli na ulici.

Sva dovde priznanja Sardelića mogu se smatrati vjerodostojnim u pogledu imena i pojedinih činjenica, ali prikrivaju pojedinosti koje namjerno prešutkuje kako bi, po svemu sudeći, koliko je moguće sebe opravdao. Pored toga, ova priznanja su veoma konfuzna s ciljem da izbjegne i druge odgovornosti. Poznato je, naime, da je istog dana u Vrh Manuškoj ulici izvršen još jedan atentat koji, vjerojatno, ovoj tajnoj organizaciji nije nepoznat.

U toku je daljnja istraga u cilju prikupljanja drugih korisnih činjenica za naknadna saslušanja i suočavanja uhapšenika.

Izložit ću sada činjenice po redosljedu kako su se odvijale u vezi s atentatom u Ulici Brankov prilaz.

Agenti Javne sigurnosti Bertuccioli Mario i Donato Matteo iz Kr. kvesture u Splitu nalazili su se 7. studenog oko 17,20 sati u građanskom odijelu na službi u Plinarskoj ulici.

Primijetivši jednu osobu, otprilike 25 godina staru, u tamnom odijelu, gologlavu, visine oko 170 cm, zalizane crne kose, koja im je izgledala sumnjivo, počeli su je pratiti. Malo dalje, ova osoba se pridružila drugoj, otprilike 25 godina staroj, u mantilu sa sivim šeširom, pa su se zajedno uputili u pravcu Brankovog prilaza. Ovdje su se osvrnuli i, kada su primijetili da ih prate, iznenada su na odstojanju od oko 20 m u pravcu agenata bacili jednu bombu od koje su, međutim, stradala dva dječaka, i to: Šegvić Antuna i Tecilazić Marije Maksimilijan, rođen 8. 8. 1939. god. u Sphtu, nastanjen u Ulici Arnaldo Mussolinija 20 A, raniji naziv Brankov prilaz, Precill Julija i Tecilazić Ane Davor, rođen 10. 11. 1936. god. u Sphtu nastanjen u Ulici Carsica 1, raniji naziv Ulica Kumičićeva. Dječak Precil je oko 20 sati iste večeri umro u mjesnoj Gradskoj bolnici od rana zadobijenih dijelovima rasprsnute bombe.

Agent Donato Matteo je premješten iz Splita i nalazi se u Rimu, dok agent Bertucci oh Mario, još na službi u ovoj Kvesturi, smatra da bi bio u stanju prepoznati osobu Jelasku Milivoja, koju je kao sumnjivu sreo 7. studenoga, a koja je s drugom nepoznatom osobom izvršila atentat u Brankovom prilazu.

Kuzmić Josip, uhapšen i identificiran kao Kuzmić Marka i Kuzmanić Marije Josip, rođen 21. 3. 1918. god. u Sphtu, seljak, nastanjen u Ulici Vrh Manuška br. 18, na saslušanju zbog utvrđivanja podataka navedenih od Sardelića u vezi sa sastankom sa Santinijem, izjavio je (vidi prilog 57) da je on, ne dana koji je naveo Sardelić već 20 dana ranije, i ne osobno već preko izvjesnog Poljička Ante, izvijestio spomenutog Sardelića. Međutim, Sardelić kategorički poriče točnost podataka i o vremenu i o ličnosti koje je naveo Kuzmić Josip.

Poljićak Ante, uhapšen i identificiran kao Poljićak pok. Mate i Roza Antice Ante, rođen 18. 11. 1913. god. u Vodicama, drvodjelac ovdje nastanjen u Ulici Marjanska cesta br. 4, nije potvrdio ni navode Sardelića ni Kuzmića. On je, naime, izjavio da se sjeća, kako je jednog dana koncem listopada, po naređenju koje je primio od svog rukovodioca grupe Komunističke partije Kuzmića Josipa, zakazao Sardeliću Pašku za isti dan sastanak u blizini Marjana gdje je trebalo da se nađe sa, ne sjeća se točno, izvjesnim Radovnikovićem Jerom ili izvjesnim Markovićem, D kojemu ne zna druge podatke (vidi prilog 58).

Jelaska, identificiran kao Jelaska pok. Mihovila i Koceić Antonije Milivoj, rođen 9. 11. 1914. god. u Sphtu, ličilac, ovdje nastanjen u Kavanjinovoj ulici br. 6, uhapšen i saslušan, uglavnom je potvrdio izjave Sardelića u vezi s izvršenjem atentata. Objasnio je da je Matošić njemu i Kragiću odredio najprikladnija mjesta radi izvršenja terorističkog djela. Potvrdio je okolnosti u vezi s prijevremenom upotrebom bombe koju je protiv agenata bacio Kragić, i dodao da je slijedećeg dana saznao za smrtni slučaj — koliko je njemu poznato — jedne djevojčice. Objasnio je, dalje, da je pištolj koji je primio od Sardelića vratio preko Kragića koji ga je tražio. Negirao je da je bio naoružan jednom bombom za vrijeme atentata i izjavio da je nikada nije ni posjedovao. Poricanje da je posjedovao bombu dozvoljava sumnju da je istu upotrijebio dru-

gom prilikom. Daljnja istraga će nastojati da rasvijetli i ovu činjenicu. Dodao je da je, slijedeće nedjelje kad je došao na sastanak u podrum Piplovića, zapazio Piplovića Nikicu koji je za svaku eventualnost preuzeo stražu ispred nastambe. Imenovani je uhapšen i identificiran kao Piplović pok. Spira i pok. Ivanke Milišić Nikola, rođen 23. 11. 1912. godine u Splitu, pomorski strojar, nastanjen u Senjskoj ulici br. 38. Kada je sastanak završen, Piplović je izvijestio sudionike da se mogu slobodno udaljiti jer nema opasnosti (vidi prilog 59).

Piplović je, također, jedna istaknuta ličnost Komunističke partije u Splitu i svi članovi njegove obitelji su zaraženi istom političkom bolešću. Sto se tiče obitelji Piplović bit će riječi u jednom od slijedećih izvještaja.

Matošić, identificiran kao Matošić Antuna i Georgine Jesićić Vojko, rođen 12. 10. 1917. god. u Splitu, student, nastanjen u Plinarskoj ulici br. 37. koji od početka prosinca leži u ovdašnjoj civilnoj bolnici jer boluje od tuberkuloze, na saslušanju (vidi prilog 60) odlučno je odbijao bilo kakvu optužbu. On je čak isključio da poznaje Sardelića, Jelasku i izvjesnog Siroševića pok. Jerolima i pok. Mandine Marasović Petra, rođenog 17. prosinca 1912. god. u Splitu, ovdje nastanjenog u Kamenitoj ulici br. 17, teroristu, rukovodioca grupe Komunističke partije. Spomenuti Sirošević je priznao (vidi prilog 61) da je mjeseca rujna prošle godine, dok se nalazio na određenom mjestu u Sinovćičevoj ulici zajedno s poznatim Kovačićem Ivom i Kažimirom Dušanom, koji su bili predmet ranijeg izvještaja dostavljenog 9. o. mj. pod istim brojem, spremni da na njegov znak bace bombe s kojima su bili naoružani radi izvršenja drugog atentata, naredio da se bombe ne bacaju jer je za to prestala potreba.

U vezi s ovim u toku je istraga kako bi se utvrdile sve pojedinosti koje se odnose na ovaj drugi, neostvareni zločinački poduhvat.

Prilikom suočenja Matošića sa Sardelićem, Siroševićem i Jelaskom, usprkos tvrdoglavim i upornim poricanjima Matošića, ova trojica su u potpunosti ostala pri svojim iskazima u vezi s tuberkuloznim studentom Matošićem (vidi spomenuti prilog 61).

Kragić je odmetnik, a od kuće je pobjegao odmah poslije izvršenog zločina. Identificiran je kao Kragić Frane Milivoj, rođen 11. 8. 1923. godine u Splitu, nastanjen u Palminoj ulici br. 9. Odmah su poduzete najstrožije mjere u cilju njegovog uhićenja.

Piplović Nikola je priznao, nakon što je uvidio da ne može poricati nepobitne dokaze koji su protiv njega prikupljeni, da je u svome podrumu primio drugove komuniste i da je bio na straži na poljani pred svojom kućom. Izjavio je da su se prije sastanka Santini, Kragić i još dvije njemu nepoznate osobe, sklonih u baraku u blizini njegove kuće i da je tek na molbu svoje sestrične Piplović Antuna i Čulić Antice Davorke, rođene 23. 3. 1927. god. također nastanjene u Senjskoj ulici br. 38, popustio i odobrio za pola sata da se sastanak održi u njegovom podrumu. Negirao je da mu je bio poznat cilj sastanka i podaci u vezi s atentatom u Ulici Brankov prilaz (vidi prilog 62).

Piplović Davorka je potvrdila izjavu strica i pritom nije iznijela druge pojedinosti (vidi prilog 63).

Mala Davorka, također uhapšena, interesantna je ličnost splitskog komunizma, s obzirom da je prijateljica i doušnik opasnog komunista i teroriste Maskarelija Veljka. Da bi ovaj izbjegao policijskim traganjima, ona ga je skrivala u svojoj spavaćoj sobi i čak mu je na njivu nosila jednu bombu i pištolj za njegovu osobnu obranu.

Kada se bude govorilo o obitelji Piplović bit će također razjašnjena i prerana opasna aktivnost ove omladinke.

Masarić Kruno je priznao da je otprilike 6 mjeseci član Komunističke partije i da je primljen na prijedlog Vuškovića Karla, rukovodioca njegove grupe. Priznao je da mu je Kragić, za poslije podne onog dana kada je izvršen atentat u Brankovom prilazu, zakazao sastanak na određeno mjesto, ali je njemu bilo milije da tamo ne ide jer nije imao namjere da sudjeluje u djelima ovakve vrste. Priznao je, također, da je prisustvovao sastanku slijedeće nedjelje, na kojemu je slušao zamjerke koje je Santini Eduard uputio Sardeliću, Kragiću i Jelaski zbog načina izvršenja atentata. Na kraju je izjavio da ne poznaje Matošića Vojka i da je na spomenutom sastanku ponovno iznio svoje mišljenje da ne sudjeluje u terorističkim napadima (vidi prilog 64).

Vušković Karlo, koji je s ostalima prisustvovao sastanku u podrumu Piplovića, bolestan je i nalazi se pritvoren u bolničkom zatvoru.

Proističe da je on rukovodilac jedne grupe Komunističke partije, pa se njegova aktivnost provjerava. Uostalom, izgleda da on nije imao neku značajnu ulogu u terorističkom djelu o kojemu je riječ u ovom izvještaju, iako se može pretpostaviti da njemu nije nepoznata cjelokupna zločinačka aktivnost splitskog komunizma. Kada bude otpušten iz bolnice bit će podvrgnut odgovarajućim saslušanjima, o čijem će se ishodu naknadno izvijestiti.

Za vrijeme sastanka u podrumu Piplovića naišla su dva mladića za koje je Sardelić Paško nešto kasnije izjavio da ih je on pozvao. Oni su pronađeni i identificirani kao Krstulović Ivana i Reić Milke Ante, rođen 27. 8. 1923. god u Splitu, nastanjen u Radmilovićevoj ulici br. 2, i Katunarić Vioka i Sirišćević Frane Života, rođen 23. 6. 1923. god. u Splitu, nastanjen Put Poljuda br. 15.

Krstulović je priznao da je član Komunističke partije postao prije 5 mjeseci i da ga je u Partiju primio Sardelić Paško. Izjavio je da pripada grupi kojom rukovodi Peračić Roko, drvodjelac, star 35 godina, nastanjen u Ulici Radunica, kao i da poznaje komunista Roju Antu, nastanjenog u Vrh Manuškoj ulici, teroristu Kragića, Masarića Krunu i Jelasku Milivoja. Djelomično je potvrdio okolnosti u vezi s atentatom u Brankovom prilazu i objasnio da je na sastanku bilo govora o političkoj i vojnoj situaciji, kao i da su u diskusiji sudjelovali Peračić, Sardelić i Roje Ante. Također je bilo riječi i o atentatu od prije dva dana, koji je nepovoljno ocijenjen zbog načina na koji je izvršen (vidi prilog 65).

Katunarić je izjavio da je prvi put prisustvovao jednom komunističkom sastanku onog dana kada je došao u podrum Piplovića i priznao da kao komuniste, pored Sardelića, poznaje Roju Ante, rodaka Krstulovića i izvjesnog Dumanića Josipa (vidi prilog 65).

Međutim, na ovom sastanku nije se raspravljalo samo o pitanjima koja su u početku priznali uhapšenici, već su nabačene osnove za još jedno terorističko djelo koje je trebalo izvršiti tog istog dana, 9. studenoga, a koje je ostvareno u atentatu u Ulici Corso Italia na vojnu glazibu i vod vojnika koji se nalazio u pratnji. O ovome će biti riječi u slijedećem izvještaju, jer je u toku utvrđivanje odgovornosti svih sudionika.

Kao što je već rečeno, uhapšeni su Sardelić, Jelaska, Kuzmić, Matošić, Sirišćević, Piplović Nikola, Piplović Davorka, Masarić Kruno, Katunarić Života, Krstulović Ante, Vušković Karlo i Dumanić Josip.

S obzirom da se Kragić Milivoj, Njegovan Maksim, Peračić Roko, Santini Eduard, Maskareli Veljko i Roje Ante nalaze u odmetništvu, za njih je raspisana potjernica, a istraga u cilju njihovog uhićenja je u toku.

Uhapšeni su zadržani na raspolaganju ovom Odjeljenju jer su potrebni za vođenje daljnje istrage.

Optužujem sve imenovane, svakog za njegov dio odgovornosti, i prilažem saslušanja (prilozi 56—66) i naloge za hapšenje (prilozi 67—78) za one koji se nalaze u rukama pravde.

Kvestor:
Gius, de Litala

BROJ 243

IZVJEŠTAJ PREFEKTURE U SPLITU OD 15. VELJAČE 1942. GUVERNATORATU DALMACIJE O OSOBAMA KOJE SU 1. PROSINCA 1941. U BLATU NA KORČULI PJEVALI NACIONALISTIČKE PJESME¹

KR. PREFEKTURA — SPLIT

GUVERNATORAT DALMACIJE

19. veljače 1942-XX

Br. 6377/811

Br. 08065/Kab.

Split, 15. veljače 1942-XX

Predmet: Pjevanje jugoslavenskih pjesama u Blatu.

GUVERNATORATU DALMACIJE — Kabinetu

Z a d a r

GENERALNOJ DIREKCIJI POLICIJE

Z a d a r

i na znanje:

MINISTARSTVU UNUTRAŠNJIH POSLOVA

Generalnoj direkciji Javne sigurnosti

Rim

Razrješavajući rezerviranost o kojoj je bilo riječi u brzojavu pod istim brojem od 5. prosinca prošle godine, izvještavam da je nakon iscrpnijeg provjeravanja u vezi s poznatim incidentom u Blatu, proisteklo da je navečer 1. prosinca 1941. godine, na godišnjicu ujedinjenja bivše Kraljevine Jugoslavije, oko 20.15 sati, u spomenutoj općini, jedna grupa ljudi, koji su identificirani kao: Suličić Josipa Rigoberto, star 28 godina, kovač, Marković pok. Jakova Marko, star 41 godinu, općinski službenik u mirovini, Separović pok. Frane Dušan, star 22 godine, činovnik, Sardelić Petra Mirko, star 26 godina, zanatlija, Cetinić Pensa Nikole Ante, star 37 godina, seljak — svi po osjećajima jugoslavenski nacionalisti — prolazila ulicom u Spomenutom mjestu pjevajući slavenske narodne pjesme.

Imenovani su dolazili iz gostionice »Roma« koja se nalazi usred Blata, gdje su popili podosta pića i gdje je pjevanje počelo.

U ovoj gostionici također su se nalazile i druge osobe, među kojima i Protić Pipin Ante Ante, star 17 godina, mesar. On je priznao da je sudjelovao u pjevanju i da je zapjevao nacionalnu himnu »Hej Slaveni« zajedno s drugovima Suličićom Josipa Dušanom, starim 21 godinu, studentom, Franulovićem Ante Jakovom, starim 18 godina, seljakom i Đačićem Ivana Petrom, starim 19 godina, brijačem.

Pjevanje u lokalnu je prekinuo vlasnik koji je, između ostalog, poduzeo da iz gostionice udalji sve spomenute osobe.

¹ Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu Vn, arhiva talijanska, reg. br. B/8—2. k. 553.

Pored toga, ustanovljeno je da su zajedno sa spomenutim dvjema grupama u gostionici »Roma« pjevali i slijedeći omladinci: Damjanović pok. Stjepana Nedjeljko, star 23 godine, drvodjelac, Zuvela Frane Frano, star 21 godinu, student, kao i Marković Stjepana Aleksandar, bez zaposlenja, po nacionalnosti Srbin.

Na osnovi istrage koju su sproveli karabinjeri iz Korčule nije se moglo točno utvrditi da li je ovo bilo ranije organizirano, tim prije što svi navedeni, osim Protića Pipina, poriču da su uopće pjevali.

Pa ipak, prisustvo u javnom lokalu prilično velikog broja ljudi istih političkih osjećaja koji radnim danom i van običaja uživaju velike količine alkoholnih pića prepuštajući se pjevanju nacionalnih pjesama, navode na pomisao o prethodnom dogovoru, tim prije što je ovaj lokal ranije bio čitaonica hrvatskih nacionalista.

Osim toga, prisutnost Suličića Josipa i Sardelića Mirka, koji su od ranije pripadnici Socijalističke partije, kao i prisutnost bivšeg predsjednika »Sokola« u Blatu, Peterovića Kovač Franje, starog 46 godina, trgovca, daje povoda pretpostavci o ranijem dogovoru.

Ni jedan od spomenutih nije slavio bilo kakvo vjenčanje. Jedan mlađi mještani je istom prilikom ponudio nekim prijateljima po čašu vina u čast svoje zaručnice, ali ova grupa mladića nije sudjelovala u incidentu niti je imala bilo kakve veze s drugom, spomenutom grupom.

Nije se moglo ustanoviti, na osnovi nekih glasina koje su kružile mjestom, da li je bivši poslanik Kunjašić imao kakvu odgovornost u spomenutom događaju, mada je on u to vrijeme bio odsutan iz Blata.

Bez obzira da li su ovaj sastanak i pjevanje bili ranije organizirani, najvjerojatnije da je kod svih sudionika postojala želja da proslave toliko dragu godišnjicu.

Međutim, imajući u vidu da ovaj događaj nije bio povod neredima i da su omladinci, koji su dosad uglavnom bili dobrog vladanja, ovo izvršili u euforičnom stanju pod utjecajem alkohola, a s obzirom da su već izdržali 15 dana zatvora, predlaže se da se puste na slobodu uvjetno, s tim da će ukoliko budu ponovno sudjelovali u sličnim manifestacijama iskusiti mnogo teže kazne.

Predlaže se, također, da se bivši jugoslavenski financ Marković Aleksandar, s obzirom da je po nacionalnosti Srbin i bez zaposlenja, protjera iz Kraljevine.

Sto se tiče Kunjašića Joakima, s obzirom da protiv njega nije ništa konkretno utvrđeno, osim kruženja praznih glasina među stanovništvom, smatra se da su dovoljne prema njemu već poduzete mjere na osnovi čl. 164 javne sigurnosti, s tim da mu se saopći da ne smije dolaziti u Blato na Korčuli bez prethodnog odobrenja mjesne Kvesture.

Sto se, pak, tiče vlasnika gostionice, smatra se da protiv njega ne treba poduzimati nikakve mjere, s obzirom da je na osnovi naknadnih provjeravanja utvrđeno da je imenovani intervenirao da se pjevanje prekine i da izgređnici napuste lokal.

Prefekt :
Paolo Zerbino

BROJ 244

PISMO GUVERNERA DALMACIJE OD 18. VELJAČE 1942. OPUNOMOĆENOM MINISTRU ITALIJE U ZAGREBU DA URGIRA KOD USTAŠKIH VLASTI RADI IZRUČENJA KOMUNISTE BARICA FRANJE KOJI JE UHAPŠEN U ZAGREBU¹

GUVERNATORAT DALMACIJE

Br. 609

2451

18. veljače 1942-XX

EKSCELENCIJI CASERTANO
Opunomoćenom ministru Italije u

Z a g r e b u

Dragi Casertano!

Izvanredni sud Dalmacije svojom presudom od 14. listopada 1941. g. osudio je na smrt u odsustvu Barića Franju, rukovodioca komunističke omladine u Splitu zbog pripadanja subverzivnom udruženju.

Komanda 2. armije sada izvještava da je Barić uhapšen i da se nalazi u zatvoru u Zagrebu,² kao što je poznato i tom Poslanstvu.

U cilju izvršenja spomenute presude, ovaj Guvernatorat traži izručenje Barića.

Stoga bi trebalo da to Poslanstvo službenim putem ispita da li su mjesne vlasti voljne da ovo izručenje odobre bez formalnosti ili smatraju da je potrebno voditi postupak za izručenje prema odredbama Konvencije od 6. travnja 1922. g. koja je još na snazi.

U ovom drugom slučaju trebalo bi provjeriti da li bi spomenute vlasti prihvatile zahtjev za izručenje.

U međuvremenu bi trebalo da to poslanstvo pažljivo kontrolira da se Bariću ne izgubi trag.

Pouzdam se u tvoju mudru i vještu pomoć.

Kr. poslanstvo Italije u Hrvatskoj
Br. 3072
26. veljače 1942-XX

Srdačni pozdrav, tvoj
Bastianini v. r.

¹ Original (tipkan na pisačem stroju) u Arhivu vn, arhiva talijanska, reg. br. 26/1, k. 308a.
² Vidi knj. 1, dok. br. 111.

BROJ 245

IZVJEŠTAJ PEFKTURE U SPLITU OD 19. VELJAČE 1942.
GUVERNATORATU DALMACIJE O UBOJSTVU KOMUNISTE
DOLEŽALA ADOLFA¹

KR. PEFKTURA SPLIT

Preporučeno

Žurno

Pov. br. 01802/ Jav. sig.

Split, 19. veljače 1942-XX

Veza br. 96574/57854/37086 od 13. 12. 1941.

Predmet: Doležal Ivan Adolf,
komunista, osuđen na smrt, odmetnik.

MINISTARSTVU UNUTRAŠNJIH POSLOVA
OPĆOJ UPRAVI JAVNE SIGURNOSTI

Rim

GUVERNATORATU DALMACIJE
Općoj upravi policije

Zadar

U vezi s dopisom od 2. ovog mjeseca pod istim brojem, izvještavam da je 17. ovog mjeseca, oko 15.15 sati, u blizini naselja Grubišić (Klis), jedna patrola jačine tri pješaka iz 130. pješad. puka divizije »Perugia«, čula dva pucnja koja su iz vatrenog oružja ispalile dvije nepoznate osobe i zatim pobjegle.

Patrola je odmah potrčala za bjeguncima, ispalila dva metka iz pušaka i jednog od bjegunaca ubila.²

Kod ubijenog je nađen jedan nabijeni vojni pištolj bivše jugoslavenske vojske i jedna ručna bomba tipa »sipa«.

Prema izjavi karabinjera, ubijeni je identificiran kao opasni komunista, naznačen u predmetu ovog dopisa.

Pod istim datumom je traženo da se Doležal izbriše iz spiska traženih lica.

GUVERNATORAT DALMACIJE
26. veljače 1942-XX
Br. 7640

Prefekt:
Paolo Zerbino

¹ Original (tipkan na pisačem stroju) u Arhivu VII, arhiva talijanska, reg. br. 36/6—1, k. 559.

² Doležal Ivana Adolf, član KPJ, omladinski rukovodilac, bio je osuđen u odsustvu od Izvanrednog suda za Dalmaciju 14. listopada 1941. godine na smrt strijeljanjem. On se, s još nekoliko ilegalaca, skrivao u zaseoku Grubišići.

BROJ 246

IZVOD IZ KNJIGE EVIDENCIJE KOMANDE DRUGE ARMIIJE O PRIMLJENIM IZVJEŠTAJIMA OD
POTCINJENIH JEDINICA U RAZDOBLJU OD 14. DO 19. VELJAČE 1942.¹

Red. br.	Ustanova koja javlja	Br. proto-kola	Datum odlaska	Br. prot. prijema	Datum dolaska	Datum [kada se događaj zbio]	Mjesto [gdje se događaj zbio]	KRATAK SADRŽAJ	Ustanova [koja je izvještena]	Br. prot.	Datum
40	Komanda karabinjera armije kralj. 2.	5/127	18. II 42.	2654	19. II 42.	12. n 42. noću	Vrlika (Split TR-CV)	Jaka grupa ustanika bombama izvršila napad na blok: 5 ranjenih. Brzim protivdjelstvom napadači natjerani u bijeg. ³	General-štab Kr. vojske	2190	12. n 42.
42	Komanda karabinjera Kr. Šibenik	198/1	13. II 42.	2296	14. II 42.	12. n 42. 19,15 sati	Šibenik	Nepoznati kome je naredeno da stane otvorio vatru na 3 agenta Javne sigurnosti u službi kod tvornice »Dalmat i enne*. — i agent teško ranjen. Poslije tuče napadač savladan i uhapšen. Identificiran kao Ninić Stipe, postolar, 26 god. — Posjedovao je revolver 1 komad dinamita. Naređenjem komandanta garnizona Ninić Je strijeljan.	General-štab Kr. vojske	2310	14. n 42.
43	Komanda Kr. karabinjera Šibenik	21/16	13. II 42.	2300	14. II 42.	14. II 42. 10 sati	Šibenik	U ulicama Stara Crkva i Ravnih kotara na sedam mjesta ispisano ugljenom na slovenskom jeziku »Živila Rusija«.			
45	komanda VI arm. korpusa	2550	14. II 42.	2303	14. II 42.	12. n 42. noću	Jabuka (Split VD-BU)	Pošto su minama porušili most na Cetini, ustanici su prekinuli i most na Kusinac (VM-CF) ošteivši centralu vodovoda koja ne radi. U toku je popravka mostova. ³ Izvršeno čišćenje zone Zrnovnica, Sitno, Mihanović. (Split OU-BN-OU-BQ-US-BN) uhapšeno 45 sumnjivih od kojih su devetorica obilježeni kao komunisti.	General-štab Kr. vojske	2310	14. II 42.
	Komanda Kr. karabinjera 2. armije	5/132	18. n 42.	2657	19. II 42.	11. II 42. 8,15 sati	Kupari Dubrovnik FP-SN)	Grupa ustanika u talijanskoj uniformi (1 u oficirskoj) odnijeli arhivu žandarmerijske stanice.			
	...										

¹ Original (tipkan na pisačem stroju) u Arhivu Vn, arhiva talijanska, reg. br. 2a/1,k. 57.

¹ Vidi dok. br. 448 i 452.

* Vidi dok. br. 452.

BROJ 247

**IZVJEŠTAJ KOMANDE XVIII ARMIJSKOG KORPUSA OD 20. VE-
LJAČE 1942. KOMANDI DRUGE ARMIJE O FORMIRANJU KORPUSA,
DISLOKACIJI JEDINICA I FUNKCIONIRANJU SLUŽBI¹**

KOMANDA 2. ARMIJE
Operativno odjeljenje
Br. 234
Primljeno: 28. veljače 1942-XX

**KOMANDA XVIII ARMIJSKOG KORPUSA
Operativno odjeljenje**

Op. br. 62 prot.

VP 118, 20. veljače 1942-XX

**Predmet: Formiranje XVIII AK.
Raspored snaga i podjela zadataka.
Raspored i funkcioniranje službi.**

Sekcija: 1:500.000 Ankona—Sarajevo—Gargano.

Prilozi: dva.

KOMANDI 2. ARMIJE — OPERATIVNOM ODJELJENJU (radi znanja)

V. P. 10

[Ostale adrese izostavljene]

I. Danom 18. veljače 1942-XX u 8 sati, Komanda XVIII armijskog korpusa je preuzela pod svoju nadležnost pješadijske divizije «-Sassari» (12.), «-Bergamo» (15.), »-Perugia» (151.), Komandu jedinica Zadar i nadležnost na teritorijima koji su im do sada pripadali.²

II. Zadaci koji su potčinjenim divizijama i Komandi jedinica Zadar do sada bili dodijeljeni, potvrđuju se i ostaju nepromijenjeni.

Raspored i dislokacija snaga vidi se iz priloga 1 (opisana situacija).

III. Raspored službi ostaje kao što je utvrđeno u prilogu 2.

Sto se tiče njihovog funkcioniranja, određuje se slijedeće:

¹ Original (tipkan na pisačem stroju) u Arhivu VII, arhiva talijanska, reg. br. 1/1 i 2/1, k. 397.

² Osamnaestog veljače 1942. godine formirana je Komanda 18. armijskog korpusa sa sjedištem u Splitu i preuzela rukovođenje jedinicama koje su do tada bile potčinjene Komandi 6. armijskog korpusa. Komanda 6. armijskog korpusa je premještena u Dubrovnik za rukovođenje jedinicama u južnoj Dalmaciji i Hercegovini.

a) Sanitetska služba

1. Potpukovnik liječnik Bugliarello iz Komande divizije »Sassari«, privremeno preuzima dužnost načelnika saniteta armijskog korpusa.

2. Snabdijevanje sanitetskim materijalom:

— jedinice Zadar: iz bolnice Sv. Dimitrije u Zadru;

— jedinice divizije »Sassari« i dijelovi divizije »Perugia«, kao i

— jedinice Zadar: iz bolnice Sv. Dimitrije u Zadru;

ostale jedinice armijskog korpusa raspoređene u Zoni Šibenik: iz

odjeljka III sanitetskog skladišta u Šibeniku;

jedinice armijskog korpusa raspoređene u zoni Split: iz odjeljka

IV sanitetskog skladišta u Splitu.

3. Evakuacija

Do daljnjeg naređenja ostaje na snazi sadašnja raspodjela ambulantskih kola, koju je izvršio VI armijski korpus (5 ambulantskih vozila divizije »Sassari«, 9 ambulantskih vozila divizije »Bergamo« i 1 vozilo divizije »Perugia«), kao i postojeća naređenja u vezi s evakuacijom.

b) Intendantska služba

Potpukovnik Farnetani iz Komande divizije »Perugia«, privremeno preuzima dužnost načelnika Intendantske službe armijskog korpusa. Preuzimanje dopunskih životnih namirnica, kruha, mesa, stočne hrane, drva, slame i duhana vršit će se na dosadašnji način.

Trebovanja radi snabdijevanja odjećom, opremom i raznim intendantskim materijalom i dalje treba dostavljati Upravi intendantske službe armijskog korpusa svakog 10. i 27. u mjesecu.

U cilju preuzimanja odjeće, opreme i raznog intendantskog materijala intendantska Uprava armijskog korpusa za svaki poseban slučaj izdat će odgovarajuća uputstva.

U cilju vraćanja rashodovane opreme i odjeće — obavezno intendantskim odjeljenjima — jedinice će se dogovoriti s odgovarajućim odjeljenjima.

c) Administrativna služba

Do daljnjeg naređenja jedinice pod nadležnošću Administrativne uprave VI armijskog korpusa sa sjedištem u Splitu — Ulica Roma br. 9 (bivša Balkanska ulica) bit će oslobođene administrativne službe.

d) Artiljerijska služba

Bez promjene — kao i do sada.

e) Inženjerijska služba

Bez promjene — kao i do sada.

f) Veterinarska služba

Načelnik Veterinarskog odjeljenja Komande divizije »Perugia« kapetan Tentolini Alcide, privremeno preuzima dužnost načelnika Veterinarskog odjeljenja armijskog korpusa.

g) Saobraćajna služba

Eventualna trebovanja za potrebe koje se ne mogu udovoljiti formacijskim transportnim sredstvima, odnosno sredstvima koja su divizijama pridodana kao pojačanje, treba dostavljati Saobraćajnoj upravi Komande armijskog korpusa.

h) Automobilska služba

Zahtjeve za pogonsko gorivo dostavljati A. G. I. P.³ na dosadašnji način. Međutim, sva trebovanja moraju biti parafirana od Automobilske uprave armijskog korpusa.

Popravke: kao i do sada.

Komandant AK, general:

Q. Armellini

Točnost prijepisa ovjerava:
načelnik Štaba, pukovnik

Giulio Martinat

P R I L O G 1

uz dopis Op. br. 62 od 20. veljače 1942-XX

OPISNI PREGLED RASPOREDA POTCINJENIH JEDINICA
I USTANOVA

na dan 18. veljače 1942-XX

(Neraspoređene jedinice spadaju pod nadležnost divizija na čijem se teritoriju nalaze, ukoliko nije drukčije naređeno)

KOMANDA XVIII AK

— Štab i Komanda

Split

J e d i n i c e AK

Mitraljeske jedinice

— VI mitraljeski bataljon

na području pješ. div.
»Bergamo«

^{3, 8 i 7} redakcija nije odgonetnula navedene skraćenice.

— CVI mitraljeski bataljon	na području pješ. div. »Sassari«
Artiljerija	
— LVI divizion 105/32	Omiš
Inženjerija	
— dijelovi 98. telegrafске čete	Split
Službe	
— 6. radiološka ambulanta	Split
— 104. intend, odsjek	Split
Ojačanja	
— XXXI bat. 4. bersalj. puka	Varcar Vakuf
31. puk pješad. tenkova:	
— Komanda 1. bataljona	Šibenik
— 1. četa	Kupres (jedan vod u Bugojnu)
— 2. četa	Drvar
— 3. četa	Livno (jedan vod u Sinju)
17. eskadron »Saluzzo« (konjica)	Knin
Specijalno telegrafsko odjeljenje	Split
3. inž. željeznički bataljon:	
— 16. četa	Strmica
— 5. četa	Knin
44. pontonirska četa	
— 1. protupožarna četa	Split (jedno odjeljenje u Šibeniku)
— 1. telegrafska četa	Knin
VII bataljon skvadrista »Milano«	Ključ
XXIX crnokošuljaški bataljon »M«	Split
7. dopunski alpinski puk od tri bataljona	Knin (samo Komanda, dok su bataljoni na putu)

81. teško automobilsko odjelj. (samo Komanda)	Split (pod komandom Saobraćajne uprave armijskog korpusa)
160. autobusno odjeljenje	Split (isto kao i prethodno)
KOMANDA PJEŠAD. DIVIZIJE »SASSARI«	
— Komanda	Knin
— Stab	Knin
— 41. karabinijersko odjelj.	Drvar
— 42. karabinijersko odjelj.	Knin
— 12. automobilsko odjelj.	Knin
— 12. odjelj. lakih kamiona	Knin
— odjeljenje pogon, goriva	Knin
— 86. pošt. odjelj. s ekipom	Knin
151. pješad. puk	
— Komanda i komandna četa	Knin
— I bataljon	Bos. Grahovo (jedna četa Vaganj)
— II bataljon	Knin
— III bataljon	Drvar
— četa minobacača 81 mm	Knin
— prateća baterija 65/17	Knin
152. pješad. puk	
— Komanda i komandna četa	Drvar
— I bataljon	Ključ
— II bataljon	Drvar
— III bataljon	Petrovac (9. četa — Oštrelj)
— četa minobacača 81 mm	Drvar
— prateća baterija 65/17	Petrovac
12. bat. divizij. minobacača	Knin
12. batalj. div. minobacača	Knin
12. četa topova 47/32	Knin
34. divizijski art. puk	
— Komanda	Knin
— I haubički divizion 100/17	Knin
— II haubički divizion 75/27	Knin (8. baterija — Petrovac)
— III brdski divizion 75/13	Drvar (9. baterija — Sanski Most)

73. crnokošuljaška legija:

— Komanda	Gračac
— LXXIII bataljon	Gračac
— XLIV bataljon	Srb
— 52. mitraljeska četa	Gračac

Inženjerija

— 34. zanatska četa	Knin (jedan vod — Zrmanja)
— 12. telegrafska četa	Knin
— 86. telegrafska četa	Knin
— 27. fotoelektrični odsjek	Knin
— 1. vod 2. vodosnabdjevačke čete	Drvar

Službe

— 8. sanitetski odsjek	Knin
— 33. poljska bolnica	Gračac
— 34. poljska bolnica	Knin
— 35. poljska bolnica	Drvar
— 631. poljska bolnica	Knin
— 112. intendantski odsjek	Knin (po jedan odjeljak Drvar i Ključ)
— 57. pekarsko odjelj. »Weis«	Knin (1/2 odjeljenja — Gračac)
— 24. pekarsko odjeljenje	Drvar
— 1140. teški automob. odsjek AK	Knin
— 317. automob. odsjek 42. odjelj.	Knin
— 505. automob. odsjek 81. odjelj.	Knin
— 621. odsjek lakih kamiona	Ključ

PJEŠADIJSKA DIVIZIJA

»BERGAMO«

— Komanda	Sinj
— Štab	Sinj
— 44. mješovito karab. odjelj.	Sinj
— 45. mješovito karab. odjelj.	Sinj
— 15. automobilsko odjeljenje	Sinj
— 15. odjelj. lakih kamiona	Sinj
— 73. pošta«, odjelj. sa ekip.	Sinj

25. pješadijski puk:

- Komanda i komandna četa
- I bataljon
- II bataljon
- III bataljon
- četa minobacača 81 mm
- prateća baterija 65/17

Tomislavgrad (jedan vod — Korigna)
Tomislavgrad (jedna četa i jedan mitr. vod Prozor)
Livno (jedna četa u Rujanici i jedna četa na prijevoju Vaganj)
Bugojno
Livno (jedan vod — Glamoč)
Livno (jedno odjeljenje — Glamoč)

26. pješadijski puk:

- Komanda i komandna četa
- I bataljon
- II bataljon
- III bataljon
- četa minobacača 81 mm
- prateća baterija 65/17

Livno
Glamoč
Livno (jedan vod — Celebić)
Bugojno
Livno (po jedan vod u Livnu i Glamoču)
Livno (jedno odjeljenje — Glamoč)

89. legija crnih košulja

- Komanda
- LXXXIX bataljon
- XCVII bataljon
- 97. mitraljeska četa

Sinj
Sinj
Kupres (jedna četa — Glamoč)
Sinj

Inženjerija

- 36. zanatlijska četa
- 15. telegrafska četa
- 318. fotoelektrični odsjek

Sinj
Sinj
Split

Službe

- 19. sanitetsko odjeljenje
- 49. poljska bolnica
- 134. poljska bolnica
- 136. poljska bolnica
- 574. poljska bolnica
- 116. intendantski odsjek

Sinj
Bugojno
Sinj
Livno
Makarska
Sinj (po jedna ekipa u Livnu, Makarskoj i Splitu)

— 1143. teški automob. odsjek AK	Sinj
— 1501. teški automob. odsjek 84. automob. puka	Sinj
— 157. automob. odjelj. AK (Komanda)	Sinj
— 619. odjeljak lakih kami- ona 157. auto-puka	Sinj
— 620. odjeljak lakih kami- ona 158. auto-puka	Sinj
— 622. odjeljak lakih kami- ona 157. auto-puka	Livno

PJEŠADIJSKA DIVIZIJA
»PERUGIA«

— Komanda	Split
— Stab	Split
— 111. mješovito karab. odjelj.	Split
— 112. mješovito karab. odjelj.	Split
— 151. automob. odjeljenje	Split
— 151. pošt. odjelj. s ekipom	Split

129. pješadijski puk:

— Komanda i komandna četa	Šibenik
— I bataljon	Šibenik (jedna četa u Perkovi- ću s jednim vodom 2. čete u Vrpolju i jedan vod na otoku Zirju)
— III bataljon (11. i 12. četa)	Kistanje (jedan vod komandne čete u Manojlovac, 5. četa u Skradinu: jedan vod na izvoru Krke — 10. četa tri voda u Ru- pe, jedan vod 11. čete u Radu- čiću i jedan vod u Roški Slap)
— četa minobacača 81 mm	Šibenik
— baterija topova 47/32	Šibenik

130. pješadijski puk:

— Komanda i komandna četa	Split
— I bataljon	Sinj (2. četa u Obrovcu i jedna četa u Hrvache)
— II bataljon	Split (7. četa u Trogiru i jedna četa u Divuljama)

— III bataljon	Klis (10. četa u Zrnovnici i 9. četa u Solinu)
— četa minobacača 81 mm	Split
— baterija topova 47/32	Split
Mitraljeski bataljon (CLX)	
— Komanda	Kaštel-Stari
— 1. četa	Stavano Kaštel-Stari
— 2. četa	Kaštel-Lukšić
— 3. četa	Labin
151. baterija topova 47/12	Split
151. divizijski art. puk:	
— Komanda	Split
— I divizion 100/22	Šibenik
— III divizion 75/27	Solin
Inženjerija	
151. mješoviti inž. bataljon:	
— Komanda	Split
— 151. zanatlijska četa	Split
— 141. četa t. r. t.	Split
Službe	
— 151. sanitetski odsjek	Šibenik
— 347. poljska bolnica (povučena)	Šibenik
— 348. poljska bolnica	Kaštel-Lukšić
— 349. poljska bolnica (povučena)	Split
— 151. intendantski odsjek	Split (dvije ekipe u Šibeniku)
— 151. pekarsko odjelj. »Weis«	Skradin
— 540. mješoviti automob. odsjek	Split
KOMANDA JEDINICA ZADAR	
K o p n e n i f r o n t	
— Komanda	Zadar
Bataljon »Diaz« (sektor Diaz):	
— Komanda	Zadar

1. č e t a :

— Komanda i komandni vod	Curković
— jedan vod	Copragno
— jedan vod	Malpaga
— jedan vod	Molo dei Calliani
— jedan vod	Barbarici

2. č e t a :

— Komanda i komandni vod	Casali di Mussap
— jedan vod	Casali di Mussap
— jedan vod	Casali di Mussap
— jedan vod	Casali di Mussap
— jedan vod	Ponte Clicor

4. č e t a :

— Komanda i komandni vod	S. Antonio
— jedan vod	S. Antonio
— jedan vod	S. Antonio
— jedan vod	Puntamika
— jedan vod	Smirići

5. č e t a :

— Komanda i komandni vod	Zadar
— jedan vod	Zadar
— jedan vod	Zadar
— jedan vod	Zadar
— jedan vod	Zadar

Bataljon »Cadorna«:

— Komanda	Drniš
— 3. četa	Vrlika
— 6. četa	Drniš
— 7. četa	Drniš
— 9. četa	Vrlika

Balaljon »Rismondo« (sektor Rismondo):

— Komanda	Benkovac
— 8. mitraljeska četa	Benkovac
— 14. mitraljeska četa	Biograd
— 15. mitraljeska četa	Benkovac
— 16. četa	Biograd

Komanda balaljona, pomorski front:
— 1. mitraljeska četa Zadar
— 2. mitraljeska četa Zadar

547. pozicijska mitraljeska četa:
— Komanda i komandni vod Zadar
— jedan vod Posedarje
— jedan vod Nin
— jedan vod Vir

Komanda batalj. u formiranju
— 504. pozicijska mitr. četa Ervenik
— jedan vod Ervenik
— jedan vod Ervenik
— jedan vod Ervenik
— jedan vod Mokropolje
— 548. pozicijska mitr. četa Zegar
— jedan vod Zegar
— jedan vod Zegar
— jedan vod Zegar
— jedan vod Zegar
— 549. pozicijska mitr. četa Obrovac
— jedan vod Obrovac
— jedan vod Obrovac
— jedan vod Obrovac
— jedan vod Maslinioa

Bersaljerski bataljon »Žara«:
— Komanda Sanski Most
— 1. četa Sanski Most
— 2. četa Sanski Most
— 3. četa Sanski Most
— 4. četa Sanski Most

Mehanizirana četa:
— Komanda Dubrovnik
— 1. vod Plana
— 2. vod Kalinovik
— 3. vod Plana

Artiljerija :
— Komanda Zadar

Divizion »-Chiarie«⁴ 75/27 i 906:

— Komanda	Šibenik
— jedna baterija	Šibenik
— jedna baterija	Ražine
— jedna baterija	Berović — M. Testà

Divizion w-Ederle«⁴ 100/17—14:

— Komanda	Split
— jedna baterija 105/28	Split
— jedna baterija 105/28	Split
— jedna baterija 149/35 (9.)	Zadar

CIII divizion 75/27—906:

— Komanda	Zadar
— jedna baterija	Zadar
— jedna baterija	Zadar
— jedna baterija	Fossa dei cani

Baterija 65/17:⁵

— 1. baterija	Gacko
— 2. baterija	Sv. Nikola
— 258. baterija	Varcar Vakuf

185. baterija 20 m/m:

— Komanda	Split
— jedno odjeljenje	Split
— jedno odjeljenje	Split

XXX inženjerijski mješoviti bataljon:

— Komanda	Zadar
— 1. mješovita četa (zanatlije, mineri i vatrogasci)	Zadar
— 2. mješovita četa (telefonisti, radisti, telegrafisti i foto-telegrafisti)	Zadar i u raznim garnizonima za službu veze

Kemijski vod

Zadar

211. mob. teritorijalni bataljon,:

— Komanda	otok Brač
— 1. četa	otok Brač
— 2. četa	otok Vis

⁴ U originalu naziv: »Ederle« je precrtan rukom i napisano -Facimi-.

⁵ Vjerojatno bi trebalo da stoji: Divizion 65/17.

- 3. četa
- 4. četa

otok Hvar
otok Brač (jedan vod na Šolti)

220. mob. teritorijalni bataljon:

- Komanda
- 1. četa
- 2. četa
- 3. četa
- 4. četa

Drniš
Kosovo
Perković
Unešić
Tepljuh (2 km sjever, od
Siverića)

228. mob. teritorijalni bataljon:

- Komanda

otok Preko

1. č e t a :

- Komanda
- jedan vod
- jedan vod
- jedan vod
- jedan vod

otok Preko
otok Preko
otok Preko
otok Ugljan
otok Kali

2. č e t a :

- Komanda
- jedan vod
- jedan vod
- jedan vod

otok Pašman
otok Pašman
otok Nevidane
otok Kukljica

3. č e t a :

- Komanda
- jedan vod
- jedan vod
- jedan vod
- jedan vod

otok Silba
otok Silba
otok Silba
otok Ist
otok Premuda

4. č e t a :

- Komanda
- jedan vod
- jedan vod
- jedan vod

otok Iž
otok Sali
otok Božava
otok Molat

229. mob. teritorijalni bataljon:

- Komanda

Šibenik

1. četa :	Rogoznica
— jedan vod	Primošten
2. četa :	Zlarin
— jedan vod	Prvić-Luka
— jedan vod	Kaprije
3. četa :	Lozovac
— jedan vod	Barutana Juras
— jedan vod	Barutana Bilice
4. četa :	
— jedan vod	Tijesno
— jedan vod	Tijesno
— jedan vod	Vodice
— jedan vod	Hramina
305. mob. teritorijalni bataljon:	
— Komanda	Gračac
— 1. četa	Željez. stražara na k. 587 j. i.
	Lovinac
— 2. četa	Gračac
— 3. četa	željez. stanica Cerovac
— 4. četa	željez. stanica Malovan
306. mob. teritorijalni bataljon	
— Komanda	
— 1. četa	Split
— 2. četa	Split
— 3. četa	Split
— 4. četa	Primorski Dolac
328. mob. teritorijalni bataljon:	
— Komanda	Plavno
— 1. četa	željez. stanica Zrmanja
— 2. četa	željez. stanica Stara Straža
— 3. četa	željez. stanica Plavno
— 4. četa	željez. stanica Pađene
8. posadni bataljon:	
— Komanda	Šibenik
— 2. četa	Šibenik

54. četa	Šibenik	
73. četa	Šibenik	
10. posadni bataljon:		
— Komanda	Solin	
— 322. alpinska četa	Solin	
— 323. alpinska četa	Solin	
— 324. alpinska četa	Solin	
13. posadni bataljon		
— Komanda	Split	
— 2. grenadirska četa	Split	
— 24. četa	Split	
— 56. četa	Prgomet	
— 66. četa	Split	
5. posadni bataljon (na raspolaganju baze br. 1):		
— Komanda		
— 1. četa	Split	
— 403. četa	Split	
— 404. četa	Split	
Posadne čete:		
— 25. četa	Šibenik (na raspolaganju pozadinske baze br. 2)	
— 41. četa	Split (na raspolaganju pozadinske baze br. 1)	
— 74. četa	Šibenik (na raspolaganju pozadinske baze br. 2)	
— 88. četa	Šibenik (na raspolaganju pozadinske baze br. 2)	
— 151. četa	Zadar (na raspolaganju garnizona Zadar)	
—152. četa	Split	
IX karabinjerski bataljon:		
— Komanda	Split	
— jedna četa	Split	Spadaju pod nadležnost Komande Kr. karabinjera Dalmacije
— jedna četa	Split	
— jedna četa	Split	
XV karabinjerski bataljon		
— Komanda	Zadar	
— jedna četa	Zadar	
— jedna četa	Zadar	

XVI karabinjerski bataljon:

— Komanda	Šibenik
— jedna četa	Šibenik
— jedna četa	Šibenik
— jedna četa	Šibenik

XX karabinjerski bataljon:

— Komanda	Split
— jedna četa	Knin
— jedna četa (3.)	Sinj

IV bataljon financijske straže:

— Komanda Split (jedan vod—
Traci)	} Spadaju pod nadležnost
Komande Kr. financijske straža
— 1. četa Split (jedan vod —
Omiš)	
2. četa Korčula (jedan vod —
Komiža)	
2. četa Split (jedan vod — Zadar	

(M. P.)

PRILOG 2

u z dopis Op. br. 62 od 20. veljače 1942-XX

**DISLOKACIJA RAZNIH JEDINICA SLUŽBI NA TERITORIJU
ARMIJSKOG KORPUSA NA DAN 20. PROSINCA 1941-XX.
SANITETSKA SLUŽBA**

Armijske bolnice

- 48. stalna bolnica Split, 250 postelja — sjedište ljekarske komisije;
- 170. stalna bolnica Šibenik, 498 postelja — sjedište ljek. komisije;
- bolnica Sv. Dimitrije (rezervna).

Jedinice armijskog korpusa

- 6. radiološka ambulanta Šibenik (pri 170. poljskoj bolnici);
- 15. kirurška ekipa pri 134. poljskoj bolnici — Sinj.

Divizija »Bergamo«

— 49. poljska bolnica Bugojno	} razvi- jene	— 50 postelja	kom.
— 134. poljska bolnica Sinj		— 125 postelja	
— 136. poljska bolnica Livno		— 60 postelja	
— 574. poljska bolnica Makarska		— 74 postelja	
— 19. sanitetski odsjek Sinj.			

Divizija »Sassari«

— 33. poljska bolnica Gračac	} mora se prebaciti u Ključ —	50 postelja	— sjedište lje- kar- ske komisije
— 34. poljska bolnica Knin		50 postelja	
— 35. poljska bolnica Drvar		90 postelja	
— 631. poljska bolnica Knin		50 postelja	
— 8. sanitetski odsjek Knin			

Divizija »Perugia«

- 347. poljska bolnica, Šibenik — povučena — 50 postelja;
- 348. poljska bolnica, Kaštel-Lukšić — razvijena — 40 postelja;
- 349. poljska bolnica, Split — razvijena — 75 postelja;
- 151. sanitetski odsjek, Šibenik (rukovodi privremenim previjalištem pri Gradskoj bolnici, stanica za dekontaminaciju).

Jedinice »Zadar«

- gamizonsko previjalište, 154 postelja (teritorijalno);
- bolnica Sv. Dimitrije, 371 postelja, sjedište ljeakarske komisije.

Skladišta sanitetskog materijala

- odjeljak 4. armijskog sanitetskog skladišta, Split;
- odjeljak 3. armijskog sanitetskog skladišta, Šibenik;
- specijalno skladište lijekova pri bazi Zadar.

INTENDANTSKA SLUŽBA

Armijske ustanove

Vojna baza br. 1 — Split:

- 3. odjeljak 4. skladišta ljudske i stočne hrane, Split;
- 3. odjeljak 4. skladišta F. P. L. Split;
- 3. odjeljak 4. skladišta V. R., Split;

Vojna baza 18:

- 2. odjeljak 4. skladišta ljudske i stočne hrane, Šibenik ;
- 2. odjeljak 4. skladišta F. P. L., Šibenik;
- 2. odjeljak 4. skladišta V. R., Šibenik.

Ustanove armijskog korpusa

- ekipa 104. intendantskog odsjeka VI AK, Split.

Divizija »Bergamo«

- 116. intendantski odsjek } Komanda — Sinj
ekipa — Livno
ekipa — Makarska

Divizija »Sassari«

- 112. intendantski odsjek } Komanda — Knin
ekipa — Drvar
ekipa Sansiki Most
- 57. pekarsko odjeljenje sa } Komanda — Knin
pećima »WEIS« jedna peć — Gračac
- 24. pekarsko odjeljenje sa } Komanda — Drvar
pećima »WEIS« jedna peć — Bos. Grahovo
jedna peć — Petrovac
dvije peći — Ključ

Divizija »Perugia«

- 151. intendantski odsjek } Komanda — Split
ekipa — Šibenik
- 151. tovarno pekarsko odjeljenje — Šibenik
- garnizonska skladišta životnih namirnica — Zadar i Benkovac.

ARTILJERIJSKA SLUŽBA

Armijski dijelovi

- odjeljak 3. armijskog artiljerijskog skladišta — Split.

INZENJERIJSKA SLUŽBA

Armijski dijelovi

- odjeljak 3. armijskog inženjerijskog skladišta — Split.
- pokretna radionica 3. armijskog pokretnog inž. skladišta — Split.

VETERINARSKA SLUŽBA

Dijelovi armijskog korpusa

- 108. veterinarsko previjalište AK — Šibenik;
- privremeno garnizonsko previjalište — Knin;
- privremeno garnizonsko previjalište — Sinj.

AUTOMOBILSKA SLUŽBA

Dijelovi armijskog korpusa

- raspodjela pogonskog goriva i maziva: snabdijevanje pri skladištima A.G.I.P u Splitu i Zadru (snabdijevanje manjim količinama također i pri distributeru A.G.I.P. u Šibeniku).
- neraspoređene jedinice: pri odjeljenjima pogonskog goriva i maziva pojedinih divizija.

Popravci

Armijski dijelovi:

- armijske radionice: Šibenik i Split
- radionice pri komandama automobilskih odjeljenja pridatih kao ojačanje: Knin i Sinj.

SAOBRAĆAJNA SLUŽBA

a) Ostvarivanje saobraćaja — (situacija poslije pokreta koji su u toku):

Armijski dijelovi (ojačanja):

- komanda 81. teškog automobilskog odjeljenja — Split.

Divizija »Sassari«

Formacijska sredstva:

- 1140. teški automobilski odsjek — Knin.

Sredstva ojačanja (armijska):

- 317. laki odsjek 42. automobilskog odjeljenja — Knin;
- 621. odsjek lakih kamiona 157. odjeljenja lakih kamiona — Knin;
- 505. teški automobilski odsjek — Knin.

Divizija »Bergamo«

Formacijska sredstva:

- 1143. teški automobilski odsjek — Sinj.

Sredstva ojačanja (armijska):

- Komanda 157. odjelj. lakih kamiona sa dva autj-odsjeka (619. i 622.) — Sinj.

- 620. odsjek lakih kamiona — Tomislavgrad;
- 1501. teški automobilski odsjek 85. teškog odjeljenja — Livno.

Divizija »Perugia«

Formacijska sredstva:

- 540. mješoviti automobilski odsjek — Split.

b) Putna organizacija i disciplina kretanja:

- 4. povjereništvo za putni saobraćaj — Split;
- povjereništvo odsjeka — Split;
- povjereništvo odsjeka — Knin;
- jedna ekipa putne pomoći — Split;
- jedna ekipa putne pomoći — Knin.

BROJ 248

IZVJEŠTAJ KR. KVESTURE U SPLITU OD 26. VELJAČE 1942. SPECIJALNOM SUDU ZA DALMACIJU O NAPADU UDARNIH GRUPA NA TALIJANSKU GLAZBU U SPLITU 9. STUDENOG 1941. GODINE¹

KRALJEVSKA KVESTURA U SPLITU

Br. 01030
R. n.

Div. Kab.
d. d.

Split, 26. veljače 1942/XX

Fredmet: Teroristička aktivnost Komunističke partije u Splitu, atentat ručnim bombama počinjen protiv odjeljaka vojničke divizije »Alpinski lovci«.

VOJNOM KRALJEVSKOM I CARSKOM PROKURATORU
SPECIJALNOG SUDA ZA DALMACIJU

Z a d a r

Nastavljam svoje izvještaje istoga broja od 25. veljače² i od 4, 9. i 15. tekućeg mjeseca.³

U posljednjem od ovih izvještaja objavljeno je, kako se u nedjelju ujutro 9. studenog 1941. — koje je slijedilo nakon petka, 7. studenog, kada je bio počinjen atentat u Ulici Brankov prilaz⁴ — održao sastanak u podrumu kuće, u kojoj stanuje obitelj Piplović.

Na sastanak su došla dva mladića, za koje je jednom drugom prilikom terorist Sardelić Paško priznao, da ih je pozvao on sam: Krstulović Anton Ivanov i Katunarić Života Vickov, čiji su potpuni lični podaci objavljeni u prijašnjem izvještaju.

Spretno izvođen pritisak na ovu dvojicu za vrijeme ponavljanih i drugih ispitivanja, omogućio je ovoj kvesturi da rekonstruira, kako je bio organiziran i izveden teški atentat od 9. studenog 1941. i da upozna začetnike i njegove izvoditelje. Atentat je bio počinjen ručnim bombama u 17.30 sati toga dana na Corso d'Italia u Splitu, protiv jednog odjeljenja pješaka divizije »Alpinski lovci«, pred kojim je išla vojnička glazba,

¹ Prijepis originala ovjeren 5. 3. 1945. od Komisije za utvrđivanje zločina okupatora i njihovih pomagača (tipkan na pisacem stroju) u Arhivu Instituta za historiju radničkog pokreta SR Hrvatske — Zagreb, mikroteka Vn, CK SKH, film 19a/212—218.

² Redakcija ne posjeduje ovaj Izvještaj.

³ vidi dok. br. 220, 231, 236, 238, 242 i 262.

⁴ Sada Nazorov prilaz.

7-4 vrijeme dok su prolazili tim mjestom, da prisustvuju svečanosti spuštanja zastave. Tom je prilikom bilo ranjeno četrdeset osoba, od njih 28 vojnika, od kojih su postepeno od nanesenih rana podlegli.

1) 9. novembra 1941. viši kaplar Machin Giovannini pokojnog Francesca i Taic Marije, rođen u Cicehina (Udine), star 20 godina;

2) 12. februara 1942. vojnik Marrchetti Luigi, sin Stanislava i pokojne Pasquetti Marije, rođen u Castelunovo di Porto (Rim), star 28 godina.

Na sastanku koji se održavao u nedjelju ujutro 9. studenog, komentiran je i osuđen način na koji je izveden atentat u Ulici Brankov prilaz, ali prije nego su se svi pridobili udaljili, spomenut je drugi atentat koji se mora izvršiti, ali se ipak zbog opreza nije preciziralo mjesto, način ni vrijeme.

Prema priznanju Krstulovića Antona vicekomesaru dru Vincenzu Viniciju, marešialu Franceschetti Giocondu i agentu tumaču Sfercu Massimilianu (vidi dodatak 79), na kraju spomenutog sastanka, Peračić i Roje, identificiran kao Peračić Roko sin Jakova i Kuzmić Tomažine, rođen u Splitu 11. 8. 1909. drvodjelac, i kao Roje Ante, sin Ivana i Magdalene Sirošević, rođen u Splitu 7. 2. 1914. električar, obojica su se tada već krala pred pravdom — pozvali su svoga rođaka Katunarića Životu da bude u 13 sati istoga dana u Vrh Manušku. Krstulović, nastojeći — kako se čini — da umanjí koliko je moguće svoju odgovornost, isključuje da je bio pozvan i on na sastanak. Činjenica je, kako on sam priznaje, da je izišavši iz Piplovićeve konobe zajedno s Katunarićem Životom pozvao ovoga na ručak i 'postepeno zajedno s njim došao u Vrh Manušku, a tamo k Roje Anti, koji ih je poveo svojoj kući, gdje su našli Neškovića Veljka, i nekoga, poznata kao došljaka s otoka Brača.

Krstulović je istakao, da su se bili sastali u Rojinoj kući da govore o atentatu koji treba izvršiti, ali da nije bilo rečeno, gdje i protiv koga treba raditi, i da ih je Roje, pošto ih je zadržao da o tome govore oko pola sata, pozvao da se opet sastanu u 16 sati istoga dana u Ulici Radunice, na uglu Ulice Kopilica, gdje su se zaista ponovo svi sastali. Odatle su pošli u Ulicu Ružića br. 5, u stan nekoga Dumanića Josipa Sulente, koji ih je otpratio na tavan istoga stana i tamo je uskoro za njima došao Peračić Roko, koji je bio u društvu nekoga nepoznatoga.

Peračić je nosio sa sobom tri bombe, istom je tada bilo izloženo, što treba raditi: rastumačio je zapravo Peračić, da se atentat treba izvršiti protiv glazbe i odreda, koji će kao i svakog dana proći Tartaljinom ulicom, sada Corso d'Italia. Da pothvat dobro uspije, Peračić, Katunarić, Nešković i mladić s Brača izašli su da pođu na mjesto i da ispituju mjesto izabrano za atentat. Brzo su se vratili, a Peračić je ponovo uzeo riječ, da obavijesti teroriste, da će se ostali drugovi nalaziti blizu i spremni da udare na onoga koji bi odustao od pothvata bez opravdana razloga. Također je Peračić preporučio da u slučaju hapšenja ništa ne priznaju, pod kaznom smrti.

Peračić je malo zatim izišao iz Dumanićeve kuće i nisu ga više vidjeli.

Neškovičin se svako toliko vremena udaljavao na nekoliko minuta, tako da se Krstuloviću činilo da izlazi, kako bi sabrao potrebne informacije za atentat. Možda je izlazio da sazna, kada će odred glazbe i oružani odred prolaziti mjestom izabranim za atentat.

Zaista, u jednom se času Neškovičin vratio i pozvao drugove da izidu.

Bila su određena trojica da bace bombe i to: Neškovičin, Katunarić i mladić s otoka Brača. Ostala dvojica, to jest sam Krstulović i Dumanić Josip imali su naređenje da stoje u Ulici Radunica da im budu za leđima i da štite njihov bijeg, da otvore vatru na eventualne goniče drugova.

Krstulović je priznao, da kad su bile dijeljene bombe, on je dobio od Peračića pištolj. Nije mogao precizirati da li je i Dumanić bio naružan.

Nakon nekoliko minuta čekanja čuo je prasak bombi kako usljeđuje jedan za drugim. Krstulović je tada dao vlastiti pištolj Dumaniću i pobjegao. Dok se udaljavao, na brzinu, mogao je vidjeti Neškovičina kako pada, ah nije mogao označiti točno mjesto. Zatim se kod tvrđave Gripe sastao s rođakom Katunarićem, od kojega je saznao — nastojeći zajedno s njim da se udalje od mjesta zločina — da je bombe bacio on, Neškovičin i mladić s otoka Brača.

Nepoznatoga, koji je zajedno s Peračićem Rokom došao k ostalima na tavan Dumanićeve kuće, prepoznao je Krstulović Anton na fotografiji, što mu je bila pokazana od tobožnjeg Reić Ivana.

Ovaj je u mjesecu studenome prošle godine bio označen ovoj R. Kvesturi, iz povjerljiva izvora, kao sumnjivi element, k njemu su 25. istoga mjeseca bih poslani agenti ove vojničke čete u njegov stan, kako bi se uvjerali o tome. U prisutnosti agenata ovaj je strelovitom kretnjom skočio kroz prozor i dao se u bijeg.

Budući da se nije zaustavio na dane opomene, agenti su ispalili nekoliko hitaca iz pištolja i ranih ga u desnu nogu, uspjevši ga tako zarobiti. Zbog dobivene rane bio je otpremljen u mjesnu civilnu bolnicu.

Prilikom lične premetačine (vidi prilog br. 80) pronađeni su između ostalih stvari i različiti dokumenti za identifikaciju, to jest njegova fotografija i legitimacija na ime Reić Ivan pokojnog Antona, rođen u Sphtu 25. II. 1903. izdane na temelju općinske svjedožbe, jedna legitimacija na ime Uvodić Marin, sin Antonov, jedna propusnica na ime Uvodić Marin sin Antonov, sve falsifikati.

Tobožnji Reić, koga je u mjesnoj civilnoj bolnici ispitivao vicekomesar dr Lopore Salvatore od ove R. Kvesture, odbio je da dade bilo kakva objašnjenja u pogledu različitih dokumenata, koje je posjedovao i o svojoj aktivnosti u Sphtu (vidi prilog 81).

Prilikom pretrage sobe, koju je poduzeo isti činovnik — u njegovoj sobi u jednom ušivenom džepiću, u džepiću njegove majice, pronađeni su listići popisa s napisanim bilješkama, dijelom na hrvatskom, a dijelom na talijanskom, koje se tiču brodovlja smještenog u mjesnom brodogradilištu, s grubim opisom samog brodogradilišta i smještaja nekih brodova veće tonaže, kao i bilješkama o cisternama što postoje u blizini Beča (v. prilog br. 82).

Uto je, u suglasnosti s mjesnim vojnim pomorskim vlastima prenesen u mjesnu Vojnu bolnicu (Campo 48) da se olakša mogućnost ispitivanja i da se izbjegnu mogući vanjski kontakti.

Pošto je bio operiran zbog loma u desnom kuku, što je bilo posljedica ranjavanja, stavljen je u gips i imobiliziran u krevetu.

Ipak je izigravši pažnju vojnika-bolničara i straže uspio se dići iz kreveta i doći do prozora s kojeg se bacio u dvorište ispod njega zadobivši prijelom desne tjemenačice i ostale povrede, zbog kojih je bilo konstatirano, da se nalazi u neposrednoj opasnosti po život.

Kad je ponovo bio podvrgnut kiruškoj operaciji, za vrijeme grozničavog delirija spomenuti je činovnik uspio kroz nesuvisle rečenice sabrati korisne elemente, koji su dopustili našim vlastima u Zagrebu, koje je ova R. Kvestura zainteresirala, da ga identificiraju kao opasnog komunističkog vođu Končara Radu, sina Gece i Končar Stanke, rođena 28. 10. 1911. u Končarevu Kraju, općina Plitvička Jezera, kotar Korenica.

Na račun ovoga u spisima Kvesture u Zagrebu ističe se shjedeće:

»Vrlo opasan komunistički agitator, sposoban da organizira i upravlja bilo kakvim revolucionarnim pokretom; član komunističke centrale i vođa jugoslavenskog i hrvatskog komunističkog pokreta; direktivan, ah ne intelektualni, duh Komunističke partije Jugoslavije, organizator atentata i sabotažnih djela, vrlo spretan pokretač masa; najinteligentniji, najlukaviji i najbudniji komunist Jugoslavije; bio je više puta zatvaran od policije, ali je uvijek uspio pobjeći iz zatvora, dobio je različite osude zbog komunističke aktivnosti i jugoslavenska ga je policija tražila zbog terorističkih i sabotažnih činova i zato, što je rasturio prilikom 1. maja 1939. ogroman materijal komunističke propagande i nekoliko stotina letaka, koji su nosili naslov: „Dolje Vladajući, živjela komunistička pomoć u Jugoslaviji i u čitavom svijetu“, „Dolje fašizam“«.

Nakon osnutka Nezavisne države Hrvatske aktivno ga potražuje ta policija, jer je i dalje ostao pokretač i glava hrvatskog komunističkog pokreta.

II. Končar sada leži u mjesnoj Vojnoj bolnici 48, u teškom stanju, zbog čega nije dosad bilo moguće podvrgnuti ga potrebnom daljnjem ispitivanju.

Katunarić Života Vickov, i on zatvoren, potvrdio je događaje, što ih je ispričao rođak mu Krstulović, iznijevši da je bacio bombu pošto je mladić s Brača bacio svoju, a da je treći bado eksploziv Neškovićin.

Razjasnio je, da su bacili bombe iz jedne uličice, koja je uz neku kućicu, smještenu na povišenu položaju, što ima pred sobom ograđen prostor plotom, upravo prije zgrade smještene u Tartaljinoj ulid 25, dakle kao njoj za leđima. Potvrdio je prisutnost tobožnjeg Reića, tvrdeći, također, da se ovaj posljednji obratio atentatorima riječima punim prijetnje za život, u slučaju da ne izvrše dobivene naredbe (vidi prilog 83).

Daljnja istraživanja dovela su do identifidranja Dumanića, kao Dumanić Josipa, sina Stjepana i Mandine Tomašić, rođena u Splitu 8. 4. 1920, zidara, sa stanom u Ulici Ružića 5. Kad je bio uhapšen, pošto je

neko vrijeme sve nijekao, konačno je priznao da pripada Komunističkoj partiji od maja 1941. i da ga je tamo upisao Peračđć Roko.

Označio je kao vođu svoje grupe Culića Hrvoja zubotehničara, i da pozna kao zavjerene drugove Dorić Peru, oko 21 godinu starog, Perić Anku, oko 20 godina, i nekog Balvana, činovnika, također iste dobi.

Culić, Dorić i Petrićeva još nisu uhvaćeni, ah se aktivno traže. Činovnik Balvan je uhapšen i identificiran kao Balvan Petar, sin Vinka i Cicić Zorke, rođen u Sarajevu, 10. 8. 1921. Ovdje stanuje u Tršćanskoj ulici 29. U toku su utvrđivanja, da se sazna, kakvu je efektivnu komunističku aktivnost provodio.

Dumanić je osim toga označio mesara s Bačvica, u čijoj su se kući održavali komunistički sastanci i nekoga Ivaniševića Antu, također komunističkog simpatizera, koji je davao svoju kuću za sastanke Partije.

Mesar je identificiran i zatvoren. Radi se o Bošnjak Jakovu, sinu Mirka i Julke Nadalina, rođenu u Dicmu 10. 8. 1914. sa stanom u Klarinoj ulici 9. I u odnosu na njega započeta su točna istraživanja, da se sazna politička prošlost i sprovedena partijska djelatnost.

Ivanišević još nije uhapšen.

Dumanić (vidi prilog br. 94) također je potvrdio događaje, koja su priznala dva druga zatvorenika, oko atentata o kojem se radi, i priznao je, da je u njemu sudjelovao. Priznao je, da je dobio pištolj od Peračđća i da su se postavili bhzu vlastitog stana s istim zadatkom kao i Krstulović od kojega je dobio pištolj odmah nakon počinjena atentata. Ispitivan o mjestu, gdje je sakrio naprijed spomenuto oružje, dao je izjave, koje su se pokazale lažne, dok je detaljna pretraga u njegovu stanu imala također negativan rezultat.

Dok su se vršila hapšenja, o kojima se govorilo, i za vrijeme učinjenih istraživanja uspjelo je identificirati mladića rođena na Braču kao Trebotić Nikolu, aina Martina i Elizabete Hire, rođ. u Braču 8. 10. 1910. postolara, ovdje stanuje u Kumičićevoj br. 7, koji je već bio zatvoren od prošlog prosinca, zbog istrage što se odnosi na drugi subverzivni sastanak.

Trebotić je na ispitivanju u prvo vrijeme odbacivao svaku suradnju i zadržao je tako ponašanje i kad je bio suočen s Krstulovićem i Katunarićem (vidi prilog 85). Pomalo je, kad je vidio, da je beskorisno njegovo nijekanje, ipak priznao, vicekomesaru dr Vincenzu Vinciju, svoje sudjelovanje prilikom pokolja (vidi prilog 86).

U prikazivanju događaja, kako ih je on ispričao, susreću se neka neslaganja s izjavama ostalih. Doista, dok on potvrđuje svoje sudjelovanje na sastanku u 13 sati 9. studenog u kući Roje Ante u Vrh Manuškoj i na narednom u kući Dumanića Josipa, potvrđuje da od bombi, što su bile razdijeljene na tavanu kuće Uhca Ružića 5, dvije je nosio on koje je malo prije dobio od Roje, dok je treću trebalo da nosi čovjek, kojega je on poznavao pod imenom Kukoč, drvodjelac, i koji se identificirao u poznatog Peračđća Roka. Priznao je, da je bio jedan od trojice određenih za izvršenje atentata, da je bacio jednu bombu i da je odmah poshje toga pobjegao. Potvrdio je kao i ostali prisutnost tobožnjeg Reića u Dumaniće-

voj kući, objašnjavajući kako je ovaj živo preporučivao dobar ishod atentata i prijetio onima, koji ne bi izvršili povjereni im zadatak.

Izjave krivaca nalaze potvrdu u načinu kako se odvijao atentat teroristički i u mjestu, gdje je trebalo da se izvrši, a iz tih izjava može se zaključiti, da ovaj atentat iako ulazi u generalni okvir terorističke aktivnosti splitske Komunističke partije, ipak je bio potaknut neuspjelim terorističkom akcijom od 7. studenog u Ulici Brankov prilaz. Vođe mjesnog komunizma zaista su se na sastanku održanom u Pipkmčevom podrumu tužili na način kojim je atentat bio izveden i prigovarali su njegovim izvođačima da su ubili djecu jednako kao i karabinjere i policijske agente. Na tom istom sastanku postavljeni su temelji za novi atentat za čije su izvršenje bili izabrani drugi elementi poznati po valjanosti odlučnih i sigurnih ljudi, kao pritajeni Peračić Roko i Roje Ante, i meta, koja se sastojala ne od dva ili tri čovjeka, pripadnika patrole, nego brojna odred naših vojnika. Naročita je pažnja obraćena izboru mjesta, koje je bilo tako postavljeno, da su se bacači bomba nalazili poviše meta koje je trebalo pogoditi i tako je omogućivalo širok vidokrug za bacanje bombi i siguran bijeg zbog položaja ulica iza nje.

Uostalom, prisutnost vrlo opasnog Končara Rade, tobožnjeg Reića, na mjestu nedjela, razjašnjava kakva se važnost pridavala toj proučavanju i tako brižljivo sprovedenoj zločinačkoj akciji.

Materijalni izvršioai svi su predani pravdi.

Sto se tiče Neškovića, koji je identificiran kao Nešković Veljko, pokojnog Dimitra i pokojne Marije Perković, rođen u Splitu 8. oktobra 1915. mehaničar, čim je izvršio atentat, dao se na bijeg.

Prijavljen po nekoj ženi, koja je ostala nepoznata, kao jedan od izvršilaca atentata, karabinjeru Morlandu Giacomu od 366. Sezione Celere, ne poslušavši na poziv da se zaustavi taj isti karabinjer ga je slijedio i zatim, bojeći se da ovome ne uspije pobjeći, ispalio je nekoliko hitaca iz revolvera i uspio ga pogoditi u trbuh (vidi prilog 87).

Prevezen u Civilnu bolnicu Neškovića Veljko bio je podvrgnut operaciji trbušne šupljine i izjavljeno je, da se nalazi u neposrednoj opasnosti po život.

Kad ga je odmah zatim ispitivao komesar pristav Morelli dr Egidio, nije M'lo moguće dobiti nikakav koristan odgovor zbog ozbiljnog stanja u kojem se nalazio i zbog kojega je umro 13. studenog 1941. (vidi prilog 88).

Međutim, optužbom prijavljujem sve, svakoga za ono, za što mora odgovarati, stavljajući do znanja, da su zatvorenici još uvijek zadržani na raspoloženju ovoga Ureda za daljnju istragu, koja je još u toku.

U posebnom izvještaju dostavit ću ovoj Kancelariji ono što je zaplijenjeno.

Međutim, priložecem raportu prilažem zapisnik o hapšenju Dumanića Josipa (vidi prilog 89), Trebotića Nikole (vidi prilog 90) i Končara Rade, tobožnjeg Reića Josipa (Vidi prilog 91).

Kvestor

Gius. De Litala v. r.

BROJ 249

IZVJEŠTAJ PREFEKTURE U SPLITU OD 26. VELJAČE 1942. GUVERNATORATU DALMACIJE O IZBIJANJU POŽARA U BARACI BRODOGRADILIŠTA U SPLITU¹

Br. 02049/Jav. sag.

Split, 26. veljače 1942-XX

Predmet : Požar u baraci
brodogradilišta u Splitu.

GUVERNATORATU DALMACIJE
Kabinetu

Z a d a r

GUVERNATORATU DALMACIJE
Upravi policije

Z a d a r

i na znanje

MINISTARSTVU UNUTRAŠNJIH POSLOVA

R i m

U vezi s telegrafskim izvještajem pod istim brojem od 2. ovog mjeseca, izvještava se da je 31. prošlog mjeseca, oko 19.40 sati, čuvar Putiničić Miroslav prilikom obilaska brodogradilišta primijetio svjetlo vatre koja je izbila u jednoj baraci, točnije rečeno u prostoriji gdje se na popravku nalazio jedan motorni čamac Kr. broda »Iliria«, kao i u skladištu boja poduzeća Mirka Bege iz Splita, poduzimača radova u brodogradilištu.*

Nakon date uzbune odmah je otpočelo gašenje požara koje su vatrogasci završili poslije 3 sata rada.

Na temelju povedene istrage proisteklo je da je, oko 17 sati 31. siječnja, još gorila peč na drva u svlačionici radnika. Ovo je potvrdio Mitrović Ante, dječak od 14 godina, koji je imao zadatak da zatvori baraku. On je izjavio da se veoma dobro sjeća ove pojedinosti.

Ovu izjavu su također potvrdili većina od 13 bojadisara koji su 31. siječnja radili u brodogradilištu. Oni su ujutro 1. veljače privedeni, ah su odmah oslobođeni jer se nije mogla utvrditi njihova odgovornost.

Postoji i druga verzija, koju je dao radnik u brodogradilištu Zičić Toma. On je izjavio da je oko 15 sati 31. siječnja, prolazeći pored barake u kojoj se nalazio na popravku motorni čamac broda »Iliria«, primijetio malo vatre u grijalici tipa mangal. Nije se moglo točno utvrditi tko je

¹ Snimak originala (tipkanog na pisaćem stroju) u Arhivu Vn, arhiva talijanska, mlkroteka SUP Split, film 1/313—314.

¹ Vidi dok. br. 2281237.

upalio grijalicu, jer skoro 10 dana ni jedan radnik nije radio na motor-
nom čamcu.

Saslušani su i drugi radnici koji rade na izgradnji motornih čamaca, ah su oni dokazali da su toga dana radili druge poslove u jednom drugom odjeljenju, što je i utvrđeno kao istinito.

Istraga sprovedena na licu mjesta nije dala nikakvog povoda sumnji da je vatra namjerno podmetnuta.

Međutim, na osnovi do sada povedene istrage ne treba isključiti da je požar mogao biti podmetnut. Utvrđeno je, da je 31. siječnja poslije podne u baraci upaljena i peć i grijalica. Nije nemoguće da je neka iskra bila povod požaru. Ova pretpostavka je veoma vjerojatna, kako iz razloga što se u dijelu barake gdje rade bojadlisari nalazi zapaljivi materijal u posudama od kojih neke nemaju poklopac, tako i zbog toga što poslije završenog posla bojadisari običavaju čistiti ruke tekućinom za strojeve natopljenom terpentinom koja, kada se baci na pod u blizini peći, predstavlja ne malu opasnost.

Kao posljedica požara uništena su tri motorna čamca, od kojih jedan Kr. mornarice, kao i razni električni i mehanički strojevi (jedan sklop generatora istosmjerne struje, jedan sklop motokompresora, više strojeva manjeg značaja, kao i 100 m³ dasaka) u vrijednosti oko 2 milijuna lira na štetu brodogradilišta, poduzeća Bege i društva »Jadranska plovidba« i »Jugolojd«.

Uništeni materijal bio je osiguran.

GUVERNATORAT DALMACIJE
1. ožujka 1942-XX
Br. 855

Prefekt :
Paolo Zerbino

BROJ 250

IZVJEŠTAJ KVESTURE U SPLITU OD 28. VELJAČE 1942. PREFEKTU
SPLITA O DOGAĐAJIMA U SPLITU ZA PROTEKLIH DESET DANA¹

KR. KVESTURA SPLIT

Br. 03138/Kab.

Split, 28. veljače 1942-XX

Predmet: Desetodnevni izvještaj.

EKSELENCIJI PREFEKTU

S p l i t

23. veljače 1942. U ranim jutarnjim satima otkriveni su slijedeći subverzivni postupci:

— u ulicama Sv. Križ i Lenovina bačeni su kolutići od bijelog platna na kojima je crvenom bojom nacrtana ruska crvena zvijezda sa srpom i čekićem i napisano: »Živila Rusija« i »Živio Staljin«;

— u Sustipanskoj ulici, Ulici Costanzo Ciano i na trgu Baiamonti nađeni su natpisi »Živila Rusija«, »Živio Staljin« i nacrtan srp i čekić. Ovaj amblem je također nacrtan i na stražnjem zidu Kr. prefekture;

— u Ulici Trieste također su nađeni isti natpisi.

Vojna patrola 9. rejona, koju su sačinjavali karabinjeri Carnicelli Flavio i crnokošuljaši Aiello i Gagliardi Giuseppe, prilikom vršenja službe u blizini Ulice Trieste, uhapsila je slijedeće osobe kod kojih je nađena posuda sa katranom uvijenim u papiru, kao i četka i krpe, koje se mogu identificirati kao izvršioци subverzivnih natpisa u Ulici Trieste, a to su:

— Roje pok. Ivana Ante, star 56 godina, iz Split, željezničar;

— Roje Ante Miroslav, star 22 godine, iz Splita, brijač, sin pret-hodno imenovanog;

— Matutinović Vinko, star 51 godinu, iz Splita, drvodjelac.

24. veljače 1942. Oko 6 sati, na periferiji grada u Ulici 2. armate,³ nepoznata osoba je s daljine preko 30 m bacila bombu talijanskog porijekla O.T.8 na crnokošuljaša koji se ovdje zatekao u službi. Bomba je eksplodirala na odstojanju oko 10 m od crnokošuljaša koji je ostao neozlijeđen. Koristeći pomrčinu atentator se uspio udaljiti.³

U toku su poznate istrage u vezi s terorističkom aktivnošću u Splitu.

Identificirani su i naredbodavci i izvršioци' atentata bombama protiv jedne jedinice divizije »Cacciatori delle Alpi«, koji je izvršen 9. studenoga 1941. godine. Izvršioци su uhapšeni i priznali zločin.

Kvestor :

Gius. De Litala v. r.

¹ Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu VII, arhiva talijanska, reg. br. 34/3—2, k. 569.

² Ranije Ulica XI puka, sada Partizanska ulica.

³ Odnosi se na pripadnika Jedne udarne grupe u Splitu.

BROJ 251

PREGLED RASPOREDA I JAČINE JEDINICA NDH 1. OŽUJKA 1942.
NA PODRUČJU TALIJANSKOG OSAMNAESTOG ARMIJSKOG
KORPUSA¹

KOMANDA XVIII ARMIJSKOG KORPUSA

Op. br. 440

VP 118, 4. ožujka 1942-XX

Prilozi: 3

Predmet: Jačina i raspored hrvatskih jedinica.

KOMANDI 2. ARMIJE

Vojna pošta 10

U prilogu se dostavlja tri pregleda o jačini i rasporedu hrvatskih
jedinica u zoni pod nadležnošću ove Komande na dan 1. ožujka 1942-XX.

KOMANDA 2. ARMIJE

Br. 266

Primljeno: 7. 3. 1942-XX

Po naređenju:
načelnik Štaba, pukovnik:
Giulio Martinat

Prilog dopisu Op. br. 440 od 4. ožujka 1942-XX

Situacija hrvatskih snaga na dan 1. 3. 1942. na području pješad. divizije »SassaTi« (12)

Mjesto	Kopnena vojska	žandarmerija	Financi	Ukupno
Knin	<i>Komanda bataljona Knin</i> Jačina: { oficira 10 podoficira 5 vojnika 393 Vojni okrug: { oficira 4 podoficira 1 službenika 10 Jačina: { <i>Intend. i pekarski odsjek</i> jačina: { oficira 2 vojnika 2 radnika 1 vojnika 17	<i>Komanda 2. puka</i> Jačina: { oficira 7 podoficira 6 žandara 92 pomoć, tandara 47	<i>Detaiman</i> Jačina: — 10 ljudi	613
Varcar Vakuf	Dva voda: Jačina 60 ljudi	DetaSman jačine: 9 ljudi	DetaSman financa 9	72
Kosovo	Nepoznato	Detaiman jačine: ljudi 9 pomoć, žandara 21	nepoznato	30
Oklaž	Nepoznato	Detaiman jačine: ljudi 9 pomoć, žandara 35	nepoznato	46
Gračac	Dva voda jačine: ljudi 70	DetaS. žandara 32 pomoć, žandara 32		134
Drmil	Nepoznato	DetaS. žandara 10 pomoć, žandara 43		39
Slverić	Nepoznato	DetaS. žandara 19 pomoć, žandara 68		ft*
Rusii	Nepoznato	■ DetaS. žandara 6 pomoć, žandara 30		
Šlritcvtf	Nepoznato	DetaS. žandara 6 pomoć žandara 15		21

¹ Original (tipkan na pisačem stroju) u Arhivu VII, arhiva talijanska, reg. br. 7/1—1,
k. 395.

Prilog dopisu Op. br. 440 od 4. ožujka 1942-XX

Situacija hrvatskih snaga na dan 1. 3. 1942. na području pješad. divizije «-Perugia» (151.)

Mjesto	Kopnena vojska	Žandarmerija	Financi	Ukupno
Petrović	11 žandara	7 financa		18
Manojlovac (elektr. centrala)	6 žandara			6
Klis	1 podoficir 13 žandara	1 podoficir 9 financa		24
Zrnovnica		2 podoficira 3 financa		8
Stobreč	4 žandara	2 financa		6
Strožanac		10 financa		10
Srinjine	2 podoficira 3 žandara			5
Otok Brač	16 podoficira 36 žandara	1 oficir 74 podoficira		126
Otok Hvar	1 oficir 5 podoficira 17 žandara	2 oficira 16 podoficira		41

(M. P.)

Prilog dopisu Op. br. 440 od 4. ožujka 1942-XX

Situacija hrvatskih snaga na dan 1. 3. 1942. na području pješad. divizije «Bergamo» (15.)

Mjesto	Kopnena vojska	Žandarmerija	Financi		Ukupno
Livno	jedan. pješ. 1 oficir vod 30 vojnika	1 podoficir 46 žandara	1 podoficir 8 financa		107
Sinj	Komanda vojnog okruga, skladište oružja i municije Komanda teritorijalne obrane 5. dopunska četa — jačine: 1 potpukovnik, 12 nižih oficira (od kojih 1 u Trilju), 26 podoficira i 343 vojnika (od kojih 50 u Trilju)	1 oficir 26 podoficira 85 žandara (uključivši i pomoćne)	35 financa		531
Omiš		2 podoficira 50 žandara	29 financa		81
Imotski		84 žandara	68 financa		152
Zadvarje		22 žandara	12 financa		34
Makarska		1 oficir 31 podoficir 78 žandara	3 službenika i 48 pod. službenika	Lučka policija: 2 oficira i 33 podoficira i agenta	196

BROJ 252

IZVJEŠTAJ PREFEKTURE U SPLITU OD 7. OŽUJKA 1942. GUVERNATORATU DALMACIJE O NAPADU NA VOJNIKA U RUPOTINI'

KR. PREFEKTURA SPLIT

Br. 03891/Jav. sig.

Split, 7. ožujka 1942-XX

Predmet: Napad na vojnika.

GUVERNATORATU DALMACIJE

Kabinetu

Z a d a r

GUVERNATORATU DALMACIJE

Općoj upravi policije

Z a d a r

Kr. karabinjeri izvještavaju:

»Na dan 2. ovog mjeseca oko 15 sati, u vrijeme dok je nekoliko vojnika 9. čete 130. pješad. bataljona divizije »Perugia« sjeklo drva u šumi u Rupotinama (2. zona — Hrvatska), jedan civil napao je vojnika Castellanija Marija, koji se na rubu šume nalazio na straži i sjekirom mu zadao ranu na glavi. Smatra se da će rana biti izliječena u roku oko 20 dana.

Vojnik je na napadača ispalio nekoliko metaka iz puške ali bez rezultata.

Castellani je prebačen na liječenje u Vojnu bolnicu br. 148 u Splitu.

Prilikom prve istrage proisteklo je da je napadač Vučićić Ivan i Boban Ivanke Milan, star 22 godine iz Rupotina, koji se odmetnuo.«

GUVERNATORAT DALMACIJE

13. ožujka 1942-XX

Br. 9876

Prefekt :

Paolo Zerbino

BROJ 253

IZVJEŠTAJ KARABINJERSKE ISPOSTAVE KISTANJE OD 9. OZUJKA 1942. GUVERNATORATU DALMACIJE O POJAVI PARTIZANA U SELU MACURE¹

KOMANDA KR. KARABINJERA DALMACIJE

Ispostava Kistanje — 9. mobilni bataljon

Br. 188/1 djelovod. 110/III

Kistanje, 9. 3. 1942-XX

Predmet: Izvještaj.

GUVERNATORATU DALMACIJE

Z a d a r

[Ostale adrese izostavljene]

Na dan 7. ovog mjeseca u 9 sati, u mjestu Macura (Kistanje) sedam naoružanih osoba² raspoređenih duž puta koji vodi za Kistanje pozivalo je prolaznike koji su s namirnicama i stokom krenuh na tržnicu u Kistanje, da se vrate svojim kućama. Pritom su uzvikivah parole kojima se veliča komunizam.

Cim su o ovome obaviješteni karabinjeri, odmah su krenuh na označeno mjesto ali nisu naišli na spomenute naoružane osobe.

Istraga se nastavlja.

Ovaj izvještaj je dostavljen poštom jer je telegrafska linija u prekidu.

(M. P.)

GUVERNATORAT DALMACIJE
18. ožujka 1942-XX
Br. 11718

Komandir ispostave:
poručnik,
Giannetto Rogani

* Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu VII, arhiva talijanska, reg. br. 22/1—1, k. 559.
> Odnosi se na borbe Bukovičkog NOP odreda.

BROJ 254

IZVJEŠTAJ PREFEKTURE U SPLITU OD 11. OŽUJKA 1942. GUVERNATORATU DALMACIJE O HAPŠENJU BORČICA JOSIPA U POTHUMLJU NA VISU¹

KR. PREFEKTURA SPLIT

Br. 04120/Jav. sig.

Split, 11. ožujka 1942-XX

Predmet: Hapšenje Borčića Josipa zbog uvrede guvernera, buntovničkih poklika i prijetnje oružjem svojoj majci i drugim osobama.

GUVERNATORATU DALMACIJE

Kabinetu

Z a d a r

Kr. karabinjeri izvještavaju:

»Na dan 2. ovog mjeseca oko 14 sati, u Podhumlju kod Komiže (otok Vis), seljak Borčić Josip, mještatin, star 35 godina, razljučen što mu majka koja je otišla u mjesnu općinsku ispostavu da izuzme uobičajeno sljedovanje životnih namirnica nije još pripremila kruh, glasno je u svom stanu vikao na hrvatskom jeziku, tako da ga se moglo čuti napolju, slijedeće: »Ja sam gladan. Glad ne poznaje zakon. Ja ću uspostaviti zakon. Doli Italija! Doli Mussolini!« Zatim je udario svoju majku i prijeteci joj smrću bodežom natjerao da viče: »Doli Italija!«.

Malo kasnije na ulici, bodežom u ruci prijetio je smrću trima ženama mještankama koje su dotrčale na njegovu viku, s namjerom da ih primoraju na šutnju.

Karabinjeri iz Komiže, čekajući u zasjedi na susjednim njivama, 4. ovog mjeseca oko 20 sati iznenadili su i uhapsili imenovanoga, koji je bio napustio svoju kuću, jer je bio naoružan dugim šiljatim bodežom.«

GUVERNATORAT DALMACIJE
16. ožujka 1942-XX
Br. 10354/1180

Prefekt:
Paolo Zerbino

BROJ 255

IZVJEŠTAJ FAŠISTIČKOG FEDERALNOG SEKRETARA U ZADRU
OD 12. OŽUJKA 1942. SEKRETARU NACIONALNE FAŠISTIČKE
STRANKE U RIMU O UBOJSTVU DVOJICE STANOVNIKA
I PALJENJU ZASEOKA KOD KISTANJA¹

180/S. P./RIX

12. ožujka 1942-XX

EKSELENCIJI VIDUSSONI

Sekretaru nacionalne fašističke stranke

R i m
(sjedište Littoria)

Izveštavam da su prošle noći komunistički elementi iz pušaka ubili dva pripadnika šumarske milicije u jednom zaseoku općine Kistanje (provincija Zadar, u blizini granice s Hrvatskom).²

Kao odmazda zapaljeno je cijelo naselje u čijoj se blizini dogodio ovaj zločin i ubijena su dva stanovnika.

U nekim dijelovima provincije komunisti ispoljavaju sve veće znake aktivnosti.

Federalni sekretar:
Dr *Athos Bartolucci*

¹ Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu vn, arhiva talijanska, reg. br. 6/3—2, k. 565a.

² Akciju je izvršio Bukovički NOP odred na šumare koji su pljačkali seljake u zaseoku Tišma — Ivoševci. Vidi dok. br. 256, napomena 8.

BROJ 256

IZVJEŠTAJ FAŠISTIČKOG FEDERALNOG SEKRETARA U ZADRU
OD 16. OŽUJKA 1942. SEKRETARU NACIONALNE FAŠISTIČKE
STRANKE U RIMU O AKTIVNOSTIMA KOMUNISTA U NEKIM
DIJELOVIMA PROVINCIJE¹

Pov. br. 212

16. ožujka 1942-XX

P o v j e r l j i v o — dupla omotnica

EKSELENCIJI ALDU VIDUSSONIJU

Nosilac Zlatne medalje

Sekretar nacionalne fašističke stranke

Rim

(sjedište Littoria)

Izvještavam da se u nekim dijelovima provincije ispoljavaju izvjesni znaci subverzivne aktivnosti.

Nailazi se na letke s komunističkom propagandom neprijateljskom prema Italiji.

Noću 10/11. ožujka ispisane su razne parole na trgu u Šibeniku, mada se na ovom trgu stalno sprovodi nadzorska služba.² Pojavljuju se odmetnici iz manjih seoskih središta koji, po svemu sudeći, pojačavaju ustaničke redove komunista. I, na kraju, kod Kistanja su ubijena dva pripadnika šumarske milicije, o čemu je bilo riječi u jednom ranijem dopisu.³

Ipak, situacija još ne daje povoda za značajniju zabrinutost.

Federalni sekretar:

Dr Athos Bartolucci

* Original (tipkan na pisačem stroju) u Arhivu VH, arhiva talijanska, reg. br. 6/3—1, k. 565a.

¹ U akciji sudjelovali članovi SKOJ-a. Tih dana štrajkovala je i srednjoškolska omladina u Šibeniku. Štrajk je uslijedio kao odgovor okupatoru na njegove pokušaje talijaniziranja naših škola. U učiteljskoj školi štrajk je trajao osam dana. Vidi dok. br. 259.

² Odnosi se na akciju Bukovičkog NOP odreda u zaseoku Tišma. Vidi dok. br. 255.

BROJ 257

BRZOJAV PEFEKTA SPLITA OD 24. OŽUJKA 1942. GUVERNATORATU DALMACIJE O KIDANJU TELEGRAFSKIH STUPOVA KOD KASTEL-KAMBELOVCA¹

Dešifrirao : L. N.	PRISPJELI BRZOJAV iz Splita Br. 1328	Načelnik ureda za šifru: Prizda
-----------------------	--	---------------------------------------

PREFEKT SPLITA

24. 3. 1942. u 15.35 s.

GUVERNATORATU DALMACIJE

Glavnoj upravi policije

Zadar, 25. 3. 1942. u 10 sati

Predmet: Sabotaža na telegrafskoj liniji.

04995. Noću 23/24. ovog mjeseca, nepoznata lica su kod Kaštel-Kambelovca presjekla 8 telegrafskih stupova i još 5 oštetila.

**Prefekt :
*Zerbino***

BROJ 258

IZVJEŠTAJ KARABINJERSKE CETE U SPLITU OD 25. OŽUJKA 1942.
GUVERNATORATU DALMACIJE O UBOJSTVU UGRINA DUJE
U ŽRNOVNICI¹

KOMANDA KR. KARABINJERA DALMACIJE — ZADAR

Interna četa — Split

Br. 296/3

Split, 24. ožujka 1942-XX

Predmet: Akcija vojnika posade u Zmovici.

GUVERNATORATU DALMACIJE — Katoinetu

Z a d a r

[Ostale adrese izostavljene]

Izveštava se da je jutros, u 5.15 sati, u blizini Sitnog, jedna patrola detašmana 130. pješad. puka sa sjedištem u Zrnovnici, pod komandom kaplara Rizzata Francesca, pozvala na hrvatskom jeziku nepoznato lice koje je u spomenutom mjestu prolazilo poslije policijskog sata da stane.

U obziru da spomenuto lice na poziv nije stalo, vojnici su otvorili vatru i ranili ga u grudni koš.

Imenovani je izjavio da se zove Vugrin² Duje, star 60 godina iz Sitnog, ali se to nije moglo provjeriti jer sa sobom nije imao nikakav dokument za identificiranje.

U pratnji potporučnika ovog detašmana D'Annunzio Alberta ranjenik je u 6.30 sati prebačen u Civilnu bolnicu u Splitu, gdje je usprkos poduzetom liječenju umro poslije nekoliko sati.

(M. P.)

GUVERNATORAT DALMACIJE
Glavna uprava policije
26. ožujka 1942-XX

Komandir čete:
kapetan,
Santo Rennella

¹ Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu Vn, arhiva talijanska, reg. br. MA—1, k. 560.

² Vjerojatno Ugrln.

BROJ 259

IZVJEŠTAJ KOMANDE KARABINJERA DALMACIJE OD 26. OŽUJKA 1942, GUVERNATORATU DALMACIJE O KRAĐI TALIJANSKIH KNJIGA I ISKLJUČENJU ĐAKA IZ UČITELJSKE ŠKOLE U ŠIBENIKU¹

KOMANDA KR. KARABINJERA DALMACIJE

Odjeljenje službi

Br. 59/14/3

Vojna pošta 141, 26. ožujka 1942-XX

Predmet: Učiteljske škole.

GUVERNATORATU DALMACIJE — Kabinetu Z a d a r

GUVERNATORATU DALMACIJE — Glavnoj direkciji
policije Z a d a r

Dostavlja se radi znanja prijepis slijedećeg dopisakarabinjera Šibenika:

»U Učiteljskoj školi ovog grada nestalo je, 9. ovog mjeseca, šest talijanskih knjiga, a slijedećeg dana još tri knjige.²

Smatrajući da se radi o šali, upravitelj škole je opomenuo đake da se pobrinu da se knjige vrate jer će u protivnom biti primoran poduzeti stroge mjere.

Opomena nije dala željeni uspjeh, naprotiv slijedećeg dana nekoliko đaka nije došlo na nastavu u znak protesta što se posumnjalo u njihovo poštenje.³

S obzirom da je ustanovljen pravi razlog neprisustvovanja nastavi, upravitelj je predložio da se trajno isključi iz škole: 10 đaka iz VI/A razreda, 11 đaka iz II/B, 5 đaka iz III/B i 1 đak iz IV/B razreda.«

Za komandanta Kr. karabinjera
Dalmacije, pukovnik
Giuseppe Butti

potpisao: major *Giovanni Grassi*

* Original (tipičan na pisačem stroju) u Arhivu VII, arhiva talijanska, reg. br. 5/8—1, k. 553.

² Đaci su u srednjim školama uništili knjige na talijanskom jeziku.

³ Đaci Učiteljske škole su stupili u štrajk koji je trajao osam dana. Mnogi đaci su isključeni iz škole. Vidi dok. br. 256.

GUVERNATORAT DALMACIJE

Br. 245/4836

KABINET

Zadar, 28. ožujka 1942-XX

PROFESORU EDUARDO GIUBILLIJU

Kr. školskom nadzorniku

Z a d a r

Radi znanja u cilju provjere i poduzimanja mjera, s molbom za izvještaj.

Načelnik kabineta:

G. A. Spechel

BROJ 260

**IZVJEŠTAJ KARABINJERSKE CETE U SPLITU OD 26. OŽUJKA 1942.
O HAPŠENJU ŽENA NA SPLITSKOJ TRŽNICI¹**

KOMANDA KR. KARABINJERA DALMACIJE

Interna četa Split

Split, 26. ožujka 1942-XX

Jutros je na tržnici uhapšen veliki broj žena jer su napale vojnike koji su kupovali karfiol.²

Ustanovljeno je da su sve ove žene supruge uhapšenih komunista osim jedne, izvjesne Borozan, čiji je muž kao komunista ubijen prošle godine.³

Spomenute žene sada se nalaze u zatvoru.

¹ Snimak originala (tipkanog na pisaćem stroju) u Arhivu VII, arhiva talijanska, mikroteka SUP Split, film 1/343.

² Vidi dok. br. 39, napomena 3.

³ Odnosi se na Zorku Borozan čiji je sin Nebojša (a ne muž) strijeljan 26. kolovoza 1941. godine u Sinju kao zarobljeni borac Splitskog NOP odreda. Vidi knj. 1, dok. br. 396.

BROJ 261

DOPIS KOMANDE PJEŠADIJSKE DIVIZIJE »PERUGIA« OD 27. OŽUJKA 1942. POTČINJENIM JEDINICAMA O UPUTSTVIMA KOMANDE 18. ARMIJSKOG KORPUSA U VEZI S NADLEŽNOŠĆU I NAČINOM IZVRŠAVANJA REPRESALIJA NAD USTANICIMA I STANOVNIŠTVOM¹

KOMANDA PJEŠADIJSKE DIVIZIJE »PERUGIA«

Odjeljenje načelnika Štaba — I odsjek

Br. OI/2334/Op. protok.

VP 151, 27. ožujak 1942-XX

Predmet: Akcije za odmazdu.

[adrese izostavljene]

Veza: dopis Komande XVIII armijskog korpusa br. 905/0p. od 14. ožujka s napomenom ove Komande br. OI/1274/Ob. od 16. o. m.

Akcije za odmazdu nad ustanicima i stanovništvom predviđene su pravilom službe u vrijeme rata, i efikasne su naročito u moralnom pogledu kad se poduzimaju na osnovi provjerenih podataka i kao neposredno protivdejstvo.

U vezi s ovim, Komanda XVIII armijskog korpusa precizira:

u I zoni:

akcije za odmazdu izvršavat će se uz prethodan dogovor za svaki poseban slučaj s lokalnim talijanskim političkim vlastima (ili s prefektima);

u II zoni:²

stanovništvo mora biti, jednom zasvagda, obaviješteno preko predsjednika općina, odnosno seoskih starješina.

Dogovore za akcije odmazde koje treba izvršiti u prvoj zoni (o čemu će samostalno odlučiti ili na osnovi prijedloga komandanta sektora) poduzet će otobno s prefektima Splita ili Zadira (u zavisnosti od nadležnog teritorija), dok prethodno obavještenje za akcije u II zoni već sam, jednom zasvagda, prenio velikom županu u Omišu, sa zadatkom da izvijesti stanovništvo ipreko predsjednika općina, odnosno seoskih starješina.

¹ Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu VII, arhiva talijanska, reg. br. 1/3—2, k. 780.

² Drugom ili demilitariziranom zonom talijanske okupatorske vlasti su nazivale dio teritorija NDH koji se protezao od anektirane ili prve zone do linije Zdihovo—Tounj—Hum (k. 863)—Plitvički Leskovac—Prijeboj—pl. Plješivica—Mazin—Trubar—Jadovnik—pl. Šator—pl. Golija—pl. Cincar—Draganići—Malovan—pl. Ljubuša—pl. Lisac—Bjelašnica (k. 1864)—Troglav (k. 1415).

Naređenje za izvršenje odmazde u II zoni također ću osobno izdati, osim u izuzetnim slučajevima kada će zbog hitnosti moći da naredi komandanti sektora, odnosno komandanti uporišta, s tim da odmah izvijeste ovu Komandu o poduzetim mjerama.

M. P.

Komandant, general
Riccardo Pentimalli v. r.

BROJ 262

BRZOJAV PREFEKTA SPLITA OD 27. OŽUJKA 1942. GUVERNATORATU DALMACIJE O HAPŠENJU KOMUNISTA U SPLITU¹

Dešifrirao: L. N.	PRISPJELI BRZOJAV iz Splita Br. 1385	Načelnik ureda za šifru: Pri zia
----------------------	--	--

PREFEKT — SPLIT

27. 3. 1942-XX u 23,50s.

GUVERNATORATU DALMACIJE

Glavnoj upravi policije

Zadar, 28. 3. 1942. u 17 s.

Predmet: Hapšenje komunista - terorista.

01030 Jav. sig. U nastavku ranijih dopisa dostavljenih pod istim brojem, izvještavam da je daljnjom istražnom djelatnošću ova Kvestura uspela identificirati i uhapsiti ostale pripadnike terorističke bande Komunističke partije u Splitu.²

Uhapšeni rukovodilac komunističke grupe identificiran kao Kuzmić Marka i Kuzmanić Marije Josip, rođen u Splitu 21. 3. 1918. godine, priznao je da je bilo planirano izvršenje tri atentata na živote mjesnih fašista, kao i atentat bombama na karabinjersku patrolu ih na agente.

Određeni za izvršioce ovih atentata uhapšeni su i identificirani: Vrdoljak Josipa i Jurić Marije Ante, rođen u Splitu 10. 3. 1915. godine, zidar, nastanjen u Kamenitoj ulici broj 23. i Poljičak pok. Mate i Roka

* Original (tipkan na pisačem stroju) u Arhivu VII, arhiva talijanska, reg. br. 2/5—1, k. 553.
» Vidi dok. br. 220, 231, 236, 238, 242 i 248.

Antice Ante, rođen u Vodicama 8. 2. 1913. godine, drvodjelac, nastanjen na Marjanskoj cesti br. 4. I jedan i drugi su priznali krivicu.

Pronadena je i zaplijenjena bomba koju je u mehaničarskoj radionici skrivao izvjestan Vrdoljak Jakova i Filomene Cul'ić Ivan, rođen u Splitu 27. 7. 1920. godine, mehaničar, koji je također uhapšen.

Ostali pripadnici spomenute grupe su Odrlijn Stjepana i Makanović Marije Ciro, rođen 5. 6. 1914. godine u Splitu, tehničar, ranije nastanjen u Plinarskoj ulici, kao i izvjestan Marković Mirko⁴ (nepoznati drugi podaci), koji su identificirani kao izvršioци terorističkih djela; i jedan i drugi su u odmetništvu.

Ustanovljeno je da su izvršioци atentata na karabinjersku patrolu 14. rujna 1941. godine u 20.30 sati na uglu Phnarske i Kamenite ulice,⁵ o čeonu je bilo riječi u mome izvještaju br. 04346 od 15. istog mjeseca, Vrdoljak Ante i spomenuti Marković. Oni su napali patrolu vatrom iz pištolja, dok su Ivanović pok. Stjepana i Juras Elene Bruno, rođen u Kaštel-Starome 19. 9. 1913. godine, inženjer, nastanjen na Klaićevoj poljani br. 4, odmetnik i spomenuti Odrlijn Ciro, da bi štitili bijeg svojih drugova bacili bombe na karabinjere kada su na napadače otvorili vatru. Prilikom hapšenja Vrdoljak je ovo priznao.

U ovom događaju sudjelovale su također i Zupa pok. Josipa i Miletić Ane Desanka, rođena 14. 5. 1924. godine u Sphtu, nastanjena u Branikovom prilazu br. 5, i Segvić pok. Duje i Miholović Auguste Mara, rođena 1. 9. 1919. godine u Zadru, nastanjena u Omiškoj ulici br. 20. One su pomagale atentatorima prilikom bijega. Spomenute dvije žene su uhapšene i priznale krivicu.

Pristupilo se također hapšenju vehkog broja drugih pripadnika Komunističke partije, među kojima i rukovodioca grupe Vuškovića pok. Ante i Juričević Lucije Karla, rođenog 21. 2. 1915. godine u Sphtu, bojadisara, nastanjenog u Bana Berislavića ulici br. 3, koji je provodio komunističku propagandu preko sveučilišnih Zidova.

Istraga se nastavlja i o rezultatima izvijestit će se naknadno.

Prefekt :

Zerbino

⁴ Vjerojatno Marković Vladimir-Indo.

⁵ Vidi knj. 1, dok. br. 51, 280 i 281.

BROJ 263

IZVJEŠTAJ PREFEKTURE U SPLITU OD 30. OŽUJKA 1942. GUVERNATORATU DALMACIJE O KIDANJU I KRAĐI VOJNE TELEFONSKE LINIJE NA ŠOLTI¹

KR. PREFEKTURA — SPLIT

Br. 05348/Jav. sig.

Split, 30. ožujka 1942-XX

Predmet: Sječenje i krađa
telefonskih provodnika.

GUVERNATORATU DALMACIJE

Kabinetu

Z a d a r

GUVERNATORATU DALMACIJE

Generalnoj direkciji policije

Z a d a r

Kr. karabinjeri izvještavaju:

»Noću 26/27. ovog mjeseca, nepoznata lica su prekinula vojnu telefonsku liniju Stomorska—Terlica (otok Šolta) i odnijela oko 250 m provodnika.

Linija još nije popravljena.

Istraga je u toku.«

GUVERNATORAT DALMACIJE

6. travnja 1942-XX

Br. 13322/1464

Prefekt

Paolo Zerbino

BROJ 264

IZVJEŠTAJ PEFEKTURE U SPLITU OD 1. TRAVNJA 1942. GUVERNATORATU DALMACIJE O BROJNOSTI I AKTIVNOSTI KOMUNISTA U SPLITU¹

KR. PEFEKATURA SPLIT

Pov. br. 04561/Jav. sig.

Split, 1. travnja 1942-XX

Predmet: Aktivnost komunista
u Splitu.

GUVERNATORATU DALMACIJE

Glavnoj upravi policije

Z a d a r

i na znanje KOMANDI XVIII ARMIJSKOG KORPUSA

I odjeljenje

Vojna pošta 118.

Kao što je poznato tom Guvematoratu, prilikom pripajanja Splita Italiji u ovome gradu je bilo, na temelju podataka bivše jugoslavenske policije, oko 10% stanovništva komunistički nastrojeno, tj. broj komunista je iznosio pet do šest tisuća.

Poslije aneksije, a naročito, poslije objave rata Rusiji, komunistička propaganda je toliko pojačana da je komunističkoj teoriji uspjelo privući veliki dio mladih, koristeći u punoj mjeri iredentističke osjećaje hrvatske omladine uz istodobno propovijedanje saveza svih partija.

Ishod ovakve propagande je, nesumnjivo, bio uspješan, pa se novi broj mladih i pripadnika drugih partija, naročito ma čeko vaca, priključio Komunističkoj partiji.

Prilivom ovih novih snaga može se smatrati da je broj komunista u Splitu narastao na 8000. Međutim, samo je jedan njihov manji broj, najviše oko 500—600, aktivan i opasan jer su odlučni, smjeh i pravi fanatici.

Kvestura strpljivo nastavlja svoj rad na njihovom identificiranju.

GUVERNATORAT DALMACIJE
6. travnja 1942-XX
Br. 13470

Prefekt :
Paolo Zerbino

BROJ 265

IZVJEŠTAJ SPLITSKOG PREFEKTA OD 1. TRAVNJA 1942.
O NAMJERAVANOM HAPŠENJU DVIJE STOTINE RODOLJUBA¹

Dešifrirao A. P.	PRISPJELI TELEGRAM iz Splita br. 1440	Upravnik šdfrantskog ureda Pri zia
----------------------------	--	--

Šalje: Splitski prefekt

Zadar

1/4/42

15,15^h

2/4/42

9^h

Guvernerat Dalmacije kabinet

Gen. dir. policije

Upućeno: Jav. sigurnost

uvid: Kab.

Predmet :

Preventivno zatvaranje komunističkih
elemenata

04561. Jav. sig.

U cilju opreznosti potrebno je pristupiti zatvaranju oko 200 aktivnih komunističkih elemenata već identificiranih.² Mjesna oskudica u zatvorima sprječava ostvarenje hapšenja koje je u sadašnjim okolnostima hitno i potrebno. Molimo zato da se uz prethodno obavještenje od bar tri dana ranije, pošalje brod gdje će uhapšenici biti ukrcani i upućeni u zatvore poluitoka³ očekujući definitivne odredbe na njihov teret.

Prefekt Zerbino

¹ Original (tipkan na pisačem stroju) u Arhivu VU, arhiva talijanska, reg. br. IV* k. 553.

³ Vidi dok. br. 268.

* Misli se na Italiju.

BROJ 266

**BRZOJAV KARABINJERSKE CETE U SPLITU OD 5. TRAVNJA 1942.
GUVERNATORATU DALMACIJE O UBOJSTVU KARABINJERA
IZ STANICE KAŠTEL-LUKŠIĆ¹**

Dešifrirao: CC. RR.	PRISPJELI BRZOJAV iz Splita Br. 1513	Načelnik ureda za šifru Prizda
------------------------	--	--------------------------------------

**KOMANDA INTERNE CETE
KR. KARABINJERA SPLIT**

5. 4. 1942. u 8.45 s.

**GUVERNATORATU DALMACIJE
Javnoj sigurnosti**

Zadar, 6. 4. 1942. u 9. s.

**Predmet: Oružani napad,
ubijen karabinjer.**

3109/2GG. Na dan 3. ovog mjeseca karabinjer Gattinari Hanibala Giovanni, rođen 1918. godine u Bardalono San Marcello (Pistoia), zajedno s razvodnikom Diosom Francescom, i jedan i drugi kadrovci, iz stanice Kaštel-Lukšić, pripadnici IX mobilnog karabinjerskog bataljona, nalazio se u izvidanju u zaseoku Sv. Mihovil, rejon Kaštel-Lukšić (Split).

Prilikom uspinjanja razvodnik je zastao da bi se odmorio, dok je karabinjer polako produžio udaljivši se oko 100 m. U tom momentu ustanici su na karabinjera otvorili vatru iz pušaka i ubili ga. Prije nego je stigao razvodnik, ustanici su već odnijeli pištolj i pušku, i pobjegli u šumu.

Velik broj pridošlih karabinjera odmah je pristupio pročešljanju rejona i priveli nekoliko sumnjivih čobana.

Istraga se nastavlja.

**Komandir,
interne čete Kr. karabinjera,
kapetan *Rennella***

DOPUNSKO UPUTSTVO KOMANDANTA DRUGE TALIJANSKE ARMIJE MARIJA ROATTE OD 7. TRAVNJA 1942, O UNIŠTENJU KUĆA I ČITAVIH SELA OKUPIRANOG TERITORIJA¹

7. travnja 1942-XX

Predmet: Postupak prema pobunjenicima i stanovništvu koje ih pomaže.

Ekselencije komandanti V	korpusa Armije
„	VI korpusa Armije
„	XI korpusa Armije
„	XVIII korpusa Armije

D) U prvom dijelu, II glava, točka c) raspisa 3. C.² odredio sam da civile iz »krajeva s nenormalnom situacijom« treba smatrati odgovornima za sabotaze počinjene u blizini njihovih kuća i da se iste unište (poslije 48 sati, ako se ne pojave odgovorni) za gore navedene sabotaze.

— U istom raspisu, u petoj glavi trećeg dijela,³ uzdržao sam se da dam naredbu o načinu postupanja sa »stanovništvom koje je bilo kako surađivalo s protivnikom« »u periodu dok su operacije bile u toku«. Naredbe koje nisu sukcesivno date.

II) Ukratko:

- pod sadašnjim stanjem stvari potvrđuje se uništavanje kuća samo u prvom slučaju o kome je riječ gore, i u četiri uvjeta:
- područje u nenormalnom položaju;
- sabotaža ili sabotaze koje se dese u blizini stanova o kojima je riječ;

¹ Original (tipkan na pisačem stroju) u Arhivu VII, arhiva talijanska, reg. br. 18/3, f. 3, k. 92.

² Odnosi se na okružnicu Komande 2. armije od 1. ožujka 1942. godine o načinu vođenja borbe protiv partizanskih odreda i postupku sa stanovništvom. Vidi Zbornik Vojnoistorijskog instituta, tom VI, knj. 2, dok. br. 145.

Spomenuta točka c, II glave, I dijela ovog raspisa glasi: »Predvidit će se da stanovnici iz kuća koje se nalaze u blizini mjesta gdje budu izvršene sabotaze na željezničkim prugama, na javnim drumskim objektima, telefonskim linijama i skladištima vojnog materijala — budu smatrani kao suodgovorni za iste sabotaze.

Nakon 48 sati, ukoliko se ne pronađu odgovorni, stanovnici o kojima je riječ bit će internirani, njihova stoka bit će zaplijenjena, a njihove kuće bit će uništene.«

³ Ta glava glasi:

a) — ovo se odnosi na ustanike uhvaćene s oružjem u ruci (ili bez oružja, ali u takvim uvjetima da se može shvatiti da su sudjelovali u oružanoj borbi), na civile koji su na bilo koji način pomagali ustanicima (kao obavještajci, održavači veza, snabdjevači, itd.) i na stanovništvo koje je na bilo koji način surađivalo s protivnikom (obavještajcima, snabdjevanjem, davanjem stana, sakrivanjem oružja i municije, sabotazom na

b) — U pogledu postupka koji treba primijeniti prema ustanicima i stanovništvu u spomenutim okolnostima važit će narednja koja će biti izdata posebno.—«
našu štetu, itd.).

- III) Tako se u posljednje vrijeme desilo da su, uslijed običnih čarki ili za vrijeme čišćenja ne⁴ ispalivši metak, bila uništena čitava sela u predjelima gdje nije bilo naročite borbe s pretpostavkom da napuštanje kuća daje očigledan i nepobitan dokaz o suradnji stanovništva s ustanicama.
- pošto prođe 48 sati;
 - kad nedostaje javljanje odgovornih.
- IV) Ne namjeravam da ispitujem slučaj po slučaj, ne namjeravam »vršiti proces« za prošlost, niti imam namjeru da vezujem ruke podređenim komandantima u smislu da bez daljeg zabranim uništavanje stanova; želim samo da obratim pažnju na opasnost (»oružje sa dva sječiva«) vezanu za nesmotreno i beskorisno uništavanje.
- Ako mi prodremo bez lokalnih prepreka u sela i zapalimo ih, ne samo da time vršimo ispad kakav nisu ni ustanici izvršili, već idemo na ruku njihovoj propagandi, tako da se stanovništvo, umjesto da se vrati kućama — koje sad ne postoje — ostati zbijeno u ustaničkim formacijama, i raširit će se uvjerenje da talijanske trupe umjesto pomirenja i pravde donose pustoš.
- A da ne spominjem da se, usprkos svih mjera za prekršaj, prilikom navedenih uništavanja, dešavaju individualne krađe koje sigurno nisu tu da uvećaju naš ugled i da privuku stanovništvo.
- V) Stoga u prilogu A. određujem okolnosti pod kojima je dozvoljeno uništenje pojedinih zgrada i čitavih sela.
- Sadržaj navedenog priloga formirat će predmet prvog dodatka raspisu 3. C. koji će biti odštampan i podijeljen da bi materijalno bio uključen u taj raspis. Naslovne komande neka bez daljnjeg upoznaju s tim one podređene.
- VI) Ovom prilikom određujem također — u prilogu V — način postupanja s ustanicama.
- Te odredbe — iz poznatih razloga — neće biti uključene u raspis 3. C. već će ih od sada adresirane komande saopćavati podređenim komandama divizije (i odgovarajućim). Ove posljednje komande će usmene naredbe saopćiti samo usmeno.

General Roatta

⁴ U originalu stoji »ferire«, međutim, očigledno je da se radi o omaški, te da treba stajati -tirare-. Redakcija je ovo uzela u obzir pri prevođenju dokumenta.

BROJ 268

TALIJANSKI IZVJEŠTAJ OD 7. TRAVNJA 1942. O HAPŠENJU
200 RODOLJUBA U SPLITU¹

Viza ekscelencije generalnog direktora
policije 004290 / 22. travnja 1942-XX

Split, 7. travnja 1942/XX

Posljednjih dana hapšenje opasnih ličnosti bilo je znatno. Tako je u samom Splitu uhapšeno 200 komunista, kao i dvadesetak radnika na brodogradilištima.²

U raznim kućama grada smješteni su topovi iz kojih bi se pucalo u slučaju pobune stanovništva.

[...]>

BROJ 269

IZVJEŠTAJ FAŠISTIČKE ORGANIZACIJE NA DUGOM OTOKU OD
8. TRAVNJA 1942. FAŠISTIČKOJ FEDERACIJI U ZADRU O SVOJOJ
DJELATNOSTI ZA PROTEKLI MJESEC¹

NACIONALNA FAŠISTIČKA STRANKA
BORBENA FAŠISTIČKA FEDERACIJA — ZADAR

Fašistička organizacija — Dugi Otok

Broj 121

I

Sali, 8. travnja 1942-XX

Predmet: Mjesečni izvještaj poduzetih aktivnosti.

BORBENOJ FAŠISTIČKOJ FEDERACIJI

Z a d a r

Na temelju naređenja u dopisu br. 39, dostavljam sažet izvještaj o aktivnostima koje je poduzela ova borbena fašistička organizacija u mjesecu ožujku.

¹ Original (tipkan na pisačem stroju) u Arhivu Vn, arhiva talijanska, reg. br. 31/2—1, k. 560.

» Vidi dok. br. 265.

² Dokument nema potpisa. Vjerojatno ga je poslao tadašnji prefekt Paolo Zerbino.

* Original (tipkan na pisačem stroju) u Arhivu VII, arhiva talijanska, reg. br. 8/3, k. 665a.

Nastavljena je propaganda među seoskim stanovništvom o fašističkoj teoriji, njezinim konkretnim ciljevima i postignutim rezultatima.

Svim stanovnicima bez razlike pružena je moralna i praktična podrška, naročito onima koji su se upisali u organizaciju »Dopolavoro«, a ogledala se u sastavljanju molbi i rješavanju njihovih raznih pitanja s drugim općinskim i vanopćinskim vlastima.

Razvijena je široka propaganda pomoću oglasa koje je dostavila Federacija, kao i pomoću fotografija Nacionalnog instituta »Luče«: objavljeni su ciljevi i vojna situacija na raznim ratnim frontovima svima onima koji su pokazivali interesiranje i simpatije prema silama Osovine.

Po zidovima su ispisani razni napisi s poučnim parolama i citatima Ducea. Pored toga, na zidovima najistaknutijih građevina nacrtana je slika Ducea. Uljepšana je zgrada sjedišta fašističke organizacije.

Organizirana su i redovno uspješno funkcioniraju dva tečaja talijanskog jezika za odrasle, u punoj suglasnosti s općinskim vlastima. Ove tečajeve pohađa 60 upisanih. U toku tekućeg mjeseca ova aktivnost će biti proširena i još više disciplinirana. Tečajevi se održavaju četiri puta tjedno.

Održan je svečani vjerski obred za pokoj Duca di Ferrera, koji je uz veliko sudjelovanje naroda i predstavnika vlasti veoma dobro uspio.

Nastavlja se sporo ali sistematski upisivanje u organizaciju »Dopolavoro«, a provincijskoj organizaciji »Dopolavoro« je dostavljen detaljan prijedlog u cilju otvaranja sjedišta u mjestu općine i u selu Zmanu. Realiziranje ove potrebe otežava nedostatak pogodnih prostorija.

U narednom mjesecu nastaviti će se i, vjerojatno, pojačati spomenuta aktivnost. Pored toga, vjerojatno će se otvoriti sjedište organizacije »Dopolavoro« u selu Zman. Da bi se to ostvarilo, ovoj fašističkoj organizaciji je potrebna neizostavna materijalna pomoć provincijske organizacije »Dopolavoro«.

Sekretar fašističke organizacije:
potpis nečitak

FAŠISTIČKA FEDERACIJA ZADAR

Br. 2551

Primljeno: 10. 4. 1942-XX

BROJ 270

BRZOJAV PREFEKTA SPLITA OD 9. TRAVNJA 1942. GUVERNATORATU DALMACIJE O NEDISCIPLINI ĐAKA SREDNJE TEHNIČKE ŠKOLE U SPLITU¹

Dešifrirao : D. R.	PRISPJELI BRZOJAV Iz Splita Br. 1570	Načelnik ureda za šifru Prizia
-----------------------	--	--------------------------------------

PREFEKT SPLITA

9. 4. 1942. u 20.20 sati

GUVERNATORATU DALMACIJE

Glavnoj upravi policije

Zadar, 10. 4. 42. u 11 sati

Predmet: Pojave školske nediscipline

Broj 5834. Jučer je upravitelj Srednje tehničke škole otjerao iz trećeg razreda oko 20 đaka jer su odbili da pozdravljaju rimskim pozdravom.-

Istog dana poslije podne došli su u školu roditelji otjeranih đaka i uvjeravali upravitelja da će njihovi sinovi slijedećeg dana doći na nastavu i da se protiv njih primijene disciplinske mjere.

Međutim, jutros oko 80 đaka spomenute škole nije došlo na nastavu.

Nikakav se incident nije dogodio van škole niti se protest proširio na druge škole.

Prefekt:

Zerbino

GUVERNATORAT DALMACIJE

Glavna uprava policije

13. travnja 1942-XX

Br. 03066

¹ Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu VII, arhiva talijanska, reg. br. 14/2—1. k. 560.

¹ Vidi dok. br. 48, napomena 5.

BROJ 271

IZVJEŠTAJ KOMANDE KARABINJERA DALMACIJE OD 11. TRAV-
NJA 1942. KOMANDI DRUGE ARMIJE O SNABDIJEVANJU USTA-
NIKA I PODUZETIM MJERAMA ZA ONEMOGUČAVANJE¹

Komanda 2. armije
Operativno odjeljenje
Br. 7887

Primljeno: 18. travnja 1942-XX

KOMANDA Kr. KARABINJERA DALMACIJE

komandno odjeljenje

Br. 68/1 Pov. protok.

V. P. 141, 11. travnja 1942-XX

**Predmet: Opći kriminalitet i zločini političkog karaktera
na teritoriju dalmatinskih provincija.**

KOMANDI 2. ARMIJE

V. P. 10

i, radi znanja:

GUVERNATORATU DALMACIJE — Kabinet

Z a d a r

GUVERNATORATU DALMACIJE

Opća uprava pohcije

Z a d a r

U posljednje vrijeme slučajevi zločinačke oružane aktivnosti od strane grupe osoba ponovili su se u zaista osjetnom obliku, kako danju tako i noću. Ne rijetko su u jednoj istoj noći počinjeni razni zločini.

Spomenute grupe, koje su se ranije svodile na nekoliko osoba, sada su poprimile oblik pravih naoružanih i brojno jakih bandi, jer je u nekim slučajevima ustanovljeno prisustvo čak i preko 50 osoba.

Nasuprot ovakvoj situaciji, komanda karabinjera nije ostala neaktivna; savlađujući ne male teškoće, također, i zbog nedovoljno raspoloživih snaga, ona je mogla, organiziranjem pokretnih odreda i uz pomoć stalnih komandi formiranih na teritorijima raznih provincija, da se suprotstavi takvoj vrsti zločina i da postigne značajne rezultate.

Statistika utvrđenih zločina pokazuje da je oko 80% težih zločina otkriveno i veći dio krivaca — u nekim slučajevima preko 20 — privedeno pravdi.

k. 261.

¹ Original (tipkan na pisačem stroju) u Arhivu VII, arhiva talijanska, reg. br. 17/5a—1,

U vezi s ovim neki prikupljeni ili svedeni elementi omogućuju da se iznesu konkretniji podaci od izvjesnog značaja.

1. Za razliku od ranijih slučajeva, spomenute grupe djeluju krajnjom žestinom i uz neposrednu upotrebu oružja, koje potječe od bivše jugoslavenske vojske; zbog toga zločina, pored velikih šteta za imovinu, obično dovode do ubojstva i teških ranjavanja. Upotreba oružja je postala češća i u odnosu na pripadnike karabinjera, koji vrlo često sprječavaju oružane sukobe i treba zahvaliti spremnosti i hitnom reagiranju ako naši uspiju da savladaju čak i one koji se drsko opiru.

2. Ranije je povod ovakvim zločinima bila osveta zbog osobne mržnje ili nacionalne odnosno vjerske netrpeljivosti. Vinovnici su bili iste vjere i događaji su se ograničavali na nasilje Srba (pravoslavni) nad Hrvatima (katolicima) ili obratno, dok su se krađe ograničavale na otimanje stoke.

Kasnije je izostao nacionalni i vjerski karakter kao obilježje spomenutih naoružanih grupa, jer su prilikom izvršenih hapšenja identificirani i pravoslavni i Hrvati ujedinjeni u vršenju zločina, bez obzira na nacionalnu ili vjersku pripadnost onih na koje je izvršen napad. Osim toga, pljačka se više ne ograničava samo na stoku već na sve ono što se može odnijeti, bilo da su u pitanju namirnice ili drugi vrijedni predmeti, osobni ili kućni.

3. Ne izostaju ni zločini protiv osoba ili porodica, poznatih simpatizera Italije, naročito ako se na njih sumnja da su dostavljači karabinjera, tako da je ova komanda intervenirala cjelishodnim direktivama, usmjerenih na obezbjeđenju kontinuiteta ovih obavještajnih izvora a da se dostavljači ne izlažu više nego je neophodno.

4. U posljednje vrijeme bilo je također i žalbi u vezi sa slučajevima nasilja, popraćenih bolnim gubicima, iz zasjeda usred bijela dana protiv naših vojnika, kao i drugih pripadnika oružanih snaga i specijalne milicije.

5. Najveći broj spomenutih zločina dešava se na teritorijima blizu granične linije.

Na osnovi dosad izloženog i niza drugih elemenata, koje bi teško bilo nabrojati ali koji izazivaju pažnju svakog koji iz dana u dan a, često iz sata u sat prati razvoj društvenog života u ovoj zemlji s njegovih različitih aspekata, jasno se može sagledati postojanje tijesne veze između sve češćeg ponavljanja dijela banditizma i stalno sve osjetljivije situacije na okupiranim teritorijima 2. i 3. zone zbog sve više neprijateljskog i prevratničkog držanja »partizanskih« bandi.

Isto tako, izgleda sasvim jasno da te akcije, iako su vođene na raznim sektorima i različitim metodama, u svojoj cjelini ipak imaju jedinstven pokretački povod sa subverzivnom pozadinom i točno određenim stremljenjima, tj. da:

a) Održava u stalnom duševnom nemiru onaj dio stanovništva koje je, mada dobrim dijelom već vjekovima naviknuto da pokaže lijepo lice posljednjem okupatoru, zbog unutrašnjeg ubjeđenja ili proračunate koristi

sklono da ulazi u naše sfere utjecaja kako bi se posvetilo koliko korisnoj toliko i radnoj odnosno naprednoj aktivnosti;

b) pomoću sve intenzivnije propagande razvije dejstvo zastrašivanja tamo gdje se ubjeđivanje ne pokaže efikasnim, naročito prema ljudstvu sposobnom za oružje, kako bi se natjeralo da napusti svoje kuće i priključi onima koji već sudjeluju u oružanim bandama s one strane naše granice, na teritoriju 2. i 3. zone. Tko se ogлуši o poziv, ubija se, a ako bijegom uspije izbjeći smrt, pripadnici njegove porodice podvrgavaju se okrutnoj odmazdi.

Naročito se nastoji utjecati na duh omladine, posebno đaka, jer je njih očigledno lakše raspaliti parolama slobode i nezavisnosti.

Rezultati ove propagande svakako su značajni usprkos efikasnim pravovremenim intervencijama karabinjera, koji su uspjeh zaustaviti desetine omladinaca koji su namjeravali da se udalje iz svojih kuća. Broj onih koji su bez opravdanog razloga odsutni iz svog mjesta boravka, a koji su u ovo posljednje vrijeme, kao što je poznato, prebjegli ustanicima, može se smatrati da nije manji od 600;

— prigrabe, u sve aktivnijoj i većoj mjeri sve ono što se može korisno upotrijebiti — od životnih namirnica do najobičnijih predmeta — s ciljem da se prouzrokuju sve veće ekonomske i moralne teškoće u vehkim porodičnim naseljima, a naročito da se natjeraju neposlušni na bezuvjetno davanje svega onog što posjeduju i u najvećim mogućim količinama.

Sadašnji oblik pljačkanja, od životnih namirnica do odjeće i kućnih predmeta, ne isključujući ni kuhinjskih, naročito posuđa, pored pokrivača i odjevnih predmeta bilo koje vrste, predstavlja očigledan dokaz da naoružane grupe koje vršljaju zonama naših provincija provode jednu liniju sistematske akcije koja se mnogo razhkuje od dosadašnje.

Zaista, više nije riječ o oružanom kriminalu da bi se, načelno, izvukla neposredna korist već o zločinima koje treba smatrati kao najpogodnije sredstvo da se u potpunosti izvrši plansko pljačkanje. S obzirom da ova djela umnogome prevazilaze neposredne potrebe samih pljačkaša, treba sa sigurnošću smatrati — na osnovi podataka iz pouzdanih izvora — da se veći dio opljačkanih stvari upućuje u unaprijed određena mjesta preko granice za potrebe organiziranih bandi, a na našu štetu.

Ovo također nalazi svoju potvrdu u činjenici da se u posljednje vrijeme, među naoružanim grupama, zapaža prisustvo osoba koje nisu mještani, a koje su označene kao pokretači ovih sistematskih nasilja i koji su, u posljednje vrijeme, zadužene za transportiranje preko granice većeg dijela nasilno prisvojenih namirnica i predmeta, a također i oduzetih od ne malog broja svojih simpatizera, čiji su osjećaji nama protivni.

U cilju suprotstavljanja ovakvom stanju stvari, ova komanda je — kao što je već u početku nagoviješteno — poduzela raspored potčinjenih karabinjera koje bolje odgovara sadašnjim potrebama; u istom cilju, ona je također formirala stalne stanice i, naročito, pokretne odrede, čije se dejstvo uvijek pokazalo kao neposrednije i efikasnije.

Ako se, pak, skoro svakodnevni pozitivni — često odlični — postignuti rezultati mogu smatrati kao zadovoljavajući, ne smije se izgubiti iz vida da je teritorij veoma velik a zločinačka aktivnost koju treba spriječiti i uništiti veoma razgranata i ukorijenjena; ova aktivnost u svojim raznolikim aspektima uvijek nalazi pogodan teren za razvoj zbog svestranije i brže pomoći koju im pružaju prema nama neprijateljski raspoloženi elementi i nagonске zločinačke solidarnosti uvedene u najvećem dijelu stanovništva.

Prema tome, kriminal o kojemu je riječ u ovom dopisu više se ne smije posmatrati jedino pod vidom pojave općeg kriminala, jer je očigledno da se on uklapa u poznat vojno-politički pokret pomoću kojeg se zainteresirani nadaju da mogu okrenuti postojeće stanje; stoga je, po mom mišljenju, neophodno i vrlo hitno razmatrati cjelishodnost da jedinice iz raznih vojnih uporišta sudjeluju u akcijama karabinjera čestim dnevnim i noćnim izviđanjem, a na osnovi dogovaranja i sporazumijevanja koja će se lako ostvariti s karabinjerskim komandama neposrednije zainteresiranim na pojedinim teritorijama.

Na taj bi način služba preventivnog izviđanja bila mnogo razvijenija a, po potrebi, i represivna služba u zonama koje već jesu, ili mogu postati područje dejstva spomenutih bandi, naročito duž naše granične linije.

Na taj će se način moći, donekle, nadoknaditi oskudica u karabinjerima koja se sad ogleda u odsutnosti 3. čete 15. karabinjerskog bataljona zadržane u Dubrovniku zbog potreba u ovoj zoni, shodno ponovnom izvještaju Operativnog odjeljenja te komande br. 5129/S. od 14. ožujka o. g. dok će se dejstvo trupa pokazati kao vrlo efikasno i za potrebe sigurnosti samih uporišta na teritoriju pod njihovom nadležnošću.

Komandant Kr. karabinjera Dalmacije
(M. P.) pukovnik:
Giuseppe Butti, v. r.

BROJ 272

IZVJEŠTAJ PREFEKTURE U SPLITU OD II. TRAVNJA 1942. GUVERNATORATU DALMACIJE O KIDANJU VOJNE TELEFONSKE LINIJE U SPLITU¹

KR PREFEKTURA SPLIT

Br. 05881/Jav. sig.

Split, 11. travnja 1942-XX

Predmet: Sjećenje provodnika vojne telefonske linije

**GUVERNATORATU DALMACIJE
Kabinetu**

Z a d a r

**GUVERNATORATU DALMACIJE
Generalnoj direkciji Javne sigurnosti**

Z a d a r

i na znanje

**MINISTARSTVU UNUTRAŠNJIH POSLOVA
Generalnoj direkciji Javne sigurnosti**

R i m

Noću 7/8. ovog mjeseca, neutvrđenog sata, nepoznata lica su u ovom gradu, u Ulici Arcigiacono,² presjekla dvije vojne telefonske linije. Istraga je u toku.

**GUVERNATORAT DALMACIJE
15. travnja 1942-XX
Br. 15155**

**Prefekt :
*Paolo Zerbino***

¹ Original (Upkan na pisacem stroju) u Arhivu vn, arhiva talijanska, reg. br. 10/8—I, k. 554.
² Arcidakonova ulica.

BROJ 273

IZVJEŠTAJ PEFKTURE U SPLITU OD 11. TRAVNJA 1942. GUVERNATORATU DALMACIJE O KOMUNISTIČKIM NAPISIMA PO ZIDOVIMA KUĆA U SMOKVICI NA KORČULI¹

KR. PEFKATURA — SPLIT

Br. 05841/Jav. sig.

Split, 11. travnja 1942-XX

Predmet: Komunistički napisi
u Smokvici

GUVERNATORATU DALMACIJE

Kabinetu

Z a d a r

GUVERNATORATU DALMACIJE

Glavnoj direkciji policije

Z a d a r

Kr. karabinjeri izvještavaju:

«Noću 4. ovog mjeseca, u Smokvici kod Blata (Korčula), nepoznata lica su minijumom na zidovima raznih građevina nacrtali 34 amblema srpa i čekića s crvenom zvijezdom.²

Istraga, osobni i stambeni pretresi, kao i pročešl javan je rejona uz pomoć vojnih jedinica garnizona u Korčuli nisu dali rezultata.

Privedeno je 12 osoba pod sumnjom da gaje rusofilske osjećaje.

Istraga se nastavlja.«

GUVERNATORAT DALMACIJE

15. travnja 1942-XX

Br. 15153/1643.

Prefekt :

Paolo Zerbino

¹ Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu VII, arhiva talijanska, reg. br. 9/8—1, k. 554.

² Akciju je organizirala partijska organizacija. Prvog svibnja 1942. godine na otoku Korčuli je od ilegalaca formirana partizanska grupa. Ljeti 1942. godine na Korčuli su se borile tri partizanske grupe. Prva sa 16 boraca djelovala je na Istočnom dijelu otoka, druga sa 20 boraca na terenu Blata, a treća sa 16 boraca na području Vele Luke. Višak novopridošlih boraca upućivao se u partizanske Jedinice na kopnu, najprije u Mosor, pa na Biokovo itd.

BROJ 274

**BRZOJAV GUVERNATORATA DALMACIJE OD 13. TRAVNJA 1942.
MINISTARSTVU UNUTRAŠNJIH POSLOVA O NAPADU PARTIZANA
NA AUTOBUS KOD PRIMOŠTENA, HAPŠENJU GRUPE KOMUNISTA
U ŠIBENIKU I IZREČENIM SMRTNIM KAZNAMA¹**

Poslao : A. P.	POSLANI ŠIFRIRANI BRZOJAV Br. 2580	Načelnik ureda za šifru Pri zia
-------------------	---------------------------------------	---------------------------------------

Zadar, 13. 4. 1942-XX u 19.30 s.

**Predmet: Napad na autobus, krvav
sastanak komunista, smrtne kazne.**

**MINISTARSTVU UNUTRAŠNJIH POSLOVA
Kabinetu i Javnoj sigurnosti**

R i m

Br. 003054/003055/Kab. Jav. sig.

U 5.30 sati 12. ovog mjeseca, napadnut je jakom puščanom i mitraljeskom vatrom autobus koji se iz Primoštena kretao prema Šibeniku.² U autobusu su se nalazili 21 muškarac i 4 žene, koji su ovamo krenuli da bi u selu Grebašćici prisustvovali patriotskoj proslavi prve godišnjice opsade Zadra.³

Ovom prilikom poginula je seljanka Loretta Zuban, stara 22 godine dok je domaćica Gracin Simeona, stara 36 godina, lakše ranjena u lijevu ruku.

Autobus je produžio u Vrpolje i pod vojnom pratnjom stigao u Šibenik. Ovdje su poginulu i ranjenu prenijeli u bolnicu, dok su ostali putnici prekinuli putovanje.

Poduzete su opsežne mjere istrage u cilju hvatanja ustanika.

Istog dana, u 14.30 sati, agenti Javne sigurnosti u Šibeniku upali su u jednu kuću u kojoj se, prema pouzdanim podacima, održavao sastanak komunista/* U jednoj sobi na prvom katu zatečeni su 4 muškarca i jedna žena. Dok su agenti vršili osobne pretrase jedan od spomenutih⁵ je na

¹ Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu Vn, arhiva talijanska, reg. br. 28/6—1, k. 553.

² Napad su izvršili partizani Primoštensko-rogozničke čete.

³ Vjerojatno bi trebalo da glasi: »probijanja opsade Zadra.«

⁴ Događaj se zbilo u predjelu zvani Dolac. Talijani su uz pomoć svojih Špijuna uspjeli otkriti sastanak.

⁵ Crvak Momčilo.

agenta ispalio tri metka iz pištolja i teško ranio podbrigadira Caprara Giuseppa. Agenti su odgovorili vatrom i trojicu ubili,⁶ dok je deset osoba zatečenih u zgradi uhapšeno.⁷

Specijalni sud za Dalmaciju, koji se jutros sastao na izvanredno zasjedanje, osudio je na smrt trojicu uhapšenih, jednog muškarca i dvije žene,⁸ od kojih jednu Židovku, dvojicu na 30 godina zatvora i jednu maloljetnicu na 8 godina zatvora. Ostali su oslobođeni jer nisu sudjelovali u događaju.⁹

Spomenuti podoficir Javne sigurnosti, koji je ranjen u jedan bubreg, podvrgnut je operaciji i nalazi se u teškom stanju.

Javni red je normalan.

Za guvernera:

Stracca

BROJ 275

**IZVJEŠTAJ KOMANDE 107. LEGIJE CRNIH KOŠULJA OD 13. TRAV-
NJA 1942. GUVERNERU DALMACIJE O HAPŠENJU KOMUNISTA
U ŠIBENIKU¹**

DOBROVOLJNA MILICIJA ZA NACIONALNU SIGURNOST

Komanda 107. legije crnih košulja

Pov. br. 1105/B/6/Polit. istraž.

Zadar, 13. travnja 1942-XX

**Predmet: Subverzivna aktivnost
u Šibeniku**

EKSELENCIJI GUVERNERU DALMACIJE

Z a d a r

EKSELENCIJI PREFEKTU PROVINCIJE

Z a d a r

**GENERALNOJ KOMANDI M. V. S. N.
(Politički ured)**

R i m

Jučer oko 14.30 sati, na temelju podataka primljenih iz pouzdanih izvora, jedno odjeljenje Povjereništva javne sigurnosti u Šibeniku iznenadilo je na Rivi S. Marco br. 1 (Dolac) nekoliko komunista koji su se ovdje sastali.²

⁶ Ubijeni su Baranović Ante, Crvak Momčilo i Trlaja Ante tada članovi Mjesnog komiteta SKOJ-a.

⁷ To je bio sastanak Rajonskog komiteta SKOJ-a, koji se održavao u susjednoj kući.

⁸ Aleksa Milivoj, Manojlović Darija i Berger Regina.

⁹ Vidi dok. br. 275 i 285.

¹ Snimak originala (Upkanog na pisačem stroju) u Arhivu VII, arhiva talijanska, mikroteka SUP Split, film 2/398—399.

³ Vidi dok. br. 274 i 285.

Agenti su upali u jednu sobu na prvom katu gdje su zatekli 3 muškarca i jednu ženu koji su sjedili za stolom, i naredili im da dignu ruke uvis.

Jedan od prisutnih je hitrim pokretom uspio izvaditi pištolj i teško raniti podbrigadira Javne sigurnosti Caprara Giuseppea.

Agenti su odmah odgovorili vatrom i ubili trojicu komunista.

Uhapšeno je, zatim, 10 osoba koje su se dijelom zatekle u istoj kući, a dijelom u susjednoj (kući br. 2).

Hapšenju i pretresu je prisustvovalo 4 crnokošuljaša Komande dobrovoljne milicije za nacionalnu sigurnost garnizona koji su odmah intervenirali.

Ubijeni komunisti su izvjesni: Crvak Momčilo, Polić Blaž³ i Baranović Ante.

Među uhapšenima ističe se kćerka⁴ poznatog Zidova, krojača Bergere, koja je zatečena u jednoj od ovih dviju kuća.

Specijalni sud je noćas, na izvanrednom zasjedanju, tri uhapšene osobe osudio na kaznu smrti, dvije na 30 godina i jednu na 8 godina zatvora.

Nastavlja se saslušavanje ostalih.

Toliko radi znanja.

Načelnik
Političkog istražnog odjeljenja,
konzul
Ivan Schalchi

³ Odnosi se na Trlaju Antu.

⁴ Regina Berger.

3ROJ 276

IZVJEŠTAJ KOMANDE 107. LEGIJE CRNIH KOŠULJA OD 14. TRAV-
NJA 1942. GUVERNERU DALMACIJE O ZASJEDANJU SPECIJALNOG
SUDA ZA DALMACIJU U ŠIBENIKU I IZREČENIM KAZNAMA¹

DOBROVOLJNA MILICIJA ZA NACIONALNU SIGURNOST

Komanda 107. legije crnih košulja

Pov. br. 1125/B/6/Polit. istr.

Zadar, 14. travnja 1942-XX

Predmet: Subverzivna aktivnost u
Šibeniku — izvanredno zasjedanje
Specijalnog suda Dalmacije.

EKSELENCIJI GUVERNERU DALMACIJE

Z a d a r

[Ostale adrese izostavljene]

U nastavku dopisa Br. 1105/B/6 od 13. ovog mjeseca,² dostavljaju se imena osoba koje je Specijalni sud Dalmacije na svom izvanrednom zasjedanju osudio 13. ovog mjeseca.

1. Na kaznu smrti

—¹ Aleksa Simuna i Stefanije Suplaić Milivoj, rođen 20. 10. 1919. godine, tapetar.

— Manojlović Nikole i Frederike Brglimin Darija, rođena 22. 3. 1919. godine, nastavnica.

— Berger Borisa i Weibun Seli Regina, rođena 8. 8. 1922. godine.

2. Na 30 godina zatvora

— KQaric Simuna i Simeone Kmjević Paško, rođen 21. 4. 1923. godine, učenika.

— Jelović Marka i Radić Matije Ante, rođen 21. 3. 1920. godine.

3. Na 8 godina zatvora

— Crvak pok. Mladena i Žarka Roze Daspra, rođena 8. 2. 1925. godine.

Ostalim uhapšenim osobama još nije suđeno dok se ne utvrdi odgovornost.

Osudenima na smrt je dozvoljeno da podnesu molbu za pomilovanje.

Načelnik Političkog istražnog odjeljenja:

konzul

Ivan Scalchi

¹ Snimak originala (Upkanog na pisačem stroju) u Arhivu **VII**, arhiva talijanska, mlkroteka SUP Split, film 2/400.

⁵ Vidi dok. br. 275.

BROJ 277

BRZOJAV PEFEKTURE U SPLITU OD 16. TRAVNJA 1942. GUVERNATORATU DALMACIJE O BOJKOTU PROSLAVE ULASKA TALIJANSKIH TRUPA U SPLIT OD STRANE STANOVNIŠTVA¹

**BRZOJAV
U DOLASKU IZ SPLITA BR. 1657**

Dešifrirao: D. R.

Nač. šifrantskog odjeljenja

Dostavljen: 16. 4. 1942. u 21.45 s.

Primljen: 17. 4. 1942. u 9 s.

Predmet: Komunistički leci protiv proslave ulaska talijanskih trupa u Split

**PREFEKT SPLITA
GUVERNATORATU DALMACIJE — Javnoj sigurnosti**

i, radi znanja:

KABINETU I KR. KARABINJERIMA

Br. 1661/Kab. — U nastavku brzojava od 15. o. m. u povodu proslave ulaska talijanskih trupa u Split izvještavam slijedeće:

Predviđajući održavanje naše proslave komunisti su dijelili letke kojima se poziva stanovništvo da ne sudjeluje u svečanostima i čak da se uzdrži od šetnje na javnim mjestima.² Zaista, jučer je primijećeno nedovoljno prisustvo splitskog aristokratskog stanovništva na našim svečanostima. Većina stanovništva nije izašla iz svojih kuća.

Prefekt Zerbino

¹ Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu VU, arhiva talijanska, reg. br. 33/4a—1, k. 653.

² Vidi dok. br. 40, napomena 3 i dok. br. 44 i 48.

BROJ 278

PISMO UPRAVITELJA MUŠKE REALNE GIMNAZIJE U SPLITU OD
17. TRAVNJA 1942. KVESTURI U SPLITU U POVODU HAPŠENJA
PROFESORA GAMULINA I PETORO ĐAKA¹

Prijepis

Žurno

MUŠKA REALNA GIMNAZIJA — SPLIT

Pov. br. 79

Split, 17. travnja 1942-XX

Predmet: Prof. Gamulin Ćiril i
5 đaka V razreda — privedeno.

KR. KVESTURI — POLITIČKOM ODJELJENJU

S p l i t

Saznao sam da su jučer ujutro privedeni Gamulin Ćiril,² prof, prirod-
nih nauka ove gimnazije i sljedeći đaci V razreda:

1. Dabčević Antuna Kristofor, nastanjen u Omiškoj 56.
2. Počuča Ivana Miloš, nastanjen u Zvizdinoj ul. br. 4.
3. Zubak Nikole Paško, nastanjen u Omiškoj ulici br. 1.
4. Piteša Paška Stanko, nastanjen u Đorđevićevoj ul. br. 10.
5. Ganza Karla Ante, nastanjen u Stedovoj ul. br. 7.

Koliko prof. Gamulin, toliko i spomenuti đaci poznati su kao veoma
dobre osobe kako u školi, tako i van nje. Đaci čak spadaju među
najbolje u ovom razredu, naročito što se tiče vladanja, a potvrđeno mi
je da se nikada nisu bavili politikom, jer kada nisu bili u školi, obično
su kod kuće učili.

Plašim se da ih je sve krivo optužio jedan drugi đak, koji je neko-
liko dana ranije priveden dok je pred školom nagovarao ostale đake da
štrajkuju. Aludiram na Singola Antu. negativnu ličnost, bivšeg đaka V
razreda, koji je izbačen iz škole jer se za njega dva mjeseca nije ništa
znalo. On je ovdje živio sam jer su mu roditelji u Hrvatskoj. Ništa nije
radio niti je dolazio u školu, pa je očigledno da se bavio sumnjivim po-
slovima.

Molim da što prije provjerite položaj profesora i spomenutih đaka.
kako bi se izbjeglo da nevine osobe nepravедno trpe zbog jednog ne-
valjalca.

Točnost prijepisa ovjerava
A. Raje v. r.

Upravitelj :
potpisan *Eros Lunginbuhl*

Split, 20. 4. 1942-XX

¹ Prijepis originala (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu VII, arhiva talijanska, reg.
br. 30/2—1, k. 560

² Vidi dok. br. 66, napomena 2.

BROJ 279

IZVJEŠTAJ KARABINJERSKE ČETE U SPLITU OD 17. TRAVNJA
1942. GUVERNATORATU DALMACIJE O KIDANJU STUPOVA I VOJ-
NE TELEFONSKE LINIJE U GROHOTAMA NA ŠOLTI¹

KOMANDA KR. KARABINJERA DALMACIJE — ZADAR

Vanjska četa Split — 2. četa 9. mob. bat.

Pov. br. 23/11

Split, 17. travnja 1942-XX

Predmet: Sječa stupova telefonske
linije.

GUVERNATORATU DALMACIJE — Kabinetu

Z a d a r

[Ostale adrese izostavljene]

Noću 15/16. ovog mjeseca, u Grohotama (otok Šolta), nepoznata lica²
su oborila 6 stupova vojne telefonske linije, ali veza nije prekinuta.

Istraga je u toku.

GUVERNATORAT DALMACIJE
Glavna uprava policije
19. travnja 1942-XX

Komandir čete, kapetan
Ferdinando Malafarina

(M. P.)

¹ Snimak originala (tipkanog na pisaćem stroju) u Arhivu VII, arhiva talijanska, mikroteka SUP Split, film 1/325.

² Akciju su izveli ilegalci na Šolti.

BROJ 280

IZVJEŠTAJ KOMANDE OSAMNAESTOG ARMIJSKOG KORPUSA OD
19. TRAVNJA 1942. KOMANDI DRUGE ARMIJE O AKTIVNOSTI
USTANIKA NA OTOKU BRACU¹

KOMANDA XVIII ARMIJSKOG KORPUSA

Operativno odjeljenje

Op. br. 2466

19. travnja 1942-XX

Predmet: Aktivnost ustanika
na otoku Braču.

KOMANDI 2. ARMIJE

Vojna pošta 10

Kao što je već javljeno izvještajem br. 17 od 5. ovog mjeseca (br. djelovodnika 1126/Ob), na otoku Braču djeluje jedna grupa naoružanih ljudi² koja, s izvjesnom učestalošću, pljačka i napada u raznim naseljenim mjestima na otoku.

Komandant garnizona na otoku ukazao je na neophodnost da se formiraju hrvatske žandarmerijske postaje, i to u slijedećim mjestima: Sutivanu (6 ljudi), Pražnici-Humcu (12 ljudi) i Postirama (8 ljudi).

U vezi s izloženim, molim da ta Komanda ispita mogućnosti da se za ovo zainteresiraju nadležne hrvatske vlasti.

KOMANDA 2. ARMIJE
Operativno odjeljenje
Pov. br. 4694/A/S
Primljeno: 28. 4. 1942.

Po naređenju:
načelnik Štaba, pukovnik
Pietro Barbero

* Snimak originala (tipkanog na pisačem stroju) u Arhivu VII, arhiva talijanska, mikroteka NAV-I-T-821, film 503/209.

³ Na Braču su djelovale ilegalne udarne grupe. Vidi dok. br. 37, 478 i 480.

BROJ 281

IZVJEŠTAJ KARABINJERSKE ISPOSTAVE U SPLITU OD 20. TRAV-
NJA 1942. GUVERNATORATU DALMACIJE O HAPŠENJU KOMUNI-
STIČKIH RUKOVODILACA U SPLITU¹

KOMANDA KR. KARABINIJER A DALMACIJE — ZADAR

Ispostava u Splitu

Pov. br. 1/76.

Split, 20. travnja 1942. XX

Predmet: Subverzivna propaganda i aktivnost.

GUVERNATORATU DALMACIJE

Z a d a r

[Ostale adrese izostavljene]

Poslije upornih traganja i praćenja, karabinjeri su 16. ovog mje-
seca uhapsili Radonjić pok. Mihaila i pok. Katarine Vrbica Mariju,
rođenu 29. 12. 1911. godine u Njegušima (Crna Gora), domaćicu, za
koju je utvrđeno da je pripadnik rukovodeće grupe komunističkog po-
kreta u Splitu.²

Prilikom pretresa izvršenog u njezinom stanu, u dvostrukom pod-
nožju jednog stolića pronađeni su značajni dokumenti mjesne komuni-
stičke organizacije, platni spisak iz kojeg se vidi, pored priloga prikup-
ljenih za crvenu pomoć, svote utrošene za aktivnost zaključno s 31.
ožujka uz aktivu od 38.891 lira i 90 centi, kao i spiskovi raznih daro-
davaca. Između ostalog, nađene su i molbe za stupanje u redove parti-
zana, spiskovi mjesnih željezničara komunista,³ kartoteka rukovodilaca,
koncept jednog komunističkog letka, crteži i planovi mostova, vijadukata
i drugih objekata, kao i jedan automatski pištolj s okvirom i 6 metaka.

U toku daljnje istrage uhapšeni su:

1. Šegvić pok. Andrije i Marije Paić Petar, rođen u Splitu 9. 7. 1914.
godine, student prava, član Mjesnog komiteta, kod kojeg su također
pronađeni komunistički dokumenti.

2. Viđak Andrije i Kezić Mandine Mario, rođen 13. 11. 1920. godine
u Splitu, trgovački pomoćnik, komunista, kod koga su pronađeni komu-
nistički leci.

3. Culić Mihovila i Zorke Miše Desanka, rođena 30. 11. 1920. godine
u Splitu, učiteljica, sumnjiva za aktivnost zajedno sa spomenutima, kod

¹ Original (tipkan na pisačem stroju) u Arhivu VII, arhiva talijanska, reg. br.
34/5—1, k. 553.

² Vidi- dok. br. 119, napomena 14 i 15.

³ Vidi dok. br. 66, napomena 3 i dok. br. 282 i 286.

koje je također pronađena jedna ceduljica koju je primila od nekog zatvorenika.

4. Vidas Petra i Tomazine Blagaić Marija, rođena 27. 8. 1917. godine na Šolti, domaćica, uhapšena u kući Marije Radonjić, kod koje su također pronađeni kompromitirajući dokumenti u vezi s njenom partizanskom aktivnošću.

5. Tadić pok. Marka i Milke Govedarica Ivo, rođen 14. 5. 1909. godine u Splitu, željezničar, komunista, obuhvaćen u spisku koji je pronađen u kući Marije Radonjić.

6. Burić pok. Ante i pok. Neve Ković Ivane Domina, rođena u Maslinici na Šolti, domaćica, stara 47 godina, osumnjičena da je s Marijom Vidas sudjelovala u partizanskoj aktivnosti.

Istraga se nastavlja.

(M. P.)

GUVERNATORAT DALMACIJE
22. travnja 1942-XX
Br. 16062

Komandir ispostave :
potporučnik,
Camillo Vacca

BROJ 282

BRZOJAV GUVERNERA DALMACIJE OD 22. TRAVNJA 1942. MINISTRU SAOBRAĆAJA O HAPŠENJU ŽELJEZNIČARA U SPLITU¹

Poslao : D. R.	OTPREMNI ŠIFRIRANI BRZOJAV Br. 2891	Načelnik ureda za šifru Prizia
-------------------	--	--------------------------------------

Predmet: Hapšenje željezničara u Split.

EKSELENCIJI HOST VENTURI —

Ministar saobraćaja — Rim

Zadar, 22. 4. 1942. u 13.40 s.

Izvještavam te da je policijska akcija, koja je ovih dana poduzeta u Splitu, potvrdila ono što sam ti već javio u vezi s odlučnim protutalijanskim i komunističkim držanjem velikog broja željezničara na splitskom kolodvoru.

Pronađen je spisak imena mnogih željezničara pripadnika aktivnih komunističkih ćelija.² Stoga sam morao pristupiti njihovom neposrednom hapšenju.

Izvjestavam te ponavljajući ono što sam ti ranije govorio u pogledu apsolutne potrebe njihove zamjene s talijanskim ljudstvom, kako bi se izbjegla opasnost koju predstavljaju spomenute ćelije.

Njihovim hapšenjem zamjena je neophodna, također i radi osiguranja kontinuiteta službe.

Bit ću ti zahvalan za što hitnije interesiranje u vezi s ovim pitanjem.

Bastianini

BROJ 283

NAREĐENJE GUVERNATORATA DALMACIJE OD 22. TRAVNJA 1942. PREFEKTIMA ZADRA, SPLITA I KOTORA ZA PROTJERIVANJE IZ DALMACIJE PORODICA STRIJELJANIH I POGINULIH RODOLJUBA¹

[Okrugli pečat] :
Kr. prefektura Zadar
Kabinet

02664

25. 4. 1942

24. travnja 1942-XX
Početni akt

GUVERNATORAT DALMACIJE

Opća uprava policije

Br. 002707/Kab. jav. sig.

Zadar, 22. travanj 1942-XX

Predmet: Protjerivanje porodica osoba osuđenih na smrt, odnosno ubijenih u borbi sa snagama Javne sigurnosti.

PREFEKTIMA ZADAR, SPLIT I KOTOR

i, radi znanja

KOMANDI KR. KARABINJERA

Z a d a r

Ekselencija guverner je naredio da se porodice osoba osuđenih na smrt zbog političkih krivičnih djela, kao i ubijenih u sukobima sa snagama Javne sigurnosti, protjeraju s teritorija Dalmacije.

Molim da se po prednjem postupi i izvijesti.

**Za guvernera :
potpis : nečitak**

¹ Vidi dok. br. 281 i 286.
² Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu VII, arhiva talijanska, reg. br. 29/3a—l. k. 568.

BROJ 284

IZVJEŠTAJ KOMANDE KRALJEVSKIH KARABINJERA DALMACIJE
OD 23. TRAVNJA 1942. O NAPADU JAKIH TALIJANSKIH JEDINICA
NA MOSORSKU PARTIZANSKU CETU¹

KOMANDA KRALJEVSKIH KARABINJERA DALMACIJE

Službeno odjeljenje

br. 46/35. prot. Odjeljenje 3.

V. P. 141, 23. travanj 1942-XX

Predmet: Čišćenje zone Zrnovnica (Split).

GUVERNATORATU DALMACIJE — KABINET

Z a d a r

GUVERNATORATU DALMACIJE — GEN. DIR. POLICIJE

Z a d a r

Od 14. do 18. tek. mj. dva bataljona crnih košulja divizije »Bergamo«, jedan bataljon 129. pješadijskog puka, jedna četa minobacača, jedna mitraljeska četa, dvije baterije u sadejstvu s artiljerijom divizije »Perugia« i jedna grupa karabinjera za vršenje odgovarajuće službe vojne policije, pošavši od zone Zrnovnica pristupili su akciji čišćenja u zoni masiva »-Mosor« (Split-US-EN) gdje je bila naznačena prisutnost jedne jake bande odmetnika.²

Tučeni artiljerijom i avijacijom, gonjeni pješadijom odmetnici su se povlačili i zabarikadirali oko jedne velike pećine, sjedišta njihove Komande, tražeći sklonište i u obližnjim pećinama, ali su iz njih bili rastjerani pod efikasnim djelovanjem vatre.

Ovoj odlučnoj akciji izbjeglo je samo nekoliko odmetnika: tri uhvaćena smjesta su strijeljana.

Neki ranjenici su nađeni sakriveni između stijena i po pukotinama gdje su ih drugovi gurnuli da ne bi bili uhvaćeni.

U sjedištu odmetničke Komande nađeni su dokumenti, namirnice i municija. Jedno slagalište oružja i municije kao i sve ono što se nije moglo odnijeti — uništeno je. Između ostalog, otkrivene su naslage snijega u kojima su sačuvane ogromne količine mesa koje su zatim prenijete u sjedište Komande »Perugia«.

Naši gubici: jedan crnokošuljaš mrtav; jedan oficir i dva crnokošuljaša ranjena.

Komandant karabinjera Dalmacije,
pukovnik
Giuseppe Butti

¹ Original (tipkan na pisačem stroju) u Arhivu VII, arhiva talijanska, reg. br. M/2, k. 560.

² Odnosi se na Mosorsku partizansku četvu. Vidi dok. br. 83, 86, 485, 489 i 493.

BROJ 285

**IZVJEŠTAJ ZADARSKOG PREFEKTA VEZIJA ORAZIJA OD 24.
TRAVNJA 1942. O NAPADU TALIJANSKIH POLICAJACA I KARA-
BINJERA NA GRUPU OMLADINACA U ŠIBENIKU ZA VRIJEME
ODRŽAVANJA SASTANKA SKOJ-a¹**

KR. PREFEKTURA ZADAR

Odjeljenje javne sigurnosti

Br. prot. — 02423 Kab.

Zadar, 24. travnja 1942-XX

Guvemorat Dalmacije
25. travnja 1942-XX

korespondenci j a

Predmet: Šibenik — sukob agenata Javne sigurnosti s komunistima

Priloga: 9

GUVERNATORATU DALMACIJE

Kabinet

GENERALNOJ DIREKCIJI POLICIJE ZA DALMACIJU

Z a d a r

**Zauzima se Javna
sigurnost²
27-IV**

Guvemorat Dalmacije
26. travnja 1942-XX
16810/1792

**Borba, koju bez prestanka vodi služba Javne sigurnosti protiv komu-
nizma, naročito poslije smrti stražara Javne sigurnosti, Barbnerija Sofokla
(12. veljače), u posljednje vrijeme je još pojačana jer je očigledno da je
podivljala revolucionarna aktivnost stvorila jedan širi i konkretniji plan
akcije, povjeren elementima izuzetne smjelosti a nepoznati su organima
policije. Tako je do maksimuma pojačana služba Javne sigurnosti, pro-
širujući sve više mrežu posmatranja i nadgledanja, dopunjenu savjesnom
povjerljivom službom.**

¹ Original (tipkan na pisačem stroju) u Arhivu VII, arhiva talijanska, reg. br. 5/7,
k. 553.

² Ova primjedba dopisana je rukom, crvenom olovkom, sa strane i parafrana. Paraf
je nečitak.

Zaista, 12. tekućeg oko 14.15 agent Javne sigurnosti Barbanente Giuseppe obaviješten je od jednog povjerljivog lica, da su se na jednom utvrđenom mjestu u »Borgo di Mare« označenom brojevima 1 i 3, sakupili na tajni sastanak neki komunistički elementi među kojima se nalazila neka Berger Regina smatrana vrlo aktivnom i fanatičnom propagandistkinjom.³

Barbanente je smjesta obavijestio narednika Caprara Giuseppea komandanta političkog odjeljenja koji je, iz bojazni da bi i najmanje oklijevanje u akciji moglo kompromitirati ishod važne službe, odlučio da djeluje najvećom mogućom brzinom, te je, sakupivši sve ljude koje je imao na raspolaganju, otišao na naznačeno mjesto.

U blizini ribarnice sustigli su ih narednik Grieco Salvatore i stražar Maricetti Pietro koji su se, doznavši za slučaj, spontano htjeli pridružiti grupi drugova, da bi s njima podijelili rizik i časti borbe protiv neumoljivog i grubog neprijatelja.

Pripremvši oružje, u indijanskom redu su se popeli uz 3 stepenice slijedećim redom: stražar Morengi Ricardo, narednik Caprara, narednik Grieco, stražari Barbanente, Fiorentino Giuseppe i Pomaro Livio. Stražarima Morengiju i Fiorentinou naredeno je da pođu na drugi kat zgrade, dok su agenti Maricetti Pietro, Rombai Giulio, Checeto Antonio, Ginasca Franchesco, Manchini Fausto i Bernaccioni Dino ostali čuvati ulaze, prozore i okolinu kuće.

Caprara je prvi upao u sobu na prvom katu u neposrednoj pratnji kolege Grieca koji je naredio: »Ruke u vis«.

Četiri muškarca i jedna žena koji su se nalazili oko stola, odmah su poslušali zapovijest.

Agent Barbanente je tada započeo s pretresom, dok je narednik Caprara uzeo jedan list papira na kome je jedan od mladića, u momentu upada agenata ispisivao brojeve.

Zbog skučenosti prostora, ostali su se agenti s nanišanjenim pištoljima, postavili u polukrug i čekali da preuzmu kako je koji bio pretresen.

Ta okolnost mora da je išla u prilog krajnje smjelom pokušaju komunističke pobjegnu.

I zaista jedan od ovih koji je zatim identificiran kao Crvak Momčilo, pok. Mladena, rođen u Šibeniku 31. srpnja 1922. munjevitim pokretom se uputio u pravcu ulaznih vrata, i istrjavši iz desnog džepa automatski pištolj, pucao je na stražara Pomaro Livija, ali metak mu je prošao samo postavu lijevog rukava, ostavivši ga nedirnuta. Drugi metak je ranio narednika Caprara Giuseppea u desnu stranu grudnog koša, oborivši ga. Treći metak je dotakao gornju usnu narednika Grieca koji je, ne brineći se za sebe, svojim tijelom štitio kolegu Capraru.

Iznenadjeni nepredviđenom i munjevitom reakcijom, agenti su se našli u nemogućnosti da pucaju, da ne bi ranili drugove, koji su bili u blizini komunista.

³ U Šibeniku, u predjelu zvani Dolac održavao se sastanak Rajonskog komiteta SKOJ-a (vidi dok. br. 274 i 275).

⁴ Berger Regina.

Stražar Barbanente s vedrim preziranjem opasnosti bacio se na pucača, mladića visokog, krupnog, s neobičnom fizičkom snagom, i tere-
tom svoga tijela prisilio ga je da spusti oružje, spriječivši ga da nastavi
pucanje.

Narednik Caprara koji, iako smrtno ranjen i izobličen od fizičkog
bola, nije izgubio vedrinu duha i nastavio je bodriti svoje ljude i uprav-
ljati akcijom, s krajnjim naporom volje uspio je da se podigne i puca na
Crvaka, ubivši ga. Jedan od ostalih komunista, identificiran kao Bara-
nović Antun pok. Jerka, rođen u Šibeniku devetnaeste, vidjevši druga da
je pao, bacio se na Barbanentu s ciljem da ga obori i prisvoji oružje
Crvaka, ali agent je uspio da mu istragne pištolj i da ga ubije s dva
metka.

Treći identificiran za Trlaja Antu od oca Ante, rođen u Šibeniku 12.
srpnja 1924, koristeći gužvu, uspio je umaći i potrčao je na drugi kat, ali
ga je agent Morengi Ricardo jednim metkom iz pištolja ubio.

Tragična scena koja se odigrala za nekoliko sekundi došla je do
svog epiloga.

Preostali Aleksa Milivoj Šimin i Štefanije Šuplajić, rođen u Šibeniku
20. listopada 1919. tapetar, sa stanom u Ulici Gorica 175, i Manojlović
Darija, Nikole i Frederike Borglin, rođena u Biočiću (Drniš) 22. ožujka
1919. učiteljica, nastanjena u Šibeniku na obah Sv. Marka, uhapšeni su
i privedeni toj ustanovi.

U drugom stanu su, međutim, iznenađena i uhapšena slijedeća lica:⁵

1) Klarić Paško Šimin i Šimice Kmjević rođen u Šibeniku 21. siječ-
nja 1923, bivši đak, nastanjen u Ulidi sv. Katarine 13;

2) Jelović Antun, Marka i Radović Matije, rođen u Kapriju 14. svib-
nja 1920, nastanjen u Ulici Dolac br. 1, radnik;

3) Berger Regina, Borisa i Vajnbaum Šalje, rođena u Šibeniku 8. ko-
lovoza 1922, bivša studentica, nastanjena u Ulici Dolac br. 5;

4) Crvak Despa, pok. Mladena i Zorka Ruže, rođena u Šibeniku 8.
veljače 1925, krojačica, nastanjena u Ulici Dolac br. 3, sestra onoga što
je pucao.

Svi uhapšeni prijavljeni su Specijalnom sudu, koji je osudio na smrt:
Aleksu Milivoja, Manojlović Dariju i Berger Reginu, smatrajući ih odgo-
vornima za revolucionarno udruživanje usmjereno na to da poremeti eko-
nomski, politički i socijalni poredak države, za sudjelovanje u atentatu
na oružane snage, kao i za krivicu zlonamjernog držanja oružja.

Osudio je na trideset godina zatvora Klarića Paška i Jelovića Antu,
smatrajući ih odgovornim samo za stvaranje revolucionarnog udruženja.

Umanjio je kaznu zbog godina, osudivši na 8 godina zatvora Crvak
Despu, odgovornu za pripadnost revolucionarnom udruženju.

Svi su za vrijeme suđenja, a naročito Manojlovićeva i Bergerova po-
kazali zastrašujući cinizam, a osudu na smrt su primile podrugljivim os-
mijehom.

⁵ To je bio sastanak Rajonskog komiteta SKOJ-a, koji se održavao u susjednoj kući.
Nakon hapšenja spomenuti su drugovi strašno tučeni dok su ih vodili putem do zatvora.

Narednik Caprara brzo je prenesen u Civilnu bolnicu i podvrgnut operaciji. Tako se utvrdilo da je metak ušao s desne strane grudnog koša, i izašao sa zadnje strane raznijevši jetru, desni bubreg i trbušnu maramicu.

Od prvog momenta rana je izgledala vrlo teška, ali je postojala nada da će njegov mladi i snažni tjelesni sustav izdržati i prebroditi krizu.

Nažalost, u toku slijedeća 24 sata njegovo se stanje rapidno pogoršalo, tako da nije više bilo iluzija o neizbježnoj sudbini hrabrog podoficira.

Držanje svih agenata koji su sudjelovali u akciji bilo je u svakom pogledu dostojno posebnog razmatranja.⁰

Predlažem trojicu za odlikovanje, i to zlatnom medaljom za sjećanje na narednika Javne sigurnosti Capraru Giuseppea i srebnom medaljom narednika Grieca Salvatora i stražara Javne sigurnosti Barbanentea Giuseppea, opremljene prema obrascu 343.

Prefekt :
Orazf

* Činjenica da je agenata i karabinjera bilo dvanaest potpuno naoružanih s puškama i pištoljima, a da su omladinci bili goloruki s jednim pištoljem, da su bili iznenađeni i napadnuti, govori jasno koliko su netočna hvalisanja hrabrosti spomenutih karabinjera i agenata. Naprotiv, iz izvještaja jasno izbija herojstvo omladinaca.

⁷ Vezio Orazi, prefekt Prefektura Zadar, ubijen je od partizana bataljona »Bude Borjan« 26. svibnja 1942. (vidi dok. br. 91 i 324).

BROJ 286

BRZOJAV GUVERNERA DALMACIJE OD 26. TRAVNJA 1942. MINI-
STARSTVU VANJSKIH POSLOVA O HAPŠENJU VEĆEG BROJA
ŽELJEZNIČARA — KOMUNISTA U SPLITU¹

Split, 26. 4. 1942-XX

GUVERNATORAT DALMACIJE
šifrirani brzojav

H i t n o

KR. MINISTARSTVU VANJSKIH POSLOVA

R i m

Kabinetu za javne poslove. — Pod datumom 22. o. m. dostavio sam slijedeći hitan brzojav Ministarstvu prometa:

«Izveštavam te da je u policijskim akcijama izvršenim ovih dana u Sphtu utvrđeno ono o čemu sam te izvijestio u vezi s otvorenim protutalijanskim i komunističkim držanjem većeg broja željezničara stanice Split. Otkriven je spisak velikog broja imena ovih željezničara koji su aktivni članovi komunističkih ćelija.² Morao sam pristupiti njihovom hitnom hapšenju. Izveštavam te i ponavljam ono što sam ti već rekao u vezi s apsolutnom neophodnošću njihove zamjene s talijanskim elementima, kako bi se spriječila opasnost koju predstavljaju ove ćelije. Uslijed njihovog hapšenja zamjena je potrebna također i u cilju da se osigura kontinuitet u službi. Molim da poduzmete hitne mjere u vezi s ovim«.

Spomenuto Ministarstvo je izvijestilo da se u načelu slaže i najavilo da će ovamo uputiti svog predstavnika radi dogovora u vezi sa zamjenom spomenutog osoblja.

Guverner *Bastianini*

¹ Original (tipkan na pisačem stroju) u Arhivu VII, arhiva talijanska, reg. br. 26/a-1, k. 553.
² Vidi dok. br. 281 i 282.

BROJ 287

IZVJEŠTAJ GUVERNATORATA DALMACIJE OD 27. TRAVNJA 1942.
O KIDANJU TELEFONSKIH STUPOVA I LINIJA KOD BIOGRADA'

Vidio:

Generalni direktor
ekselencije guvernera

Zadar, 27. travnja 1942-XX
Br. 004348

Prije dva ili tri mjeseca u rajonu između Krmčina i Dobre Poljane (Biograd) prepilano je nekoliko telegrafskih stupova i presječene žice. To se također dogodilo u istom vremenskom periodu na putu između Banja i Celi² (otok Pašman ili Ugljan) ispred Biograda, gdje je na isti način oboreno nekoliko stupova telegrafske linije.

Izvršioци ovih diverzija su izvjesni Saverio Benić, star 55 ili 60 godina, i njegova tri sina, svi rođeni i nastanjeni u Nevidane, opasni komunisti, koji vršljaju na području Biograda i staraju se o snabdijevanju ustanika hranom i angažiranju naoružanih ljudi za Hrvatsku.

Oni posjeduju sedam mitraljeza bivšeg jugoslavenskog porijekla, koje skrivaju ispod nekoliko velikih gomila drva pored kuće. Jedan od sinova Benića, najmlađi, bio je narednik u jugoslavenskoj mornarici.

Prije dva mjeseca, oni su na jednom pustom mjestu zauzeli položaj s mitraljezom s ciljem da sruše avion »Al' Littoria«, koji saobraća na liniji između Zadra i Splita. Međutim, toga dana avion nije letio pravcem kojim su oni pretpostavljali da će letjeti, i pokušaj više nije ponovljen.

Zadar, 27. travnja 1942-XX

(R u k o p i s o m) :
Prijepis je generalni direktor
dostavio pukovniku Buttiju

¹ Snimak originala (tipkanog na pisaćem stroju) u Arhivu VII, arhiva talijanska, mlkroteka SUP Split, film 1/253.

² Odnosi se na otok Pašman, a vjerojatno na put Banj—Zdrelac.

BROJ 288

IZVJEŠTAJ PREFEKTURE U SPLITU OD 27. TRAVNJA 1942. GVERNATORATU DALMACIJE O HVATANJU ČETVORICE RODOLJUBA BLIZU SPLITA¹

KR. PREFEKTURA SPLIT

Br. 06609/Jav. sig.

Split, 27. travnja 1942-XX

Predmet: Hapšenje četiri
partizana.

GUVERNATORATU DALMACIJE — KABINETU

Z a d a r

[Ostale adrese izostavljene]

Na dan 24. ovog mjeseca oko 14 sati, ml. vodnik Besaldo Giovanni i razvodnik Villani Michele, iz 3. čete 151. mitraljeskog bataljona, u zasjedi, u blizini općine Sasco,² zaustavili su pet nepoznatih osoba koje su se duž bodljikave žice kretale u pravcu Splita.

Prilikom zaustavljanja, jedan od nepoznatih je počeo bježati i nestao u obližnjem šumarku, dok su ostala četvorica stala i identificirana su kao:

1. Ferić Paška Marin rođen 14. ožujka 1912. godine u Splitu, ovdje nastanjen u Babučićevoj ulici br. 3, seljak.
2. Sirotković Ivana Dionizije, rođen 11. 10. 1913. godine u Splitu, ovdje nastanjen u Arapovoj ulici br. 16, seljak.
3. Jelaska Ante Veljko, rođen 31. siječnja 1922. godine u Splitu, ovdje nastanjen u Manderovoj ulici br. 18, seljak.
4. Alfirević Ivana Ante, rođen 5. 6. 1920. godine u Splitu, ovdje nastanjen u Ulici Lokve br. 6, seljak.

Imenovani su sa sobom nosili poljske deke, šatorska krila, čaturice i materijal za prvu pomoć, kao i jedan poklopac za pušku.

S obzirom da se smatra da pripadaju partizanskim bandama imenovani su uhapšeni.

Kr. karabinjeri vrše daljnja provjeravanja.

GUVERNATORAT DALMACIJE
5. svibnja 1942-XX
Br. 18352

Prefekt :
Paolo Zerbino

¹ Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu VII, arhiva talijanska, reg. br. 9/3—1, k. 560.

* Tako stoji u originalu. Redakcija nije mogla odgonetnuti o kojem se naselju radi.

BROJ 289

IZVJEŠTAJ UREDA JAVNE SIGURNOSTI KISTANJE OD 28. TRAV-
NJA 1942. O SURADNJI ČETNIKA POPA ĐUJICA I ITALIJANA¹

KRALJEVSKI URED JAVNE SIGURNOSTI GRANICA KISTANJE
Br. 109/1 prot. Kistanje, 28. IV. 42-XX

Predmet: vijesti izvan granice²

KRALJEVSKOJ KVESTURI

Z a d a r

i na znanje Kraljevskom komesarijatu za policijsku službu

V POGRANIČNA ZONA (PREFEKTURA)

T r s t

H i t n o

Po dužnosti obavještavam da su sinoć oko 20,30 sati dolazeći iz Otrića (Lika) prema Kninu, Pađene, Mokro Polje, Ervenik Donji, prešli klanac Zegar br. 60 pravoslavni nacionalsocijalisti s vođom Đuićem Momčilom (pop)³ i uputili se u Krupu (Hrvatska) da unište komunističke bande u toj zoni.

Bili su naoružani s 20 puškomitraljeza, 40 pušaka i 120 bombi, sve naoružanje i materijal bivše jugoslavenske vojske. Kretali su se teretnim automobilima talijanskih vojnika, koji su ih odmah nakon povratka ispraznih, a pratila ih je oružana pratnja četvorice naših vojnika sve do mosta na granici.

(M. P.)

Komesar Javne sigurnosti
Roberto de Litala

¹ Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu VII, arhiva talijanska, reg. br. 6/7, k. 568.

² Odnosi se na granicu između tzv. NDH i dijela Dalmacije koju je Italija okupirala i »prisajedinila«. Granica je išla r. Zrmanjom, na s. Ervenik, s. Radučić, r. Krku, južno od Drniša ka obali zahvatajući područje Trogira i Splita.

³ Radi se o četnicima popa Đujica.

BROJ 290

**IZVJEŠTAJ KOMANDE OSAMNAESTOG ARMIJSKOG KORPUSA OD
29. TRAVNJA 1942. KOMANDI DRUGE ARMIJE O SADEJSTVU JEDI-
NICA S KARABINJERIMA U AKCIJAMA CIŠCENJA¹**

Komanda 2. armije
Operativno odjeljenje
Br. 10044
Primljeno: 8. svibnja 1942-XX

**KOMANDA XVIII ARMIJSKOG KORPUSA
Operativno odjeljenje**

Br. protok. 2862/Op.

V. P. 118, 29. travnja 1942-XX

KOMANDI 2. ARMIJE

Vojna pošta 10

**Predmet: Opći kriminalitet i zločini političkog karaktera
na teritoriju dalmatinskih provincija.**

— U vezi s dopisom te Komande br. 7887 od 21. travnja o. g.

Pročitao sam s velikim interesiranjem i, mogao bih da kažem, s istim takvim čuđenjem opširan dopis br. 68/1 od 11. travnja² koji je Komanda Kr. karabinjera Dalmacije dostavila ovoj Komandi s ciljem da osigura sudjelovanje jedinica u policijskim akcijama.

Sudjelovanje jedinica iz raznih uporišta je, po vlastitoj inicijativi ili po traženju Komande Kr. karabinjera Dalmacije, u stvari već uslijedilo u ova dva mjeseca, bar u slijedećim slučajevima:

- a) pročešljavanje na otoku Hvaru, 25. veljače;
- b) pročešljavanje zone Tišme (Knin RK-DL), 10. ožujka;
- c) pročešljavanje u zoni Zmištak (Knin DN-OM), 15. ožujka;
- d) pročešljavanje u zoni između Splita i Solina, 20. ožujka;
- e) pročešljavanje planine Vjetrenjak (Šibenik RO-BU), 10. travnja;
- f) pročešljavanje zone Grebaštica (Šibenik BZ-RK), 12. travnja;
- g) akcija pročešljavanja zone Kila (Split BN-OM), 21. travnja.

U vezi sa spornim razmatranjima pukovnika Buttija po pitanju kriminaliteta, ustanka, njihovim uzrocima i posljedicama, uzalud je disku-

¹ Original (Ūpkan na pisaćem stroju) u Arhivu VH, arhiva talijanska, reg. br. 17/5a—7, k. 261.

² Vidi dok. br. 271.

tirati; njegova prava namjera je očigledna: podržati stavove Guvernera u vezi s pitanjem naših uporišta.

Komandant, general:

Q. Armellini

BROJ 291

IZVJEŠTAJ KOMANDE OSAMNAESTOG ARMIJSKOG KORPUSA OD
30. TRAVNJA 1942. KOMANDANTU DRUGE ARMIJE O PRIGOVORU
VELIKOG ŽUPANA U KNINU U VEZI ČETNIČKIH FORMACIJA NA
TOM PODRUČJU¹

KOMANDA XVIII ARMIJSKOG KORPUSA

Ob. br. 1739/ Jav. odnosi

VP 118, 30. travnja 1942-XX

Predmet: Prigovor velikog
župana Knina.

EKSELENCIJI KOMANDANTU 2. ARMIJE

V o j n a p o š t a 10

Dostavljam jedan novi dopis župana Sinčića koji ovaj put poprima karakter mnogo energičnijeg prigovora.

Problem četnika je dobro poznat. Mjesnu organizaciju je začeo, ako sam dobro upoznat, general Dalmazzo u nizu teškoća, otpora i dovjivosti raznih vrsta koji su, izgledalo je, prebrođeni kada je ta Komanda svojim telegramom Op. br. 5606 od 21. ožujka ove godine nagovijestila novu orijentaciju hrvatske vlade i odgovarajuću misiju dra Vrančića.

Djelatnost Crnogoraca, koji su ovdje nekoliko puta dolazili da poduzmu ne znam točno koju aktivnost, o čemu sam izvijestio dopisom Ob. br. 386 od 9. ožujka ove godine, meni još nije dovoljno jasna.

Na temelju onoga što organizira VI armijski korpus, a što je jednim dopisom od 26. ovog mjeseca potvrdio također i general Dalmazzo koji mi javlja da »pukovnik i četnički vojvoda« Ilija Trifunović Birčanin, na-

¹ Snimak originala (tipkanog na pisaćem stroju) u Arhivu VII, arhiva talijanska, mikroteka NAV-I-T-821, film 401/447-448.

stanjen u Splitu na Solinskoj cesti br. 46, izgleda da bi trebao što prije preuzeti komandu nad svim četničkim formacijama u Lici s ciljem da im ulije još jači podstrek za antikomunističku borbu.

Sve me navodi na vjerovanje da postojeći četnici, moraju biti organizirani i da trebaju poslužiti u cilju jačanja protiv komunista.

Stav Sinčića — koji se potpisuje uz nabranje svih svojih funkcija, prvenstveno kao zamjenik administrativnog povjerenika pri Komandi 2. armije — odlučan i energičan, koji je zauzeo poslije svog povratka iz Zagreba i Sušaka navodi, međutim, na mišljenje da četnici nisu priznati ili da su bar nepoželjni i da se njihovo organiziranje ili ne smije ostvariti ili se mora maskirati.

Problem je, dakle, veći nego što je ime ili amblem koji četnici nose na kapama, jer — na stranu amblem — oni jesu i uvijek će biti najveći i nepomirljivi neprijatelji Hrvata.

Stvar je u tome da se sazna da li se četnici, kada bi se nazvali hrvatska civilna milicija pravoslavne vjere i na kapi nosili ustaški amblem, moraju ili se ne moraju organizirati u cilju jačanja borbe protiv komunista.

Jasno je, govoreći o nazivu i amblemu, da sam uzeo ekstremni slučaj, jer je sigurno ako bi se četnicima htjelo nametnuti hrvatsko ime i amblem da oni ili ne bi nama služili ili bi ravno prešli u komunističke redove.

Ono čega se upravo treba najviše bojati, ako se ne bi obuzdala djelatnost Sinčića ili ako ga se ne bi navelo na razumnija shvatanja, to je da bi se ozlovoljili četnici koji se već bore zajedno s nama i dali svoje žrtve.

Danas je neophodno pojačati borbu protiv komunista koristeći četnike, a sutra će se vidjeti šta će se dogoditi sa četnicima i s Hrvatskom: na ovo drugo me navodi odsutnost shvatanja.

Ako nije ovako, ili bilo kako da je, neophodno je i žurno, ekscelencijo, da se razjasni stav Sinčića uopće, a pitanje organiziranja četnika posebno.

Komanda 2. armije
Odjeljenje civilnih poslova
Pov. br. 4894/C. P.
Primljeno: 4. 5. 1942-XX

Komandant, general:
Quirino Armellini

BROJ 292

IZVJEŠTAJ PEFKTURE U SPLITU OD 30. TRAVNJA 1912. GUV-
NATORATU DALMACIJE O KIDANJU TELEFONSKIH STUPOVA U
SELU LEPENICI¹

PREFEKTURA SPLIT

Br. 06918/Jav. sig.

Split, 30. travnja 1942-XX

**Predmet: Diverzija na telegrafskoj
i telefonskoj liniji
između Šibenika i Trogira.**

GUVERNATORATU DALMACIJE — KABINETU

Z a d a r

[Ostale adrese izostavljene]

Kr. karabinjeri izvještavaju:

»Na dan 27. ovog mjeseca oko 21 sat, između Šibenika i Trogira, u selu Lepenica, nepoznata lica su prepilala i oborila 54 stupa za koje je bio pričvršćen snop telefonskih i telegrafskih linija, koje r. još u prekidu.-

Privedeno je 8 osoba iz Lepenice radi provjeravanja.

Istraga je u toku«.

GUVERNATORAT DALMACIJE
3. svibnja 1942-XX
Br. 17923

Prefekt:
Paolo Zerbino

¹ Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu VII, arhiva talijanska, reg. br. 11/7—1, k. 553.

² Akciju su izvršili partizani PrimoStensko-rogozničke čete. Vidi dok. br. 89.

BROJ 293

IZVJEŠTAJ KOMANDE 107. LEGIJE CRNIH KOŠULJA
OD 2. SVIBNJA 1942. GUVERNERU DALMACIJE O ODLASKU GRUPE
OMLADINACA S VISA U PARTIZANE'

PREDSJEDNIŠTVO MINISTARSKOG SAVJETA
DOBROVOLJNA MILICIJA ZA NACIONALNU SIGURNOST

Komanda 107. legije crnih košulja

Političko istražno odjeljenje
Br. 1286/B/6

Zadar, 2. svibnja 1942-XX

Predmet: Odlazak subverzivne omladine s otoka Visa.

EKSELENCIJI GUVERNERU DALMACIJE

— Z a d a r

PREFEKTU PROVINCIJE

— S p l i t

GENERALNOJ KOMANDI M. V. S. N.

— R i m

(Politički ured)

S otoka Visa je u zadnja dva tjedna krenulo 10 omladinaca radi
priključenja ustanicima, i to u dvije grupe po 5².

Toliko radi znanja.

GUVERNATORAT DALMACIJE
4. svibnja 1942-XX
Br. 18337

Načelnik:
Političko istražnog odjeljenja
console

Ivan Scalchi

¹ (U p k a n na pisaćem stroju) u Arhivu VII, arhiva talijanska, reg. br.

² Borci su upućivani u Primoštensko-rogozničku četu. Vidi dok. br. 89.

BROJ 294

TALIJANSKI IZVJEŠTAJ OD 5. SVIBNJA 1942. O KOMUNISTIČKOM
POKRETU U SPLITU¹

Split, 5. svibnja 1942-XX

RAZMIŠLJANJA O SUBVERZIVNOM KOMUNISTIČKOM POKRETU
U SPLITU

Smatramo potrebnim ukazati na jednu pretpostavku:² neće biti na odmet da se ukratko razmotri subverzivni komunistički pokret pod jugoslavenskim režimom.

Politika agrarnih povlastica priznavanjem vlasništva nad zemljom koju je sprovela vlada u Beogradu, predstavljala je ne beznačajnu pobjedu jugoslavenskog komunizma.

Radnicima su ostala samo obećanga.

Duboko se osjećalo bratstvo slavenskih i balkanskih naroda s boljševičkom Rusijom.

Komunizam u Splitu se nije ograničio samo na propagandu; bilo je sukoba s vladinim snagama, ranjenih i mrtvih. Po svim krčmama i gostionicama buktala je revolucija. Ako i nije uvijek izlazila na trgove, neprekidno se raspirivala među četiri zida.

Poslije centra Beograda, Split je drugi jugoslavenski grad koji je bio centar subverzivne i ideološke aktivnosti komunizma.

Međutim, borba koju je Osovina povela protiv Sovjetske Rusije označila je također vrijeme borbe i za komunizam. To se navodi u lecima koje su crveni rasturali, tj. da »borba splitskog komunizma nije nikada kao ove godine imala razlog postojanja: fašizam je u Splitu.

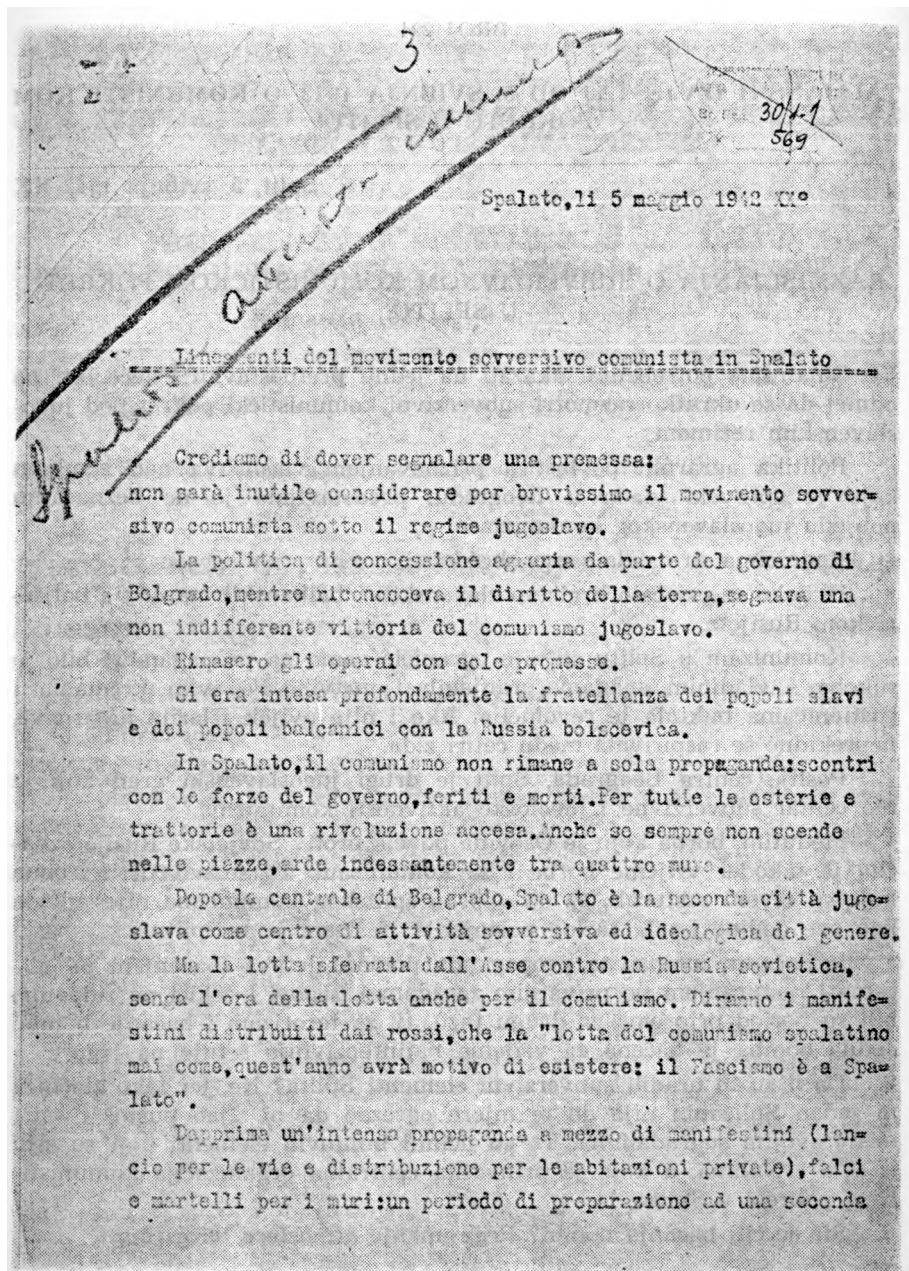
U početku intenzivna propaganda pomoću letaka (bacanjem po ulicama i rasturanjem po privatnim zgradama), srpovi i čekići po zidovima bili su period priprema za drugu fazu, tj. za terorizam i bacanje bombi. Jedna bomba je bačena za vrijeme najintenzivnije šetnje na trgu.

Da li su to uradili subverzivni elementi Splita? Ne, jer iako zločinci, ni jedan Splitsanin nije do te mjere ogrezao da bi sijao pustoš i smrt među svojim sugrađanima. To su učinili buntovni elementi koji su sišli iz sela i planina, a koje je prihvatila centralna organizacija komunističkog pokreta u Splitu.

Šta je cilj bacanja bombi? Pripremanje atmosfere terorizma.

¹ Koplja originala (Upkana na pisačem stroju) u Arhivu VII, arhiva talijanska, reg. br. 30/1—1, k. 569.

² Izvještaj je vjerojatno pisao prefekt Paolo Zerbino.

Faksimil prve stranice dokumenta br. 294

U vezi s ovim podsjetit ćemo na riječi federala Cappija izrečenih skvadristima na jednoj zatvorenoj smotri: »Slavenski narod je najveći psiholog među psiholozima: on vodi rat živaca.«

I zaista, jedna atmosfera terora označila je dane briga. Subverzivni elementi najvećim dijelom su ostali u sjenci. Na njihovu stranu svrstali su se skoro svi Jugoslaveni grada.

Podsjetit ćemo također i na riječi federala na jednoj drugoj zatvorenoj smotri: »Ovdje nemate nikog osim neprijatelja: stoga morate od ovog momenta kao neprijatelje smatrati i vaše poznanike, kao i vaše prijatelje koji nisu Talijani.«

Od atmosfere terora, koja označava najtemeljniju točku u pripremi revolucionarnih pokreta — stiže se do akcije. Subverzivni elementi su već najavili da će biti mrtvih. To su smišljene zasjede i ubojstva izvršena u pomrčini. Broj žrtava nam je poznat.

I dalje se sve više prljaju oznake ulica s talijanskim nazivima i šaraju simboli revolucije, u početku crnilom a zatim masnom naftom; porozan kamen ih lako upija pa je brisanje sve teže.

Situaciji smo se dobro suprotstavili. Komunistički pokret, koji je bio stigao do kulminacije, sada je u korijenu sasječen. S obzirom da mu je aktivna djelatnost onemogućena, sasvim je sigurno da će se pretvoriti u pasivnu.

Počelo je bojkotiranje talijanskih proslava: prilikom proslave godišnjice oslobođenja Splita, ulice su bile puste. Kr. vojna glazba svira na skoro potpuno praznom trgu. Policijski sat prolazi nezapaženo.

Smatralo se da je uništen komunistički pokret u Splitu. Čak ni otkrivanje centrale crvene štamparije nije prekinulo rasturanje letaka: tipkani su na pisaćem stroju i umnožavani pomoću šapirografa, a također i rukopisom [...].³

³ Kraj dokumenta nije sačuvan.

BROJ 295

UPUTSTVA GLAVNE DIREKCIJE TRANSPORTA GLAVNOG
GENERALŠTABA KRALJEVSKE VOJSKE 9. SVIBNJA 1942.
O ZAŠTITI PRUGE SPLIT—GOSPIĆ—OGULIN—RIJEKA¹

GLAVNI GENERALŠTAB KR. VOJSKE

GLAVNA DIREKCIJA TRANSPORTA

Odjeljenje direktora

Prot. br. 1/10870 D

V. P. 9, 9. svibnja 1942-XX

Predmet: Pruga Rijeka—Split.² Napadi ustanika na vlakove.

KOMANDI 2. ARMIJE	
Operativno odjeljenje	V. P. 10
(u vezi akta br. 8341 pov. od 27. 4. 1942-XX)	
i, na znanje:	
GLAVNOM GENERALŠTABU KR. VOJSKE	
IV odjeljenje	V P. 9
GLAVNOM GENERALŠTABU KR. VOJSKE	
Operativno odjeljenje	V. P. 9
GLAVNOJ DIREKCIJI DRŽAVNIHŽELJEZNICA	R im
DELEGACIJA VOJNIH TRANSPORTA BR. 611	V. P. 9

Sve češći napadi na prugu Rijeka—Split, što je poznato ovoj glavnoj direkciji transporta, navode da se prouče neke mjere kojima bi se, ukoliko je moguće, smanjile posljedice napada koje vrše usatnici na prugu po predmetu.

U tom cilju poduzimaju se slijedeće mjere:

a) Primjenjuje se upotreba radio-telegrafske veze između stanica na pruzi da bi se tako zamijenila telefonska i telegrafska veza u slučaju njenog prekida;

b) Stavlja se pred lokomotivu s kompozicijom jedan ili dva ravna vagona čije osovine pritišću na šine i tako izazivaju eksploziju eventualnih mina koje postavljaju ustanici. Time se postižu lakše posljedice od onih koje su se dosada dešavale kad eksplozija zahvati neposredno lokomotivu.

c) Oklopiti manevarsku kabinu na lokomotivi radi zaštite ljudstva.

⁴ Original (tipkan na pisačem stroju) u Arhivu VII, arhiva talijanska, reg. br. 30/3, k. 233.

⁵ Odnosi se na prugu Split—Gospić—Ogulin—Rijeka.

U vezi ove posljednje točke javlja se da lim koji je poslan iz Zagreba, a koji se ispituje u Ogulinu ima debljinu od 8 mm i nepogodan je za ovu svrhu.

Stoga ova Glavna direkcija transporta u sporazumu sa IV odjeljenjem poduzima mjere da bi se manevarske kabine oklopile štitovima debljine 10 mm koji su pogodni za to.

Cim se bude moglo raspolagati s tim materijalom koji se ovih dana ispituje, poduzet će se mjere da se isti odmah transportira u odredište i da se započne s radovima.

Pitanje da promet na cijeloj pruži vrši talijansko ljudstvo bilo je svojedobno predloženo nadležnim organima Vrhovne komande koji trebaju donijeti, u skladu s Ministarstvom vanjskih poslova, odluku po tome.

Po naređenju
generalštabni pukovnik,
Glavni direktor transporta
G. di Rismondo

BROJ 296

**BRZOJAV PREFEKTA SPLITA OD 9. SVIBNJA 1942.
GUVERNATORATU DALMACIJE O EKSPLOZIJI U TRAFOSTANICI
U SPLITSKOJ LUCI¹**

Dešifrirao : L. N.	PRISPJELI BRZOJAV iz Splita Br. 2056	Načelnik ureda za šifru: Pri zia
-----------------------	--	--

**PREFEKT SPLITA
GUVERNATORATU DALMACIJE**

9. 5. 1942. u 23.45 sati

Glavnoj upravi policije

Zadar, 10. 5. 1942. u 10 sati

Predmet: Eksplozije u trafostanici u Splitskoj luci.

07763. Danas u 19 sati, u transformatorskoj stanici koja napaja dizalice u mjesnoj luci, uslijedile su dvije eksplozije koje su prouzrokovale uništenje prekidača visokog napona i druge štete na unutrašnjim uređajima.²

¹ Original (tipkan na pisačem stroju) u Arhivu **VII**, arhiva talijanska, reg. br. 24/7—1, k. 553.

² Akciju su Izveli željeznički radnici. Vidi dok. br. 109, 116 i 120.

Nisu, međutim, prouzrokovani kvarovi na jednom transformatoru i drugom prekidaču niskog napona.

Ljudskih žrtava nije bilo.

Na temelju poduzete istrage proisteklo je da je riječ o diverziji prouzrokovanoj, vjerojatno, pomoću eksplozivnog uređaja.

Spomenuta transformatorska stanica pripada Upravi željeznica i nalazila se pod nadzorom lučke milicije.

Popravci kvarova moći će se izvršiti u roku od nekoliko dana, pa će isto toliko vremena biti prekinut rad dizalica.

Naređeno je da se privede ljudstvo koje radi u ovoj stanici.

O daljnjim rezultatima izvijestit ću naknadno.

Prefekt:
Zerbino

BROJ 297

IZVJEŠTAJ POLICIJE U KISTANJAMA OD 9. SVIBNJA 1942.
KVESTURI U ZADRU O BROJU LICA INTERNIRANIH I PREDATIH
SPECIJALNOM SUDU ZA DALMACIJU¹

ŽURN O

KR. ODJELJENJE JAVNE SIGURNOSTI GRANICE
Kistanje (Zadar)

Br. 682/1

9. svibnja 1942-XX

Odgovor na dopis br. 0300/1 od 5. 5. 1942

Predmet: Brojni pregled komunista i Židova.

KR. KVESTURI — ZADAR

Na temelju navedenog brzojava, dostavljam prijepis slijedećih podataka u vezi s brojem interniranih, optuženih Specijalnom sudu Dalmacije, osuđenih na najstrožu kaznu i prognanih lica porijeklom iz ove općine, za period od 1. studenog 1941. do 15. svibnja 1942. godine.

1. Internirani na Poluotok: komunisti i politički opasni .	6
Zidova.....	—
2. Zidova interniranih na dalmatinskim otocima	—

¹ Original (tipkan na S/8, k. 568.

pisaćem stroju) u Arhivu vn, arhiva talijanska,

reg. br.

3. Optuženi Specijalnom sudu Dalmacije..... 104
4. Osuđeni na najstrožiju kaznu..... —
5. Prognani s teritorija Dalmacije..... —

Stavlja se na znanje da su pri mjesnoj Komandi karabinjerske ispostave u toku dva prijedloga za interniranje na Poluotok:² jedan se odnosi na spomenutog Popovića Lazara Danijela, nastanjenog u Kistanjama, koji se nalazi u zatvoru u Zadru na raspolaganju toj Kvesturi, dok se drugi odnosi se na spomenutog Bjelanovića Ćire Marka, porijeklom iz Đevrsaka (Skradin).

Povjerenik za javnu sigurnost:

Roberto Delitala

(M. P.)

BROJ 298

IZVJEŠTAJ PREFEKTURE U SPLITU OD 9. SVIBNJA 1942.
GUVERNATORATU DALMACIJE O RANJAVANJU DVOJICE RIBARA¹

PREFEKTURA SPLIT

Preporučeno — žurno
Br. 07803/Jav. sig.

Split, 9. svibnja 1942-XX

Predmet: Vojnici na straži kod barutane ranili dva nepoznata lica.

GUVERNATORATU DALMACIJE

Kabinetu

Z a d a r

Omissis

Na dan 7. ovog mjeseca, oko 22.30 sati, u rajonu kod klaonice Mitrović (Split), straža kod barutnog magazina primijetila je na priličnoj udaljenosti svjetlo jednog broda. Intervenirao je komandir straže i pozvao brod da se približi obali. S obzirom da je stekao utisak da brod ne izvršava njegovo naređenje, komandir straže je ispalio dva metka iz karabina u pravcu broda i tada je brod pristao.

² Italija.

14/8—1, k. 554.

¹ Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu vn, arhiva talijanska, reg. br.

Vojnici su zatim priveli sedam osoba koje su se nalazile na brodu, među njima dvojicu ranjenih od ispaljenih metaka, koje su identificirane kao:

1. Katunarić Vinka Emil, star 19 godina, iz Splita, kamenorezac, ranjen od vojnika u lijevu deltoidnu regiju s vjerojatnom povredom kosti, i vjerojatnoćom ozdravljenja u roku od 20 dana ukoliko ne nastupe komplikacije.

2. Radočić pok. Ante Josip, star 40 godina, radnik iz Splita, pomorac, ranjen ispod desnog pazuha s ulaznom ranom ispod plečke, i vjerojatnoćom ozdravljenja u roku od 15 dana.

I jedan i drugi su prebačeni u gradsku bolnicu.

3. Blažević Nikole Frane, star 36 godina, iz Splita, drvodjelac.

4. Radovniković pok. Andrije Sveto, star 33 godine, iz Splita, ribar.

5. Radovniković pok. Andrije Josip, star 38 godina, iz Splita, postolar.

6. Radovniković pok. Roka Josip, star 47 godina, iz Splita, pismo-
noša.

7. Aljinović Dobrile Josip, star 19 godina, iz Splita, mali na na brodu.

Na temelju istrage koje su sproveli Kr karabinjeri, utvrđeno je da je riječ o dvojici ribara uredno ovlaštenih za dnevni i noćni ribolov i ostalih pet osoba, neovlaštenih za ribolov, od kojih četvorica nisu imala odobrenje za kretanje poslije policijskog sata, a koji su se priključili ostalima radi diobe ulovljene ribe.

Četvorica koja nisu imala dozvolu za kretanje optužena su zbog nepridržavanja policijskog sata.

GVERNATORAT DALMACIJE
13. svibnja 1942-XX
Br. 19778

Prefekt:
Paolo Zerbino

BROJ 299

ZAHTJEV SPECIJALNOG SUDA ZA DALMACIJU
OD 10. SVIBNJA 1942. ZA POKRETANJE POSTUPKA PROTIV
57 KOMUNISTA I DRUGIH RODOLJUBA¹

SPECIJALNI SUD DALMACIJE

u Š i b e n i k u

ZAHTJEV ZA POKRETANJE SUDSKOG POSTUPKA

Br. 270/R. G.

(Član 352 Vojno-kaznenog zakonika, član 396 C. p. p.)

Kr. vojni pravobranilac pri Specijalnom sudu Dalmacije u Šibeniku

— pročitavši predmet postupkom P R O T I V : ²

1) Končar Gece Rade; 2) Ružić pok. Ante Jozo; 3) Kuzmić Marka Jozo; 4) Radica pok. Ante Ante; 5) Dumanić pok. Vice Božo; 6) Poljičak pok. Mate Ante; 7) Vušković Ante Karlo; 8) Polić Spire Stjepan; 9) Kovačić Marina Ivo; 10) Sirišćević pok. Jerolima Petar; 11) Bagat Stjepana Miljenko; 12) Ugrin pok. Tome Andrija; 13) Perlain Nikole Andrija; 14) Zupa pok. Josipa Desanka; 15) Masarić Mate Kruno; 16) Radica Ante Ante; 17) Lozar pok. Franje Silvestar; 18) Aljinović pok. Paška Branko; 19) Reić Ante Paško; 20) Balvan Vice Petar; 21) Ivanišević pok. Petra Ante; 22) Kuzmić pok. Marina Ante; 23) Marović Zaharije Dobrila; 24) Matošić pok. Paška Ratomir; 25) Kapetanović pok. Ante Mate; 26) Potek pok. Karla Karlo; 27) Šegvić pok. Duje Mara; 28) Curković Josipa Luka; 29) Bonačić Josipa Lenko; 30) Kragić pok. Marina Ante; 31) Bošnjak pok. Mirka Jakov; 32) Blašković Ignata Mate; 33) Grbić Marka Tonka; 34) Lukas Ivana Slavko; 35) Mucalo Ivana Tomo; 36) Bubalo Marina Andrija; 37) Turšić Ivana Ivan; 38) Culić Pavla Ljubo; 39) Petrić Andrije Zorka; 40) Dumanić Ivana Paško; 41) Sirišćević pok. Ante Josip; 42) Sardelić Ivana Paško; 43) Vrdoljak Jakova Ivan; 44) Kovačić Filipa Zvonko; 45) Krešević Luke Andrija; 46) Miletić Franje Ana; 47) Puljas Filipa Božo; 48) Škoko Grigorija Jure; 49) Javor pok. Save Toma; 50) Jukić Jakova Ljubo; 41) Jelaska pok. Marina Ivan; 52) Najev Jure Ivan; 53) Žitko Vicko; 56) Borozan pok. Ivana Fjodor; 57) Purišić pok. Filipa Nikola.

SVI PRITVORENI

¹ Prijepis originala (tipkan na pisačem stroju) u Arhivu Instituta za historiju radničkog pokreta Dalmacije, Split, k. 4, br. 796/44.

² Vidi dok. br. 95, 107, 109, 120, 301, 314, 316, 318 i 337.

OKRIVLJENI SU

A) Prva jedanaestorica zato što su u Splitu od ranije pa sve do 12. prosinca 1941. godine formirali, organizirali i rukovodili komunističkim udruženjem, usmjerenim — pomoću atentata i terorističkih djela koja su stvarno i uslijedila — na nasilno podriivanje političkog, ekonomskog i socijalnog uređenja države (član 4, prvi stav naredbe Ducea od 3. listopada 1941-XX).

B) Okrivljene na red. broju 5, 7, 9, 16, 26, 29, 35, 36, 37, 38, 39, 40 i 42. zato što su provodili propagandu u cilju ukidanja i nasilnog narušavanja postojećeg političkog, ekonomskog i socijalnog poretka, kao i rasparčavanja državnog teritorija (član 5 naredbe od 3. listopada 1941-XX).

C) Svi, isključivši navedene u toč. A), zato što su pripadali udruženju spomenutom u toč. A.

Imajući u vidu čl. 396 C. F. F. i čl. Vojno-kaznenog zakonika

ZAHTIJEVA

da presvijetli gosp. predsjednik Suda izvoli izdati naređenje za vođenje sudskog postupka i za pozivanje slijedećih svjedoka:

1. Kvestora De Litala Giuseppea ; 2. povjerenika Javne sigurnosti Di Vincenzo Vindja; 3. Kuzmić Anu i 4. Kovačić Romana.

Kr. pravobranilac:

A. Inglese

Zadar, 10 svibnja 1942.

Točnost prijepisa ovjerava:
sudski pisar

BROJ 300

**BRZOJAV GUVERNATORATA DALMACIJE OD 10. SVIBNJA 1942.
O PROMJENI NAZIVA DRUGE TALIJANSKE ARMIJE U VIŠU
KOMANDU ORUŽANIH SNAGA »-SLOVENIJA—DALMACIJA-«¹**

03176

14. V 1942-XX²

OTPOSLO 10. SVIBNJA 1942. XX
ŠIFRIRANO

**GUVERNATORAT DALMACIJE
b r z o j a v**

KVESTORU ZADRA — SPLITA — KOTORA

(u ruke Zadar)

004786 = Kabinet javne sigurnosti stop — U svrhu boljeg upoznavanja javlja se da je Vrhovna komanda odredila da od 0 sati 9. svibnja Komanda 2. armije preuzme naziv Viša komanda oružanih snaga Slovenije i Dalmacije prešavši u njenu izravnu potčinjenost stop.

(M. P.)

Za guvernera Agnesina

¹ Original (tipkan na pisačem stroju) u Arhivu VII, arhiva talijanska, k. 568—8—7/2.
² Dopisano rukom.

BROJ 301

**OBAVJEŠTENJE KVESTORA COCCI JA OD 12. SVIBNJA 1942.
O PREDSTOJEĆEM SUĐENJU GRUPI OD DVIJE STOTINE
RODOLJUBA¹**

Zadar, 12. svibnja 1942-XX

KR. KVESTURA

Z a d a r

Br. 03130 gab.

P o v j e r l j i v o

Predmet: Komunistička aktivnost u Šibeniku.

GENERALNOJ DIREKCIJI POLICIJE

Guvernatrata Dalmacije

Z a d a r

Prepisuje se radi znanja slijedeće saopćenje od 9. tekućeg, prispjelo od mjesnog Centra Sektorske komande: [...] Za koji dan će se u Šibeniku, pri specijalnom sudu za Dalmaciju održati proces na teret oko 200 lica iz Splita, odgovornih za teroristička djela i pripadnost subverzivnim udruženjima.

Za optužene se već predviđaju mnoge kazne smrti, koje će biti odmah izvršene.²

Kako se doznaje iz povjerljivih vijesti prispjelih ovom Centru, mjesni komunistički element radi na tome da tom prilikom izazove veliki nered u javnom poretku i da spriječi da se navedeni proces obavi u Šibeniku [...]

**Guvernatrat Dalmacije
Generalna direkcija
Policija
Prispjelo 12. svibnja 1942-XX**

**Kvestor
Dr Emilio Coggi**

¹ Original (tipkan na pisačem stroju) u Arhivu **vn**, arhiva talijanska, reg. br. 16/3, k. 560.

³ Vidi dok. br. »5, 107, 109, 120, 303, 314, 316, 318 i 327.

BROJ 302

ODLOMAK IZ IZVJEŠTAJA VISE KOMANDE ORUŽANIH SNAGA
»SLOVENIJA—DALMACIJA« OD 13. SVIBNJA 1942. O NAPADU
PARTIZANA NA KARABINJERE U SELU BRUŠKA¹

B r z o j a v

Šalje: Viša komanda oružanih snaga »Slov.—Dalm.«
Operativna služba

Glavna Komanda oruž. snaga
»Slov. - Dalm.«
dan prijema 13. svibnja
1942, XX-9226

Upućeno *Malagi*²

Prepisujem brzojav s vijestima upućen na današnji datum Višoj komandi i Kr. vojnoj misiji Zagreb.

[• • •]

Prva zona. Noću 9. tekućeg u Bruška kod Benkovca banda od oko stotinu ustanika napala našu stanicu sa šest Kr. karabinjera koji su poslije hrabrog otpora bili nadvladani. Naši gubici: jedan karabinjer poginuo, 5 ranjeno.³ Druga zona. Dana 11. naša patrola napadnuta od ustanika u blizini stražarnice 76 (Novi Grad MK-17-FC-14) odbila napad; naši gubici: tri ranjena; nepoznati neprijateljski gubici/* Ne saopćavam novosti šestog i osamnaestog armijskog korpusa koje nisu prispjele zbog prekida radio-telegrafskih veza, uslijed atmosferskih nepogoda. General Roatta.

V. P. 10. — 13. svibnja 1942-XX

Načelnik Štaba, general
De Biasio

¹ Original (tipkan na pisačem stroju) u Arhivu VII, arhiva talijanska, reg. br. 2/4, k. 147.

² Šifra za sjedište Glavnog kraljevskog generalštaba talijanske vojske.

³ Akciju su izvršili dijelovi bataljona »Bude Borjan«. Vidi dok. br. 304, 322.

⁴ Neutvrđeno mjesto spomenute stražarnice.

BROJ 303

**BRZOJAV GUVERNERA DALMACIJE OD 13. SVIBNJA 1942.
PREFEKTIMA SPLITA I ZADRA ZA PODUZIMANJE SIGURNOSNIH
MJERA ZA VRIJEME SUĐENJA KOMUNISTIMA I DRUGIM
RODOLJUBIMA U ŠIBENIKU'**

2URNO

GUVERNATORAT DALMACIJE

Brzovav šifrirani

13. 5. 1942-XX

**PREFEKTIMA SPLITA I ZADRA
KOMANDI KARABINJERA DALMACIJE**

Br. 4539/004801/ Kab. Jav. sig. Slijedećeg tjedna će se pred Specijalnim sudom u Šibeniku održati suđenje grupi terorista iz Splita.²

Zatvorenici će u Splitu biti ukrcani na parobrod »-Ammiraglio Viotti« (dan i sat bit će pravovremeno javljeni) koji će ih prebaciti u Šibenik. Parobrod će stajati usidren, a pristat će samo da iskrca zatvorenike i poslije presude, kada bude trebalo da ih po grupama ukrca.

S obzirom da subverzivni elementi, prema primljenim podacima, namjeravaju spriječiti ili oteti osuđene protiv spomenutih, o ovome se izvještavate u cilju poduzimanja odgovarajućih strogih mjera radi očuvanja javnog reda i sigurnosti za vrijeme suđenja i poslije toga.

Mole se prefekti Splita i Zadra da odmah izvijeste da li i koja pojačanja smatraju da su im potrebna za ove svrhe.

(M. P.)

Guverner
Bastianini

• Snimak originala (tipkanog na pisaćem stroju) u Arhivu VII, arhiva talijanska, mikroteka SUP Split, film 1/373.

¹ Vidi dok. br. 95, 107, 109, 120, 301, 314, 316, 318 i 327.

BROJ 304

IZVJEŠTAJ KOMANDE KARABINJERA DALMACIJE
OD 14. SVIBNJA 1942. VIŠOJ KOMANDI ORUŽANIH SNAGA
►►SLOVENIJA—DALMACIJA« O NAPADU PARTIZANA NA
KARABINJERE U SELU BRUŠKA¹

22. V 1942.

Viša komanda oruž. snaga
»Slovenija—Dalmacija«
Br. 11295
Primljeno: 22. svibnja 1942-XX

KOMANDA Kr. KARABINJERA DALMACIJE
ODJELJENJE SLUŽBI

Br. 342/3 protok, div. 3

V. P. 141 Z, 14. svibnja 1942-XX

Predmet: Borba između karabinjera stanice Bruška i naoružane
komunističke bande.

KOMANDI XVIII ARMIJSKOG KORPUSA

V. P. 118

i, radi znanja:

VIŠOJ KOMANDI ORUŽ. SNAGA »SLOVENIJA-
-DALMACIJA«

V. P. 10

GUVERNATORATU DALMACIJE — KABINET

Zadar

Kao nastavak telegrafskog izvještaja br. 46/4 od 10. o. m. karabinjer-
ske čete Benkovac u vezi s napadom jake bande naoružanih komunista
na kasarnu karabinjerske stanice Bruška, smatra se cjelishodnim da se
dostave detaljniji podaci.²

Noću 8/9. o. m., oko 1.30 s. karabinjer koji se nalazio na straži radi
boljeg osiguranja kasarne, čim je čuo lajanje psa čuvara i neobične
šumove u neposrednoj blizini kasarne, odmah je probudio podbrigadira
komandira stanice i ostale drugove. Oni su odmah dohvatili oružje,
zauzeli naprijed predviđene položaje za obranu i postavili u hodnik
zgrade puškomitraljez kako bi, po potrebi, mogli da tuku ulaz u zgradu.

¹ Original (tipkan na pisačem stroju) u Arhivu VII, arhiva talijanska, reg. br.
26/3a—1, k. 259.

² Vidi dok. br. 302 i 322.

Tek što su vojnici zauzeli ovaj raspored i ispalili nekoliko metaka, napadači su počeli bacati ručne bombe na krov kasarne koje su, usprkos debljine kamenih ploča kojima je zgrada bila pokrivena (6—7 cm), odmah probušili krov u većoj ili manjoj mjeri na više mjesta i ranili šest od sedam prisutnih vojnika, dok su skoro svi izgubili svijest zbog kamenja, maltera i dasaka koje su padale iz srušenog tavana. Zbog toga vojnici su se našli u takvoj situaciji koja im nije omogućavala pružanje bilo kakvog vatrenog otpora.

Istodobno i poslije vrlo kratke ali snažne pušćane vatre, jake naoružane grupe ustanika, jednim dijelom u uniformama jugoslavenske vojske sa srpom i čekićem na kapama, trenutno su razbili prozore zgrade, koja se sastojala samo iz prizemlja, srušili ulazna vrata i njih oko 40 upalo unutra iz tri pravca. S obzirom na brzinu akcije, vojnici nisu mogli pružiti nikakav otpor jer su još ležali na podu u bolnim ranama i skoro onesviješćeni od materijala koji je nešto ranije pao na njih.

Na taj je način napadačima koji su prodrli u zgradu bilo sasvim lako domoći se oružja i zatim prisvojiti novac, satove i neke dijelove vojničke odjeće.

Protiv karabinjera ogrezlih u krvi zbog mnogobrojnih rana, od kojih je jedan očigledno umirao, nije izvršeno nasilje iako nisu nedostajale prijetnje; u momentu kad su se banditi spremali na polazak, njihov vođa koga su nazvali «komesarom», izgovorio je na slabom talijanskom jeziku slijedeće: »Talijani, idite odavde, ovdje komanduje Rusija«.

Ustanovljeno je da je, pored 40 koji su upali u kasarnu, napolju stajala jedna, po broju ne manja, naoružana grupa ustanika.

U isto vrijeme, jedini karabinjer koji nije bio ranjen, hitno je krenuo u Benkovac, udaljen 16 km, da izvjesti komandira čete. Komandir je odmah s karabinjerima i pješacima krenuo na mjesto događaja i poduzeo potrebno za evakuaciju vojnika, koji je već umro, i ostalih ranjenika.

Izvršenim pregledom spomenute kasarne — već ranije korišćene za ovu svrhu od bivše žandarmerije — ustanovljeno je da je jedan dio napadača, koristeći uzvisinu zemljišta udaljenu nekoliko metara od kasarne, efikasno mogao gadati ručnim bombama krov zgrade i probušiti ga na devet raznih mjesta, čime se objašnjava način na koji su vojnici za vrlo kratko vrijeme i svi zajedno izbačeni iz borbe.

Poginuli vojnici su karabinjer pripadnik Bellocchio Getulio, rođen 1919, iz XV mobiliziranog karabinjerskog bataljona; imenovani je prije nego je izdahnuo, svjestan predstojeće smrti, tužnim glasom zamolio druga koji se, također ranjen nalazio pored njega, da izvjesti njegovu rodbinu i da im kaže da je zadovoljan što umire za otadžbinu.

Ranjeni su slijedeći vojnici:

- 1) Rezervni podbrigadir Contuoi Luigi, ranjen parčadima u glavu u lijevo koljeno, u srednjem mišićnom dijelu lijeve potkoljenice i lijevo bedro ;
- 2) karabinjer pripravnik Fronza Angelo, ranjen parčadima u lijevo koljeno;

3) karabinjer obveznik Chief fa Antonio: ranjen parčadima u tjeme, u desni spoljni dio grudnog koša i u kičmu;

4) karabinjer obveznik Aiguinta Giosue: ranjen parčadima u srednji prst desne noge;

5) karabinjer pripravnik Baio Giuseppe: ranjen parčadima u predio desne jagodice i lijevu nogu;

6) karabinjer obveznik Mazza Giuseppe: razne kontuzije zbog ozljeda zadobijenih rušenjem tupih predmeta.

Podoficir se nalazi na službi u XXII mobiliziranom bataljonu, a karabinjeri u XV bataljonu.

Treba istaći da iako su karabinjeri stanice Bruška poduzeli u toj zoni efikasne mjere odmazde protiv zločinaca, ipak su uživali simpatije stanovništva, koje je većim dijelom katoličko. Kao dokaz može poslužiti činjenica da je jedina osoba (jedan seljak) koja stanuje nekoliko stotina metara daleko od kasarne, hitno otišla u Benkovac da izvijesti karabinjere o događaju i da je stigla malo ranije nego karabinjer Mazza Giuseppe.

U vezi s činjenicom da napadači nisu ubili ranjene vojnike, postoje dvije pretpostavke, i to: ili se među pripadnicima bande nalazila neka osoba iz spomenute zone Bruške koja je blagonaklono utjecala u odnosu na naše vojnike, ili je spomenuti komesar koji je rukovodio akcijom, a koji se može identificirati s onim izvjesnim Milanom, sastavljačem poznatog pisma upućenog 29. travnja o. g. komunisti Vojvodiću iz Benkovca, o čemu je bilo riječi u izvještaju mjesne čete br. 59/84 od 2. o. m., htio da spriječi dalje prolijevanje krvi s obzirom da je on, prema prikupljenim podacima, navodno idealist a ne krvolok.

Brižljivo poduzetom istragom u vezi s ovim događajem došlo se do točnih i takvih rezultata da se može sa sigurnošću potvrditi da su svi vojnici stanice Bruška učinili sve što su mogli; što nisu uspjeli da pruže duži efikasan otpor i da nanesu gubitke napadaču, to se isključivo mora pripisati činjenici da su se u vremenu jedva nešto većem od jednog minuta svi zajedno našli u takvoj situaciji iz koje se nije moglo reagirati, jer su onesposobljeni iznenadnim napadima s krova čije se rušenje pod dejstvom ručnih bombi uopće nije moglo predvidjeti. Tako, kad su ustanici provalili u malu zgradu, našli su samo jednog vojnika koji je umirao i teške ranjenike onesviještene također i materijalom koji je na njih pao s krova; zbog toga je napadačima bilo lako neometano prisvojiti oružje i ostale spomenute predmete.

Na osnovi prikupljenih podataka može se smatrati da je napad na spomenutu kasarnu izvršila naoružana banda komunista pod komandom poznatog učitelja iz Kistanja Martića Jove, pojačana drugim dijelovima. Ovu bandu su karabinjeri već tražili na obroncima planine Čekić, noću 29/30. travnja o. g., kao što je već izviješteno spomenutim dopisom br. 59/84 od 2. o. m. čete iz Benkovca.

Komanda jedinice Zadar, koja je odmah izviještena o događaju, hitno je uputila dvije pješadijske čete; oni su zajedno s karabinjerima pročešljali ovu zonu, ali nisu naišli na tragove ustanika.

Ipak, bez obzira što je stanovništvo Bruške i okolnih sela prema nama uvijek bilo naklonjeno, zbog predostrožnosti privedeno je 19 osoba — iz 19 porodica nastanjenih u poluprečniku oko 3 km od kasarne u Bruški — u očekivanju dalje istrage, jer nije isključeno da je neki stanovnik ove zone sudjelovao u ovom događaju, pa i u formi pružanja pomoći.

Iznose se podaci o oružju i municiji koje su napadači odnijeli:

- 1) jedan puškomitraljez »Breda« mod. 30 s odgovarajućom kutijom rezervnih dijelova, dvije municijske kutije (600 metaka) i 400 metaka u okvirima;
- 2) sedam pušaka s odgovarajućom municijom (22 okvira);
- 3) šest pištolja mod. 89 s odgovarajućom municijom (24 metka na svakog vojnika);
- 4) jedan pištolj mod. 34 s 21 metkom;
- 5) 24 ručne bombe.

Na osnovi naknadno primljenih podataka, izgleda da se u okolnim zonama, naročito u brdskim predjelima, prikupljaju naoružane grupe kojima se pripisuju namjere da napadnu neku drugu kasarnu, koja ne mora biti karabinjerska, a shodno poznatom subverzivnom planu, o kojemu je izviješteno spomenutim dopisom 59/84.

Iz taktike — zaista nove — koju su ovom prilikom primijenili ustanici da bi iznenadili i lako savladali naše karabinjere, treba izvući pouku da se što prije pristupi pažljivijem ispitivanju položaja otvora (vrata i prozora) na svim zgradama upotrijebljenih kao kasarne, a koje imaju samo prizemlje; ovo zbog toga da bi se, ukoliko ne postoji materijalna mogućnost da se upotrijebe druge prostorije, odmah pristupilo poduzimanju mjera koje bi osigurale bolju obranu krovova i tavana, korištenjem također i vrećica napunjenih zemljom. Ovo bi u velikoj mjeri zaštitilo vojnike koji posjeduju takve prostorije od opasnog napada ručnim bombama odozgo. Pored toga, potrebno je da se ispita solidnost prozorskih i vratnih okvira i da se otvori osiguraju željeznim rešetkama ili drugim pogodnim materijalom, tako da i u slučaju da oni budu iščupani ili srušeni, napadači naiđu na drugi materijal za zaštitu koji će ih zaustaviti; ovo je neophodno za pružanje efikasne obrane do dolaska drugih jedinica koje će blagovremeno priteći u pomoć.

S obzirom da naši vojnici nemaju mogućnosti za poduzimanje mjera ove vrste uslijed nedostatka sredstava i stručnog ljudstva, molimo da se ovlasti ova Komanda da se obrati odgovarajućim zahtjevom nadležnoj Upravi vojne inženjerije radi cjelishodnije intervencije.

U međuvremenu se nastavlja intenzivna istraga radi utvrđivanja porijekla i jačine naoružanih grupa koje su sudjelovale u napadu na karabinjersku kasarnu u Bruški i sa sigurnošću se može tvrditi da ne samo što će se cio slučaj razjasniti, nego će potčinjeni karabinjeri uspjeti, kao i u drugim slučajevima, da pronađu i privedu velik broj spomenutih bandita.

Zadržavajući pravo da se dostave naknadni izvještaji, molimo da nas upoznate s odlukama u cilju poduzimanja efikasnih mjera obrane kasarni pored onog što je, načelno, moglo biti već urađeno.

Komandant Kr. karabinjera
Dalmacije
Giuseppe Butti v. r.

(M. P.)

BROJ 305

IZVOD IZ BRZOJAVA VISE KOMANDE ORUŽANIH SNAGA
»SLOVENIJA—DALMACIJA« OD 14. SVIBNJA 1942. O NAPADU
PARTIZANA NA ŽELJEZNIČKE STANICE PRIBUDIC I PLAVNO¹

B r z o j a v

Od Superslode oper. odjeljenja
Za Malagu²

14. V. 1942-XX

Viša komanda o. s. Slov.
Dalm. Oper. odjeljenje
Br. 9294
Datum primitka 15. V.
42 XX

Izvod

{...}

Dana 13. jake partizanske čete³ napale su željezničke stanice Pribudic—Knin RQ — DT i Plavno—Knin SI — DP. Napadi odbijeni. U Plavnu, gdje su partizani upotrijebili jedan top većeg kalibra i jedno oruđe manjeg kalibra, u sadejstvu s vojnicima lokalne obrane bio je prisutan jedan blindirani vlak i jedna streljačka četa. Ukupni naši gubici: mrtvi: 1, ranjeni: 21. Neznatne štete na lokomotivi vlaka. Partizanski gubici neodređeni.

* Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu VII, arhiva talijanska, reg. br. 4/6,

k. 94.² Šifra za sjedište Glavnog kraljevskog generalštaba talijanske vojske.

³ Odnosi se na dijelove bataljona »Marko Orešković« i dijelove Proleterskog bataljuna Vidi dok br 68,

BROJ 306

IZVJEŠTAJ KOMANDE KARABINJERA DALMACIJE OD
14. SVIBNJA 1942. KOMANDI ORUŽANIH SNAGA »SLOVENIJA—
—DALMACIJA« O STEČENIM ISKUSTVIMA IZ BORBI PROTIV
USTANIKA¹

22. V 1942.

Viša komanda oruž. snaga
»Slovenija—Dalmacija«
Operativno odjeljenje
Br. 11296
Primljeno: 22. svibnja 1942-XX

KOMANDA Kr. KARABINJERA DALMACIJE
KOMANDNO ODJELJENJE

Br. 68/3 protok. Povjerljivo

V. P. 141, 14. svibnja 1942-XX

Predmet: Opći kriminalitet i zločini političkog karaktera na teritoriju
dalmatinskih provincija

KOMANDI XVIII ARMIJSKOG KORPUSA

V. P. 118

i, radi znanja:

VIŠOJ KOMANDI ORUŽ. SNAGA »Slovenija-Dalmacija« V. P. 10

GUVERNATORATU DALMACIJE — KABINET

Zadar

Nastavak dopisa 342/3 od danas.

Dopisom br. 68/1-R od 11. travnja o. g. upućen Komandi 2. armije koja ga je dopisom Operativnog odjeljenja br. 7887/S od 21. travnja u prepisu dostavila toj Komandi, ova Komanda je u namjeri da ukaže na nove oblike općeg kriminaliteta i zločina političkog karaktera na teritoriju dalmatinskih provincija, imala za cilj da na cjelishodan način istakne potrebe da također i vojna uporišta, u tijesnom sadejstvu s karabinjerskim komandama, poduzimaju izviđačke akcije, prvenstveno noćne; ove akcije trebale bi se izvoditi pročešljanjem sumnjivih zona prolaza, odnosno zadržavanjem u njima, usklađujući ove akcije s akcijama karabinjera jer se ovaj način dejstva prema dosad postignutim rezultatima pokazao kao vrlo efikasan.

Međutim, pročešlja van je većeg ili manjeg obima koja su dosad poduzimale organske jedinice karabinjera, ponekad zajedno s trupnim dijelovima i crnim košuljama, mada im nije nedostajala priprema i

organizacija i mada su poduzeta na osnovi primljenih podataka iz pouzdanih izvora, skoro su uvijek dovela do negativnih rezultata. Ipak, usprkos tome, nikad nije bilo isključeno da se u ovim zonama ne nalazi bar jedan dio osoba ili oružja, koji se traže.²

Zaista, iskustvo je pokazalo da velik broj pripadnika ovih bandi treba tražiti među onim istim golorukim osobama koje se, ne rijetko, susreću i prikazuju (ako se ne vodi računa o njihovoj urođenoj mržnji prema nama) svojim vanjskim izgledom kao miroljubivi seljaci protiv kojih se, zbog toga, ne može ništa poduzeti, ali koji odmah zatim uvijek nalaze način da iz nekog kamufliranog budžaka izvuku oružje, spremni da se trenutno grupiraju u veće ili manje bande radi izvršenja svojih zločina.

Poučen ovim iskustvom, potčinjeno ljudstvo je svoje akcije uvijek zasnivalo na elementu iznenađenja, mada su one uvijek pripremane dugom i strpljivom pažnjom; na ovaj način spomenuto ljudstvo je uspjelo postići mnogo veće rezultate nego u bilo kojoj operaciji pročešljanja i uz neprocijenjenu uštedu u ljudstvu i sredstvima.

U vezi s ovim, cjelishodno je istaći da na teritorij dalmatinskih provincija, upravo zbog njihove specijalne administrativne strukture, svi odgovorni organi, koji su rukovođeni talijanskim elementima, funkcioniraju kao osmatračke stanice i da je zbog toga isključena mogućnost neometanog stvaranja formacija naoružanih bandi (ustanika) stalnog karaktera, kao što je to slučaj na teritoriju 2. i 3. zone. Stoga — po mišljenju — djelatnost koju u vezi s ovim treba poduzeti mora se načelno zasnivati na drukčijim sistemima i metodama nego što je to dosad rađeno.

U stvari, izgleda da je u cilju uspjeha iznenađenja, radi ostvarenja spomenute djelatnosti, neophodno što prije napustiti sistem prelociranja snaga motornim i drugim vozilima, jer je očigledno da gusta mreža izvještavanja svih vrsta omogućava neprijatelju davanje uzbune mnogo prije poduzimanja rasporeda ili dolaska naših jedinica; na ovaj način omogućeno je banditima, da se udalje, odnosno da se preobraze u miroljubive seljake, kao što je već ukazano.

Pročešl javan je izvršeno 9. o. m. u zoni Bruška nekoliko sati poslije napada na karabinjersku kasarnu,³ kao i još značajnije i brižljivo pripremljeno pročešl javan je od 11. o. m. u zoni planine Komazec i Prošek (Kistanje), nisu dovela do onih pozitivnih rezultata da se, također i na osnovi različitih podudarnih podataka iz mjerodavnih izvora, moglo sa sigurnošću smatrati da je zarobljen velik broj naoružanih ustanika i zaplijenjena velika količina oružja i municije. Usprkos svemu, u stvari se u spomenutim prilikama jedino moglo prići pritvaranju oko 30 osoba zbog općih mjera preventivnog karaktera, dok se uopće nije naišlo na tragove ustanika a još manje na oružje.

² Na kraju prve strane napisana je bilješka običnom olovkom: Ukratko, zahtijeva gušći raspored uporišta na granici, kao što je iznijeto u poznatoj promemoriji Bastianinija. Interesantan će biti odgovor 18. armijskog korpusa kome je ovaj dopis dostavljen.

³ Vidi dok. br. 302, 304 i 322.

U ovom drugom slučaju, dok je jedna četa crnih košulja na kamionima poduzela pokret noću u cilju približavanja zoni određenoj za početak pročešljavanja, primijećeno je u daljini nekoliko svjetlosnih signala iz mjesta koja nisu mogla biti točno utvrđena. U svakom slučaju, ovo upravo potvrđuje da stvarno postoje udaljene osmatračke stanice čiju pažnju neminovno izaziva kretanje motoriziranih kolona, bez obzira da li se noću kreću ugašenim farovima.

Iz ovog proističe neophodnost da pokreti jedinica budu što je moguće neprimjetljiviji, a ovo se može postići jedino upotrebom jedinica dislociranih u zonama u kojima treba da djeluju. Na ovaj način bi se omogućilo iskorištavanje elementa »iznenađenja«, zasnovanog na brzim odlukama ovlaštenih oficira.

Također nije preporučljivo u vezi s ovim operacijama otvoreno prenošenje izvještaja žičnim sredstvima veze, jer je lako moguće prisluškivanje.

Manje naseljena područja i, stoga, manje tučena i posjećivana od naših vojnika drugih rodova, uvijek su najpogodnija za prikupljanje ovih bandita; stoga, veličina ovih područja koja se materijalno ne mogu držati treba da se svede na najmanju mjeru, tako da ih naši vojnici mogu lako prelaziti u toku dana.

Konačno, savršeno poznavanje teškog, pošumljenog, krševitog i ispresijecanog zemljišta omogućilo bi potpunije iskorištavanje njegovih osobina, naročito u pogledu zasjeda, na način koji nalaže gerilski rat koji razne starješine treba da nauče da ga vode, slično metodama koje primjenjuje neprijatelj.

Jedino će na ovaj način biti moguće okončati veoma osjetljivu situaciju koja se malo-pomalo ispoljava i razvija u ovoj oblasti. Ovo se naročito odnosi na područje Kistanje provincije Zadar, usprkos preventivnim i represivnim mjerama koje poduzimaju policijske snage, a naročito karabinjerske jedinice. Ove jedinice, raspoređene na ogromnom prostoru — čak i po veoma malim odjeljenjima — na čitavom teritoriju dalmatinskih provincija, poduzimaju sve što je u njihovoj moći kako bi osigurale potpuno funkcioniranje administracije, slično kao i u drugim provincijama Kraljevine, a što je neophodno za izvršenje napornog konstruktivnog zadatka Guvernerata Dalmacije u sprovođenju odgovarajućih naređenja i odluka, pored zakonskih odredaba i propisa.

Spomenute jače ili slabije grupe naoružanih ljudi nisu još poprimile fizionomiju i jačinu kao ustaničke bande preko granice, mada nastoje izjednačiti organizaciju prema njihovoj. U svakom slučaju, pored očigledno ne malih teškoća koje u ovom pogledu oni trebaju savladati postoji, po mom mišljenju, skoro apsolutna materijalna mogućnost da nađu takvo područje koje će im pružiti uvjete za prikrivanje i, sljedstveno tome, sigurnost za izvjesno vrijeme u cilju koncentriranja i efikasnog organizovanja; ovo iz razloga što široka mreža karabinjerskih komandi ne omogućava ovakvu sigurnost za više uzastopnih dana. Ovo se u potpunosti dokazuje nizom svakodnevnih događaja i intervencija

karabinjera koje često — kao sada — dostižu svoj vrhunac u žestokim vatrenim okršajima.

U stvari, zločinačke akcije obično poduzimaju izolirane grupe različite jačine koje prosječno ne prelaze desetak osoba, ali ponekad dostiže i do 40.

Slučaj napada u Bruški je prvi ovakve vrste također i po brojnoj jačini naoružanih sudionika, tj. oko 100. Međutim, čak i u ovom slučaju kao što se na osnovi prvih provjeravanja i izvršenih hapšenja moglo utvrditi, ova banda, koja nije imala drugi cilj nego da se domogne oružja, odmah zatim se podijelila na grupe (ovo bi se čak moglo uzeti kao dopunska pretpostavka u odnosu na već spomenute u ranijem izvještaju u kojima se tražio pravi razlog zašto nisu ubijeni ranjeni karabinjeri).

U svakom slučaju, prikupljeni podaci iz raznih izvora slažu se u tome da se pokret za prikupljanje naoružanih grupa usredsređuje na dva imena, i to na učitelja Martića Jova iz Kistanja, koji je izvršio napad na Brušku, i na doktora Popovića Paju iz Šibenika, kao i da jačina svake od ovih dviju grupa iznosi oko 200 ljudi.

Izgleda da i jedna i druga banda nastoje da se ujedine, kako bi sporazumno djelovale s drugim bandama, jačine nekoliko stotina ljudi, koje vršljaju s one sitane inaše granične linije, na teritoriju 2. zone (divizije »Sassari«),

Kao što je već iznijeto, izgleda da sjedinjavanje raznih grupa u bande značajne brojne jačine treba — bar zasad — smatrati kao izuzetno i samo za kraći vremenski period; odatle proističe potreba da se poduzme jedna temeljita akcija, kako bi se pojedine grupe otkrile i uništile, a time i spriječila mogućnost da im se priključe novi dijelovi.

Isto tako je provjereno da su kontakti s grupama preko granice veoma česti, zbog čega se primjećuje intenzivna selidba i pritanje naoružanog ljudstva, naročito preko dijela granice sjeverno od Kistanja, koja se od Ervenika pruža prema Radučiću i dostiže do Krke; međutim, naoružane grupe, mada u stalnom pokretu zbog svoje sigurnosti, često se zadržavaju u pošumljenim područjima Zmištak, Čekić i Prošek, da bi se u malim grupicama prebacile u zone Mokro polje, Đevrske, Bribirske Mostine, Skradin, sve do neposredne blizine Šibenika. Ovim »koridorom« koji se zbog dubljih demarkacionih linija otvara između Zrmanje na sjeveru i Krke na jugu, nastoji se aktivirati i razvijati subverzivna kretanja. Mada ovo, u pravom smislu riječi, ne bi trebalo zabrinjavati jer su, načelno, naše snage i sredstva koja nam stoje na raspolaganju momentalno mnogo nadmoćnija od neprijateljskih, ipak je potrebno s najvećom odlučnošću suprotstaviti se ovom pokretu, kako bi se spriječila svaka mogućnost za dalji razvoj i, konačno, u korijenu uništio.

Zbog navedenih razloga, kao i na osnovi izloženog u prethodnim dopisima u vezi s ovim smatram, da ukoliko bi se duž spomenutog dijela granice — koji se može cjelishodno zatvoriti izgradnjom zaštitnih objekata na određenom međusobnom rastojanju — kao i na važnijim

točkama spomenutog koridora moglo uskladiti tijesno sadejstvo između izvjesnog broja gušće raspoređenih trupnih uporišta, blokova i karabinjeriskih stanica, kao i blokova financijske straže i stalnih stanica crnih košulja — bez sumnje bi se osiguralo lako i uspješno postizanje svih postavljenih Ciljeva; očistila bi se i sanirala područja kioja uznemiravaju spomenute grupe, a stanovništvu bi se vratilo povjerenje i mir kojima treba da budu usmjereni svi napori, u cilju samog vođenja rata.

(M. P.)

Komandant Kr. karabinjera
Dalmacije, pukovnik
Giuseppe Butti v. r.

BROJ 307

**IZVJEŠTAJ KRALJEVSKE PREFEKTURE SPLITA OD 15. SVIBNJA
1942. O BROJU INTERNIRANIH, PRIJAVLJENIH SPECIJALNOM SUDU
I PROTJERANIH S PODRUČJA SPLITA U PERIODU OD
1. STUDENOG 1941. DO 15. SVIBNJA 1942. GODINE¹**

KR. PREFEKTURA SPLITA

Br. 07258 odjelj. kab. Javne sigurnosti

Split, 15. svibnja 1942/XX

Odgovor na brzojav 4216/004565 od 5. 5. 1942.

Predmet :

Internirani — prijavljeni Specijalnom sudu — protjerani s dalmatinskih teritorija od 1. studenog 1941. do 15. svibnja 1942.

GUVERNATORATU DALMACIJE
Generalna direkcija policije

Zadar

Saopćavaju se podaci traženi brzojavom za određeni termin:

- 1) interniranih na poluotoku od 1. studenog 1941. do 15. svibnja 1942 — 1448 tj. 305 komunista, 48 politički opasnih i 1095 Zidova;
- 2) interniranih Zidova po dalmatinskim otocima u istom periodu 118;

¹ Original (tipkan na pisačem stroju) u Arhivu VII, arhiva talijanska, reg. br. 22/3, k. 560.

- 3) prijavljenih Specijalnom sudu u naznačenom periodu 230; osuđenih na smrt — nijedan;²
4) protjeranih s dalmatinskih teritorija 1273.

GVERNATORAT DALMACIJE
GEN. DIR. POLICIJE
Stiglo, 16. svibnja 1942. XX

Prefekt
Paolo Zerbino

- Mnogi uhapšeni komunisti i rodoljubi nisu ni stigli do suda. Evo nekoliko primjera ubijenih i strijeljanih u ovom periodu samo u Splitu:
Dana 20. prosinca 1941. godine uhvaćen je omladinac Orlić Ranko s ocem i bratom; 8. siječnja 1942. godine uhvaćen je Boljat Vinko i Batina Silvestar. Ova trojica bili su mučeni i tučeni do besvijesti, a 15. siječnja strijeljani u blizini splitskog groblja »Lovrinac« (vidi dok. br. 20, 204 i 210). Fašisti su 6. siječnja 1942. godine uhapsili Jerka Ivančica. On je mučen do 27. siječnja kada je podlegao ranama zadobijenim u toku »saslušanja« i umro (vidi dok. br. 18 i 225). Osuđeni su na smrt strijeljanjem 11. veljače 1942. godine Duraković Halil i Skoro Jefto i 12. veljače strijeljani u blizini splitskog groblja »Lovrinac.* (vidi dok. br. 239). Noću 15/16. travnja 1942. godine uhapšen je profesor Ciro Gamulin i poslije zvjerskog mučenja u splitskoj Kvesturi podlegao ranama u zoru 17. travnja (vidi dok. br. 66 i 278). Dana 19. travnja 1942. godine napali su agenti fašističke policije, kod kavane »Maksimir« u Splitu, Burića Slavena, Klarića Ervina i Čulića Paška. Smrtno su ranjeni Klarić i Burić koji su u toku noći umrli (vidi dok. br. 66).
U navedenom periodu bilo je još ovakvih i sličnih primjera ubojstava koje je talijanski okupator vršio na području Splita.

BROJ 308

**IZVJEŠTAJ KOMANDE KRALJEVSKIH KARABINJERA DALMACIJE
OD 16. SVIBNJA 1942. O BROJU LICA KOJA SU PRIJAVLJENA
SPECIJALNOM SUDU U PERIODU OD 1. STUDENOG 1941.
DO 15. SVIBNJA 1942. S PODRUČJA SJEVERNE DALMACIJE¹**

KOMANDA KR. KARABINJERA DALMACIJE

Službeni ured

Br. prat. 327/3 odelj. 3.

V. P. 141, 16. svibnja 1942-XX

Odgovor na brzojav od 3. tekućeg br. 004565 Kab. Javne sigurnosti.

Predmet: Brzojav na ruke

GUVERNATORATU DALMACIJE — Gen. dir. policije

Zadar

Od 15. studenog 1941. do 15. svibnja 1942. karab. stanice provincije Zadar i Split prijavile su Specijalnom sudu 647 lica, 2 su osuđena na kaznu preko 10 godina, a na smrt šestorica.

Uzdržavam se da saopćim podatke za provinciju Kotor.

GUVERNATORAT DALMACIJE
GEN. DIR. POLICIJE
Stiglo, 16. svibnja 1942. XX

Pukovnik
I komandant Kr. karabinjera
Dalmacije
Giuseppe Butti

¹ Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu VE, arhiva talijanska, k. 560—a—38/3.

BROJ 309

**OBAVJEŠTENJE SPLITSKOG PREFEKTA ZERBINA OD 17. SVIBNJA
1942. O PALJENJU SKLADIŠTA U TVORNICI CEMENTA KOD SOLINA¹**

Dešifrirao : R. S.	PRISPJELI BRZOJAV iz Splita Br. 2156	Upravnik šifrantskog ureda Pri zia
-----------------------	--	--

Šalje: Prefekt Splita

17/5 /42 14,35 s.

18/5 /42 9 s.

Guverneratu Dalmacije

Gen. dir. policije

Predmet : Požar u skladištima ulja tvornice cementa.

Upućeno: Javna sig.

Uvid: Kab. Kr. kar.

08182. Jutros oko 3^h razvio se požar u skladištima (teških ulja, nafte, vrećica od papira i jute u tvornici cementa »Majdan«, nanijevši štetu za 3,000.000.-² Požar je savladan oko 6^h intervencijom vatrogasaca iz Splita. Vatra potiče od snažne eksplozije.

Pritvorena dvojica. Istraga se nastavlja. Uzdržavam se.

Prefekt *Zerbino*

¹ Original (tipkan na pisačem stroju) u Arhivu VII, arhiva talijanska, k. 553, f. 7, d. 30/2.

² Akciju su, po direktivi Partije, izveli: Vlado Bubić-Vovo i Ivan Subašić-Dovani. Vidi dok. br. 109, 116, 120 i 313.

BROJ 310

IZVOD IZ BRZOJAVA VIŠE KOMANDE ORUŽANIH SNAGA
»SLOVENIJA—DALMACIJA« OD 20. SVIBNJA 1942. O BORBAMA
PROTIV PARTIZANA KOD GOLUBICA¹

B r z o j a v

Od Superslode oper. odjeljenje
za Malagu

20. V 1942-XX

Viša komanda o. s. »Slov.—Dalm.«

Oper. odjeljenje

Br. 9432

Datum primitka 20. V 42-XX

[. . .]

Jedan bataljon 151. pješadije (»Sassari«)² napadnut u blizini Marčinkove Česme (Knin SP—DN) od jedne formacije partizana³ koji su zauzeli selo Golubić (Knin SP—DP) izvršio je protunapad, rastjeravši protivnika i ponovo zauzeli selo.

Naši gubici: poginula 2 oficira i 27 vojnika; ranjena 3 oficira i 3i) vojnika, nestala 3 vojnika.

46 mrtvih i 12 ranjenih konja.

Gubici partizana su znatni, ali nisu provjereni.

[. . .]

¹ Original (tipkan na pisačem stroju) u Arhivu VII, arhiva talijanska, reg. br. 10/6, k. 94.

² Odnosi se na jedan bataljon 151. pješadijskog puka divizije »Sassari«.

³ Ovu borbu je vodio Proleterski bataljon Glavnog štaba NOP odreda Hrvatske u sastavu Kombinovanog odreda (opširnije o tome vidi dok. br. 70 i 74).

BROJ 311

**BRZOJAV GUVERNERA DALMACIJE OD 18. SVIBNJA 1942.
MUSSOLINIJU O IZREČENIM SMRTNIM KAZNAMA DEVETORICI
RODOLJUBA OD SPECIJALNOG SUDA ZA DALMACIJU¹**

Poslao: A. D.	POSLATI ŠIFRIRANI BRZOJAV Br. 4665	Načelnik ureda za šifru: Pri zia
------------------	---------------------------------------	--

**PREDSJEDNIŠTVU MINISTARSKOG
SAVJETA — RIM**

Zadar, 18. 5. 1942. u 18 sati

Br. 617.

Za Ducea, Maršala Imperije, komandanta jedinica na svim frontovima.

Za teška djela pljačke i ubojstva koja su, 29/30. ožujka 1942. godine, u Morpalači izvršile naoružane bande, Specijalni sud za Dalmaciju je, na svojoj raspravi 16. svibnja, izrekao slijedeće kazne: 9 osuđenih na smrt, 3 na doživotni zatvor, 2 na 30 godina, 1 na 23 godine i ostali na manje kazne.

Devetorica osuđena na smrt su:²

- Krešević Stanko, seljak, starješina sela, star 45 godina;
- Krešević Lazar, seljak, star 38 godina;
- Mandić Milan, seljak, star 35 godina;
- Matijević Miloš, seljak, star 36 godina;
- Tomašević Obrad, seljak, star 33 godine;
- Setunica Stevan, posjednik, star 32 godine;
- Mijalica Đuro posjednik, star 35 godina;
- Mandić Jovan, posjednik, star 53 godine;
- Mijalica Stevan, seljak, star 45 godina.

Svi na smrt osuđeni podnijeli su molbe za pomilovanje. Prema postojećim odredbama, naredio sam da se kazna izvrši slijedećeg jutra. Ukoliko slijedi neko suprotno naređenje, molim da me se hitno izvijesti u toku današnjeg dana.

**Guverner:
*Bastianini***

¹ Snimak originala (tipkanog na pisačem stroju) u Arhivu VII, arhiva talijanska, mikroteka SUP Split, film 1/663—664.
² Vidi dok. br. 95.

BROJ 312

**DISLOKACIJA VOJNIH GARNIZONA U ZADARSKOJ PROVINCIJI
NA DAN 18. SVIBNJA 1942. GODINE¹**

**DISLOKACIJA VOJNIH GARNIZONA U PROVINCIJI ZADAR
na dan 18. svibnja 1942-XX**

Obrovac	komanda mitraljeskog bataljona, 1 mitraljeska četa (549.)
Zegar	1 mitraljeska četa (458.)
Ervenik	2 mitraljeske čete (547., i 504. od koje dva voda)
Mokro polje	2 mitraljeska voda (detašovana iz 504. čete)
Penkovac	komanda streljačkog bataljona »Rismon- do«, komandna četa bataljona, 2 streljačke čete (8. i 15.), 1 mitraljeska četa (16.)
Biograd	1 streljačka četa (14.), 1 baterija.
Posedarje	1 vod bataljona crnih košulja »M«
Vir	2 mitraljeski vod (2. čete pomorskog fronta)
Kistanje	komanda streljačkog bataljona »Diaz«, komandna četa bataljona, 2 streljačke čete, 2 mitraljeska voda (4. čete), 1 minobacački vod, 1 topovski vod
Radučić	1 streljački vod
Manastir sv. Arhandel	1 streljački vod
Roški Slap	1 streljački vod
Deverske	1 vod crnih košulja (VII čete skvadrista)
Skradin	1 streljačka četa (5.), 2 mitraljeski vod (4. čete)
Lozovac	komanda mitraljeske čete (1. čete pomorskog fronta), 1 mitraljeski vod (1. čete pomorskog fronta).

Šibenik	— komanda kopnenog fronta i komandna četa grupe kop. fr., komanda 129. pješadijskog puka i komanda čete 129. grupe, komanda 1/129. pješad. puka i komanda bataljona 129. grupe, Komanda grupe »Chiari« ² , 8. posadni bataljon, minobacačka četa kopnenog fronta, minobacačka četa 129. puka, 4. četa pratećih oruđa, 1. i 3. baterija 75/27
Monte Croce	— 1 baterija
Vodice	— 1 vod 85. bataljona crnih košulja »M«
Vrpolje	— 1 vod 1. čete 1/129. puka i 1 konjički vod pješice
Perković	— 2 streljačke čete
Rogoznica	— divizion obalne artiljerije (105.), 1 streljačka četa
Primošten	— 1 streljački vod
Lusa	— 1 baterija
Preko	— Komanda čete (7. strelj. čete), 2 streljačka voda
Ugljan	— 1 streljački vod (7. čete)
Pašman	— 1 streljački vod (7. čete)
Sali	— 1 streljački vod
Božava	— 1 streljački vod
Molat	— 1 mitraljeski vod (2. čete pomorskog fronta)
Silba	— 1 komanda mitraljeske čete (2. čete pomorskog fronta), 2 mitraljeska voda (2. čete pomorskog fronta)
Zlarin	— 1 bersaljerski vod 1 baterija 358. divizion 75/27
Prvić Luka	— 1 baterija
Zirje	— 1 streljački vod (3. čete 1/129. puka) 1 baterija M. I. L. H. A.R. T ²
Tijesno	— 1 bersaljerski vod
Murter	— 1 bersaljerski vod
Kasline	— 1 baterija (2. 75/27)
Tvrđava sv. Nikola	— 1 baterija (2. 65/17)
Tribunj	— 1 vod VII bataljona skvadrista

² Redakcija nije mogla

odgonetnuti ovu skraćenicu.

Morpalača	— 1 vod VII bataljona	skvadrista
Bribirske Mostine	—1 vod VII bataljona	skvadrista
Deverske	—1 vod VII bataljona	skvadrista
Bjelina	—1 vod. 85. bataljona	»M«
Biovičino Selo	—1 vod. 85. bataljona	»M«
Rupe	—1 vod. 85. bataljona	»M«
Bratiškovci	—1 vod. 85. bataljona	»M«
Bruška	—1 vod. 85. bataljona	»M-<
Zelengrad	—1 vod. 85. bataljona	' »M«
Lisičić	—1 vod. 85. bataljona	> ■>M«

BROJ 313

**IZVJEŠTAJ KOMANDE 107. LEGIJE CRNIH KOŠULJA OD
19. SVIBNJA 1942. GUVERNERU DALMACIJE O POŽARU
U TVORNICI CEMENTA »MAJDAN« U SOLINU¹**

DOBROVOLJNA MILICIJA ZA NACIONALNU SIGUROS

Komanda 107. legije crnih košulja

Političko istražno odjeljenje

Br. 1400/B/6

Zadar, 19. svibnja 1942-XX

**Predmet: Požar u tvornici
cementa »Majdan« (Solín).**

EKSELENCIJI GUVERNERU DALMACIJE

Z a d a r

PREFEKTU PROVINCIJE

S p l i t

GENERALNOJ KOMANDI M. V. S. N.
(Politički ured)

R i m

Jučer ujutro oko 4 sata, izbio je požar u tvornici cementa »Majdan«, u Solinu. Požar je izbio u skladištu ulja i maziva, a zatim se proširio na skladište papirnatih vreća.²

Šteta je procijenjena na 3—4 milijuna lira.

Uzrok požara je, navodno, uobičajen kratki spoj, ali ta pretpostavka nije mnogo vjerojatna.

¹ Snimak originala (tipkanog na pisačem stroju) u Arhivu VII, arhiva talijanska, mikroteka SUP Split, film 1/329.

² Vidi dok. br. 109, 116, 120 i 309.

Na temelju prve istrage koju je poveo jedan oficir iz ovog odjeljenja, proisteklo je da su 4 od 200 izgorjelih bačava u tolikoj mjeri savijene da daje povoda drugim pretpostavkama.

Dva noćna čuvara koja su privedena poslije ovog događaja, odmah su puštena.

Istraga se nastavlja.

GUVERNATORAT DALMACIJE
22. svibnja 1942-XX
Br. 21402

Načelnik Političkog istraž. odjeljenja
konzul
Ivan Scalchi

BROJ 314

**PRESUDA SPECIJALNOG SUDA ZA DALMACIJU
OD 20. SVIBNJA 1942. RADI KONCARU I DRUGOVIMA¹**

Prijepis GL
n; 267—268/42 R.G.

Br. presude 125

U ime Njegovog Veličanstva
Vittorija Emanuela III
po milosti božjoj i volji naroda
kralja Italije i Albanije
cara Etiopije

Specijalni sud za Dalmaciju

Sastavljen od gospode:

- Divizijski general Maggiora Vergano Nob. Ernesto — predsjednik;
 - I major dobrovoljne milicije za nacionalnu sigurnost N. Casabuni Corrado sudac;
 - pješadijski major De Vecchi Pietro sudac;
 - major dobr. mil. za nac. sigurnost Napolitano Vincenzo sudac;
 - pješadijski kapetan Bosdari Francesco Saverio sudac,
- izrekao je slijedeću

Sebernic...

1947 - 272/42 R.3

NA 425 della sentenza

IN NOME DI SUA MAESTÀ
VITTORIO EMANUELE III°
PER GRACIA DI DIO E PER VOLONTÀ DELLA NAZIONALE
RE D'ITALIA E S'ALIANZA
IMPERATRICE D'ETIOPIA

1947
10

IL TRIBUNALE SPECIALE DI GIUSTIZIA MILITARE

Composto dai signori:

- Gen. di Div. MAZZONI VIRGANO, nob., Ergasto
- 1° Sen. G. M. CASERONI, Corrado
- Maggiore Gen. VECCHI, Milano
- Sen. M. M. FIORELLI, Vincenzo
- Cap. Gen. F. FOSBARI, Francesco, Livorno

ha pronunciato la seguente

S E N T E N Z A

nella causa contro:

- 1° ELIANO Giuseppe di Stefano e di Maria Meda, nato il 17/12/00.-
- 2° MAURIZIO Silvio di Vincenzo e di Maria Lucia, nato il 20/5/1923.-
- 3° PIETRO Leodoro di Giovanni e di Felice Maria, nato il 10/11/1900 in Spalato.-
- 4° STEFANO Nicola di Ferdinando e di Felice Maria, nato il 14/11/1900 in Spalato.-
- 5° GIORGIO Felice di Francesco e di Rosa Antonia, nato il 10/11/1900 in Spalato.-
- 6° FRANCESCO di Marco e di Antonia Maria, nato il 10/11/1900 in Spalato.-
- 7° GIUSEPPE Paolo di Giovanni e di Radivoje, nato il 10/11/1900 in Spalato.-
- 8° ANTONIO Vito di Antonio e di Felice Stregina, nato il 12/10/00 in Spalato.-
- 9° EMILIO di Mario e di Cosetta Antonia, nato il 10/11/1900 in Spalato.-
- 10° MARINO Mauro di Mate e di Niccolò Maria, nato il 10/11/1900 in Spalato.-
- 11° FRANCESCO Pietro di Costantino e di Francesco Maria, nato il 10/11/1900 in Spalato.-
- 12° ANTONIO Nicola di Antonio e di Maria Elisabetta, nato il 10/11/1900 in Spalato.-
- 13° FRANCESCO Rado di Francesco e di Maria Antonia, nato il 10/11/1900 in Spalato.-

Detenuti

1) I primi undici condannati nel reato di cui all'art. 27 della legge del 18/10/1927, sottoposti in unione con loro, al giorno 7/11/47.

Presudu

u parnici protiv:

1. Dumanić Josip Stjepana i Tomić Nede, rođenog u Splitu
8. IV 1920;
2. Katunarić Života Vinka i Sirišćević Franke, rođenog u Splitu
23. V 1923;
3. Piplović Davorka Antuna i Gulić Antice, rođene 23. III 1927.
u Splitu;
4. Piplović Nikola Špirov i Milišić Ivanke, rođenog 23. II 1912.
u Splitu;
- j. Poljičak Ante pok. Mate i Božac Antice, rođenog 8. XI 1913.
u Vodicama;
6. Kuzmić Josip Marka i Kuzmanić Marije, rođenog 21. III 1918.
u Splitu;
7. Sardelić Paško pok. Ivana i Radovniković Marije, rođenog
17. II 1912. u Splitu;
8. Matošić Vojko pok. Antuna i Jeličić Georgine, rođenog 12. X
1917. u Splitu;
9. JeJaska Milivoj Mije i Tožić Antice, rođenog 9. XI 1914.
u Splitu;
10. Masarić Kruno Mate i Mihovilović Tomažine, rođenog 27. II
1921. u Trogiru;
11. Sirišćević Petar pok. Jerka i Marasović Mandine, rođenog
4. II 1911. u Splitu;
12. Trebotić Nikola Martina i Kirc Elizabete, rođenog 8. X 1910.
na Braču;
13. Končar Rade Gece i Končar Stanke, rođenog u Končarevu
Kraju, 6. VIII 1911.

Zadržani

Optuženi

a) Prvih jedanaest za prekršaj o kome je riječ u članu 2. Duceovog proglašenja od 3. X 1941. XIX pošto su međusobno povezani, dana 7. XI 1941. u Ulici Brankov prilaz u Splitu, u cilju atentata na Državnu sigurnost putem krvoprolića, bacili jednu bombu koja je prouzrokovala smrt djeteta Precila Davora i stavila u opasnost živote talijanskih vojnika.²

² U presudi je Specijalni sud pod prvu točku stavio smrt djeteta Precila Davora postavljajući stvar tako kao da je dijete namjerno ubijeno. Međutim, događaj se odigrao na slijedeći način. Grupa drugova koja je dobila zadatak da napadne fašiste na ulicama Splita, spremala se na Brankovom prilazu (sada Prilaz Vladimira Nazora) da napadne jednu fašističku patrolu. Patrola je primijetila grupu i otpočela gonjenje. U samoobrani bačene su bombe na fašističku patrolu, kojom prilikom je pored dva talijanska fašista ranjeno i gore spomenuto dijete koje se u tom momentu našlo na ulici. Od zadobijenih rana dijete je kasnije umrlo. Specijalni sud je ovaj slučaj postavio u centar presude kako bi s jedne strane prikrio svoju zločinačku politiku istrijebljenja naših ljudi i prikazao sebe zaštitnikom stanovništva, a diskreditirao članove KP kao ljude koji ubijaju i nevinu djecu. Time je mislio da vrfti izoliranje Partije od masa u Dalmaciji. Zbog toga u presudi nije stavljeno da je prilikom borbe na Brankovom prilazu ranjeno i nekoliko fašističkih vojnika. Vidi knj. 1, dok. br. 90, 91, 111, 302 i 303.

b) 5, 6, 7 za nedozvoljeno držanje oružja, municije i eksploziva, imajući karakter naročite važnosti (član 2, glava 1 Proglasa od 24. X 1941-XIX).

c) 3, 4, 7, 9, 10, 2, 12, 13, 14³ za prekršaj o kome je riječ u članu 2 Duceovog Proglasa od 3. X 1941-XIX, zato što su međusobno udruženi, dana 9. 11 1941-XIX na Šetalištu Italija u Splitu u cilju atentata na Državnu sigurnost uz krvoproliće, bacili tri bombe koje su prouzrokovale smrt trojice talijanskih vojnika i ranile četrdeset prisutnih vojnika i civila ;

c) 3, 2, 12, 13, 1, 14^{*4} za nedozvoljeno držanje oružja, municije i eksploziva imajući karakter naročitog značenja (član 2 Duceov Proglas od 24. listopada 1941-XIX, I glave).

D i s p o z i c i j a

Dana 7. studenog 1941-XIX u 17.30 sati u Splitu u Ulici Brankov prilaz bačena je bomba čija parčad su pogodila dva dječaka: Šegvića Maksimilijana Antunovog, rođenog u Splitu, od 2 godine i Precila Davora Ljube, rođenog u Splitu, od 5 god.; ovaj drugi izdahnuo iste večeri u mjesnoj bolnici:

Dana 9. 11. 1941-XIX u 17,30 sati u Splitu na Šetalištu Italija bačene su tri bombe na pješadijski vod Alpskih lovaca koji je predvođen vojnom glazbom odlazio na obalu na uobičajenu ceremoniju spuštanja zastave; četrdeset lica je ranjeno; od ovih 28 vojnika. Naknadno su izdahnuli od rana stariji kaplar Machin Giovanni pok. Francesca, rođen u Casolini (Udine), Marsceti Luigi Stanislava, rođen u Casitellnuovio di Porto (Rim) vojnik Settembre Ankize [. . .]⁵

Uviđaj Kr. kvesture Splita, izvršen revnosno i točno, doveo je do precizne rekonstrukcije prethodnog događaja i do identifikacije autora i idejnog vođe dva atentata.

U 17.20 sati 7. studenog 1941. XIX dva agenta Javne sigurnosti Kr. Kvesture Splita obilazeći Plinarsku ulicu primijetili su tri osobe koje su ih zbog njegovog sumnjivog izgleda počeli pratiti, pošto su okrenuli Ulicom Brankov prilaz, a primijetivši da ih agenti Javne sigurnosti prate bacili su jednu bombu koja je ranila dva mala dječaka nepo vri jedivši agente.

Tri osobe su identificirane: Kragić Milivoj, Matošić Vojko i Jelaska Milivoj, prvi je bacio bombu — Matošić i Jelaska su uhapšeni, dok je Kragić još uvijek prikriven.

³ 1⁴ U ovom i slijedećem pasusu spominje se 14 (četnaesti), kojega u spisku na početku teksta presude nema. Tamo je imenovano svega 13 lica. Međutim, u »Presudi« imenuje se Krstulović Ante, osuđen na smrt, a kojega nema u spisku lica protiv kojih je vođen proces. U dok. br. 327 od 27. svibnja (izvještaj istražnog zatvora Šibenik, pod rednim br. 28) također se nalazi ime Krstulović Ante, koji je osuđen na smrt vješanjem i zadržan u istražnom zatvoru u Šibeniku.

⁵ U dispoziciji ove presude Specijalni sud je istakao da je ranjeno 40 lica od kojih je 28 vojnika. Izlazi da je u ovoj akciji ranjeno 12 civila te se 1 zbog toga terete osuđeni drugovi. Međutim, veći dio civilnih lica bio je ranjen od strane talijanskih vojnika koji su poslije napada na glazbu stali bezglavo pucati. O ovome govori Izvještaj prefekta u Splitu Paola Zerbina od studenog 1941. god. u kojemu se, pored ostaloga, kaže da je Neškovičin Veljko ranjen u donji dio trbuha od strane jednog karabinjera. Vidi knj. I, dok. br. 111 i 112.

Ovaj atentat — imajući za cilj da pokaže da se u Splitu usprkos budnosti Kr. kvesture i crnih košulja mogu napasti agenti Javne sigurnosti u redovnoj službi, bio je pripremljen i proučen na jednom sastanku održanom u podrumu Piplović Davorke i njenog strica Piplovića Nikole, organizatori: Dumanić Josip, Katunarić Života, Poljičak Ante, Sirišćević Petar uhapšeni osim Krstulovića Karla, Matošića Bruna, Maskarelija Veljka, Peračića Roka i Roje Ante koji su prikriveni.

Atentatore su snabdijevali bombama i pištoljima Sardelić Paško, Kuzmić Josip i neki Edvard Santini koji je prikriven.

Ositali saučesnici ali koji nisu prisustvovali atentatu su: Kuzmić Josip i Masarić Kruno.

P r e s u d a

je slijedeća :

Jelaska Milivoj, Katunarić Života, Krstulović Antun, Trebotić Nikola, Dumanić Josip, Končar Rade, Matošić Vojko, Kuzmić Josip, Poljičak Ante osuđeni na kaznu smrti i gubitak nacionalnih prava i bez prava da izraze posljednju volju i na gubitak bračnih prava; Piplović Davorka — vodeći računa da je ispod 18 godina — na 25 godina zatvora, na sporedne zakonske kazne osim na uvjetno puštanje na slobodu za tri godine, Sirišćević Petar na kaznu smrti i gubitak nacionalnih prava, izražavanje posljednje volje i bračnih prava, smatrajući ga odgovornim za prijestup zbog držanja bombi koje ima karakter naročite važnosti, prema tako modificiranoj rubrici. Oslobađa se za prijestup atentata na Državnu sigurnost zbog nedovoljnih dokaza.

Zajednički troškovi oko procesa, taksa za presudu i druge zakonske posljedice osim naknade štete oštećenim stranama.

N a r e đ u j e s e

Objavljivanje izvoda presude u novinama: Popolo di Spalato; Giornale della Dalmazia i Piccolo di Trieste; naređuje se također izlaganje izvoda presude za osuđene na smrt u rodnoj općini i posljednjem boravištu.

Šibenik 20. svibnja 1942-XX⁶

Predsjednik potpisao divizijski general Magiora Vergano Nob. Ernesto
Sudac potpisao I major dobr. mil. za nac. sigurnost Casabuoni Corrado
Sudac potpisao pješadijski major De Vecchi Pietro

Sudac potpisao major dobr. mil. za nac. sigurnost Napolitano Vincenzo

Sudac potpisao pješadijski kapetan Bosdari Francesco Saverio

Kancelar potpisao pješadijski poručnik Cilenti Augusto

Ova presuda je izvršena čim je izrečena.

Potpisao kancelar, poručnik:

Cilenti Augusto

* Ovaj dokument je ovjereni prijepis originala.

BROJ 315

BRZOJAV KVESTORA SPLITA OD 20. SVIBNJA 1942.
GUVERNATORATU DALMACIJE ZA UBLAŽAVANJE KAZNE
ZUPA DESANKI¹

Dešifrirao: A. P.	PRISPJELI BRZOJAV iz Splita Br. 2181	Načelnik ureda za šifru: Prizda
----------------------	--	---------------------------------------

KVESTOR SPLITA

20. 5. 1942. u 21.20 sati

Predmet: Zupa Desanka — zahtjev
za ublažavanje kazne

GUVERNATORATU DALMACIJE
GLAVNOJ UPRAVI POLICIJE

Zadar, 21. 5. 1942. u 6 sati

Str. pov. br. 04883/Kab. Među optuženima kojima sudi Specijalni sud u Šibeniku nalazi se i Zupa pok. Josipa Desanka, stara 18 godina, domaćica, nastanjena u Splitu, koju su 26. listopada prošle godine uhapsili pripadnicu ovog Političkog odjeljenja. Ona je dala važne detaljne podatke koji su omogućili veoma obiman i koristan razvoj vođenja istrage na području komunizma. Naročito je kroz uzastopne povjerljive i spontane izjave Desanke Zupa već uspjelo da se postepeno identificira na stotine imena komunista, od kojih se nekoliko već nalazi u zatvoru, a većim dijelom treba narednih dana uhapsiti.

U toku vođenja istrage protiv komunista kojima se sada sudi, našlo se i ime Desanke Zupa, zbog čega je ona morala biti optužena.

S obzirom da je riječ o osobi koja se može još iskoristiti za ciljeve policije, moli se Vaša ekscelencija da se ovo, uz rezervu, saopći Specijalnom sudu u cilju ublažavanja kazne a da se kasnije, po mogućnosti, pomiluje.²

Namjeravam da po završetku suđenja tražim njeno vraćanje u Split radi daljnjeg rada na vođenju istrage.

Kvestor :
Scaminaci

¹Original (tipkan na pisačem stroju) u Arhivu VII, arhiva talijanska, reg. br. 34/7, k. 553.

²Zupa Desanka je osuđena na zatvor i odvedena u splitski istražni zatvor gdje je i dalje korištena kao špijun. Vidi dok. br. 327.

BROJ 316

IZVJEŠTAJ GUVERNERA DALMACIJE BASTIANINIJA
OD 21. SVIBNJA 1942. MUSSOLINIJU O OSUDAMA TALIJANSKOG
SPECIJALNOG SUDA¹

Šalje A. P. DR.	Šifrirani brzojav br. 4805	Sef šifrantskog ureda Prizia
--------------------	-------------------------------	------------------------------------

Upućeno: Predsjedništvu Ministarskog savjeta — Rim

Šalje: SG

Zadar, 21/5/42 14,50h

Viza: kabinet Javne sigurnosti

**Predmet: osude nad teroristima —
napadi ustanika.**

Za Ducea

Obavještavam vas Duce da su poznati procesi nad splitskim teroristima, započeti jučer ujutru, završeni jutros u 6,30 s ukupno 28 osuda na t.mrt od kojih će 26 biti izvršene čim prođe 24 sata, poslije čega presuda stupa na snagu, a 2 su ukinute u vezi kojih se uzdržavam da referiram.²

¹ Original (tipkan na pisačem stroju) u Arhivu vn, arhiva talijanska, reg. br. 36/7, k. 553.

² U povodu hapšenja i strijeljanja sekretara Centralnog komiteta KPH Rade Končara prosljedio je Tiziano Serafini Francassini, sekretar fašističke organizacije, iz Cortine d'Ampezzo u Italiji 10. IV 1943. guverneru Dalmacije pismo Luigia Battocchio, talijanskog kapetana, koji se u vrijeme hapšenja Končara nalazio na dužnosti u Splitu s molbom da mu se dodijeli nagrada što je doprinio da se Končar uhapsi. Sadržaj pisma glasi:

»EKSELENCUI GUVERNERU DALMACIJE

Z a d a r

Potpisani Luigi Battocchio pok. Andrea, nastanjen u Cortina d'Ampezzo, bivši kapetan 3. armijskog automobilskog parka (armijsko skladište pogonskog goriva u Šibeniku), dostavio je 24. svibnja 1942. godine prefektu Splita molbu da mu se dodijeli nagrada predviđena Naredbom za osobu koja potkaže vinovnike terorističkih djela u Dalmaciji.

Činjenica je da je potpisani u mjesecu studenom 1941. godine stanovao u SpUtu u ulici Vrh Manuška br. 29, u kat, u sobi koju je izdavala gospoda Bogdanović. Njegovu pažnju privukao je tajanstveni život stanodavke. Preko potporučnika Ricciarellija saopćio je svoje sumnje kvesturi u Splitu, točnije, Cav. Morelliju. Kr. kvestura pvela je istragu koja je dovela do hapšenja Končara i njegove bande kojom je rukovodio.

Specijalni sud za Dalmaciju u Šibeniku je, 20. svibnja 1942. godine, osudio na smrt deset osoba, među kojima i Končara za kojega je ustanovljeno da je stvarni vođa terorista. Banda je okrivljena za atentate i to: jedan koji je izvršen u ulici Prilaz, i drugi u Corso Italia u Splitu.

Iskaz koji je potpisani dao na suđenju može iscrpno potvrditi navedeno u ovom dopisu.

S obzirom da potpisani u vezi sa ovim ni do danas nije primio nikakvu obavijest, obraća se Vašoj ekseleciji također i zbog toga da bi dobio moralnu satisfakciju koju smatra da je zaslužio.

Potpisani stoji na raspolaganju za eventualna naknadna objašnjenja u vezi sa ovim slučajem, pa u očekivanju cijenjenog odgovara sa poštovanjem se potpisuje.

Lui BATTOCCHIO
Corso Vittorio Emanuele
Cortina d'Ampezzo
Potpisan: Luigi Battocchio«

(Arhiv VII, arhiva talijanska, reg. br. 19 1, k. 570)

³ Vidi dok. br. 318.

Devetorica okrivljenih je razriješeno, a ostali su osuđeni na različite kazne zatvora.

Do sada nikakva reakcija komunista.

[• • •]

Bastianini

BROJ 317

IZVJEŠTAJ PREFEKTURE U ZADRU OD 21. SVIBNJA 1942. GLAVNOJ
DIREKCIJI POLICIJE GUVERNATORATA DALMACIJE O NAPADU
PARTIZANA NA TALIJANSKE GARNIZONE ERVENIK, BIOVICINO
SELO I MOKRO POLJE¹

KR. PREFEKTURA ZADAR
Odsjek Javne sigurnosti. Br. prot. 03306

Zadar, 21. svibnja 1942-XX

GLAVNOJ DIREKCIJI POLICIJE
Guvernatorata Dalmacije

Z a d a r

Predmet: Fonogram u prijepisu vrlo hitan.

Vidio Ekselencija Generalni direktor
policije

Guvernatorat Dalmacije
Glavna direkcija policije
21. svibnja 1942. XX

Radi obavještenja prepisujemo slijedeći fonogram u prijepisu, od 20. tekućeg koji je stigao po jednom agentu od policijskog komesarijata iz Kistanja:

»U prve sate 20. tekućeg veći broj komunističkih ustanika² koji su došli s hrvatske teritorije napao je naše vojno uporište ErvenSk, gdje su se borbe odvijale u prvo vrijeme na našu štetu, s mrtvima, ranjenima i gubicima oružja. Kasno popodne istoga dana, posada Ervenika je, međutim, ojačana trupama koje su stigle iz Benkovca i rasporedila se za obranu. Druge ustaničke snage, nadmoćne po broju, uspjele su se međutim infiltrirati na naš teritorij i napale su vojno uporište Biovičino Selo³

¹ Original (tipkan na pisačem stroju) u Arhivu vn, arhiva talijanska, *ree*. br. 14/2a—1, k. 561.

² Napad su izvršili bataljon »-Bude Borjan« 1 dio bataljona »Marko Orešković«. Vidi dok. br. 78, 84 i 96.

gdje su se borbe odvijale u našu korist završivši se bijegom ustanika koji su pretrpjeli osjetne gubitke. Oko 23 sata istog dana stiglo je telefonsko saopćenje da su druge ustaničke snage napale posadu Mokro Polje/* gdje je Komanda mjesne posade naredila upućivanje pojačanja crnokošuljaša koji su stigli iz Zadra oko 22.30 sati. Pretpostavlja se da su spomenuti ustanici pokušali da se povežu kako bi savladali naše posade graničnog sektora i izvršili akciju većeg obima prema naselju Kistanje koje se pripremilo za obranu. Nije bilo moguće saznati druge pojedinosti o borbama koje su u toku i nema vijesti o sudbini vojnika formacije na službi kontrole graničnih prolaza na tom sektoru, a naročito u mjestima Radučić, Ervenik i Mokro Polje gdje i sada traju borbe. Nije bilo moguće, osim toga, saopćiti odvijanje operacija zbog telefona na stalnom raspolaganju komandi lokalnih trupa. Naknadno ću saopćiti dalje eventualne događaje. (Gubici koje su pretrpjele naše posade penju se na 60 vojnika (među nestalima i) zarobljenima, 18 ranjenih, tri oficira poginula. U rukama komunističkih ustanika ostala su tri naša minobacača i nekoliko automatskih oružja.)>

Prefekt
Vezio Orazi

³ Kod Biovlöinog Sela postavila je zasjedu jedna četa bataljona »Bude Borjan*. Akcija nije uspjela zbog nepažnje jednog borca, koji je ranije opalio metak i time kompromitirao zasjedu. Talijanske snage iz Biovičina Sela opkolile su položaj ove čete. Četa se jurišem probila iz obruča izgubivši 4 borca.

* Ne radi se o napadu nego o zasjedi u kojoj su bili dijelovi bataljona »Bude Borjan« na cesti Mokro Polje—Radučić. Naišao je putnički autobus u kome je zarobljena talijanska vojna pratnja, jedan podoficir i karabinjer.

⁵ U izvještaju guvernera Dalmacije Bastianinija od 21. svibnja, koji je sličnog sadržaja kao i ovaj izvještaj o gubicima Talijana, stoji: »Gubici koje su pretrpjeli naši garnizoni do jučer uvečer dostižu 52 vojnika zarobljena, oko 50 van borbe i 3 oficira poginula«. (Zbornik Vojnoistorijskog instituta, tom V, knj. 4, dok. br. 140).

BROJ 318

SAOPĆENJE KRALJEVSKE KVESTURE U ZADRU OD 22. SVIBNJA
1942. O IZVRŠENOM STRIJELJANJU DVADESET PET RODOLJUBA
U ŠIBENIKU¹

Proces u Šibeniku

KRALJ. KVESTURA ZADAR

Pov: 03130 Kab.

Guvernatrat Dalmacije
Direkcija policijske uprave
22. VI. 1942. XX

Predmet: Kopija telef. vijesti

DIREKCIJI POLICIJSKE UPRAVE
GUVERNATORATA DALMACIJE

Z a d a r

Znanja radi javlja se slijedeća telefonska vijest koja je sada prispjela od polic. komesarijata u Šibeniku.

»Od 7 do 7.30 sati u predjelu Šubičevac smrtna presuda izdana od Specij. suda za Dalmaciju 20. i 21. izvršena je nad 25-oricom uhapšenih terorista provincije Splita stop Presudu su izvršila dva voda vojnika, u prvomvodu bio je bataljon skvadrista Toscana,³ a u drugom jedinice iz Zadra,⁴ njihovo je vladanje bilo bez prigovora stop Izvršenje je obavljeno zbog praktičnih razloga u grupama po 13 odjednom. Osuđenici, koji su svi odbili vjersku utjehu klicali su veličajući komunizam⁵ stop

¹ Original (tipkan na pisačem stroju) u Arhivu VII, arhiva talijanska, reg. br. 30/3, k. 560.

² Ovdje se iznosi da je izvršena smrtna kazna nad 25-oricom rodoljuba, a u izvještaju Komande 107. legije crnih košulja u Zadru od istog datuma, 22. svibnja, stoji: »Jutros u 6.30 i 7.30 sati izvršeno je smaknuće 26. osuđenika zbog poznatog slučaja u Splitu.« Vidi Zbornik VII, tom V, knj. 4, dok. br. 145. To potvrđuje i izvještaj Uprave istražnog zatvora u Šibeniku od 27. svibnja. Vidi dok. br. 327.

³ i ⁴ Misli se da su vodovi koji su izvršili strijeljanje bili iz bataljona crnih košulja »Toscana« i jedinica iz Zadra.

⁵ Svjedok Frane Grandov, svećenik u Šibeniku, izjavio je 15. ožujka 1945. godine pred Gradskom komisijom za utvrđivanje zločina okupatora i njihovih pomagača — Šibenik, pored ostalog, slijedeće: »U svojstvu kapelana sudskog zatvora u Šibeniku (od 1932. g.), imao sam priliku dolaziti u vezu s pritvorencima, tako i s onim koji su od dvaju okupatorovih Tribunalala u Šibeniku bili za vrijeme talijanske okupacije osuđivani na smrt i zatim strijeljani [. . .] Kad eto ti u rano jutro 22. V. mogla su biti 3 sata — iznenada po me u moj stan organi zatvora, da odmah podem u tamnjicu, jer da će još istog jutra biti izvršeno strijeljanje 26-orice Splićana. Duboko uzbuđen radi takvog prijekog postupka obukao sam se i pošao u sud. U zgradu tamnice ušao sam na dvorišna vrata. Svuda unaokolo stajali su jaki odredi talijanskih policajaca. Direktor zatvora htio mi je narediti da lično probudim osuđenike, što sam ja, indigniran takvim postupkom, odbio. Na to je poslao starješinu tamničke straže da ih on probudi, i ovaj je to učinio lažući im da se imadu spremi na put [. . .] Osuđenike su, jednoga po jednoga, žbiri odvodili u pisanicu tamnice, gdje su ih vezali u lance,

Nije bilo nikakvog incidenta stop u toku dana naredit ću da za Kaštela krene 100 skvadrasta bataljona Toscana prikladnih za raspolaganje vladi i pobrinut ću se da dam slobodu odjeljenjima milicijskih jedinica Zadra da se povrate u svoje sjedište stop Naprotiv ću zbog sigurnosti reda zadržati pripadnike pokretne čete da po potrebi nastave stražarenjem kroz još nekoliko dana stop Funkcioneri misije mogu se povratiti, pa ipak očekujem raspored s obzirom da se autotransportna sredstva i motociklisti vraćaju sutra.«

Kvestor

pa vodili do dvaju teretnjaka 1 u nje — u svaki po 13 — penjali. U drugi sam se teretnjak popeo i ja. Prvi je teretnjak sa žrtvama odmah odjurio. Malo zatim dojurio je jedan osobni automobil, iz koga me netko pozvao da odmah s njim pođem na »Osvitovo« igralište na Subićevcu, gdje se imalo izvršiti strijeljanje žrtava.

Bilo je već blizu 5 sati kad sam stigao na stratište. 13 žrtava bilo je vezano za 13 betonskih stupova. Zrakom su se orili gromki njihovi poklici: »Živlo Staljin!*< »Živjela sloboda!«, »Dolje fašizam!-«, »Dolje Mussolini!«, »Osvetit će nas naši drugovi!«, »Doći će i vama crni dan!« i mnogi drugi.

K meni je poletio jedan talijanski vojni svećenik, kapucin, te mi bijesno rekao da ga žrtve odbijaju. Sto je bilo? Došao se priti u stvar za koju sam bio već ja tu — on tuđinac i službenik onih istih okupatora, koji su žrtvama »sudili«, nametljivošću koja je svojstvena Talijanima, a prema vezanim ljudima! Oštro sam mu odgovorio. U to je došao jedan oficir vičući: »Presto! Presto!«

Strijeljanje je Izvršio veći odred fašističkih milicionera, pod komandom jednog oficira, ovako raspoređen: iza svake žrtve stajalo je 8 do 10 milicionera, na nekoliko koraka udaljenosti, koji su, kad je njihov komandant dao znak sabljom, ispalili na svoju žrtvu plotun. Nakon plotuna, jedan oficir — čini mi se da je to bio baš talijanski vojni liječnik šibenskih tamnica — išao je od jednoga strijeljanoga do drugoga te nekima od njih pucao iz revolvera u glavu, jednome čak dva ili tri puta. Zatim su došli grobari i ubijene žrtve stavili u ljesove. Iznakaženim mrtvim tijelima dao sam sv. ulje.

Prije strijeljanja jedan je oficir, ukratko, samo na talijanskom, pročitao presudu Specijalnog Tribunala. Na stratištu su bile sve okupatorove »gerarchle«, među njima tajnik Fascia Alacevich, komesar pri općini Šibenik NicoletU. Bilo je 1 mnogo vojnika, preko 300.

Nakon strijeljanja prve skupine dovedena su druga trinaestorica. Iz njihovih se redova, dok su ih vodili ka stupovima, čuo jedan glasan povik, kome je slijedio pravi urnebes poklika, koji nije prestao sve dok žrtve od ispaljenog plotuna nisu pale.

1 k njima sam prišao i pozdravio ih kao i njihove drugove. Procedura kod njihova strijeljanja bila je ista kao kod prve skupine [. . .] (Ovjereni prijevodi dokumenata u IHRPD — Split, k. 4, br. 796/44).

BROJ 319

IZVJEŠTAJ PREFEKTURE U SPLITU OD 22. SVIBNJA 1942.
GUVERNATORATU DALMACIJE O AKTIVNOSTI KOMUNISTA
U DALMACIJI¹

KR. PREFEKTURA SPLIT

Br. 02168/Jav. sig.

Split, 22. svibnja 1942-XX

Odgovor na dopis Pov. br. 0485/Kab. od 29. 1. 1942. godine.²

Predmet: Aktivnost komunista u Dalmaciji.

GUVERNATORATU DALMACIJE
Glavnoj upravi policije

Z a d a r

U vezi s gore spomenutim dopisom izvještava se da je provjeravanje u cilju identificiranja »centra Komunističke partije koji rukovodi djelatnošću ustanika u Dalmaciji«³ još u toku.

Na temelju antikomunističke djelatnosti poduzete u ovome gradu, bilo je moguće da se, s vremena na vrijeme, identificiraju mnogi elementi koji su se nalazili na čelu važnih grupa Komunističke partije; nekoliko rukovodilaca i velik broj aktivnih elemenata su, kao što je poznato, optuženi Specijalnom sudu za Dalmaciju.

Mnogi rukovodioci mjesnog komunističkog pokreta⁴ također su bili identificirani, ali nije bilo moguće pristupiti njihovom hapšenju jer se nalaze u odmetništvu. Za njima se aktivno traga.

GUVERNATORAT DALMACIJE
30. svibnja 1942-XX
Br. 22796

Prefekt :
Paolo Zerbino

¹ original (tipkan na pisačem stroju) u Arhivu VII, arhiva talijanska, reg. br. 10/1—1, k. 538.

* Redakcija ne raspolaže ovim dokumentom.

³ Misli se na Pokrajinski komitet KPH za Dalmaciju.

* Misli se na Mjesni (gradski) komitet KPH Split.

BROJ 320

IZVJEŠTAJ PREFEKTURE U SPLITU OD 23. SVIBNJA 1942.
GUVERNATORATU DALMACIJE O UBOJSTVU KOMUNISTE
KOD SOLINA¹

KR. PREFEKTURA SPLIT

Br. 08701/Jav. sig.

Split, 23. svibnja 1942-XX

Predmet: Ubijen komunista.

GUVERNATORATU DALMACIJE
Kabinetu

Z a d a r

GUVERNATORATU DALMACIJE
Direkciji generalne policije

Z a d a r

Komanda Kr. karabinjera javlja.

»Oko 10 sati 22. svibnja, vicebrigadir De Lorenzi Giovanni s tri karabinjera iz stanice Solin, za vrijeme obavljanja službe na njivama Majdan kod Solina (Split), pozvao je tri nepoznate osobe da stanu. Jedna od njih je iznenada izvadila pištolj i ispalila jedan metak na karabinjere, dok je druga osoba bacila bombu.

Neozlijeđeni, karabinjeri su odvratili oružjem i ubili jednog od napadača, koji do sada nije identificiran.² Ostala dvojica su ostavila jednu vreću napunjenu životnim namirnicama i pobjegla u obližnju šumu.«

GUVERNATORAT DALMACIJE
29. svibnja 1942-XX
Br. 22694/2361

Perfekt :
Paolo Zerbino

¹ Original (tipkan na pisačem stroju) u Arhivu VII, arhiva talijanska, reg. br. 9/8—1, k. 553.

² Slavko Kadić, sekretar Kotarskog komiteta KPH Omiša, dok se s još dvojicom drugova prebacivao iz Zmornice, preko Rupotina, na Vještić goru, radi prisustvovanja partijskom savjetovanju, upali su među talijanske vojnike koji su se nalazili u borovoj šumi. Nakon kraće borbe, Kadić je poginuo, a dvojica su uspjela pobjeći.

BROJ 321

PISMO OD 24. SVIBNJA 1942. UPUĆENO ŠEFU POLICIJE U RIMU
O STANJU U GRANIČNOJ ZONI NA PODRUČJU SJEVERNE
DALMACIJE¹

EKSELENCIJI VITEZU VELIKOG KRIZA

Dr Carmine Senize

Šefu policije Rim

Dragi Carmine,

U uobičajenoj formi dostavljam ti priloženu vijest o situaciji koja je nastala na području Kistanja, u povodu akcija koje još nisu potpuno završene, a koje izvode jake grupe komunista protiv sela i posada u zoni blizu dalmatinsko-hrvatske granice.

Tvoj stalno odani-
Zadar, 24. svibnja 1942-XX

Dragi Carmine,

Namjeravana prostrana i formacijska akcija koju su izvršili policijski organi na ovim teritorijima dovela je u provincijama Dalmacije do situacije koja se zaista može nazvati zadovoljavajućom, pošto se od prije izvjesnog vremena privredni i proizvodni život na anektiranim teritorijima odvija normalnim tempom. Zaista, gradski život, mada neprekidno podmuklo ometan snagama nepopravljivo neprijateljskim koje na neposrednim granicama pokreću i raspaljuju nasilja i pobune, nije nikad pretrpio ni najmanje prekid: zanatlije disciplinirano rade svoj posao; suhozemni saobraćajni putovi su osigurani, škole svugdje redovno rade; seljaci se drže svojih poljskih radova; razmjena produkata između sela i sela vrši se redovno. Bilo je moguće razaslati po ovim teritorijima mnogobrojne odredbe priloženog teksta Zakona o javnoj sigurnosti, a stanovnici su ga primili sa disciplinom i razumijevanjem.

Stoga se s opravdanim ponosom i zadovoljstvom mogu posmatrati dosada postignuti rezultati.

Ali na krajevima ove provincije neprekidno postoji prijetnja koja stvara stalno živu, i na ovim teritorijima, opravdanu brigu.

Studenog prošle godine predložio sam obrazovanje jedne ijake samostalne grupe karabinjera u demilitariziranoj zoni — široki pojas hrvatskog

¹ Koncept pisma (tipkan na pisačem stroju, u kojem su neki dijelovi ispisani ili dotjerani crnilom) u Arhivu VII, arhiva talijanska, reg. br. 14/2a—6, k. 561.

² Pismo je bez potpisa. Vjerojatno ga je pisao Giuseppe Butti komandant karabinjera Dalmacije.

teritorija okupiranog našim trupama baš radi osiguranja mira anektiranih teritorija i radi garantiranja svakog iznenađenja izvana — sa zadatkom da razbiju u začetku centre otpora koje su komunisti formirali i pojačavaju s one strane granice koristeći dobro poznate političke, rasne i ekonomske faktore: da je taj moj prijedlog usvojen, skoro sigurno je da ti centri otpora ne bi imali mogućnosti da prikupljaju, organiziraju i opremaju jake grupe koje se sada prijeteci kreću mnogim zonama demilitariziranog pojasa i gravitiraju ka granicama ovih provincija prijeteci miru postignutom tolikim strašnim naporom.

Vojna vlast, kod koje se više puta urgiralo da osigura granice ovih teritorija, koje su sad već talijanska zemlja, uvijek se izgovarala da nema potrebnih sredstava: i tako su ustaničke naoružane bande, ponekad da bi vršile pljačke stoke i namirnica, ponekad da bi vršile pritisak na stanovništvo, imale mogućnost da lako i često nekažnjeno vrše odvažne prodore u garnične zone ne našavši na granici nikoga tko bi ih spriječio da je prođu. Cesto je blagovremena intervencija policijskih snaga dovela do toga da teško plate takvu odvažnost, ali te snage ne mogu apsolutno osigurati granicu niti je to njihov zadatak.

Kao što je bilo predviđeno, proljeće je zateklo ustanike znatno porasle po broju i s više iskustva; njihova odvažnost je porasla tako da su, kao što se desilo prije nekoliko dana, smjeli da napadnu važan hrvatski centar Knin, malo udaljen od granice zadarske provincije, gdje je sjedište Komande pješadijske divizije »Sassari«, služili su se i minobacačima, a zatim se povukli, prije dolaska pojačanja, prema teritoriju zadarske provincije.³ S obzirom na iznenadnu i tešku prijetnju bilo je moguće suprotstaviti ustaničkoj drskosti tri slabe čete upućene u različito vrijeme i bilo je potrebno da vlada uputi u ugroženu zonu crnokošuljaške jedinice legije iz Zadra uzevši ih iz kontigenta dislociranog u Šibeniku radi službe reda i sigurnosti u povodu poznatog važnog procesa teroristima iz Splita, koji je zaključen 22. tekuceg."⁴

Bez obzira na to ustanici su napali nekoliko vojnih uporišta (Biovino Selo, Mokro Polje, Radučić i Ervenik) nanijevši nam bolne gubitke (petnaestak mrtvih, među kojima dva oficira, nekoliko desetina vojnika izbačeno iz stroja i četrdesetak raspršenih)⁵ i povukavši se poslije toga na jednu uzvisinu na dalmatinsko-hrvatskoj granici, gdje ih vojne vlasti još ne napadaju, jer izgleda nemaju potrebnih snaga.

Ja sam laik u vojnim stvarima, ali bode oči svima da nedostaje topova, tenkova, aviona i da štoviše nedostaju vojna transportna sredstva.

U međuvremenu su sada ugrožene zadarska i splitska provincija i dozvoljava se da ustanici prenesu gerilu na talijanski teritorij kao što se dogodilo prošle zime u Kotoru, gdje se dozvolilo da komunističke bande

³ Odnosi se na borbe koje je Kombinovani odred vodio 18. i 19. svibnja kod Golubića. Tom prilikom je zaplijenjena jedna talijanska baterija iz koje su partizani ispalili nekoliko granata na Knin. Autor pisma ovu činjenicu sakriva i kaže »služili su se i minobacačima«. Vidi dok. br. 70, 72, 74 i 310.

⁴ Odnosi se na sudenje grupi rodoljuba u Šibeniku, među kojima je bio i Rade Končar, sekretar Centralnog komiteta KP Hrvatske. Vidi dok. br. 85, 107, 109, 120, 301, 303, 314, 316, 318 i 327.

⁵ Vidi dok. br. 84, 96 i 317.

zauzmu dobar dio provincije odakle se dijelom započelo njihovo gonjenje s bolnim gubicima u ljudstvu i trošenju materijala.

Bilo kako bilo, kako se lako može zaključiti iz površnih napomena, situacija na granici lakose može otežati dolaskom lijepog vremena i zahtijeva odlučne i hitne intervencije vojnih vlasti, pošto neprekidna opasnost od tih ustanika i sretna odvažnost u njihovim upadima, dok ovom stanovništvu oduzima mir i sigurnost koje su im s naporom osigurali policijski organi, potpuno neutralizira efekt upornog i strašnog rada na prodiranju koji vlada Dalmacije razvija i rađa među stanovnicima opasne sumnje u pogledu stvarne vojnesnage Italije.

Ovo sam smatrao za dužnost da ti saopćim radi obavještenja i radi javljanja gore, koje ćeš smatrati za potrebno da izvršiš.

Sa živom naklonošću.

BROJ 322

ODGOVOR KOMANDANTA OSAMNAESTOG ARMIJSKOG KORPUSA
OD 24. SVIBNJA 1942. KOMANDANTU KARABINJERA DALMACIJE
NA IZVJEŠTAJ O NAPADU PARTIZANA NA KARABINJERE
U BRUŠKI¹

28. V 1942.

Povjerljivo — na ličnost

Viša komanda oruž. snaga
»Slovenija—Dalmacija«
Operativno odjeljenje
Br. 11812
Primljeno: 29. svibnja 1942.XX

KOMANDA XVIII ARMIJSKOG KORPUSA

Operativno odjeljenje

Odgovor na br. 342/3 od 14. 5. 1942-XX

24. svibnja 1942-XX

Broj. protok. 3659/Op.

‘ KOMANDANTU KR. KARABINJERA DALMACIJE

Z a d a r

i, radi znanja:

VIŠOJ KOMANDI ORUŽ. SNAGA »SLOVENIJA-DALMACIJA«

V. P. 10

GUVERNATORATU DALMACIJE — Kabinet

Z a d a r

Predmet: Opći kriminalitet i zločini političkog karaktera na teritoriju
dalmatinskih provincija

Najljepše vam zahvaljujem na podacima koje ste mi dostavili u vezi s napadom na karabinjersku stanicu u Bruški,² mada su oni stigli s velikim zakašnjenjem jer sam iste primio iz drugih izvora, tako da su mi bili već sasvim poznati.

Međutim, to nije važno jer je namjera vašeg pisma potpuno jasna, tj. ne da izvijesti pretpostavljenog već da od njega traži pomoć.

Još 22. ožujka o. g. sam vam predočio (dopis 1228/Op) da bi opći kriterij kojim se treba rukovoditi u odnosu na karabinjerske stanice morao biti slijedeći: »dislokacija i upotreba treba da budu usklađeni s mentalitetom rata koji treba da se vodi, imajući u vidu da je rat koji se ovdje vodi isti kao i onaj u Rusiji, Libiji i na Dalekom istoku«.

¹ Original (tipkan na pisačem stroju) u Arhivu Vn, arhiva talijanska, reg. br. 17/5a, k. 261.

² O napadu partizana na Brušku vidi dok. br. 302 i 304.

Ovaj kriterij, po mom dubokom ubjeđenju ne bi trebalo objašnjavati i razjašnjavati — Kr. karabinjeri predstavljaju prvi (elitni) rod oružja KoV — već u potpunosti primjenjivati. Njegova primjena na vojncm području spada u moju nadležnost, a ne u nadležnost vaše službe kao ustanove u koju ja uopće ne ulazim.

Ako mi dva mjeseca poslije mog pisma, »tek poslije nego su goveda pobjegla«,³ tražite odobrenje da se obratite »nadležnoj upravi inženjerije za cjelishodnu intervenciju«, moram da smatram da o mom upozorenju niste vodili računa ni kad vam je ono stiglo ni kad je pogoršanje situacije trebalo da vas na njega podsjeti. Da ste s pogoršanjem situacije morali biti savršeno upoznati dokazuje mi, ako ništa drugo, a ono vaš opširni dopis br. 68/1 od 11. travnja,⁴ o kojemu ćemo razgovarati prvom prilikom.

Molim da mi o svemu ovome dostavite potrebna objašnjenja, kako bi mogao donijeti odgovarajuće odluke koje spadaju u moju nadležnost i u moje dužnosti.

Uprava inženjerije kojoj tražite da se možete obratiti, ovdje ne postoji pa ste upali u malu grešku. Vjerojatno ste htjeli da se obratite Komandi inženjerije kojoj sam dostavio vaše zahtjeve. Međutim, sasvim je sigurno da ako bi se pomoć koju vi tražite sastojala u rodovima inženjerijskih jedinica, odmah vam kažem da inženjerijskih jedinica nema. U svakom slučaju, inženjerija će vam moći dati uputstva kako bi, nadajmo se, mogli nadoknaditi izgubljeno dragocjeno vrijeme.

Komandant, general
Q. Armellini, v. r.

³ Izreka: »Zatvoriti štalu tek kad goveda pobjegnu«.

⁴ Vidi dok. br. 271.

BROJ 323

IZVJEŠTAJ PEFKTURE U SPLITU OD 25. SVIBNJA 1942.
GUVERNATORATU O AKCIJI PARTIZANA NA SKLADIŠTE
MATERIJALA PODUZEĆA ZA IZGRADNJU PUTA SEGET—TROGIR¹

KR. PEFKATURA SPLIT

Br. 08760/Jav. sig.

Split, 25. svibnja 1942-XX

Predmet: Aktivnost ustanika.

GUVERNATORATU DALMACIJE
Kabinetu

Z a d a r

GUVERNATORATU DALMACIJE
Direkciji generalne policije

Z a d a r

i na znanje: MINISTARSTVU UNUTRAŠNJIH POSLOVA
Direkciji Javne sigurnosti

R i m

Kr. karabinjeri u Trogiru svojim dopisom br. 11/68 od 20. 5. 1942. godine izvještavaju:

»Oko 1 sat 20. ovog mjeseca, u mjestu »Posidora« (Seget-Trogir), sedam ljudi naoružanih puškama i pištoljima probudili su radnike poduzeća za izgradnju puteva inženjera Ferrucia Roglija i pod prijetnjom smrti naredili im da predaju materijal koji se nalazio u šupama, i to:

4 kožnata remena za motor razne širine a dužine oko 31 m, 18 kg eksploziva, 4 kotura štapina od po 32 m, neodređenu količinu ulja za motore, 5 pijuka, razne lijekove, 3 para cipela i 13 kg crnog baruta.²

Vrijednost ovog materijala nije se mogla još točno utvrditi ali se smatra da iznosi oko 15.000 lira. Pored toga, iz limenih posuda prosuta je neodređena količina nafte i benzina.

Napadači su se zatim udaljili zaprijetivši radnicima, u slučaju da se ponovo prihvate rada, da će se protiv njih poduzeti druge mjere odmazde.«

GUVERNATORAT DALMACIJE
30. svibnja 1942-XX
Br. 22924

Prefekt:
Paolo Zerbino

BROJ 324

IZVJEŠTAJ GUVERNERA DALMACIJE OD 26. SVIBNJA 1942.
KOMANDI ŠESTOG KORPUSA O NAPADU PARTIZANA NA
ZADARSKOG PREFEKTA I NJEGOVU PRATNJU¹

GUVERNATORAT DALMACIJE

Oznake hitnosti
P. A.

Brzjav

Šifriran

Otposlán 26/5. 42.

KOMANDI ŠESTOG KORPUSA

D u b r o v n i k

Najhitnije za Ekselenciju Roatta Vrhovnog komandanta Oružanih snaga Slovenije i Dalmacije — stop N. 2 G. M. Danas oko 13 sati dok je Prefekt Zadra s kapetanom CC. RR. Bonassisi i oružanom pratnjom prelazio automobilom cestu, koja označava granicu Provincije Zadra sa drugom zonom u okolini Ervenika, bio je napadnut od čete pobunjenika² — stop — Slijede poginuli, nakon herojske obrane: Prefekt Zadra, kapetan Bonassisi, jedan niži oficir i pet vojnika — stop — Drugi oficir, sekretar prefekta i tri vojnika ranjeni su — stop — Ovo saopćavam zbog onih odredaba koje smatraš da ih treba izdati, jer su pobunjenici zauzeli sve više prijeteći stav i smjeraju ka prodiranju na nacionalni teritorij.

Bastianini

* Original (tipkan na pisačem stroju) u Arhivu VII, arhiva talijanska, reg. br. 8/6, k. 565.

² Napad je izvršio vod Prve čete bataljona »Bude Borjan« Sjevemodalmatinskog NOP odreda. Vidi dok. br. 90 i »i.

BROJ 325

IZVJEŠTAJ KRALJEVSKE KVESTURE U ZADRU OD 26. SVIBNJA
1942. O BROJU INTERNIRANIH, PRIJAVLJENIH SPECIJALNOM
SUDU, PROTJERANIH I OSUĐENIH NA SMRT¹

Zadar, 26. svibnja 1942-XX

Kr. Kvestura
Zadar
br. 03001

Hitno

GENERALNOJ DIREKCIJI
POLICIJE GUVERNATORATA DALMACIJE

Z a d a r

Predmet: Internirani, prijavljeni Specijalnom sudu
— protjerani s dalmatinskog teritorija

U vezi s brzojavom br. 004565 od 3. svibnja, saopćavaju se slijedeći traženi podaci:

Internirani na poluotoku 109 komunista
47 politički opasnih
Zidova nijedan

Prijavljenih specijalnom sudu 639
Osuđenih na kaznu smrti: 25
Zidova interniranih na dalmatinskim otocima: nijedan
Protjeranih s dalmatinskog teritorija: 62

Javljeno da nije bilo moguće saopćiti ove podatke za datum koji je utvrdio taj Guvernatorat jer su neke oružane komande kod kojih se više puta urgiralo tek danas poslale tražene podatke.

Guvernatorat Dalmacije
Gen. dir. policije
26. svibnja 1942-XX

Kvestor
Dr *Emilio Cocci*

**Eksl. stigli podaci koji se odnose na period od osnivanja Guverna-
torata do danas.²**

¹ « Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu VH, arhiva talijanska, dok. br. 38/9, f. 3, k. 560.
² Dopisano plavom olovkom.

BROJ 326

PISMO KOMANDE ORUŽANIH SNAGA »SLOVENIJA-DALMACIJA«
OD 27. SVIBNJA 1942. GUVERNERU DALMACIJE O SLANJU
POJAČANJA NA PODRUČJE SJEVERNE DALMACIJE¹

Prispjelo

29. svibnja 1942. — Br. 1180

VRHOVNA KOMANDA ORUŽANIH SNAGA
»SLOVENIJA-DALMACIJA«

Operativna služba
br. 9603

V. P. 39 — 27. svibnja 1942-XX

EKSELENCIJI GUVERNERU DALMACIJE

Z a d a r

Vrativši se iz Kotora, odgovaram na tvoj jučerašnji brzoglav u povodu slavne smrti prefekta Zadra i njegovih herojskih drugova.²

Odmah poslije razgovora s tobom, telegrafirao sam Komandi XVIII armijskog korpusa, da se, vodeći računa o općem stavu o kome sam ti govorio, ima u vidu i apsolutna potreba sprječavanja prodora ustaničkih snaga u prvu zonu.

Isto sam odmah zatim potvrdio usmenim uputstvima.

Osim toga, kao što sam već saopćio, naredio sam ulazak motomehanizirane čete »Zadar« kao i XXIX bataljona »M« i karabinjerske čete, koja je sada u Mostaru.³

Moj načelnik Štaba, donosilac ovog pisma, pored toga je zadužen da se posavjetuje s tobom u pogledu situacije.

Srdačni pozdravi.

7. T. M.
27-5-42

General, komandant:
Mario Roatta

¹ Original (tipkan na pisačem stroju) u Arhivu VII, arhiva talijanska, reg. br. 10/6, k. 565.

² Vidi dok. br. 90, 91 i 324.

³ Misli se na ulazak spomenutih jedinica u anektirani dio Dalmacije.

BROJ 327

IZVJEŠTAJ UPRAVE ISTRAŽNOG ZATVORA ŠIBENIK
OD 27. SVIBNJA 1942. SA SPISKOM OSUĐENIH DRUGOVA NA
PROCESU OD 20. I 21. SVIBNJA 1942. OD STRANE TALIJANSKOG
SPECIJALNOG SUDA¹

Koncept

Šibenik, 27. svibnja 1942. XX

Guverneratu Dalmacije sudsko
odjeljenje
Zadar

Prot. br. 478/42 Prilog 1

Odgovor na list od _____

div..... sekc..... br.

Predmet: Popis uhapšenika u procesu terorista — Split.

DRŽAVNOM TUŽILAŠTVU SPECIJALNOG SUDA DALMACIJE

Z a d a r

KRALJEVSKOJ KVESTURI

S p l i t

Daje se priloženi popis, koji se odnosi na položaj uhapšenika označenih u predmetu.

U ovom zatvoru se nalaze samo Krstulović Ante, osuđen na smrt vješanjem i Morović Dobrila, koja je odvedena na poluotok, jer je trudna u 6. mjesecu, druga dvojica osuđenika odvedeni su u Split, a 25 je s istim parobrodom sprovedeno, bez zaustavljanja u ovom zatvoru, za tamnicu u Koprnu.

11 preostalih uhapšenika oslobođeno je zbog nedostatka dokaza i zadržano na raspolaganju Javne sigurnosti, neki su prevezeni, a neke treba prevesti u Split.

Upravnik :
dr *Luigi Valenti*

Uprava istražnog zatvora Šibenik

P o p i s

uhapšenika terorističke grupe Split osuđenih od Specijalnog suda Dalmacije s presudama 20. i 21. svibnja 1942.-XX

1. Ružić Jozo (Ante)	}	osuđeni na smrt
2. Dumanić Paško (Ivan)		
3. Sirišćević Jozo (Ante)		
4. Zegarac Duje (Mihajlo)		
5. Sirišćević Vicko (Ante)		
6. Brajević Ignacije (Grgur)		
7. Žitko Nikola (Ante)		
8. Kovačić Ivo (Marin)		
9. Vrdoljak Ante (Josip)		
10. Puljas Božo (Filip)		
11. Kažimir Dušan (Krunoslav)		
12. Polić Stjepan (Spiro)		
13. Jelaska Milivoj (Mijo)		
14. Vušković Karlo (Ante)		
15. Poljičak Ante (Mate)		
16. Sirišćević Petar (Jere)		
17. Katunarić Života (Vicko)		
18. Dumanić Jozo (Stjepan)		
19. Dumanić Božo (Vicko)		
20. Matošić Vojko (Ante)		
21. Kuzmić Jozo (Marko)		
22. Končar Rade (Geca)		
23. Trebotić Nikola (Martin)		
24. Radica Ante (Ante)		
25. Purišić Nikola (Filip)		
26. Borozan Fjodor (Ivan) ²		
27. Ugrin Andrija (Toma) ³ osuđen na smrt vješanjem, prevezen u Split u istražni zatvor.		
28. Krstulović Ante (Ivan).....osuđen na smrt vješanjem, a nalazi se u istražnom zatvoru u Šibeniku.		

¹ Prvih 26 rodoljuba Je strijeljano 22. svibnja 1942. godine u Šibeniku. Vidi dok. br. 318.

² Nije strijeljan Jer Je lažno optuživao i prokazivao svoje drugove.

29. Turšić Ivan (Ivan)
30. Grbić Tonka (Marko)
31. Jukić Ljubo (Jakov)
32. Aljinović Branko (Paško)
33. Ćurković Luka (Josip)
34. Piplović Davorka (Ante)
35. Balvan Petar (Vicko)
36. Ivanišević Ante (Petar)
37. Kapetanović Mate (Ante)
38. Matošić Ratomir (Paško)
39. Kuzmić Ante (Marin)
40. Miletić Ana (Franjo)
41. Kragić Ante (Marin)
42. Reić Paško (Ante)
43. Lozar Silvestar (Franjo)
44. Culić Ljubo (Paško)
45. Petrić Zorka (Andrija)
46. Bubalo Andrija (Marin)
47. Bonačić Lenko (Josip)
48. Bošnjak Jakov (Mirko)
49. Jelaska Ivan (Marin)
50. Najev Ivan (Jure)⁴
51. Lukas Slavko (Ivan)
52. Mucalo Tomo (Ante)
53. Radica Ante (Ante)⁵
54. Zupa Desanka⁶.....
55. Morović Dobrila (Zaharija)
56. Blašković Mate (N. N.)⁷
57. Škoko Jure (Grigorije)
58. Javor Toma (Sava)
59. Perlain Andrija (Nikola)
60. Jurjević Ante (Marin)
61. Reimij Ante (Sultan)
62. Segvić Mara (Duje)
63. Križević Andrija (Luka)
64. Jelaska Vicko (Josip)
65. Vrdoljak Ivan (Jakov)
66. Lučić Ivan (inače zvan Lavčević)

osuđeni na zatvor i odvedeni
u tamnicu Kopar

osuđena na zatvor i odvedena u splitski zatvor.

osuđena na zatvor, nalazi se u istražnom zatvoru Šibenika.

Oslobodeni zbog nedostatka dokaza i odvedeni u Split na raspolaganje Javnoj sigurnosti.

Šibenik, 27. svibnja 1942-XX

Upravitelj :
dr Valenti Luigi

(M. P.)

* Blaže kažnjen jer je kao i Ugrin svjedočio protiv svojih drugova.
⁴ Odnosi se na sina, a na rednom broju 24 na oca.
⁵ Špijun i provokator. Vidi dok, br. 315.
⁷ Ignata.

BROJ 328

IZVJEŠTAJ GUVERNERA DALMACIJE OD 27. SVIBNJA 1942.
MUSSOLINI JU O POTREBI ORGANIZIRANJA OBRANE GRANICE
DALMACIJE ZBOG SVE JACE AKTIVNOSTI PARTIZANA¹

Šalje A. P.	Brzjav Šifriran Br. 5006	Upravnik šifre Pri zia
----------------	--------------------------------	---------------------------

Zadar, 27/5/42 sat 7

Adresa: Predsjedništvo Savjeta
Rim

Pošiljalac: S. P.

Uvod: GAB

Predmet :
Smrt prefekta Orazija u borbi protiv
ustanika

Vojni položaj provincije Zadar.

04722.-

Za Ducea

U mom brzjavu br. 4805 od 21. svibnja² javio sam vam Duce da se već dva dana na granici nalaze snažne grupe ustanika i da su na granici provincije Zadra bile u toku vojne operacije. Već od prije nekoliko tjedana sam pismeno privlačio pažnju vojnih vlasti preklinjući da se organizira ozbiljna obrana granice Dalmacije da bi se sačuvala od invazija, a moguće i od infiltracija. Nažalost moja ponovljena traženja u tom smislu nisu mogla biti prihvaćena uslijed nedostatka sredstava i trupa koje su sukcesivno mojim traženjima trpjele nova smanjenja.

Kada je 18. jedna snažna ustanička banda³ napala odrede sjeverno od Knina 14 km od granice provincije Zadra, a druga banda od nekoliko stotina se pojavila 20. na granici Ervenika,⁴ vojne snage kojima se raspolagalo između Zadra i granice brojale su u svemu 4 čete s efektivnim redovima lišeni artiljerije i merzera za koje sam mobilizirao 150 crnih košulja, redovna zadarska milicija, i na brzinu sam ih stavio na

¹ Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu VII, arhiva talijanska, reg. br. 32/1, k. 533.

² Taj brzjav Ba-stianinija glasi: »Kao Sto Vam je poznato Duce, na granici naših provincija već dva dana su u toku vojne akcije zbog izvršenih napada velikih ustaničkih formacija na naše snage koje ih drže. Smatram da oni neće uspjeti u svom pokušaju invazije i obavještavam Vas da se stanovništvo kako pogranične zone tako i iz gradova i sela drži vrlo smireno gledajući svoje svakidašnje poslove.« (Arhiv vn, arhiva talijanska, k. 561—2—14/3).

* Odnosi se na Jedinice Kombinovanog odreda.

⁴ Odnosi se na Prvu četu bataljona -Bude Borjan«.

raspolaganje vojnoj komandi da brani jednu od najugroženijih točaka granice. Ervenička borba je spriječila bandu da prodre u teritorij provincije, ali ustanici su ostali na svojim položajima i tek slijedećeg dana pod pritiskom drugog našeg napada povukli su se dajući lak otpor s malo udaljenih položaja. Jedno zračno bombardiranje izgleda da nije dalo veće rezultate.

Na položaju sam obišao zadarske crne košulje i naredio sam da im se smjesta pošalje iz Zadra nekoliko mitraljeza starog tipa i municija. Drug Orazi je istog dana za svoj račun otišao na isti granični put gdje je danas našao smrt boreći se herojski da bi podstakao trupe angažirane dan prije.⁵

Cim sam se vratio u Zadar poslao sam jednog kurira u Komandu druge armije preklinjući da pribave ljudstvo i sredstva tim prije što se u Erveničkoj borbi raspala jedna od dvije upotrebene čete. General Roatta je smjesta odredio za tu zonu dva bataljona divizije »Sassari«, koji su stvarno i prispjeli jučer, s teritorija druge zone i ponovio sam svoj zahtjev da se organizira obrana granice neophodna da se održi u spokojstvu stanovništvo, koje je uslijed približavanja ustanika dobijalo i dobija utisak o našoj slabosti i propasti. Ujutru 24. u prolazu kroz Zadar general Roatta me uvjerio da će se pobrinuti što je moguće prije da udovolji takvoj potrebi vojno-političke prirode, ali današnji događaj koji se desio na mjestu borbe od 20. i pomjeranja izvršena jučer od strane ustanika nameću hitne mjere sa srazmjernim snagama koje ne postoje u mjestu. Da bi se uvećale zadarske snage bilo je povučeno i jedanaest malih garnizona pješadije, koji su bili na nekim otocima, a kako je stanovništvo ta povlačenja objasnilo kao napuštanje Dalmacije od naše strane, mogu nastati štetne posljedice. I na splitskoj granici je bilo pokušaja infiltracije uslijed toga što su skoro svi naši vojni garnizoni bili povučeni s graničnih mjesta, ali energična dejstvovanja bataljona toskanskih odjeljenja i jednog bataljona bornih kola izgleda da su za sada dala nekih rezultata.

Smanjenje vojnih snaga pripojenih Dalmaciji posljednjih dana je slijedeće:

Divizija »Perugia« svedena na dva bataljona sa sjedištem u Splitu, pošto su druge čete premještene na razna mjesta druge zone, 29. bataljon »M« premješten iz Splita za Dubrovnik. Ovakva je situacija opasna jer hrabri ustanike izvana, a hrabri njihove saučesnike iznutra, te zahtijeva brzu i energičnu intervenciju koja samo kratkoročno može izbjeći invaziju komunista u naše dalmatinske provincije i može dati stanovništvu potrebnu garanciju i zaštitu.

Bastianini

* Vidi dok. br. 91 1 324.

BROJ 329

BRZOJAV KARABINJERSKE ISPOSTAVE U ŠIBENIKU
OD 28. SVIBNJA 1942. GUVERNATORATU DALMACIJE O UBOJSTVU
IVANDE JOSIPA, KOMUNISTE IZ ZATONA¹

Dešifrirao: c h.	PRISPJELI BRZOJAV iz Šibenika Br. 2312	Načelnik uređa za šifru: Prizia
---------------------	--	---------------------------------------

KR. KARABINJERSKA ISPOSTAVA
ŠIBENIK — SJEVER

28. 5. 1942. u 10,15 sati

GUVERNATORATU DALMACIJE

Zadar, 29. 5. 1942. u 8 sati

Predmet: Sukob patrole,
ubijen ustanik.

Br. 274/1. Nastavak izvještaja br. 273/1 od 27. ovog mjeseca.

Na dan 27. ovog mjeseca u 9 sati, u blizini Zatona, vojna patrola iz Vodica, sastavljena od karabinjera, pripadnika financijske straže i crno-košuljaša spomenutog garnizona, prilikom akcije pročešljanja poduzete s ciljem da se pronađu izvršioци pokušaja atentata na Vlašića Josipa, primijetila je dvije osobe koje su iznenada počele bježati, jer su ugovorenim znakom pomoću zvižduka koji su dolazili s druge strane, obaviještene o nailasku vojnika.

Vojnici su na ove osobe otvorili vatru, pa je jedan od bjegunaca ubijen, dok je drugi uspio pobjeći. Ubijeni dosad još nije identificiran.

Komandir ispostave Šibenik
karabinjerski poručnik
Tarini

Br. 274/2. — Nastavak današnjeg izvještaja br. 274/1.

Ubijena osoba je identificirana kao Ivanda Josip, seljak iz Zatona (Šibenik), komunista za kojim se traga.

Slijedi opširan izvještaj.

Poručnik *Tarini*

BROJ 330

**PISMO FAŠISTIČKOG SEKRETARA U BIOGRADU NA MORU OD
29. SVIBNJA 1942. KOMANDANTU 107. LEGIJE CRNIH KOŠULJA
U VEZI DOVOĐENJA CRNIH KOŠULJA U ZASEOKE GORICA
I RAŠTANE¹**

**NACIONALNA FAŠISTIČKA PARTIJA
Federacija borbenih fašističkih organizacija Zadar
Fašistička borbena organizacija Biograd na moru
»Živjeti nije potrebno, ali ploviti je potrebno«**

**Povjerljivo
Broj prot. 364/Pov.**

Biograd na moru, 20. svibnja 1942-XX

**Komandantu 107. Legije skvadrista
crnokošuljaša, Console Ivan Scalchi**

Z a d a r

Vidio Ekselencija generalni direktor Policije

Predmet: Služba nadzora Raštane — Gorica.

Pod jurisdikciju te fašističke organizacije potpadaju zaseoci Raštane i Gorica neposjednuti nijednim vojnikom.

Radi se o mirnom, vrijednom i poniznom stanovništvu, posvećenom jedino obradi njiva, čuvanju stoke. To stanovništvo je vjekovima bilo zanemareno: bez škole, bez putova, bez vode, sve u svemu van svijeta.

Malarija suvereno vlada. Stanovništvo je rimokatoličke vjere.

Više puta, kad je loše vrijeme, pješice ili pak na nekim rasklimanim kolima, posebna skromnost, bio sam prvi hijerarh koji je vršio inspekciju u tim zonama saznajući mnoge potrebe ovog stanovništva prepuštenog svojoj sudbini.

Vršio sam inspekciju u tim zaseocima zajedno s dop. Brunom Livljanićem, sekretarom općinskog Dopolovora, i mojim najpouzdanijim suradnikom, 1. i 8. ožujka o. g.

Poznato mi je da su ponekad u ovim zonama prolazili ljudi, naročito iz nepouzdana zone Vodice (Šibenik), naročito žene, s robom. Odlazili su u Sv. Filip, u Vranu radi razmjene robe za kukuruz i slično.²

¹ Original (tipkan na pisačem stroju) u Arhivu VII, arhiva talijanska, reg. br.

14/2a—9, k. 561.

² Točno je da su žene, prisiljene gladu svojih obitelji, odlazile i svoju robu (odijela, posteljine i dr.) mijenjale za kukuruz jer ga tamošnji seljaci nisu htjeli prodavati za lire. Od te male količine nabavljene hrane, dio je često odvajan za partizane i članove njihovih nezbrinutih porodica.

Moglo bi se raditi o prostoju zamjeni, kao što bi se moglo raditi, s obzirom na to odakle ovi ljudi dolaze — iz Vodica, Zlarina i Pirovca, da nabavljaju sebi namirnice da bi ih poslije slali plaćenim ubojicama.

U zaseocima Raštane i Gorica, koje vam savjetujem da obidete, ako smatrate potrebnim, i sa mnom i mojim pomoćnikom (vaš automobil nije pogodan za te takozvane ceste, ali ovdje u Biogradu raspoložemo jednim automobilom opremljenim za vožnju tamo), kao što sam rekao, nema nikakvog organa javne sigurnosti nikakve vrste. U Polači, udaljenoj 7—8 km od ovih zaselaka, postoji jedna stanica Kr. karabinjera, ali je nedovoljna. U Vrani nema nikog da popravi stanje poljoprivrednog poduzeća, a isto tako u susjednim zaseocima Kakma, Staban i Tin.

Smatram neophodnim da dodijelim u Gorica—Raštane jedan detašman naših hrabrih milicionera M.V.S.N., kao na primer u S. Filip-Jakov.

Za kasarnu, mislim, bez pretjeranih troškova, a možda i bez troškova.

Ovo je, dragi Console, jedan moj skromni savjet: Partija i milicija trebaju tijesno surađivati.

Milicija je naoružana posada naše revolucije, a revolucija crnokosuljaša uvijek u maršu treba da likvidira u našoj Dalmaciji naše neprijatelje, kao što je skvadrizam uništio u Italiji komunizam i sve što je trulo.

Skvadrizam će pobijediti u našem svetom ratu, a skvadrizam će osvetiti, kao što je rekao naš voljeni Guverner skvadrista, borca, mučenika Vezio Orazia, koji je također, bio skvadrista.

Morao bih hitno razgovarati s vama. Očekujem vaš telefonski poziv da dođem u Zadar k vama, kad vam nije lakše da skočite ovamo.

P o b i j e d i t ć e m o !

Uvijek na vašem raspolaganju!
Politički sekretar
Skvadrista avv.³ *Francesco*
Courrir v. r.

(M. P.)

³ Nepoznato značenje.

BROJ 331

IZVJEŠTAJ PREFEKTURE U SPLITU OD 31. SVIBNJA 1942.
MINISTARSTVU UNUTRAŠNJIH POSLOVA I GUVERNATORATU
DALMACIJE O AKCIJI CISCENJA NA SIREM PODRUČJU MARINE¹

KR. PREFEKTURA SPLIT

Br. 03124/Jav. sig.

Split, 31. svibnja 1942-XX

Predmet: Akcije izvidanja i pročešljavanja

GUVERNATORAT DALMACIJE
Direkcija generalne policije
5. lipnja 1942-XX

P/T
00107141 — 6. lipnja 1942. XX

GUVERNATORAT DALMACIJE
5. lipnja 1942.
23668

MINISTARSTVU UNUTRAŠNJIH POSLOVA — KABINETU R i m

MINISTARSTVU UNUTRAŠNJIH POSLOVA
Direkciji javne sigurnosti

GUVERNATORATU DALMACIJE — KABINETU

Izveštavam da su, 21. i 22. ovog mjeseca, u dogovoru s nadležnim vojnim komandama, uz pomoć jedinica 1. bataljona »Toscano«, poduzeta izvidanja širokog obima na području: Marina, Podorljak, Gustima, Dograde, Mitlo, Vinovac, Rastovac i Moravščak.

Cilj ove akcije je bio da se uđe u trag partizanima, koji su nedavno napali radilište u Segetu i odnijeli razni materijal i eksploziv.²

Navečer 20. ovog mjeseca, jedinice su stigle u Marinu s ciljem da osiguraju radilište u Segetu, gdje se čuvaju izvjesne količine eksploziva. U toku kretanja primijećene su logorske vatre na k. 447 Debela strana, na koje je ispaljeno nekoliko rafala iz mitraljeza. Vatre su se odmah ugasile, a nastupajući mrak je onemogućio nastavljanje akcije.

Ujutro 21. ovog mjeseca, jedna nova jedinica crnokošuljaša prebacila se iz Trogira prema Marini, a nju je istodobno sustigla jedna kolona Kr. kopnene vojske, jačine jedne čete lakih tenkova i jedne pješadijske čete na kamionima. U zalivu Marine bila je usidrena torpiljarka T-8, na raspolaganju nadležnim vlastima.

¹ Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu VII, arhiva talijanska, reg. br. 10/4—1, k. 560.

² Odnosi se na akciju Primoštensko-rogozničke čete 20. svibnja. Vidi dok. br. 89, 110a i 323.

Uz podršku jedinica kopnene vojske, poduzeto je izviđanje područja između Marine i Gustirne, točnije rečeno, suprotne strane k. 162 jer se na temelju primljenih podataka, pretpostavljalo da se tamo nalaze partizanska skloništa. Sklonište je pronađeno i sastojalo se iz jedne prirodne pećine, ali nije bilo nikakvih, ni svježih ni starijih, tragova da su se ovdje kretali ljudi.

Za vrijeme izvođenja pročešlja van ja stigla je vijest da su u toku noći na k. 585 i k. 583 Jelinak primijećene grupe partizana na bivakovanju. U dogovoru s komandantom torpiljarke otvorena je vatra na spomenute visove.

Na dan 21. ovog mjeseca, povratak jedinica u Trogir tekao je normalno.

Ujutro 22. ovog mjeseca, u 3.30 sati, jedna četa na kamionima iz spomenutog bataljona, u suradnji s Kr. karabinjerima i pripadnicima Kr. financijske straže garnizona Trogir, praćeni motociklistima jedinice Javne sigurnosti iz Splita, krenula je u mjesto Mamuti (RQ-BS) u cilju izviđanja i pročešljavanja rajona Blizna, Mitlo, Vinovac i Rastovac. Posvuda, a naročito u mjestu Vinovac, nađeni su tragovi prolaska ustanika. Vinovac je noću 19/20. ovog mjeseca, kao što je javljeno, napala jedna grupa ustanika, zarobila glavara sela i opljačkala novac i životne namirnice.

Prilikom saslušavanja mještana, svi su se suglasili u iskazu da je riječ o jednoj jačoj grupi partizana, a rodbina glavara sela izjavila je da je među onima koji su imenovanog zarobili prepoznala izvjesnog Mijata Matu iz Segeta (Trogir), kao i da su čuli kako drugi partizani glasno zovu jednog od njih imenom Škorić.

Partizani su bili različito odjeveni, od veoma skromnih civilnih odijela do uniformi bivše jugoslavenske vojske, pa čak i sivomaslinastih uniformi Kr. talijanske vojske. Na glavi su, pored kapa tamne kaki-boje sa crvenom zvijezdom, srpom i čekićem na bijeloj podlozi, neki nosili i sivomaslinaste kape talijanske vojske, a drugi pak crvene kape.

Od oružja ustanici su imali puške bivše jugoslavenske vojske i nekoliko karabina M. 1891 Kr. talijanske vojske; nekoliko je bilo naružano pištoljima u futrolama za opasačem, a neki su imali vojničku torbicu ili planinarsku torbu. Na nogama su neki imali niske gumene crne čizme, a drugi cipele ili stare papuče.

Sve ove podatke dali su ljudi iz Rastovca, od kojih su neki bili austrijski vojnici u talijanskom zarobljeništvu u ratu 1915—1918. godine, dok su neki emigrirali u Brazil i prije nekoliko godina vratili se u svoja sela.

Na temelju tragova i prikupljenih podataka, četa se kamiona prebacila u Rastovac, gdje su zatekli još jasnije tragove prolaska partizanskih grupa.

Komandir mješovite čete je po vlastitoj inicijativi poduzeo pročešljanje ovog rajona. Pritom je s odgovarajućom pratnjom vratio kamione i od Komande bataljona koja je ostala u Trogiru, u očekivanju daljnjih vijesti o akciji pročešljanja, zatražio intervenciju još jedne

čete na k. 180 sjeverno od Gustirne i k. 209 sjeverozapadno od Gustirne, kako bi se spriječilo bježanje partizana, za koje se smatralo da se moraju nalaziti u gustoj šumi u mjestu Bljušćevica.

Pročešljavanje je počelo u određeno vrijeme iz Rastovca. Druga četa je u rastresitom stroju krenula s k. 298 do k. 277, dok se Komanda bataljona s jednim odredom crnokošuljaša iz Trogira odmah prebacila u Gustirnu, gdje je teškim naoružanjem zaposjela položaje na spomenutim kotama.

Akcija pročešljavanja, poduzeta na neprohodnom, ispresijecanom i šumovitom zemljištu, postigla je odlične rezultate. Vod koji se nalazio u sredini rasporeda primijetio je južno od k. 424 logor partizana, od kojih se nekoliko, neposredno prije dolaska crnokošuljaša, dalo u bijeg. Na dvojicu ili trojicu ovih partizana, koji su primijećeni u gustoj i neprohodnoj šumi, vojnici su otvorili vatru. Jedan je od njih, neidentificiran, ubijen. Kod njega je pronađen jedan automatski pištolj i okvir s⁶ 6 metaka bivše jugoslavenske vojske. Na kamenjaru je pronađeno mnogo tragova krvi, kao i razna oprema koju su partizani ostavili prilikom bijega.

U logoru su pronađeni prazni omoti eksploziva »Dinamon« i prazne kutije za upaljače, a to je odneseno iz radilišta u Segetu. U logoru je zatečen još neugušen žar i pronađen slijedeći materijal: razni prazni paketići od okvira za puške bivše jugoslavenske vojske, nekoliko praznih vreća od debelog papira koje se u Italiji upotrebljavaju za pakovanje cementa, žileti za brijanje, baterije za baterijske lampe, jagnjeće kože, kosti nedavno pojedenih riba, kore naranče i limuna, pramenovi plave, kestenjaste i crne kose nedavno kažnjenih šišanjem, gaza i zavoji za prvu pomoć, vunene čarape, razne kante za mlijeko koje su služile za donošenje vode i dr.

Na temelju broja ležajeva od suhog lišća i slame napravljenih u šumskom gustišu, moglo se zaključiti da je riječ o grupi jačine oko 60 ustanika.

Sve je uništeno i zapaljeno, a na širem području oko logora zastavljena su sva lica radi pretresa, dok je na one koji nisu htjeli stati otvorena vatra. Na temelju nadenih tragova krvi na kamenjaru, postoji povod vjerovanju da je jedna neidentificirana osoba ubijena i jedna ranjena.

Na cijelom području zapaljene su šupe i skloništa izgrađena od priručnih sredstava.

U toku večeri, 22. ovog mjeseca, sve jedinice su se vratile u svoje kantomane u Trogiru i Kaštelima ne pretrpivši nikakve gubitke, osim lakih kontuzija uslijed padova prouzrokovanih veoma ispresijecanim zemljištem.

Crnokošuljaši čete koja je vršila pročešljavanje, usprkos oskudici vode u toku 16 sati neprekidne akcije, zadržali su visok moral i polet.

Prefekt :
Paolo Zerbino

BROJ 332

RASPORED I JAČINA ORUŽANIH SNAGA NDH NA DAN
31. SVIBNJA 1942. NA PODRUČJU POD NADLEŽNOŠĆU DIVIZIJA
TALIJANSKOG OSAMNAESTOG ARMIJSKOG KORPUSA

SITUACIJA SNAGA NDH NA DAN 31. SVIBNJA 1942. NA
PODRUČJU PJEŠADIJSKE DIVIZIJE »PERUGIA«

M j e s t o	Kopnena vojska	Žandarmerija	Fiinanci	U k u p n o
ŠIRITOVCI (Šibenik CS-RO)		1 podoficir 15 žandara		16
DRNIŠ (Šibenik CQ-SL)		10 podoficira 60 žandara	8 podoficira 2 financa	80
PAKOVO (Šibenik PO-RQ)		6 žandara		6
UNESIĆ (Šibenik CK SM)		14 žandara		14
RUSIC (Šibenik SR-TI)		1 podoficir 15 žandara		16
KLIS (Split BQ-UM)		1 podoficir 13 žandara	1 podoficir 9 financa	24
ŽRNOVNICA (Split BN-OU)			2 podoficira 3 financa	5
SRINJINE (Omiš BI-US)		2 žandara	4 financa	6
STOBREC (Split BN-OU)		2 žandara	4 financa	6
STROZANAC (Split LU-OU)			10 financa	10
SIVERIC (Šibenik CS-SM)		1 podoficir 61 žandar		62
VELUŠIĆ (Šibenik CU-SI)		1 podoficir 9 žandara		10
GRADAC (Šibenik CQ-TI)		50 žandara		50
MIRLOVIC POLJE (Šibenik CM-RQ)		55 žandara		55
KRICKA (Šibenik CO-SP)		18 žandara		18
OMIS (VK-BH)		58 žandara		58
MAKARSKA (ZR-AT)		145 žandara		145
ZADVARJE		15 žandara	10 financa	25
Otok BRAČ		77 žandara	50 financa	127
Otok HVAR		38 žandara	20 financa	58

SITUACIJA SNAĞA NDH NA DAN 31. SVIBNJA 1942.
NA PODRUČJU PJESAD. DIVIZIJE »SASSARI«

M j e s t o	Kopnena vojska	Žandarmerija	U k u p n o
KNIN (SN-DN)	<p>Komanda voj. okruga — Jačina: oficira 3 podoficira i vojnika 8 efendija 1 vojni službenici 5</p> <p>Komanda dopunskog bat. »Knin« (15. pješ. puk — 1. di- vizije »Zagreb«) tri streljačke čete jedna mitraljeska četa — Jačina: oficira 10 podoficira i vojnika 800</p> <p>Intendantura — Jačina: oficira 2 vojnika 2</p> <p>Pekarsko odjeljenje: — Jačina: vojnika i mobil, radnika 17</p>	<p>Kninska četa 1 kapetan komandir 8 pisara (podof. i žandara)</p> <p>Ispostava Knin 1 potporučnik komandir 1 podoficir pisar</p> <p>Stanica Knin 1 podoficir komandir 60 žandara 50 pomoćnih žandara</p>	970
VRPOLJE (SP-DN)		1 stanica (pod nadležnoš- ću Knin) Jačina: 12 žandara 15 pom. žandara	27
VRLIKA (TR-CV)	Jedan vod 5. čete do- punskog bataljona Knin pod nadležnošću hrvatske komande u Sinju : — Jačina : st. vodnik 1 vojnika 20 (vod je detaširan u (Kosore) (CU-TR)	1 stanica: pod nadležnoš- ću čete u Sinju Jačina: 1 brigadir 3 vicebrigadira 3 žandara 12 pomoćnih žandara	40
KIJEVO (TN-DE)		1 stanica: pod nadležnoš- ću čete u Kninu Jačina: 1 vicebrigadir 4 žandara 21 pom. žandar	26
GRACAC (QK-EH)		1 stanica: pod nadležnoš- ću čete u Gospiću Jačina: 21 podoficir i žandar 20 pom. žandara	41
KOSOVO (SP-CZ)		1 podoficir komandir 1 žandarmerijskđ vod Jačina : 2 podoficira 20 pom. žandara	42

SITUACIJA SNAGA NDH NA DAN 31. SVIBNJA 1942.
NA PODRUČJU PJEŃAD. DIVIZIJE »BERGAMO«

Mjesto	Kopnena vojska	Žandarmerija	Financi	Ukupno
SINJ (VH-CF)	<p>Komanda vojnog okruga — Skladište oružja i municije — Komanda teritorijalne obrane 5. četa dopunskog bataljona Knin: — Jačina: 15 oficira 26 podoficira 222 vojnika plus 2 oficira i 212 regrutiranih vojnika. Detašman u Maljkovu (UM-CO): — Jačina: 1 podoficir 20 vojnika (pješaka)</p> <p>Detašman u Zasjek (UO-CU) Ribarić — Potrà vije: — Jačina : 2 podoficira 47 vojnika (pješaka)</p> <p>Detašman u Trilju (VM-BU): — Jačina : 1 oficir 3 podoficira 39 vojnika (pješaka)</p> <p>Detašman u Otok (VM-VO-CD): — Jačina: 1 oficir 1 podoficir 10 vojnika (pješaka)</p>	1 oficir 17 podoficira 71 žandar	29 financ	907
IMOTSKI (HP-BH)		76 žandara	61 financ	137

BROJ 333

IZVJEŠTAJ KOMANDE KRALJEVSKIH KARABINJERA KISTANJE
OD 1. LIPNJA 1942. GUVERNERU DALMACIJE O UBOJSTVU GRUPE
RODOLJUBA I PALJENJU KUĆA U RAJONU KISTANJE¹

KOMANDA KRALJEVSKIH KARABINJERA DALMACIJA
STANICA KISTANJE — IX MOBILNI BATALJON

Br. 300/1 P/110 otdjek III

Kistanje, 1. 6. 1942-XX

Predmet: Izvještaj.

GUVERNERU DALMACIJE

Z a d a r

Dana 30. o. m.² u zoni Kistanje—Ervenik jedinice milicije, vojske i karabinjera radi represalija zapalile su 90 stambenih kuća. U toku akcije ubijeni su Bezbradica Spiro, Bezbradica Joso, Bezbradica Miloš, Bezbradica Marko, Bezbradica Ignjat, Bezbradica Pavle, Grulović Jovan, sve pravoslavni seljaci pripadnici naoružanih bandi i druga petorica koji još nisu identificirani,³ a kod jednog od njih je nađen automatski pištolj 6,35. Osim toga, zaplijenjeno je više grla krupne i sitne stoke koja je prikupljena u garnizonu Mokro Polje. U zoni nije nađen nitko od stanovnika. Vojnici koji su operirali nisu imali nikakav sukob i nikakav incident. Izvještaj je dostavljen pismom uslijed prekida telegrafске linije.

Komandir poručnik
Gianetto Rogani

(M. P.)

Guvematorat Dalmacije
5. lipnja 1942/XX
23675/2479

¹ Original (tipkan na pisačem stroju) u Arhivu VII, arhiva talijanska, reg. br. 23/1, f. 4, 568.

² Odnosi se na 30. svibanj.

³ Ovo su bili stanovnici zaseoka Bezbradica, a ne partizani. Vidi dok. br. 335.

BROJ 334

BRZOJAV KARABINJERSKE ISPOSTAVE U ŠIBENIKU OD 2. LIPNJA
1942. KVESTURI ZADAR O SJECENJU TELEGRAFSKIH STUPOVA
U GREBASTICI¹

B R Z O J A V

Šibenik 10 186 2 20.40

KVESTURI ZADAR

Br. 125/24. — Noću 1/2. lipnja ove godine, u selu Grebaštica (Šibenik), posjećena su 42 telegrafska stupa.² Karabinjeri iz Krapnja krenuli su u ranim jutarnjim satima na lice mjesta u cilju utvrđivanja događaja i osposobljavanja puta, koji je bio prekinut oborenim stupovima i kamenjem.

Po prijemu izvještaja da su se karabinjeri sukobili s ustanicima, iz Šibenika je upućeno jedno jače odjeljenje karabinjera i pješadijske jedinice. Oni su ustanovili da je vijest o sukobu s ustanicima bila neosnovana, pa su poduzeli pročešljanje rajona ali bez ikakvog rezultata. Nađena je jedna čaura za pušku u naoružanju bivše Jugoslavije, a na jednom stupu nožem je urezan komunistički amblem.

Smatra se da je diverziju izvršila poznata banda koja vršlja poljima Trogira i Primoštena,

Komandir
kabinjerske ispostave Jug

¹ Snimak originala (tipkanog na pisačem stroju) u Arhivu VII, arhiva talijanska, mikroteka SUP Split, film 1/109.

² Akciju su izvršili partizani Trećeg voda Primoštenko-rogozničke čete. Vidi dok. br. 110.

BROJ 335

IZVJEŠTAJ KOMANDE 107. LEGIJE CRNIH KOŠULJA
OD 3. LIPNJA 1942. O OPERACIJAMA »ČIŠĆENJA« NA PODRUČJU
BUKOVICE¹

DOBROVOLJNA MILICIJA NACIONALNE SIGURNOSTI

Komanda 107. legije »F. Rismondo«
Zadar (Dalmacija)

Zadar, 3. lipnja 1942-XX

Službeni ured
br. prot. 591/6

Predmet: Operacije čišćenja.

GLAVNOJ KOMANDI DOBROVOLJNE MILICIJE
ZA NACIONALNU SIGURNOST
Pravno odjeljenje i za mobilizaciju

R i m

Uvečer 29. svibnja po naredbi Guvernera Dalmacije, 300 crnih košulja iz legije, sastavljenih od 107. mitraljeske čete i jedne čete redovne milicije pozvani su na dužnost s nalogom na ružičastoj dopisnici, za izvršenje kaznene akcije u zoni Kistanje-Ervenik-Mokro Polje, i to da bi osvetili smrt ekselencije Orazija i ostalih koji su poginuli u strašnoj erveničkoj zasjedi.²

Gore navedena odjeljenja dopunjena mitraljeskom četom 85. bataljona »M« formirala su jedan bataljon pod komandom majora Capellija, uz učešće Odjeljenja bacača plamena i 3 aparata R/2-3 za održavanje radio-veze, koje je stavila na raspolaganje Komanda trupa u Zadru.

Kada je došao njihov red, trupe Kr. vojske u službi pograničnog garnizona, načinile su prepreku na liniji Zegar-Ervenik-Mokro Polje i Radučić da bi spriječile bijeg komunističkih bandi na hrvatski teritorij pod pritiskom raščišćavanja crnokošuljaša.

Po zapovijesti ekselencije guvernera, a u suglasnosti s vojnim vlastima pravac operacija je prihvatio dolje potpisani.

Polazak iz Komande legije bio je u 1.30 30. svibnja.

Cim je kolona kamiona stigla u Kistanje dolje potpisani je odmah odredio tri kolone s jačinom od 150 crnih košulja od kojih je svaka posjedovala automatsko oružje i poljsku radio-stanicu za vezu i započeli su s raščišćavanjem na površini od oko 130 km².

¹ Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu VII, arhiva talijanska, reg. br. 6—

² Vidi dok. br. 84, 90, 91, 96, 317 i 324.

Račšičavanje je trajalo 13 sati.

Nije došlo do pravih oružanih sukoba s odmetnicima jer su ovi, odmah poslije ubojstva prefekta Orazija, a zatim i drugih osoba, predvidjevši naše reagiranje, prethodno napustili ovu zonu.

Međutim, dolje potpisani osobno, uspješnim prepodom uspio je pro-naći, skrivenu u šumi, i napasti sa 6—7 crnokošuljaša jednu grupu od 16 odmetnika koji su na mjestu uništeni.² Osim toga, za vrijeme čitavog račšičavanja zapaljeno je i razrušeno 68 kuća koje su pripadale odmetnicima, a koje su ovi već napustili zajedno s porodicama. Konfiscirana je sva pronađena imovina po kućama, a stoka koja se sastojala od nekoliko stotina ovaca i goveda išla je za kolonama u dejstvu. Kako imovina tako i stoka predati su kompetentnim vlastima.

Bio je naporan marš po vrlo visokoj temperaturi i razbijenom kamenitom terenu i velikim dijelom isprekidanom šumama i gustim šipražjem. Potpuni nedostatak vode, za vrijeme puta bila je nedovoljna ona koju su nosili ljudi iz pratnje. Pored svega, u trupi se održalo izuzetno uzvišeno oduševljenje, iako neizvježbana, natovarena rancima i svim drugim predmetima opreme, prevalila je oko 30 km pješke po nezgodnom i iskvarenom terenu.

Smatram za dužnost da obavijestim da je akciju trebalo izvršiti u dva maha, zbog teškoća i opsežnosti terena, ali sam našao za shodno da je završim istog dana, da bande odmetnika ne bi imale vremena da se udalje iz zone, upitavši radosno da li su ljudi skrhani umorom.

Nikakav incident crnih košulja. Neki od njih su dobili povrede po nogama uslijed marša.

Dolje potpisani uvijek je marširao na čelu srednje kolone, održavajući stalno vezu s bočnom kolonom i ekselencijom guvernerom.

Rezultat ovako značajne kaznene akcije potpuno je zadovoljio ekselenciju guvernera, koji je još iste noći u svom šifriranom izvještaju Duceu sa zadovoljstvom hvalio dejstvo crnokošuljaša zadarske milicije i onih iz 85. bataljona »M«.

Trupa je iste večeri u 24 sata otišla iz operativne zone da bi se iste noći koncentrirala u Benkovcu smjestivši se u bivšoj jugoslavenskoj kasarni, koja tu postoji.

Popodne 1. tekućeg svi crnokošuljaši su ponovo otišli ka Erveniku da bi sudjelovali u jednoj vrlo važnoj vojnoj operaciji koju je vodila Komanda trupa iz Zadra u zoni Komazec.

I ovoga puta je zadatak crnokošuljaša bilo rušenje sa strane i u unutrašnjosti odnosne operativne zone.

Tri kolone su razvile akciju polazeći s raznih položaja i imajući jedan jedini cilj: naselje Komazec.

U prvoj koloni su sudjelovali crnokošuljaši 107. mitraljeske čete; s drugom kolonom su bili oni iz redovnih odjeljenja, a u trećoj iz mitraljeske čete 85. bataljona »M«.

² Gubici od 16 partizana o kojima se govori u izvještaju ne odgovaraju točnosti, već se radi o ubojstvu stanovnika zaseoka Bezbradca. Vidi dok. br. 333.

Operacija raščišćavanja na površini od oko 80 km² počele su u 5 sati 2. a završene su u 16 sati istoga dana, sa slijedećim rezultatima: 21 kuća zapaljena i razrušena, konfiscirana stoka (200 ovaca i 20 što goveda što svinja) a jedno lice koje se na poziv da stane dalo u bijeg ubijeno. Kod njega je nađena puna boca baruta.

U ovoj akciji koja je izvršena na istom terenu (što se tiče teškoća) kao i onoj od 30. svibnja duh crnokošuljaša bio je uzvišen.

General-komandant zadarskih trupa pohvalio je crnokošuljaše za lijep pruženi dokaz.

U 23 sata bataljon legijske formacije vratio se u Zadar.

U operacijama su dobrovoljno sudjelovali i 24 mladića iz mjesne Pokrajinske komande talijanske omladine.

Console,⁴ komandant
Ivan Scalchi

BROJ 336

PREGLED PARTIZANSKIH BAZA U OPĆINAMA TIJESNO, SKRADIN,
VODICE I ŠIBENIK SASTAVLJEN 3. LIPNJA 1942. GODINE¹

P R O M E M O R I J A

Zone ovog kotara u kojima najviše harače pobunjenici i odbjegli su slijedeće:

I. OPĆINA TIJESNO

Grupa od oko 34 odbjeglih kreće se u zoni Prosika, koja se nalazi između mora i Vranskog jezera. Jedan dio ove grupe boravi također na Kornatskim otocima. Ovih 34 pobjegli su iz Betine, izrazito komunističkog sela, kuda su u 11 sati 18. svibnja o. g. trojica od njih prurušeni s bradama i brkovima došli u magazin za raspodjelu životnih namirnica, ispalivši tri hica iz pištolja na predsjednika općine i jednog talijanskog građanina, ne uspjevši da ih pogode. Ova tri pobunjenika uspjeli su zatim pobjeći, a njihove kuće u Betini zapaljene su radi represalije.

* Cin u fašističkim jedinicama, odgovara pukovniku.

¹ Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu VII, arhiva talijanska, reg. br. 5/la—1, k. 568.

Jedna druga grupa od oko 100 pobunjenika kreće se u zoni koja se nalazi između sela Prosika, Banjevci (koji pripadaju Stankovcima), Putičanje, Dazlina i Dubrava.²

Izgleda da ova grupa namjerava da ode u zonu Kistanja.

Spomenuta sela označena su plavom bojom na priloženoj karti.

2. OPĆINA VODICE I DIO OPĆINE ŠIBENIK

Zona u kojoj harače odbjegli prilično (je široka: počinje u Dubravi (općina Tijesno), i dolazi do Dazline (općina Tijesno, i obuhvaća Gaćezezi, Zaton, Srima, Vodice i Tribunj.

Sela su obilježena crvenom bojom, a zona je također obilježena crvenom bojom.

3. OPĆINA SKRADIN

Zone u kojima se nalaze pobunjenici jesu Gošići, Devrske i Vačani.

Druga opasna mjesta su Medare, Cicvare i Cista Mala. U ovom posljednjem koncentrirani su bjegunci iz Sepurine, Prvića i Zlarina. Spomenuta mjesta obilježena su crnom bojom.³

4. OPĆINA ŠIBENIK

Banda koja najviše uznemirava jeste ona iz doline Grebaštica, sastavljena od oko 150 ljudi koje vodi Marko Skorin iz Primoštena: u noći između 1. i 2. o. m., ona je duž stare ceste Grebaštica—Primošten posjekla 40 telefonskih stupova.

Granice zone dejstva su Grebaštica, Boraj a, Kruševo, Rogoznica i Primošten.⁴

Veoma važan sektor za pobunjenike je onaj koji se nalazi između sela Kalina, Podrvenik, Podgreben.

Veoma opasnu zonu predstavlja šuma Vrsno (Boraja).

Mjesta su obilježena crvenom bojom.

Ova promemorija je sastavljena bez traženja, mišljenja, niti od Kr. karabinjera, niti od komesara za Javnu sigurnost, niti od drugih vlasti.

Šibenik, 3. lipnja 1942/XX

(Potpis nečitak)

¹ i * Odnosi se na bataljon »Bude Borjan*.

* Ovdje su djelovali partizani Primoštensko-rogozničke čete. Vidi dok. br. 110.

BROJ 337

PISMO GUVERNERA DALMACIJE OD 4. LIPNJA 1942. GENERALU
ROATTI U POVODU FORMIRANJA ANTIKOMUNISTIČKE MILICIJE¹

Zadar, 4. lipnja 1942-XX

EKSELENCIJI GENERALU MARIJU ROATTI

komandantu Više komande oružanih snaga »Slovenija—Dalmacija«

Vojna pošta 10

Dragi Roatta,

nastala situacija u Dalmaciji u provincijama Zadar i Split nameće potrebu da se ispita mogućnost naoružanja onih elemenata koji su se u toku ove godine pokazali kao pouzdani prema nama i s Kr. karabinjerima surađivali u akcijama protiv ustanika u selima.²

Jedino ako se ovim ljudima omogući da se brane mogli bi, usprkos neprijateljskoj propagandi, zadržati sadašnji stav, efikasno intervenirati zajedno s Kr. karabinjerima i doprinijeti u privlačenju drugih seljaka, koji jedva čekaju da učine kraj zlostavljanjima koja trpe od partizana.

Nije isključeno da se s vremenom može razmišljati o njihovom formiranju u grupe određene jačine pod komandom naših oficira, kao što je urađeno u provinciji Kotor.³

U cilju njihovog naoružavanja bilo bi potrebno da mi se stavi na raspolaganje oko 600 pušaka i odgovarajuća municija, koje bi se oprezno, preko Kr. karabinjera razdijelile prema potrebi.

Smatram da bi bilo cjelishodno raspolagati puškama M. 91 radi bolje kontrole. Ukoliko se to ne bi moglo odmah osigurati, zadovoljio bih se puškama ili karabinama iz naoružanja bivše jugoslavenske vojske.

U uvjerenju da ćeš voditi računa o značaju ovoga s obzirom na moju funkciju u Guverneratu, bit ću ti veoma zahvalan ako bi poduzeo potrebno u cilju što hitnijeg dodjeljivanja ovog naoružanja.

Zahvaljujem ti i srdačno pozdravljam.

¹ Kopija originala (tipkana na pisačem stroju) u Arhivu VII, arhiva talijanska, reg. br. 39/2—7, k. 563.

² Misli se na osnivanje formacija Antikomunističke milicije. Vidi dok. br. 355, 377, 383, 416, 418 i 422.

³ Vidi dok. br. 416, 418 i 422.

BROJ 338

IZVJEŠTAJ GUVERNATORATA DALMACIJE OD 5. LIPNJA 1942.
O NAPADU PARTIZANA NA TALIJANSKU KOLONU KOD
KISTANJA¹

GUVERNATORAT DALMACIJE

Šifrirani brzojav

Hitno

Poslano 5. 6. 1942-XX

KABINETU ZA UNUTRAŠNJE POSLOVE I SIGURNOST

Rim

Br. 0010672 — Kabinet za Javnu sigurnost. — U povodu brzojava 0010671 od jučer, u vezi s pobunjeničkim napadom na dva vojna kamiona divizije »Perugia« iz posade Kistanje,² precizira se da javljene gubitke treba ispraviti na jednog oficira i 8 vojnika poginulih, 1 oficira i 11 vojnika neštalih i 3 ranjena vojnika. Saopćava se da je jučer u toku akcije čišćenja, koju je odmah izvršila naša mješovita formacija vojnika, Kr. karabinjera i milicionera, došlo do sukoba u istoj zoni s bandom od 300 naoružanih ljudi, za koju se pretpostavlja da je ona ista koja je ujutru napala spomenute kamione.³ U sukobu je ubijeno 26 pobunjenika,⁴ dok su se ostali uspjeli izvući i izgubiti preko granice. Naši gubici su 4 vojnika mrtva i devet ranjenih.

Za Guvernera

Stracca

⁴ Original (tipkan na pisačem stroju) u Arhivu VII, arhiva talijanska, reg. br. 7/1—1, k. 557.

² Napad su izvršili dijelovi bataljona »Bude Borjan« Sjevemodalmatinskog NOP odreda. Opširnije vidi dok. br. 103, ill. 121, 146 i 340.

* Odnosi se na dijelove bataljona »Bude Borjan«.

* Dijelovi bataljona »Bude Borjan« imali su 4 mrtva i 10 ranjenih.

BROJ 339

IZVJEŠTAJ GUVERNATORATA DALMACIJE OD 5. LIPNJA 1942.
MINISTARSTVU UNUTRAŠNJIH POSLOVA O HAPŠENJU SELJAKA
U SELU MOKRO POLJE¹

GUVERNATORAT DALMACIJE

Glavna uprava policije

Br. 0010616/23146/"Kab. Jav. sig.

Zadar, 5. 6. 1942-XX

Predmet: Aktivnost ustanika u Kistanju.

MINISTARSTVU UNUTRAŠNJIH POSLOVA

Glavnoj upravi Javne sigurnosti

R i m

U 4 sata 19. svibnja ove godine, pripadnici Kr. karabinjera, u suradnji s vojnicima bataljona »Diaz« i čete »M«, okružili su selo Kanaziri (Kistanje) jer im je javljeno da se u kući izvjesnih Kanazira (Ćire) Save i Ilije, seljaka pravoslavaca nalazi sjedište Komande komunističkih snaga ovog područja.²

Prilikom pretresa izvršenog u kući Kanazira Save, čije je boravište od ranije nepoznato, pronađen je jedan bajonet bivše Jugoslavije i nekoliko opasača koji su pripadali šumarskim vojnicima nedavno ubijenim u selu Tišma,³ pa je zbog toga kao talac privedena Kovačević Milena, supruga Save, i uhapšen Kanazir Ilija.

Na osnovi iskaza Kanazira Ilije, slijedećeg dana je u jednom toru vlasništvo izvjesnog Tišma Dušana, seljaka pravoslavca, također nepoznatog boravišta, pronađeno razno kuhinjsko posuđe i nekoliko komada mesa tek zaklanog goveda što je, očigledno, bilo namijenjeno za prehranu partizana.

Naknadno su uhapšeni: izvjesni Kanazir pok. Andrije Ivan, star 39 godina, seljak pravoslavac; Kanazir pok. Ilije Gavriilo, star 36 godina; Kanazir pok. Andrije Stjepan, star 36 godina; Pavić pok. Damjana Nikola, star 35 godina; Kanazir Andrije Ivan, star 43 godine; Kanazir Pa via Rade, star 43 godine — svi pravoslavci iz Mokropolja, odgovorni zbog pružanja pomoći naoružanim bandama.

Na temelju njihovih saslušanja ustanovljeno je da su spomenuti Kanazir Dušan, Tišma Marko, Stanko Tišma⁴ i Kanazir Sava, seljaci

¹ Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu VII, arhiva talijanska, reg. br. 6/1—1, k. 557.

² Vjerojatno se odnosi na bataljon »Bude Borjan«.

³ Vidi dok. br. 255 i 256.

⁴ Stanko Tišma, oficir za vezu u Štabu Sjevernodalmatinskog NOP odreda.

pravoslavci, sada nepoznatog boravišta, izvršioi dvostrukog ubojstva, tj. nad lugarima Tišmom Spasenijem i Macurom Milošem. Također je ustanovljeno da su izvršioi ubojstva nad šumarskim milicionarima Aloj Carmelom i Franchijem Giuseppeom spomenuti Tišma Stanko, Kanazir Savo i Tišma Marko, kao i izvjesni Tišma sin Đure, Tišma sin Teodora, Kutlač Luka i Bundo Jani — također svi seljaci pravoslavci, sada nepoznatog boravišta.

Za Guvernera

BROJ 340

IZVJEŠTAJ KARABINJERSKE STANICE U KISTANJAMA
OD 5. LIPNJA 1942. O NAPADU PARTIZANA NA TALIJANSKU
PATROLU KOD KISTANJA¹

KOMANDA KRALJEVSKIH KARABINJERA DALMACIJE
STANICA KISTANJE — IX MOBILNI BATALJON

Br. 304/1 P/110 ostsjek III.

Kistanje, 5-6 1942-XX

GUVERNATORATU DALMACIJE	Z a d a r
KRALJEVSKOJ PREFEKTURI	Z a d a r
GLAVNOJ DIREKCIJI POLICIJE GUVERNATORATA	Z a d a r
KANCELARIJI KABINETA GUVERNATORATA	Z a d a r
VOJNOM TUŽIOCU PRI SUDU DALMACIJE	Z a d a r
KOMANDI KRALJEVSKIH KARABINJERA DALMACIJE	Z a d a r
KRALJEVSKOJ KVESTURI	Z a d a r
KOMANDI GRUPE KR. KARABINJERA	Z a d a r
KOMANDI CETE KR. KARABINJERA	Š i b e n i k

4. o. m. oko 7 sati, u mjestu Kolašac, patrolu od 4 milicionera i 4 karabinjera, pod komandom karabinjerskog vicebrigadira Busonija Aurelija, komandira stalne stanice Biovičino Selo, upućenu za Kistanje, napala je puščanom paljbom naoružana banda sastavljena od oko 100 pobunjenika² koji su slijedili vojnike čak dalje od sela Macura, pošto su ovi posljednji uspjeli, usprkos pokušaju opkoljavanja, otvoriti sebi put

¹Original (tipkan na pisačem stroju) u Arhivu Vn, arhiva talijanska, reg. br. 24/4a—
—1. k. 560.

²Odnosi se na bataljon »Bude Borjan«. Vidi dok. br. 103, 111, 121, 146 i 338.

bacanjem ručnih bombi. Kad je iz Kistanja stigao kamion tamošnje tenenze upućen na Nunić radi snabdijevanja namirnicama, vojnici su se uspjeli izvući, vrativši se u Kistanje sa spomenutim kamionom. Poslije napada na vojnike, četa iz bataljona »Diaz«, sa sjedištem u Erveniku, brzo intervenirajući zajedno s karabinjerima i milicionerima iz Biovičina Sela, stupila je u borbu s oko 300 naoružanih ljudi, koji su na terenu ostavili sigurno 20 mrtvih, a zatim su nestali u pravcu Mokropolja. Naši 10 pušaka, 15 bombi »Sipe«, jedno kompletno sanduče za teški mitraljez, gubici iznose 4 vojnika mrtva i 9 ranjenih. Gubici ustanika su slijedeći: tri torbice s municijom za jugoslavensku pušku, tronožac za teški mitraljez i dokumenti koji pripadaju pobunjeničkoj jedinici koja operira u zoni. Izvještaj je dostavljen pismeno uslijed prekida telegrafске linije.

Guvernerat Dalmacije
Generalna direkcija policije
12. lipnja 1942/XX

Komandir stanice, poručnik
Giannetto Rogani, v. r.

(M. P.)

BROJ 341

**IZVJEŠTAJ KVESTURE U ZADRU OD 5. LIPNJA 1942.
GUVERNATORATU DALMACIJE O STRIJELJANJU DVOJICE
RODOLJUBA U ŠIBENIKU¹**

KR. KVESTURA — ZADAR

Br. 03726/Kab.

Zadar, 5. lipnja 1942-XX

GLAVNOJ UPRAVI POLICIJE GUVERNATORATA DALMACIJE

Z a d a r

Prijepis brzojava

Dostavlja se prijepis slijedećeg brzojava koji je sad primljen od Povjereništva policije u Šibeniku:

»Izvještava da je jutros u 4.30 sati, na mjestu Santa Croce [Sveti Križ], izvršena smrtna kazna nad poznatim Deljevićem Huseina Ahmedom koji je, 29. svibnja ove godine, osuđen presudom Ratnog vojnog suda zbog atentata na oružane snage.

k. 560.

¹ Original (tipkan na pisačem stroju) u Arhivu VII, arhiva talijanska, reg br. 7/4—1,

U 4.50 sati na istom mjestu izvršena je smrtna kazna nad poznatim Mustapić Boška Lukom koji je, 29. svibnja, također osuđen presudom Ratnog vojnog suda zbog diverzije na željezničku prugu.«

Smrtne kazne je izvršio vod fašističke milicije.

Nije bilo nikakvih incidenata.

GUVERNATORAT DALMACIJE

Glavna uprava policije

5. lipnja 1942-XX

Kvestor :

Dr Emilio Cocci

BROJ 342

**IZVJEŠTAJ PREFEKTURE U SPLITU OD 6. LIPNJA 1942. KOMANDI
OSAMNAESTOG ARMIJSKOG KORPUSA O AKTIVNOSTI
KOMUNISTA NA HVARU¹**

Prijepis

KR. PREFEKTURA SPLIT

Pov. br. 97/Kab.

Split. 6. lipnja 1942-XX

Predmet: Aktivnost ustanika na otoku Hvaru.

KOMANDI XVIII ARMIJSKOG KORPUSA — VP 118

i na znanje:

GUVERNATORATU DALMACIJE

Z a d a r

Prema vjerodostojnim podacima, na otoku Hvaru osjeća se oživljavanje komunističke aktivnosti, a njihova prva žrtva jučer je bio izvestan Dužević.²

Malobrojne hrvatske snage, čija se jezgra nalazi naročito u većim mjestima općina Hvar i Stari Grad, mnogo zabrinjava ova situacija, naročito zbog toga što su naše posade nedovoljne da se suprotstave eventualnim iznenađenjima ili napadima, dok ustanici raspolazu s oko 500 pušaka i dva mitraljeza.

Ukoliko hrvatske vlasti ne budu u dovoljnoj mjeri snabdijevale stanovništvo odgovarajućim životnim namirnicama, situacija će se još više pogoršati.

Prednje se dostavlja radi znanja.

Prefekt:

Dr Paolo Zerbino

¹ Prijepis originala (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu VII, arhiva talijanska, reg. br. 7/1, k. 569.

² Hvarski partizani ubili su u Dolu ustaškog Špijuna Franu Duževića.

BROJ 343

NAREDBA GUVERNERA BASTIANINIJA OD 7. LIPNJA 1942.
O UKIDANJU MANJIH POSADA I OBRAZOVANJU JACIH
GARNIZONA¹

Hitno — povjerljivo

Guverner Dalmacije

Br. 38 prot. G. M. 19276

Zadar, 7. lipnja 1942-XX

Glavnoj direkciji policije Guvernerata Dalmacije	Z a d a r
Komandi divizona skvadrističkog bataljona »Dalmacija«	Z a d a r
Komandi Kr. karab. Dalmacije	Z a d a r
Komandi kr. financijske straže »Dalmacija«	Z a d a r
i na znanje	
Višoj kom. oruž. snaga »Slov. i Dalm.«	V. P. 10 bez
Komandi XVIII arm. korp.	V. P. 118 priloga
Ekselenciji prefektu	Splita
Gosp. vice-prefektu	Zadra

Predmet: Raspored i obrana izoliranih grupa
kr. karabinjera i sličnih.

Šaljem kopiju akta br. 12030, povjerljivo, od 2. tekućeg od Više komande oružanih snaga »Slov.-Dalm.« koji sadrži direktive Ekselencije Roatta u pogledu rasporeda i obrane izoliranih grupa raznih oružanih snaga.²

Suglašavajući se potpuno s ovim direktivama naređujem, da se one imaju smjesta i u potpunosti izvršiti ukoliko se tiču oružanih snaga kao i podređenih ovom Guverneratu.

Neka svi imaju uvijek na umu da je na teritoriju Dalmacije ratno stanje i da se potreba reakcije na uvrede može smjesta javiti na bilo kojem mjestu i momentu i njoj se treba suprotstaviti na najzgodniji i najefikasniji način. Svatko treba duhovno i materijalno biti pripremljen i znati što ima raditi.

Neka se u pojedinim garnizonima žandarmerijske snage (metropolitani i kr. karabinjeri), financijske straže i odjeljenja dobrovoljne milicije za nacionalnu sigurnost, ako su u mogućnosti, premjeste pri točkama

* Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu vn, arhiva talijanska, reg. br. 17/4, k. 560.
³ Vidi Zbornik Vojnoistorijskog instituta, tom V, knj. 5, dok. br. 133.

oslonca, blokiranim mjestima i u mjestima posjednuta od vojske, ako to uopće nije moguće i u mjestu ne postoji vojni garnizon, neka se sakupe na prikladno mjesto i započnu s rasporedom o kome se govori u II glavi priloženog akta.³

U očekivanju obavještenja od naslovnih ustanova o tome šta je učinjeno i o eventualnoj potrebi materijala za pojačanje.

Bastianini

BROJ 344

**IZVJEŠTAJ GUVERNERA DALMACIJE OD 7. LIPNJA 1942. O VOJNOJ
SITUACIJI NA TROMEĐI LIKE, BOSNE I DALMACIJE I DEJSTVIMA
PARTIZANSKIH JEDINICA U BUKOVICI¹**

Poslano 7. lipnja 1942.

GUVERNATORAT DALMACIJE

T E L E G R A M

Od Guvernatorata Dalmacije

Ekselenciji ROATTI SUPERSLODA²

36. G. M. Konfidenti i organizatori antikomunističke borbe iz zone Knin³ javljaju o znatnom porastu poznatih komunističkih snaga u zoni Drvara i Gračaca. Smatraju da će one uskoro moći dostići broj oci 30—40.000 ljudi. Već je poznato da rade tvornice ručnih bombi i bombi na pritisak.⁴ Vođe antikomunističkih grupa u zoni Knin smatraju da će uskoro biti savladani nadmoćnim komunističkim snagama. Oni navodno raspolažu mnogim drugim ljudima željnim da sudjeluju u antikomunističkoj borbi, a koji ne mogu biti naoružani uslijed nedostatka oružja, koje je više puta traženo od tamošnjih vojnih vlasti. Ovo ti saopćavam radi znanja i radi onog što budeš htio da odlučiš u okviru svoje nadležnosti. Sa svoje strane smatram da trebam skrenuti tvoju pažnju na pove-

³ Ova naredba je uslijedila poslije niza uspješnih akcija bataljona »Bude Borjan« na području sjeverne Dalmacije, a naročito poslije likvidiranja karabinjerske stanice u Nuniću, napada na karabinjersku stanicu u Bjelini i napada iz zasjede na talijansku kolonu na cesti Kistanje—Ervenik. Vidi dok. br. 111.

¹ Original (tipkan na pisačem stroju) u Arhivu Vn, arhiva talijanska, reg. br. 5—26, k. 565.

² Kratier za: Viša komanda orvžanlh svaga »Slovenija—Dalmacija«.

³ Odnosi se na četničke »vođe«: popa Momčila Đujlca, Paju Popovića, Niku Novakovića-Longa, Stevu Badenovića i dr.

⁴ Nije bilo nikakvih tvornica ručnih bombi nego partizanske radionice, koje su Izradivale bombe.

ćanu ekspanzivnu silu koju je dobila spomenuta komunistička masa prema našim granicama. Jake, veoma aktivne grupe, koje su se infiltrirale u zonu Obrovac—Kistanje, već dvadesetak dana svakodnevno vrše napade iz zasjeda.⁵ Ne može se isključivati da djelatnosti spomenutih grupa nije predigra za akciju s većim snagama koje bi krenule da' savladaju raspored posade na granici, da bi se dublje uklinile na teritorij iza njih, koja sada skoro uopće nema posada. To prodiranje, čak ako se izvrši s malim grupama odlučnim u vršenju terorističkih djela, imalo bi odraza, čiji domašaj sigurno možeš naslućivati.

Srdačan pozdrav

Bastianini

BROJ 345

**NAREDBA GUVERNERA DALMACIJE OD 7. LIPNJA 1942.
O MJERAMA PROTIV PARTIZANA I NJIHOVIH PORODICA¹**

GUVERNATORAT DALMACIJE

MI

GIUSEPPE BASTIANINI

Vitez Velikog križa redova Sv. Mauricija i Lazara i

**TALIJANSKE KRUNE
GUVERNER DALMACIJE**

**Snagom punomoći datih nam kr. dekr. od 7. lipnja 1941-XIX,
br. 453;**

NAREĐUJEMO:²

Cl. 1.

Lica koja su napustila općinu svoga boravka na anektiranom području provincije Zadra da bi se pridružila pobunjenicima, bit će upisana u posebne spiskove, koji će se sastaviti za svaku pojedinu općinu.

⁵ Misli se na djelovanje Kombinovanog odreda od 13. do 29. svibnja 1 na djelovanje Sjevernodalmatinskog NOP odreda, a naročito bataljona »Bude Borjan«. Vidi dok. br. 68, 70, 72, 73, 74, 78, 80, 86, 91, 305, 310 i 324.

¹ Original (tipkan na pisačem stroju) u Arhivu VII, arhiva talijanska, reg. br. 34/1, k. 554.

² Nakon ovog naređenja formiran je koncentracioni logor na Molatu (vidi dok. br. 351 i 386) i otpočeo val masovnog deportiranja stanovništva s područja sjeverne Dalmacije. Vidi dok. br. 390, 392, 408, 421, 429 i 431.

Za prvu primjenu ove naredbe spiskove ćemo odobriti mi. Naknadna ažuriranja izvršit će prefekt provincije, na prijedlog vlasti J. S.³ ili komande grupe Kr. karabinjera.

Spiskovi će biti saopćeni policijskim snagama i vojnim garnizonima i obnarodovani putem oglasa u glavnim mjestima i u najvažnijim nastanjenim središtima.

Cl. 2.

Lica upisana u spiskove, čim budu uhvaćena, bit će bez daljnega strijeljana.

Obitelji upisanih bit će smatrane taocima i neće se moći, ni iz kakvog razloga, udaljiti iz mjesta gdje je njihovo boravište.

Tko se pokuša udaljiti bit će strijeljan po nalogu funkcionera J. S. ili oficira Kraljevskih karabinjera koji su nadležni.

Imovina će upisanih, odredbom prefekta, biti konfiscirana; a ukoliko se tiče pokretnih dobara, ona će se prodati najboljem nudiocu, a utržak će se doznačiti općini boravišta da ga namijeni općinskoj pripomoćnoj ustanovi; ista će namjena biti data nepokretnoj imovini.

Cl. 3.

Tko god bude htio da se udalji iz mjesta boravka morat će dobiti propusnicu od najbližeg Ureda J. S. ili Komande Kraljevskih karabinjera.

Seoski glavari, pod njihovom ličnom odgovornošću, ovlašćuju se da izdaju dozvole za vrijeme koje je striktno nužno da bi se došlo do najbližeg Ureda J. S. ili Komande Kraljevskih karabinjera.

Uredi J. S., Komanda Kraljevskih karabinjera i seoski glavari držat će u posebnim registrima popisane progresivnim brojem izdate propusnice i dozvole.

Tkogod bude naden bez propusnice ili dozvole prijelaza iz mjesta boravka ili se ne bude pokoravao propisima propusnice ili dozvole prijelaza bit će odmah uhapšen i moći će biti, po nalogu funkcionera J. S. ili oficira Kraljevskih karabinjera, koji su nadležni, bez daljnega strijeljan.

Cl. 4.

Neće se obavljati nikakvo dijeljenje živežnih namirnica u selima koja se nalaze između Obrovca, Žegara, Mokrog Polja, Pađena, Kistanja, Modrina Sela, Parčića, Zelengrada, Županja, sve dok se odnosni seoski glavari skupa s barem osam stanovnika iz mjesta ne prikažu komesaru općine u Obrovcu ili u Kistanjama da preuzmu, u njihovu prisustvu, funkcionera J. S., komandanta Kraljevskih karabinjera i komandanta mjesnog garnizona obavezu:

a) da će biti u svakom času na raspolaganju civilne i vojne vlasti, kako bi pridonijeli obrani javnog reda, kuća, imovine i građana;

³ Javna sigurnost.

b) da će pridonijeti, po nalogu Kraljevskih karabinjera, traženju, identifikaciji i hapšenju upisanih u spiskove i počinitelja kriminalnih djela, kao i traženju oružane čeljadi u susjednom području.

Davanje živežnih namirnica bit će, također, odmah obustavljeno stanovnicima predjela gdje se dogode kriminalna djela kao sjećenje telefonskih i telegrafskih stupova, bacanje eksploziva i oružani napadi.

Cl. 5.

Ako se dogode kriminalna djela kao što su djela predviđena u prethodnom članu i pokaže da su ona posljedica krivičnog nehata seoskih glavara i stanovnika koji su preuzeli obaveze da će surađivati na očuvanju javnog reda, oni, između njih, koji budu odgovorni moći će po nalogu funkcionera J. S. ili oficira Kraljevskih karabinjera koji su nadležni bez daljnijega biti strijeljani.

U svakom slučaju će biti strijeljani, uvijek po nalogu gore navedenih vlasti, oni koji dadu potpore i pomoći ili na koji bilo način podupru akciju pobunjenika.

Cl. 6.

Lica koja se do 22. juna povrate u mjesto iz kojeg su se udaljila i učine akt vjernosti mjesnim policijskim snagama bit će im, osim ako ne budu morala direktno i lično odgovarati za druga krivična djela, oproštene kazne za sudjelovanje u oružanim četama i za njihovo organiziranje, i bit će također, oproštena od sankcija predviđenih u članu 2 ove naredbe.

Cl. 7.

Ova naredba, obnarodovana putem oglasa, stupa odmah na snagu. Iz Rezidencije guvernera

Zadar, dne 7. lipnja 1942-XX.

BROJ 346

IZVJEŠTAJ GUVERNATORATA DALMACIJE OD 8. LIPNJA 1942.
O NAPADU PARTIZANA NA KARABINJERSKU POSADU U SELU
NUNICU I BJELINI I O BORBAMA IZMEĐU TALIJANSKE KOLONE
I PARTIZANA NA CESTI ERVENIK—KISTANJE¹

GUVERNATORAT DALMACIJE

Šifrirani brzojav

H i t n o

OZNAKA HITNOSTI
HITNO

Poslano 8. 6. 1942. XX.

KABINETU ZA UNUTRAŠNJE POSLOVE I SIGURNOST

Rim

Br. 0010717 Kabinet Javne sigurnost. — U zoru 7. o. m. pobunjenici su napali stalnu karabinjersku stanicu u Nuniću i stanicu karabinjera Bjelina, ispostavu stanice u Kistanju.² Odmah zatim je iz tog glavnog mjesta za pojačanje krenula auto-kolona s 230 vojnika, među kojima je bila 30 karabinjera, koju su blizu Ervenika bombama i mitraljeskim rafalima napali pobunjenici, njih oko 400, koji su tamo bili u zasjedi.³ Borba je prestala tek nakon više od jednog sata uslijed dolaska još jedne čete iz Ervenika. U mjestu Nuniću, gdje je zatim stigao jedan bataljon divizije »Sassari« pronađen je jedan ubijeni karabinjer, a stalna stanica pusta i opljačkana. Nedostajao je brigadir i devet karabinjera, koji su sačinjavali tu stalnu stanicu, a koje su izgleda zarobili pobunjenici. U Bjelinu su pak stigle druge vojne jedinice potpomognute tenkovima koji su oslobodili tu posadu koja je još bila raspoređena za obranu i koju su napadali pobunjenici, i omogućili njeno odstupanje za Kistanje. Naši gubici kreću se oko 40 mrtvih i 50 ranjenih, od kojih 2 oficira.⁴ Odstupajući prema granici, pobunjenici su na bojištu ostavili 2 mrtva.

Za guvernera *Agnesina*

¹ Original (tipkan na pisačem stroju) u Arhivu VII, arhiva talijanska, reg. br. 34/1, k. 553.

² Napad su izvršili dijelovi bataljona »Bude Borjan«. Vidi dok. br. 111.

³ Zasjedu su držali dijelovi bataljona »Bude Borjan«. vidi dok. br. 111.

⁴ Na kopiji ovog izvještaja dopisano je rukom slijedeće: »Kasnije su utvrđeni gubici od 47 mrtvih, 41 ranjenog i 10 nestalih. 9. VI«. Slijedi paraf koji je nečitak.

BROJ 347

IZVJEŠTAJ GUVERNERA BASTIANINIJA OD 9. LIPNJA 1942.
MUSSOLINI JU O SITUACIJI NA PODRUČJU SJEVERNE DALMACIJE¹

ŠIFRIRANI TELEGRAM U ODLASKU

Poslao

A. P.

Br. 5343

Načelnik

Šifrantskog odjeljenja

Prizia

Zadar, 9. lipnja 1942. sati 4.

Primalac: Predsjedništvo Ministarskog savjeta Rim

Pošiljalac: GM

Na uvid: Kab.

Predmet: Situacija u provinciji Zadar.

Telegram za Ducea.

Situacija u zadarskoj provinciji večeras pokazuje osjetno pogoršanje, uslijed brzog napredovanja jakih partizanskih masa,² koje su prodrijevši preko granice prošlih dana i napadnute prvi put 4. lipnja, ostavile 26 mrtvih, a kad su napadnute jučer u mjestima daleko južnije, vidjelo se da su porasle nanoseći nam oko stotinu gubitaka, dok njihovi gubici nisu mogli biti utvrđeni.³ Večeras su napale jednu našu posadu crno-košuljaša i karabinjera u jednom mjestu koje se nalazi još južnije, a manje od 40 km od Zadra. Jedan bataljon »M« iz Benkovca i poneka četa s veoma malim brojnim stanjem iz Kistanja, poslani su pješke, jer nije bilo kamiona.

Teritorij koji posjeduje ta banda time se jako povećao, i sudeći po toku jučerašnje akcije veoma se bojim da, bez neodložne intervencije jedne ili dviju velikih jedinica sposobnih za dobro rukovođenu i koordiniranu akciju odgovarajućeg ljudstva i sredstava, ne dođe veoma brzo do ozbiljne situacije. Stanovništvo u osvojenim zonama počelo je odlaziti u sela, a ono u važnijim centrima, kao što je Šibenik, iako je dosad mirno, nalazi se pod jakim pritiskom brzine kojom se odvija komunistički plan, čiji je prvi cilj očevidno Benkovac.⁴

Smatram da je neophodna neposredna intervencija odgovarajućim snagama, utoliko prije što informatori s raznih strana suglasno potvr-

¹ Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu VH, arhiva talijanska, reg. br. 2—25 /2-4, k. 565.

² Odnosi se na prelazak bataljona »Bude Borjan« s područja Rujište na području Bukovice. Vidi dok. br. 111.

³ Vidi dok. br. 346.

* Partizani nisu imali namjeru da napadnu Benkovac.

đuju da je s one strane granice zadarske provincije u toku jedno prikupljanje mnogih tisuća vojnički organiziranih partizana, dok snage koje su već prodrle predstavljaju navodno samo malu prethodnicu.

Naše snage, koje su od 26. pa do jučer došle ovamo, jesu odvojeni dijelovi raznih jedinica i to: jedan bataljon 26. pješadijskog puka, jedan bataljon 129. pješadijskog puka, jedan bataljon 151. pješadijskog puka i jedan bataljon Milicije. Učinak tih nehomogenih snaga, lišenih artiljerije i brzih transportnih sredstava, nepotpomaganih svojim službama — slab je, a veoma slab je učinak trupa koje se već nalaze u Zadru, a koje su sastavljene od jedinica sposobnih za posadnu službu ili pozicijskih mitraljeskih četa koje su na brzinu pretvorene u strijeljačke čete lišene ma kakve pripreme.

Smatram, Duce, da su hitno potrebne i neophodne organizacijske pješadijske jedinice, tenkovi, blindirani automobili i artiljerija, radi brzog i odlučnog djelovanja. Unutrašnja situacija, iako snažno osjeća te događaje, drži se čvrsto u rukama, ali bilo bi potrebno raspolagati s ponekim blindiranim automobilom i kamionom za transport crnokošuljaša i karabinjera, ukoliko bi se zatim u bilo kom trenutku pojavila potreba.

Bastianini

BROJ 348

OBAVJEŠTENJE GENERALA MARIJA ROATTE OD 9. LIPNJA 1942.
GUVERNERU DALMACIJE O SLANJU POJAČANJA U SJEVERNU
DALMACIJU I O NAORUŽANJU TZV. ANTIKOMUNISTIČKE
MILICIJE¹

BRZOJAV U DOLASKU
IZ SUŠAKA

Br. 5458

Načelnik
Šifrantskog odjeljenja

Pošiljalac
Supersloda — Operativno

Prizia
9. 6. 1942. 10,50 sati
Zadar, 9. 6. 1942, 18 sata

EKSELENCIJI BASTIANINIJU
Guverneru Dalmacije

Predmet:

Situacija u zadarskoj provinciji — pojačanje
trupa — antikomunističke grupe.

12486. Veza: tvoj 33 GM.

Konferirao sam danas s Ekselencijom Armellinijem,² koji je u poznate zone³ uputio još dva bataljona. Vjerujem, da će ovim i s kontraofenzivom⁴ koja će brzo započeti, lokalna situacija postati jasnija u našu korist. Tome će doprinijeti dolazak u Dalmaciju još dva crnokošuljaška bataljona koji su ti, kako doznajem, dodijeljeni.

Molim te da mi direktno preciziras dalje potrebe u oružju za naoružanje antikomunista,⁵ u čiju vjernost se može pouzdati, i da mi kažeš ne smatraš li, bar u budućnosti, da je moguće formirati regularne dalmatinske grupe, s dobrim kadrom, plaćene i s lijepim uniformama, sličnim tamošnjim narodnim nošnjama.

Srdačan pozdrav.

General Roatta

* Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu VII, arhiva talijanska, reg. br. 12/6a—1, k. 565.

² Tadašnji komandant XVIIH armijskog korpusa.

³ Odnosi se na sjevernu Dalmaciju.

* Odnosi se na napade talijanskih i četničkih jedinica u mjesecu srpnju na Sjevemo-dalmatinski NOP odred.

⁵ Odnosi se na tzv. Antikomuističku miliciju (M. V. A. C. — Milizia volontaria anticomunista — dobrovoljna milicija protukomunistička) koja se počela stvarati od četničkih i ustaških elemenata na anektiranom području — tzv. zadarska provincija. Vidi dok. br. 337 i 355.

BROJ 349

BRZOJAV GUVERNERA DALMACIJE OD 9. LIPNJA 1942. GENERALU
ROATTI O POGORŠANOJ SITUACIJI U BUKOVICI I PODUZETIM
MJERAMA¹

ŠIFRIRANI BRZOJAVI

GUVERNATORAT DALMACIJE

VISOJ KOMANDI ORUŽANIH SNAGA »SLOVENIJA—DALMACIJA-
za ekselenciju Roatta

Br. 04907

Izveštavam te da sam noćas poslao brzojav sa zahtjevom da mi se odmah uputi jedna formacijska jedinica i odgovarajući borbena sredstva, kako bi se snažno i odmah djelovalo prije nego situacija bude zahtijevala dvostruko više nego danas.

Javljam ti da se zapaža iseljavanje stanovništva s područja provincije, gdje su ustanici tako brzo proširili svoju aktivnost.

S obzirom da sam morao povući karabinjersku stanicu i crnokošuljaše s položaja istočno oki Benkovca, iseljavanje stanovništva će se povećati, a bandama koje, naravno, ostaju i pojačavaju svoje redove bit će olakšano nastupanje.

U ovom momentu i zrakoplovna nezgoda generala Armellinija² doprinosi pogoršavanju situacije.

VIŠA KOMANDA ORUŽANIH SNAGA
»SLOVENIJA—DALMACIJA«
VP 10, 9. lipnja 1942. u 18.30 s.
Dešifrirali: poruč. Fortina i Santillo

Srdačan pozdrav
Bastianini

¹ Snimak originala (tipkanog na pisaćem stroju) u Arhivu VII, arhiva talijanska, mikroteka NAV-I-821, film 64/900.
³ Tada komandant **XVIII** armijskog korpusa.

BROJ 350

ZAPOVIJEST GUVERNERA BASTIANINIJA OD 13. LIPNJA 1942.
ZA AKCIJU »CIŠCENJA« NA PODRUČJU IZMEĐU PIROVCA
I RIJEKE KRKE¹

GUVERNATORAT DALMACIJE

Vojni kabinet

Br. prot. 81 G. M.

Zadar, 13. lipnja 1942-XX

KOMANDI GRUPE SKVADRISTICKIH BATALJONA
CRNOKOŠULJAŠA »DALMACIJA«

i, radi znanja: Z a d a r

KOMANDI XVIII ARMIJSKOG KORPUSA Z a d a r

GOSPODINU VICE PREFEKTU Z a d a r

GLAVNOJ DIREKCIJI POLICIJE Z a d a r

KOMANDI TRUPA ZADAR Z a d a r

KOMANDI KR. KARABINJERA DALMACIJE Z a d a r

Predmet: Policijska operacija u zoni između Pirovca i Krke.

Karta: 1:100.000 — Novigrad — Knin.²

Namjera mi je da zona južno od linije Dejanovice (sjeveroistočna ivica jezera Aurana)³ Celinka (CS-PI) Gradina (C3-PN) brdo Cista (CS-PN) — potok Guduča bude tučena u cjelini u svakom svom kutku do mora i do Krke da bi se iz nje eliminirale trupe ustanika koji se od prije nekoliko dana kreću u njoj/

Operacija će biti izvedena staranjem te Komande sa slijedećim snagama :

- bataljon skvadrista »Vespri«
- jedna četa od 150 milicionara 107. ligije M.V.S.N. ;
- VII bataljon skvadrista iz Milana ;
- jedna četa od 80 agenata Javne sigurnosti sada u Benkovcu.

¹ Original (tipkam na pisaćem stroju) u Arhivu VII, arhiva talijanska, reg. br. 14/2a—19, k. 561.

² Treba: Zirje—Šibenik.

* Vransko jezero.

⁴ Ovo je reagiranje na akciju novoformirane Primorske čete. Vidi dok. br. 115.

U njoj će sudjelovati:

— jedna grupa od 100 karabinjera koja će od Šibenika čistiti poluotočić Srma do linije Vodice—Zaton;

— plovni objekti Kr. mornarice koji će čistiti obalu na odsjeku Tijesno—ušće Krke i tok Krke od njenog ušća do ušća Guduča u cilju sprječavanja ustaničkim grupama da napuste obalu na plovnim objektima;

— jedna četa Kr. vojske koja će se, prema sporazumu s Komandom trupa Zadar, iz Pirovca uputiti u predio Cvitanjice (CQ-GL) sa zadatkom da spriječi ustaničke grupe da pobjegnu prema sjeveroistoku duž obale ili u pravcu šume Dejanovice (CQ-OL);

— tri grupe karabinjera koji poznaju zonu detaširane iz Benkovca i Bribirskih Mostina, koje će marširati s kolonama pod rukovodstvom te Komande, u cilju davanja podataka o stanovnicima.

IZVRSNE ODREDBE

1. Početak operacije: 5 sati dana 15. tekućeg.

— za snage pod rukovodstvom te Komande:
iz polazne baze koju predstavlja već određena linija Dejanovice—Celinka—Gradina—brdo Cista—potok Guduča;

— za četu Kr. vojske iz Pirovca;

— za karabinjere iz Šibenika.

2. Vjerojatno trajanje: 2 dana;

3. Pripremni pokreti:

bataljon «-Vespri» i četa redovne milicije 107. legije poći će iz Zemunika i Zadra kamionima sutra u 15 sati za Benkovac, gdje će prenočiti. Produžiti će tako da se nađu u 5 sati dana 15. tekućeg na spomenutoj polaznoj bazi;

VII bataljon skvadrista iz Milana i čete agenata Javne sigurnosti, sutra uvečer, čim u Benkovac stigne bataljon »-Vespri«, prebacit će se u Bribirske Mostine gdje će prenočiti da bi ponovo krenuli slijedeće jutro na vrijeme da se nađu u 5 sati na polaznoj bazi.

4. Način akcije:

a) Kad se prijede polazna baza pokreti treba da se vrše pješice tako da se teren materijalno prijede i da se vidi šta se na njemu nalazi;

b) svi muškarci treba da se identificiraju — naoružani strijeljaju, a sumnjivi predaju grupama karabinjera koji prate kolone;

c) auto-vozila će slijediti tako da budu zaštićena i brzo upotrebljiva u slučaju potrebe;

d) akcija će se, preko polazne baze, vršiti kolonama udaljenim tako da daju jedna drugoj podršku i da se povezuju na linijama koje će ta Komanda odrediti.

5. Transportna sredstva:

osim onih koja su već dodijeljena četa agenata Javne sigurnosti i kamiona rekviriranih jučer, koji su ranije bili na raspolaganju VI bataljona skvadrista, a večeras se vratili u Zadar, ta komanda će imati na raspolaganju još izvjestan broj rekviriranih kamiona i poštanskih automobila.

Generalna direkcija Javne sigurnosti Guvernerata postarat će se za rekvizicije i spremić će auto-vozila za pokret u 14.30 sati sutra, u mjestu koje će ta Komanda odrediti. Autovozila će sobom nositi goriva za 250 km.

6. Veze:

Na raspolaganje te Komande stavljene su četiri radio-stanice RF 2.

Jedinice neka budu snabdijevane platnima za raspoznavanje za vezu s avionima.

7. Namirnice:

Dva dnevna sljedovanja namirnica, suhих, nositi sobom. Postarati se i za civilne vozače rekviriranih kamiona.

8. Prikupljanje vijesti:

Ta Komanda obrazovat će stanice za prikupljanje vijesti u slijedećim mjestima: Benkovac, Bribirske Mostine, Pirovac sa zadatkom da hitno saopće ovom Guverneratu sve vijesti o akciji koje će joj slati ta Komanda.³

Za točnost prijepisa
Sef Vojnog kabineta,
pukovnik
Eugenio Morra

Guverner Dalmacije
Bastianini v. r.

³ Izvještaj o ovom »čišćenju« vidi dok. br. 358.

BROJ 351

NAREDBA GUVERNERA BASTIANINIJA OD 13. LIPNJA 1942.
0 OSNIVANJU KONCENTRACIONOG LOGORA NA OTOKU MOLATU¹

GUVERNATORAT DALMACIJE

br. 0010835 kab. Javne sigurnosti

Zadar, 13 lipnja 1942-XX

H i t n o

**Predmet: Instaliranje baraka za porodice
onih koji su prešli u ilegalnost.**

Načelniku	Z a d r a
Inspektoru javnih radova Guvernatorata	S j e d i š t e
Komandi karabinjera Dalmacije	Z a d a r
Sanitarnom inspektoru Guvernatorata	S j e d i š t e
Računovodstvu Guvernatorata	S j e d i š t e

1 na znanje:

Upravniku Ureda civilne inženjerije za provinciju	Z a d a r
Šefu vojnog kabineta Guvernatorata	S j e d i š t e

U cilju smještanja porodica onih koji su prešli u ilegalnost, a koje je potrebno udaljiti iz mjesta njihovog prebivališta i zadržati ih kao taoce, određeno je instaliranje 8 baraka na otoku Molatu koje bi mogle prihvatiti 1000 lica.²

[...]

Komanda karabinjera Dalmacije uredno će pojačati stanicu Molat kojoj će biti povjerena služba nadgledanja zatočenika, upravljena na to da im spriječi dodir sa stranim elementima i eventualne pokušaje bijega.

[...]

Moli se za potvrdu o izvršenju odnosne nadležnosti.

Guverner
Bastianini

¹ Original (tipkan na pisačem stroju) u Arhivu VII, arhiva talijanska, reg. br. 11/3, k. 556.

² Koncentracijski logor na Molatu formiran je 30. lipnja 1942. godine. Ovaj zloglasni logor uglavnom je bio namijenjen za interniranje stanovništva s područja sjeverne i dijelom srednje Dalmacije. Dana 23. kolovoza u njemu se nalazilo 2.277 lica. Od toga je bilo 381 djece. (Izvjestaj zadarskog prefekta od 2. rujna 1942. godine). Prvog listopada u logoru je bilo 2.195, znači broj je manji stoga što su s Molata povremeno grupe interniraca odvođene u logore Italije. Toga dana je u logoru bilo djece do 2. godine 96, od 2 do 6 godina 189, djece od 7 do 14 godina bilo je 421. Osim djece nalazio se u logoru i veći broj staraca. Od 61 do 70 godina bilo je 178 lica, od 71 do 80 godina bilo je 39 lica, od čega 15 žena, a preko 80 godina bilo je 4 lica. (Podaci iz izvještaja zadarske prefekture br. 3374 od 1. X 1942.). Pod kakvim su uvjetima živjeli intemirci govori i činjenica da su od 30. lipnja do 25. studenog 1942. godine umrla u logoru 422 lica. (Izvjestaj direktora logora Molat od 25. studenog 1942. godine, brzojav br. 4940, upućen Bastianiniju).

BROJ 352

BRZOJAV GUVERNATORATA DALMACIJE OD 13. LIPNJA 1942.
MINISTARSTVU VANJSKIH POSLOVA O POTREBI PROTJERIVANJA
ŽELJEZNIČARA HRVATA IZ SPLITA¹

ŠIFRIRANI BRZOJAV (U ODLASKU)

Br. 5433

Dostavljač: Odjelj. javnih poslova

Načelnik šifrantskog odjeljenja
Prizia

Zadar, 13. 6. 1942. XX

Predmet: hrvatski željezničari u Splitu.

GUVERNATORAT DALMACIJE
MINISTARSTVU VANJSKIH POSLOVA — KABINETU

Z a d a r

Rim

04928. — Veza: hitan brzojav tog Ministarstva br. 8/12317 od 5. lipnja.

Nezavisna država Hrvatska imala je na raspolaganju 14 proteklih mjeseci da pristupi premještanju svojih željezničara iz željezničke stanice talijanskog Splita, koji su većim dijelom komunisti a svi neprijatelji Italije, fašizma i, smio bih se okladiti, također u poglavniku. Nije to učinila po vlastitoj inicijativi i traži još vremena da bi tome pristupila. Međutim, razlozi javnog poretka zahtijevaju ili da prefekt hrvatske željezničare iz Splita hitno premjesti u zatvor ili da ih hrvatsko Ministarstvo saobraćaja premjesti u hrvatske stanice.²

U Splitu mogu ostati samo oni funkcioneri koji imaju sve uvjete da postanu talijanski građani, a koji su određeni za druge funkcionere, dok nema razloga da se s domorocima izjednače oni koji na anektiranom teritoriju imaju rodbinske interese. Na kraju, pošto se u Splitu već nalazi 100 talijanskih željezničara koji trebaju stupiti u službu, smatram da je veoma uvredljivo za našu vlast ako oni trebaju čekati da im drugi ustupe svoja mjesta.

Bastianini

¹ Original (tipkan na pisačem stroju) u Arhivu VII, arhiva talijanska, reg. br. 29 2a—
—1, k. 553.

² Vidi dok. br. 281, 282 i 286.

BROJ 353

IZVJEŠTAJ KOMANDE PRVOG BATALJONA PRVOG PUKA
»GRANATIERI DI SARDEGNA« OD 13. LIPNJA 1942. PUKOVNIKU
SPECHELU O PRETRPLJENIM GUBICIMA I SITUACIJI U ŠIBENIKU¹

Prijepis

Šibenik, 13. lipnja 1942-XX

PRVI PUK »GRANATIERI DI SARDEGNA«
komanda 1. dopunskog bataljona

PUKOVNIKU dru SPECHELU PALACA GUVERNATORATA

Z a d a r

Cijenjeni pukovniče!

•*> I

I jučer smo iz zasjeda pretrpjeli gubitke u grenadirima i vojnicima drugih rodova.² Ovdje je situacija veoma osjetljiva, nijedan građanin ne trpi Talijane.

Sve se to razabire iz držanja građana prema oficirima i vojnicima, kao i iz povjerljivih privatnih informacija koje neprestano pristižu (oružje i municija po privatnim kućama).

Uvjereni smo da će u gradu brzo izbiti ustanak protiv Talijana, i to upravo onda kada mali broj jedinica kojima raspolažemo budu upotrijebljene u unutašnjosti (i to veoma često).

Potrebni su ljudi, naređenja jasna, precizna i veoma hitna da bi se preokrenula ova neodrživa situacija i da ne bi ginuli iz sata u sat.

Pukovničke, u ime porodica svih talijanskih vojnika molim Vas ne-
mojte dopustiti da nas bez potrebe ubijaju ni pojedinačno.

Stojim Vam potpuno na raspolaganju za sve informacije koje Vam mogu zatrebati. Točne informacije možete također dobiti od svih trupnih oficira, jer samo oni mogu biti precizni.

Molim Vas, pukovniče, založite se svojim velikim autoritetom i spa-
site ovu zabrinjavajuću situaciju.

Uvjeren u Vaše interesiranje, zahvaljujem vam uz duboko poštovanje.

Major, *Gino Čeci*

¹Prijepis originala (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu VII, arhiva talijanska, reg. br. 27/5, k. 565.

²Odnosi se na napad Primorske partizanske čete. Vidi dok. br. 115, napomena 4 i dok. br. 127.

BROJ 354

PISMO SPLITSKOG BISKUPA BONEFACICA OD 13. LIPNJA 1942.
KOMANDANTU OSAMNAESTOG ARMIJSKOG KORPUSA O
POSTUPCIMA FAŠISTA U SPLITU¹

Prijepis

Split, 13. 6. 1942-XX

NJEGOVOJ EKSELENCIJI GENERALU QUIRINU ARMELLINIJU
komandantu XVIII armijskog korpusa

S p l i t

Vaša ekselencija je sigurno već obaviještena o događajima koji su se desili ova dva zadnja dana.

Kao predstavnik istine i evanđelske pravde Krista, ne namjeravam da opravdam i branim krivce ako su zaista krivi ili sumnjivi. Takvi su predati sudu i ispaštaju strogost zakona za primjer drugima.

Ja se obraćam Vašoj ekselenciji s molbom da spriječi samovoljno uništavanje, pljačkanje i hapšenje građana, jer to nije ljudski, demoralizira mase i izaziva teške posljedice.

Tako je noću, 11/12. ovog mjeseca, opustošena kuća Reića Lovre u Ulici Sv. Nikole, u rajonu Sv. Križ.

Cjelokupno pokućstvo i životne namirnice su odneseni (čak i brašno — porodica je imala pekaru i dućan), a još jučer je pod kontrolom vojnika (milicija — crne kape) uništavan pod.

Nije poznata sudbina Reića Lovre, starog 86 godina, njegove supruge Nikoline, stare 76 godina, sina Frane, starog 46 godina, snahe Matije udovice pok. Duje, stare 46 godina, Marije — supruge Frane, stare 47 godina, kao ni sudbina unuka Lovre, starog 22 godine Stanislava, starog 20 godina, Nikoline, stare 18 godina i Vinka, starog 9 godina, koji su se u to vrijeme sigurno morali nalaziti u kući. Jedni govore da su odvedeni u zatvor a drugi, pak, da su već mrtvi. Susjedi su čuli samo vrisak i jauk.

Sinoć (petak) oko 19 sati, nekoliko mladih fašista vrijeđalo je i maltretiralo Židove koji su nakon molitve u hramu izašli na ulicu (Ulica Cambio). Drugi su upali u hram, u kancelariju židovske zajednice i počeli uništavati namještaj, tepihe, arhiv i dragocjene predmete. Neke stvari su odnosili ili bacali kroz prozor, a jedan dio su spalili na trgu.²

Arhiv je, kao što je poznato, sadržavao dokumente historijskog značaja i velike vrijednosti (Tora).

Prošle noći, 12/13. 6. sve do zore pustošeni su dućani Židova M. Finči, Morpurga, »Lukсор«, i, kao što sam čuo, izvršena su mnoga hapšenja građana.³

¹ Snimak prijepisa originala (tipkanog na pisaćem stroju) u Arhivu VII, arhiva talijanska, mlkroteka NAV-I-T-821, film 64/336—337.
² i ³ Vidi dok. br. 356 i 361.

Pretpostavljam i ponavljam, ekselencijo, možda ima i krivaca, ali ovo nije način da se zadovolji pravda; takvi moraju biti osuđeni ne samo s kršćansko-katoličkog već i s civilnog i humanog gledišta.

Molim Vašu ekselenciju da mi oprostite na otvorenosti i da izvoli primiti izraze mog dubokog poštovanja.

Biskup :
Potpisan: Dr *Quirin Bonefačić*

BROJ 355

TALIJANSKI IZVJEŠTAJ OD 13. LIPNJA 1942. O CETNICKO-TALIJANSKOJ SURADNJI I O STVARANJU TZV. ANTIKOMUNISTIČKE MILICIJE NA ANEKTIRANOM PODRUČJU SJEVERNE DALMACIJE¹

Obrovac, 13. lipnja 1942.

Dana 4. tekućeg došao je u Zadar politički vođa četnika i svih Srba, Stevo Rađenović, poslanik u beogradskoj vladi u Stojadinovićevo vrijeme, sada nastanjen u Kninu.

On mi je govorio o potrebi suradnje s njim, pošto je bio zadužen od strane talijanske Vojne komande iz Knina² da organizira na teritoriju zadarske provincije naoružane grupe četnika sa zadatkom da tuku komuniste.

Budući da je već mjesecima u vezi sa mnom, Rađenović je zahtijevao da ja u spomenutom cilju preuzmem dužnost da postanem inicijator četničkih grupa u svakom selu, koristeći se poznavanjem mjesta i ljudi koji bi mogli olakšati zadatak.

Poslije prethodne razmjene misli u vezi s tim, rastali smo se da bi se ponovo vidjeli sutradan oko 10 sati.

Ovog puta, spomenuti me je odveo u Komandu karabinjera, gdje me je odmah primio pukovnik Butti,³ u prisustvu kapetana Russija, komandira čete Kr. karabinjera iz Knina, s kojim je Rađenović došao u Zadar.

Odmah sam se ponudio da budem tumač.

On je rekao da u Lici komunisti primaju veliku pomoć iz Dalmacije i to od drugova iz zone između Splita i Zadra.

¹ Samo original prve strane ovog dokumenta, na talijanskom jeziku, nalazi se u Arhivu VII, arhiva talijanska, reg. br. 14/2a—13, k. 561. Vjerojatno je ovaj izvještaj pisao fašistički poručnik David Tomasso, koji je od strane pukovnika Eugenia Morra, Sefa Vojnog kabineta pri Guverneratu Dalmacije, određen da radi na stvaranju tzv. Antikomunističke milicije u rajonu Obrovca. Tomasso je bio iz Zadra i znao je hrvatskosprski jezik. On je prilikom formiranja 2. čete antikomunističke milicije postavljen za njenog komandira.

² Komanda divizije »Sassari«.

* Komandant karabinjera za Dalmaciju.

Potom je ocrtao jedan plan napada koji bi trebalo izvesti u Dalmaciji i u Hrvatskoj, radi uništenja komunističkih bandi i to organizirajući ovdje antikomunističke grupe, koje je on htio da se nazovu četničkim sa zadatkom da se suprotstavljaju partizanima i uništavaju njihove lokalne formacije. Istodobno, analogna akcija izvela bi se u Lici.

Pošto smo raspravljali o tom pitanju, otišli smo u guvernersku rezidenciju da bi nas primio Ekselencija guverner,⁴ koji je primio u audijenciju pukovnika Buttija, kapetana Russija i Radenovića, zadržavši ih oko 2 sata.

Popodne je održan još jedan razgovor između mene, Radenovića i kapetana iz ureda pukovnika Buttija, gdje smo našli nekog Koroliju, učitelja iz Kistanja,⁵ nekog bivšeg jugoslavenskog poručnika, po imenu Ilića iz Knina, potčinjenog pravoslavnom svećeniku i vodi četnika (od Knina do Ogulina) Đujiću Momčilu, kao i nekog Uzunčevića,⁶ bivšeg pukovnika srpske vojske, i Ivaniševića, bivšeg kapetana crnogorske vojske,⁷ koji su također potčinjeni Đujiću. Sudjelovao je i šef Vojnog kabineta, pukovnik Morra,⁸ kao predstavnik Ekselencije guvernera, dok je tumač bio neki zadarski doktor čije ime ne znam.

Odlučeno je da se, u cilju regrutacije snaga potrebnih za akciju, pored novaca, osigura snabdijevanje namirnicama u korist organiziranih, s tim da se pokretu daju nacionalistički ciljevi.

Zatim je utvrđeno da će pokret dobiti ime »Prodor«,⁹ što na slovenskom znači: »Dalmatinska akcija protiv komunizma«. Kao znak raspoznavanja bit će zatim uzeta lobanja »Ardita« postavljena na dalmatinsku nacionalnu kapu. Svaki borac dobit će dokument kao legitimaciju s fotografijom i oznakom svog oružja.

Dana 6. ja, Uzunčević i Ivanišević uputili smo se u Obrovac da bi započeli organizacioni rad. Korolija i Ilić uputili su se u Kistanje da bi vršili istu takvu djelatnost.

U Obrovcu smo sreli, na unaprijed utvrđenom mjestu, maresciala karabinjera i jednog brigadira. Zatim smo se uvečer uputili u moj stan, kada su došli i komandant posade, pukovnik Moroni, jedan bersaljerski

⁴ Giuseppe Bastianini.

⁵ Vlado Korolija, organizator i komandir 4. antikomunističke milicije na području Kistanje—Đevrske.

⁶ Dimitrije Uzunčević, potpukovnik bivše jugoslavenske vojske, instruktor Komande četničkih formacija Bosne, Hercegovine, Like i Dalmacije, čije sjedište se nalazilo u Splitu. Komandant ove Komande bio je vojvoda Ilija Trifunović-Birčanin, a djelovala je sa znanjem i po instrukcijama Talijana na stvaranju četničkih jedinica na spomenutim područjima. Organizirana je 1942. godine po naređenju Draže Mihailovića. Preko ove Komande Talijani su vršili snabdijevanje četnika s oružjem, municijom, hranom i ostalom opremom, a također su se preko nje davale direktivne i narednja za akcije.

⁷ Radovan Ivanišević, bivši kapetan stare Jugoslavenske vojske, vršio je funkciju načelnika Štaba »Komande četničkih formacija Bosne, Hercegovine, Like i Dalmacije«. Skupa s Uzunčevićem aktivno je radio na stvaranju četničkih jedinica na području spomenute četničke Komande. (Vidi dok. br. 553).

* Eugenio Morra. U njegovoj nadležnosti bilo je organiziranje, snabdijevanje i djelovanje Antikomunističke milicije. Poslije sastanaka o kojima se govori u dokumentu, otpočelo se sa stvaranjem grupa Antikomunističke milicije. Nekoliko dana kasnije, dok su četničke vođe, na osnovi odluka donijetih na ovom sastanku vršili organiziranje Antikomunističkih grupa, guverner Dalmacije Bastianini je izdao 26. lipnja Proglas narodu Dalmacije u povodu formiranja formacija Antikomunističke milicije. Vidi do? br. 383.

• ime je izmijenjeno u M. V. A. C. (Milizla volontaria anticomunista).

kapetan i poručnik Kr. karabinjera a gdje smo se zadržali u diskusiji oko organizacijskih pitanja.

Ja sam sastavio jednu listu osoba u koje imam povjerenja, kojima sam, iste večeri, preko karabinjera razaslao pisma kojima sam ih pozvao u Obrovac za 7. i 8. tekući.

Tom pozivu se odazvalo 20 osoba, prema spisku koji prilažem, sve iz sela općine. U pogledu Obrovca, odazvalo se još pet mojih poznanika, jedini koje sam poznao. Drugim riječima, odgovorili su na zahtjev svi moji poznanici kojima sam uputio pismo.

Naravno, oni su primljeni i upoznati s akcijom koju treba poduzeti, po grupama sela. Oni su pristali i dali su riječ da će raditi u svim selima, počinjući propagandu protiv komunizma i obavještajnu akciju, radi sakupljanja podataka o rasporedu ustanika i njihovih suradnika u zoni Obrovca.

Vrativši se u Zadar sa spomenutim Uzunčevićem i Ivaniševićem, zadržao sam se u Timetu, gdje sam otišao mom prijatelju i mjesnom posjedniku Urošu Andrejiću i angažirao i njega za gornju akciju.

U Zadru, kod pukovnika Buttija, a u prisustvu šefa Vojnog kabineta Guvernerata, podnijeli smo izvještaj o gore izloženom i predali smo prijepis priložene liste pristalica »Prodora«.

Zatim sam obaviješten da će mi se staviti na raspolaganju 100 pušaka i odgovarajuća municija, plus tri bombe na svakog čovjeka, da se sve raspodijeli u zoni Obrovca.

Dana 10. još uvijek zajedno sa spomenuta dva četnika uputio sam se u Benkovac da bi poveo akciju istu kao u Obrovcu, ali u Benkovcu sam našao samo tri osobe sklone da surađuju: Ovo se duguje činjenici da su skoro svi oni na koje sam računao uhapšeni kao komunisti. Sa svoje strane primjećujem da te smatram svim drugim samo ne komunistima i da to neće biti nikad. Dodajem da u Benkovcu rade kao konfidenti neki Hrvati, u koje se ne bi bilo dobro pouzdati, pošto su to osobe zainteresirane u stvaranju mržnje prema Italiji zbog takozvanih iredentističkih gledišta.

BROJ 356

IZVJEŠTAJ PREFEKTA U SPLITU OD 14. LIPNJA 1942.
GUVERNATORATU DALMACIJE O POSTUPCIMA FAŠISTA
U SPLITU¹

14. lipnja 1942-XX

P R O M E M O R I J A

GUVERNATORATU DALMACIJE — KABINETU
GUVERNATORATU DALMACIJE — DIREKCIJI POLICIJE

Jučer, 12. ovog mjeseca, oko 18.30 sati, velika masa pripadnika milicije bataljona skvadrista »Toscana« pod komandom svojih oficira, krenula je u mjesnu sinagogu i opustošila je, a od namještaja zapalila lomaču na trgu »Piazza dei signori«. Mnogi predmeti od vrijednosti (svijećnjaci, lusteri, pisaci strojevi) izgleda da su odneseni u sjedište federacije. Svi Židovi koji su se u to vrijeme zatekli u sinagogi zlostavljani su. Židovski trgovac Kluza Ferdinand udaren je kundakom karabina u glavu i pretrpio takve povrede da je morao biti prenijet u gradsku bolnicu.²

Sjedište židovske zajednice također je ispreturano. Mnogi predmeti su izbačeni na ulicu i zatim spaljeni na lomači, koja je zapaljena na trgu »Piazza dei signori«.

U ulici Ognisanti grupa crnokošuljaša, podstaknuta jednim fašistom i nekolicinom organiziranih pripadnika G. I. L.³ polupala je izloge parfimerije »Luxol« Židova Lučića, kao i prodavaonicu cipela »Pia«, također vlasništvo jednog Židova. Samo intervencija nekoliko karabinjera, kojima su pomogli funkcioneri mjesne Federacije trgovaca, spriječila je krađu dućana ali ne i izloga koji su doslovce opljačkani. Nakon što je polomila gvozdene roletne i polupala stakla, ista grupa je ušla u knjižaru »Dalmazia« na trgu »Piazza dei signori«, ispreturila svu robu i ostavila je na milost i nemilost narodu, koji je znao iskoristiti ovu priliku.

U Ulici Garibaldi opustošili su dućan sitne robe Židova Markusa Finzija i odnijeli razne predmete.

Primijećeno je nekoliko vatrogasaca, kao i agenata Javne sigurnosti, koji su u ovoj rušilačkoj akciji slijedili primjer skvadrista, a također i dosta vojnika koji su, s obzirom na doba dana, imali slobodan izlaz.

Zerbino

¹ Original (tipkan na pisačem stroju) u Arhivu VII, arhiva talijanska, reg. br. 24/8—3, k. 553.

² Vidi dok. br. 354 i 361.

³ Omladinska fašistička organizacija Gioventù italiana littorio.

BROJ 357

**PRIJETEĆE PISMO KOMANDANTA DIVIZIJE «-BERGAMO-« OD
14. LIPNJA 1942. VICI BULJANU UKOLIKO NE VRATI DVOJICU
TALIJANSKIH ZAROBLJENIKA BIT ĆE STRIJELJANO DESET
KOMUNISTA I SURADNIKA.**

ZAPOVJEDNIŠTVO PJEŠADIJSKE DIVIZIJE -BERGAMO« (15)

(»Ardita e Ardente«)

S Uprave Glavnog Stožera — Odred Civilnog Naređenja

Broj 2473/AC

P. M. 73 14. lipnja 1942-XX

Vici Buljanu²

(gdje se nalazi)

Na operacijama 8—9. travnja na Vještičkoj Gori³ nalaze se u Vašim rukama kapetan Vivarelli i jedna ili dvije crne košulje/

Želio bih da navedeni kapetan i crna košulja (ili crne košulje) gore označene mi budu povraćene do 8 sati dana 24. ov. mj. na moj okrug kod mosta Panj.

Kažem Vam da ako ovo moje pitanje ne bude izvršeno u navedeni sat i dan, ili da odgovor ovom pismu ne primim — biti će odmah strijeljani komunisti ili Vaši susretljivci:

- Paleško Stevan Matin i Anđe Babić, rođen u Rudi 1901;
- Dedić Jakov pk. Luke, rečeni Sumo, i Sime Bošković, rođen u Hanu 1901;
- Katić Luka pk. Bože i Kate Sušić, rođen u Koritu 1894;
- Plavša Ante pk. Ivana i Sime Petnik, rođen u Otoku 1894;
- Banić Skojo Štipan pk. Jakova, rečeni Čuprija, i pk. Anđe Romac, rođen u Otoku 1894;
- Markolin Božo Matin i Mare Kodzoman, rođen u Hrvače 1910;
- Sušić Jozo pk. Luke i Lucije Lukić, rođen u Otoku 1873;
- Blajc Ivan Andrijin i Anđe Sipić, rođen u Rudi 1901;
- Bulović Božo, pk. Ivana i pk. Anđe Bulović, rođen u Biteliću g. 1879;
- Cubić Milan pk. Mate i pk. Rože Vergoc, rođen u Budimiru 1909.

**Komandant
general, *Sandro Piazzoni***

¹ Original (tipkan na pisacem stroju na hrvatskosrpskom jeziku) u Arhivu VII, arhiva NOB, reg. br. 1—4, k. 1490A.

² Vice Buljan je u to vrijeme bio operativni oficir u Štabu Četvrte operativne zone.

³ Vještića gora na Dinari.

⁴ Vidi dok. br. 41, 475, 480 i 481.

OPERATIVNI IZVJEŠTAJ KONZULA SCALCHIJA OD 15. LIPNJA 1942.
O AKCIJI »ČIŠĆENJA« NA PODRUČJU IZMEĐU SELA ZATONA
I VODICA¹

REKAPITULATIVNI IZVJEŠTAJ O ČIŠĆENJU KOJE SU IZVRŠILE
JEDINICE FORMACIJSKE GRUPE U POZNATOJ ZONI,² NA OS-
NOVI NAREĐENJA GUVERNATORATA DALMACIJE³

15. lipnja 1942/XX, 20 sati

- 800 ljudi (bataljona »Vespri« — 107. legija — metropolitanske jedinice — bataljona »Milano«)
- Polazna baza luk: Dejanovice—Celinka—Gradina—brdo Cista—potok Guduča.
- Sat početka operacije: 7 sati (zakašnjenje uslijed nesreće koja se desila jednom automobilu).
- Dislokacija bataljona i pravci marširanja:
 - Kolona A: bataljona »Vespri« — sektor Dejanovice—Celinka
 - pravac kota 221—Tribunj—Vodice.
- Kolona B: 107. legija i Metropolitanska četa — sektor Celinka—Gradina pravac kota 191 — račvanje drumu kota 107 — konjska staza sjeveroistočno od Vodica.
- Kolona C: bataljon »Milano« — sektor Gradina—brdo Cista—potok Guduča—pravac brdo Cista — račvanje puta kota 124 — Zaton.
- Trajanje operacije — 11 sati, od 7 do 18.
- Novosti:
 - Kolona A: dvojica strijeljana.
 - Kolona B: dvojica strijeljana, dvije kuće zapaljene. Pri dolasku u Vodice selo je nađeno skoro bez stanovništva, odsutno je 160 muškaraca. Sigurno je da se nalaze u pobunjeničkim grupama.

Velika demonstracija bratstva po oružju između crnokošuljaša, metropolitanskih agenata i bersaljera, koji su se vratili sa čišćenja poluotoka Gračina.

Zapaljeno je više kuća komunista, pobunjenika i odsutnih.

Na drumu Zatona i Vodica ubijena su dvojica, zbog sumnjivog držanja i pokušaja bijega od pratnje.

—* Kolona C: sela kroz koja se prolazilo pokazala su svoju pokornost bijelim zastavama.

¹ original (tipkan na pisačem stroju) u Arhivu VII, arhiva talijanska, reg. br. 14/2a—
—17 5gi

² Na ovom području djelovala je Primorska partizanska četa Sjevemodalmatinskog NOP odreda. Vidi dok. br. 115.

³ Vidi dok. br. 350, 363 i 364.

- U Zaton je sprovedeno više lica koja nisu imala dokumenta.
- Funkcioniranje veza: na dometu vida na zemlji dobra; avionom osrednja; radiom na zemlji — nikakva.
 - Moral trupe veoma visok i plamen.
Izdržljivost prema zamoru bila je znatna.
 - Čišćenje zona: 130 kvadratnih kilometara.
 - Lično naoružanje: osam bombi, lako automatsko i prateće oružje.
 - Suha hrana: za dva dana za sve, izuzev zadarskih crnokošuljaša koji su sutradan u podne ostali bez namirnica.
 - Stanica za prikupljanje novosti: Bribirske Mostine, Benkovac i Pirovac, funkcioniranje veoma ograničeno, i to samo u prvoj fazi operacija.
 - Smještaj jedinica u 20 sati:
Kolona A u Pirovcu
Kolona B: u Vodicama
Kolona C: u Zatonu.

Console Scalchi

BROJ 359

IZVODI IZ IZVJEŠTAJA PROVINCijske KOMISIJE RATNE CENZURE OD 15. LIPNJA 1942. O ODNOSU TALIJANSKIH VOJNIKA PREMA STANOVNIŠTVU DALMACIJE I O AKCIJAMA »ČIŠĆENJA«¹

PROVINCijsKA KOMISIJA RATNE CENZURE Vojna sekcija Zadar

Petnaestodnevni izvještaj od 1. do 15. lipnja 1942-XX cenzuriranoj prepisci.

1) Prepiska upućena u domovinu — Istočnu Ital. Afriku — Egejske posjede. A. S.

a) Alarmiranje:

Gospođa Amilia Reberscheg²-Calle, Califfi br. 5 Zadar, piše 7/6/42 potporučniku Reberschegu Arrigu, 25. pješadijski puk »Bergamo« 3. bataljon 10. četa Vojna pošta:

»[...] na svaki način budi obazriv, nemaj povjerenja ni u koga, ne upuštaj se u veze s mještanima, niti primaj pozive u kuću ni kod koga

¹ Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu VII, arhiva talijanska, Zb., T. V/5, d. 151.

² Pismo ove fašistkinje Redakcija je izdala sa svim gramatičkim greškama kakve se nalaze i u talijanskom originalu.

jer je na taj način nestalo nekoliko oficira, bježi od žena tisuću kilometara daleko, sve su špijunke i u službi komunista, neka ti oči budu otvorene, a pamet budna. Da su ervenički heroji bili oprezni, ti kažeš da se to ne bi desilo, ali kakva opreznost, nesreća se desila po njihovom povratku se vidjelo da je morao biti neki špijun koji je obavijestio ustanike, a zatim su odjednom napadnuti ručnim bombama i mitraljezima pa kako hoćeš da se spase, ja uvijek kažem, spaliti, zbrisati njihove kuće, i imovinu sve uništiti, poslije su istina crnokošuljaši načinili malo reda, ali to je tako malo, ovi komunisti su ljudi jer ne vide da u Rusiji izvlače batine, a time propadaju i njihovi planovi. Dakle, nikakvo prijateljstvo ni s ljudima ni sa ženama, već vrši svoju dužnost i ako je moguće preko dužnosti, ali sve za našu stvar i za našu pobjedu [...]«

[...]

Inženjerac Benedetto 504. mitraljeska četa V. P. piše 2/6. 42 kaplaru Montinaru Filipu 55. pionirska četa 47. divizije Bari V. P. 72:

»[...] Ovdje se vodi rat protiv ustanika. Ovi uživaju tolike simpatije i vješti su u liječenju gušobolje presijecajući je potpuno; specijalisti su i za kastriranje nesretnika koji im padne u šake [...] Sad ih upravo lovimo a one koji nam padnu u kandže zagrijevamo malo više vatrom kao što se kod nas čiste svinje [...] Razumiješ li me? [...]«

[...]

Cerlenco Antonio žandarmerijski podoficir piše 2/6. 42 iz Benkovca poručniku Cerlencu Lodovicu Lombardia V. P. 47 :

»[...] o onome što se desilo ne mogu ti sve pisati, ove večeri sam bio naoružan kao i ostalih večeri bombama, već je zapaljeno 50 kuća i ubijeno preko stotinu, ostali ranjeni. Izgleda da najveći dio bande ide k vama, pazite da ih lijepo primite [...]«

[...]

Zadar, 15. lipnja 1942. XX

P/T

Načelnik Vojne sekcije
pukovnik, *Roberto Barbolini*

BROJ 360

**IZVJEŠTAJ KOMANDE STO SEDME LEGIJE CRNIH KOŠULJA
OD 15. LIPNJA 1942. GUVERNERU DALMACIJE O HAPŠENJU
U SPLITU¹**

M. V. S. N.²

**KOMANDA 107. LEGIJE CRNIH KOŠULJA »FRANCESCO RISMONDO«
Političko-istražno odjeljenje**

Zadar, 15. lipnja 1942/XX

Predmet: Hapšenje u Splitu

**VEOMA POVJERLJIVO
Polit, istraž. odjeljenje**

EKSELENCIJI GUVERNERU DALMACIJE

Z a d a r

**U noći između 12. i 13. o. m., ekipe agenata Javne sigurnosti u
Splitu su uhapsile 92 lica pod raznim sumnjama.**

**Za glavnog Consola
Političko-istražnog odjeljenja s. o.
Ivan Scalchi
I stariji adutant
(Potpis nečitak)**

(M. P.)

GUVERNATORAT DALMACIJE

**16. lipnja 1942/XX
25678/2659**

¹ Original (tipkan na pisačem stroju) u Arhivu VII, arhiva talijanska, reg. br. 25/8—1, k. 553.

² Milizia Volontaria per la Sicurezza Nazionale — dobrovoljna milicija za nacionalnu sigurnost.

BROJ 361

BRZOJAV GUVERNATORATA DALMACIJE OD 16. LIPNJA 1942.
MINISTARSTVU UNUTRAŠNJIH POSLOVA O MRCENJU SPOMEN-
-PLOČE U SPLITU I UPADU FAŠISTA U ZGRADU SINAGOGE¹

ŠIFRIRANI BRZOJAV (U POLASKU)
Br. 5505

Ekspedirao: polit, odjelj.

Načelnik šifrantskog odjeljenja
Prizia

Zadar, 16. 6. 1942-XX u 19 s.

GUVERNATORAT DALMACIJE — KABINET

MINISTARSTVU UNUTRAŠNJIH POSLOVA — JAVNOJ SIGURNOSTI

R i m

Predmet: Mrčenje spomen-ploče ulaska talijanskih trupa u Split; oštro
reagiranje protiv Zidova.

Br. 0010973 Kab. Javne sigurnosti. — Na dan 12. o. m., oko 17 sati, nepoznata lica su pomoću dvije ljuške od jajeta napunjene crnilom izmrčile mramornu spomen-ploču ulaska talijanskih trupa u Split postavljenu na trgu Nazario Sauro u Splitu. Istodobno su se u raznim dijelovima grada ispoljile provokacije u odnosu na Talijane u ovom gradu. Fašisti, milicioneri i vojnici raznih jedinica u početku su na provokacije reagirali protiv izvjesnih osoba a zatim, pdšto se smatralo da su ovo provokatorsko previranje izazvali židovski elementi, krenuli su u zgradu sinagoge i porazbijali sve stvari, dok su neodgovorni elementi koji su se infiltrirali među vojnike upali u dućane sumnjivih Zidova i prouzrokovao štetu koja još nije procijenjena.² Intervencijom funkcionera javne sigurnosti situacija se smirila. U toku noći izvršeno je hapšenje sumnjivih subverzivnih elemenata. Istraga je u toku.

Za guvernera
Agnésina

¹ Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu VII, arhiva talijanska, reg. br. 24/8—1, k. 553.

² Vidi dok. br. 354 i 356.

BROJ 362

NAREĐENJE KOMANDE KARABINJERA DALMACIJE OD 16. LIPNJA
1942. O NOVOM RASPOREDU KARABINJERSKIH STANICA
U ZADARSKOJ PROVINCIJI I NJIHOVI ZADACI¹

KOMANDA KRALJEVSKIH KARABINJERA DALMACIJE
Odjeljenje službi

Br. prot. 46/59-1 odsjek 3.

V. P. 141, 16. lipnja 1942. XX

Predmet: Operacije i organizacije snaga u zadarskoj provinciji.

KOMANDI TRUPA

Z a d a r

i, radi znanja:

KOMANDI XVIII ARMIJSKOG KORPUSA

V. P. 118

VLADI DALMACIJE — Kabinetu

Z a d a r

VLADI DALMACIJE — Vojnom kabinetu

Z a d a r

U vezi s naređenjima koja je izdala taktička Komanda XVIII ar-
mijskog korpusa — Operativno odjeljenje — dopisom br.59/Op./T od
14. o. m., ova Komanda, suglasno s tom Komandom, naredila je da se
izvrše slijedeća pomicanja i izdala je niže navedena načelna naređenja:

1. Svi vojnici iz stanice Rodaljice, koji su sada koncentrirani u Lisičiću, vratit će se u Rodaljicu zajedno s onim iz Lisičića, zaposjedajući ponovo tu kasarnu;
2. Vojnici stanice Zelengrad morat će se prebaciti za Zegar ;
3. Vojnici iz stanice Bilišane mart će se prebaciti za Obrovac;
4. Vojnici sa stalne straže Biovičino Selo, upućujući i one iz Bjeline, otići će u Ervenik;
5. Vojnici sa stalne straže Rupe prebacit će se u Skradin;
6. Vojnici iz stalne straže Korlat prebacit će se za Benkovac;
7. Vojnici iz stalne straže Pridraga pridružiti će se onima u Novigradu.

¹ Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu VII, arhiva talijanska, reg. br. 12/6a—2.
k. 565.

B L O K O V I

Suglasno s Komesarijatom za pograničnu policiju V zone u Trstu, naređuje se da se izvrše slijedeći pokreti:

1. Vojnici s bloka Cera prebacit će se za Perković;
2. Vojnici s bloka Unešić prebacit će se za Perković;
3. Vojnici s bloka Gradac prebacit će se na blok kod kuće Petrović (Pakovo Selo);
4. Vojnici s bloka Širitovci i Popović prebacit će se za Roški Slap;
5. Vojnici s bloka Sordlak prebacit će se za Posedarje.

Ovi pokreti imaju za cilj formiranje jačih karabinjerskih grupa koje će pod komandom najstarijeg po činu ili najstarijeg po službi — na osnovi detaljnijih odluka koje će izdati zadarska grupa — morati da nastave vršenje svoje posebne formacijske službe, radi boljeg orijentiranja i stalnog obavještavanja komandanata raznih posada o situaciji, ne samo na operativnom polju zajedno s kontingentima trupa koji postoje u mjestu, nego naročito i na obavještajnom polju.

Usljed toga, zainteresirane oficirske komande karabinjera, kao i podoficiri komandiri karabinjerskih grupa formiranih u raznim mjestima, trebat će održavati tijesni kontakt s komandantima posada i smatrati da se nalaze pod njihovom komandom u pogledu svega što ima ili što će imati dodir s potrebama područja djelatnosti istih komandi na teritoriju pod njihovom jurisdikcijom, onako kako je to odredila Komanda trupa u Zadru.

Naređujući gore navedene pokrete, ova Komanda se starala da što je moguće više grupira karabinjere u stanicama dislociranim u mjestima blizu onih koja su izabrana za sjedište vojnih komandi, kako bi, svojim naročitim poznavanjem zone, mogli pružiti efikasnu pomoć novom dijelu materijalnog i moralnog ozdravljenja stanovništva, dijelu kome uvijek i naročito treba težiti formacija karabinjera.

Na osnovi gornjeg, treba smatrati da je precizirano da će, iako će rješavati spomenute specijalne zadatke rame uz rame s trupama, svi komandanti raznih grupa karabinjera, prema gornjoj dislokaciji, i dalje biti potčinjeni oficirskim komandama u Kistanju, Obrovcu i Benkovcu, kojima će također morati svakodnevno dostavljati detaljne vijesti o djelatnosti koju vrše i o situaciji u zoni pod njihovom jurisdikcijom, kao i o svemu što budu smatrali za potrebno i cjelishodno u cilju normaliziranja duhova i moralne obnove, koji su napomenuti.

Ne sumnjam da će vojnici formacije karabinjera (oficiri, podoficiri i karabinjeri), dislocirani u raznim mjestima operativne zone između linije Skradin—Slavica—Benkovac — raskršće na koti 104, umjeti u potpunosti riješiti ove nove zadatke s onim poletom, budnošću i odlučnošću o kojima su mi dosad dali obilne i sigurne dokaze, ponosni što se nalaze rame uz rame s jedinicama drugih slavni rodova oružja i da su njima potčinjene za angažiranje u zajedničkoj borbi protiv jednog neprijatelja, čija je karakteristika podmuklost i koji stoga treba biti uništen.

Stalno se treba starati o učvršćivanju obavještajne mreže, kako bi svaki komandir trupe mogao biti u stanju da unaprijed dozna za kretanje komunističkih bandi i da raznim vojnim posadama omogući da ih iznenade ili da im se suprotstave.

Tako će biti moguće da se raznim izmučenim zonama u najskorije vrijeme vrati onaj radin i plodan mir za kojim je uvijek težila formacija karabinjera, slijedeći direktive Guvernatora.

Komandant Kr. karabinjera Dalmacije
pukovnik,
Giuseppe Butti v. r.
(M. P.)

BROJ 363

IZVJEŠTAJ KAPETANA NAPOLEONEA OD 17. LIPNJA 1942.
o AKCIJI ČIŠĆENJA TERENA SJEVEROZAPADNO OD ŠIBENIKA¹

I Z V J E Š T A J

o akciji pročešljavanja izvršenoj 15. i 16. lipnja 1942-XX

Predviđeno je da se 15. i 16. lipnja izvrši pročešljavanje rajona Dejanovica—Celinka—Gradina—Pl. Cista-jezero Prokljan u pravcu Šibenika, s jednom kolonom (sjevernom) sastava: bataljon skvadrista »Vespri«, 7. bataljon skvadrista »Milanesi«, jedna četa od 150 ljudi 107. legije crnih košulja iz Zadra i jedna četa metropolitanača.²

Trebalo je da ova kolona pročešlja cijeli rajon obuhvaćen spomenutom linijom i morem s desne strane, a jezerom Prokljan i zatim rijekom Krkom s lijeve strane, sve do linije koju sačinjava put Vodice—Zaton. Na ovoj liniji trebala se sresti s kolonom koja je dolazila s juga, a koja je krenula s linije Martinska—Kanal Sv. Ante—Punta Jadrija. Sastava: jedna četa od 100 karabinjera i jedna četa od 80 bersaljera.

Susret na spomenutoj liniji je uslijedio mnogo ranije nego što je bilo predviđeno, tj. već 15. 6. poslije podne.

Akciju je podržavala Kr. mornarica iz Šibenika, koja je stavila na raspolaganje minopolagače Pašman i Ugljan, torpiljarku T-7 i naoružan remorker R-16, sa zadatkom da krstare na dijelu Punta Jadrija—Vodice—Tribunj—Tijesno, kao i minolovce »Stella Saturno« i »Impero« koji su krstarili dionicom Zaton—jezero Prokljan sve do ušća potoka Gudača.

¹ Snimak prijepisa originala (tipkanog na pisaćem stroju) u Arhivu VII, arhiva talijanska, mikroteka NAV-I-T-821, film 64/804.

² Vidi dok. br. 115, 127, 350, 353, 358 i 364.

Na dan 15. 6. komandant motornog čamca br. 33 kapetan korvete Tocchini i poručnik korvete Ucellini izvidali su položaje duž rijeke Krke i jezera Prokljan.

Akcija na kopnu, što se tiče kolone koja je dolazila sa sjevera, nije postigla zapaženiji uspjeh također i zbog činjenice što je izvršena prilično na brzinu a isto tako i zbog ispresijecanosti zemljišta.

Rezultat akcije je poznat: 1 ustanik je ubijen u borbi, a 13 ih je zarobljeno, od kojih je 6 strijeljano na licu mjesta u Zatonu, dok je ostalih 7 sprovedeno u zatvor.³

U Vodicama i u Zatonu zapaljeno je nekoliko stambenih zgrada.

Šibenik, 17. 6. 1942-XX

Točnost prijepisa ovjerava:
potpis: nečitljiv

Određeni oficir
artiljerijski kapetan,
Mario Napoleone

BROJ 364

**IZVJEŠTAJ KAPETANA NAPOLEONEA OD 17. LIPNJA 1942.
O PALJENJU KUĆA U ZATONU¹**

**IZVJEŠTAJ O AKCIJI MOTORNOG RIBARSKOG BRODA
-STELLA SATURNO«
15. i 16. lipnja 1942-XX**

Čistač mina «-Stella Saturno« B-186 primio je zadatak da ujutro 15. lipnja u Šibeniku ukrca 30 karabinjera, a zatim još 4 u Zatonu i da ih iskrca u Raslinu.²

Karabinjeri su na brodu ostavili bluze i dogovorili se da se čistač mina, koji je imao zadatak da krstari duž rijeke Krke na dijelu Zaton-jezero Prokljan, vrati u 19.30 sati da ih ponovo ukrca.

Kao što je dogovoreno, »Stella Saturno« je stigla na određeno mjesto u utvrđeno vrijeme i, pošto je uzaludno čekala oko 2 sata, vratila se u Zaton.

Nakon dolaska u ovo mjesto, posada je primijetila nekoliko kuća u plamenu i posvuda vatre, tako da je izgledalo kao da je zapaljena

³ Odnosi se na civilno stanovništvo. Primorska partizanska četa je imala svega jednog zarobljenog borca koga su fašisti strijeljali. Vidi dok. br. 115.

¹ Snimak prijepisa originala (tipkanog na pisaćem stroju) u Arhivu VII, arhiva talijanska, mikroteka NAV-I-T-821, film 64/805.

² Vidi dok. br. 115, 127, 350, 353, 358 i 363.

i karabinjerska kasarna. Tada je komandant broda manevrirao kako bi pristao uz gat ali, dok je pristajao, s kopna je na čistač mina ispaljeno nekoliko metaka iz pištolja.

Smatrajući da se mjesto nalazi u rukama ustanika, s motornog broda je otvorena vatra iz puškomitraljeza i tri karabina koji su se nalazili na palubi, a zatim se čistač mina vratio u Šibenik da bi o ovome podnio izvještaj.

Na dan 16. lipnja u 5.30 sati ponovo je otplovio iz Mandaline i, preuzevši od Komande karabinjera u Šibeniku dva pisma, vratio se u Zaton. Ovdje je saznao da su kuće zapalili skvadristi, od kojih je nekoliko, vjerojatno u pijanom stanju, otvorilo vatru na brod »Stella Saturno« i kao posljedica ove pucnjave ubijen je jedan crnokošuljaš. Točnost prijepisa ovjerava

potpis nečitljiv

(M. P.)

Određeni oficir:
artiljerijski kapetan,
Mario Napoleone

BROJ 365

IZVJEŠTAJ KOMANDE OSAMNAESTOG ARMIJSKOG KORPUSA
OD 17. LIPNJA 1942. VIŠOJ KOMANDI ORUŽANIH SNAGA
»SLOVENIJA—DALMACIJA« O POSTUPCIMA FAŠISTA U SPLITU¹

KOMANDA XVIII ARMIJSKOG KORPUSA

Pov. br. 59/Pers.

VP 118, 17. lipnja 1942-XX

Predmet: Incidenti koje su u
Splitu izazvali pripadnici 1. bataljona skvadrista »Toscana«.

VIŠOJ KOMANDI ORUŽANIH SNAGA »SLOVENIJA-DALMACIJA«

Vojna pošta 10

Nastavak mog brzojava Pov. br. 57 od 14. ovog mjeseca.

Izveštavam o pojedinostima incidenta koji su prošlih dana u Splitu izazvali pripadnici 1. bataljona skvadrista »Toscana«.

mikroteka NAV-I-T-821, film 64/331—335.

¹ Snimak originala (tipkanog na pisačem stroju) u Arhivu VII, arhiva talijanska,

— Ujutro 10. lipnja, jedna grupa crnokošuljaša krenula je na kupalište »Bačvice«, blokirala sve izlaze i zlostavljala kupače navodeći kao razlog njihovo neprisustvovanje proslavi koja se u to vrijeme održavala na obali »Hitler« u povodu godišnjice Mornarice i našeg ulaska u rat.

Istog dana u 22 sata, jedna druga grupa crnokošuljaša prolazila je kroz jednu ulicu u centru grada i, iz meni nepoznatih razloga, počela bacati kamenje prema natpisu restorana »Jadran« i polupala stakla. Nekoliko gostiju u restoranu, među kojima se nalazio i direktor umjetničke grupe koja daje predstave za oružane snage, okrenuli su se prema prozorima da vide što se dešava, a crnokošuljaši su na njih uperili puške naredivši da se sklone; zatim su se udaljili uz smijeh i dernjavu.

— Na dan 11. lipnja oko 19.30 sati, na trgu »Piazza dei Signori«, u to doba punom šetača, nekoliko crnokošuljaša je pesnicama udaralo građane koji su stajali na uglu trga i izazvalo veliku paniku među narodom koji se u velikoj brzini udaljivao. Prilikom bježanja, nekoliko žena je popadalo i pretrpilo lakše ozljede. Dvojica poručnika iz ovog bataljona koji su se ovdje zatekli nisu intervenirali.

Vodnik koji je komandirao crnokošuljašima ovako je odgovorio vodi jedne karabinjerske patrole, koja se ovdje nalazila u službi, kada ih je upitao za razlog incidenta: »Ovo se vas ne tiče, mi sami znamo šta trebamo raditi.«

Istog dana u 22 sata, jedna patrola crnokošuljaša, također iz bataljona skvadrista, došla je u stan izvjesnog Pivalice Veljka, postolara, i naredila mu da pođe s njima. Kada su stigli u blizini jedne raskrsnice istukli su ga i prema njemu ispalili jedan metak iz puške koji je promašio. Imenovani je zatim pušten i odmah je pobjegao.

S obzirom da se ovo dogodilo nedaleko od sjedišta Komande armijskog korpusa, jedan brigadir 388. karabinjerskog odjeljenja krenuo je u kantoman bataljona skvadrista i od jednog oficira tražio objašnjenje šta se dogodilo. Ovaj mu je odgovorio da se to ne tiče karabinjera već samo Kvesture.

— Kasno poslije podne 12. 6. dvadesetak crnokošuljaša pod komandom jednog oficira, upalo je u sinagogu židovske zajednice i do krvi pretuklo prisutne koji su se, izgleda, ovdje sastajali da bi prisustvovali vjerskom obredu. Zatim su isti crnokošuljaši spalili namještaj i tepihe iz sinagoge na trgu »Piazza dei signori«, a njima je pomagao i jedan agent Javne sigurnosti koji se tu zatekao.²

Iz sinagoge su crnokošuljaši odnijeli i arhiv u kojemu se, izgleda, nalazilo dokumenata velike historijske vrijednosti, kao i razne ukrase s masonskim grbovima. Sve ovo su predali fašističkoj federaciji.

Također su provaljeni i oštećeni mnogi židovski dućani.

— Pored spomenutih incidenata, noću 8/9. 6. oko 2 sata, crnokošuljaši iz čete skvadrista istog bataljona »Toscana«, koja logoruje na plaži u Kaštel-Lukšiću, zabranili su nekolicini ribara da razapnu mreže, mada su posjedovali propisne dozvole za ribarenje. Dok se brod udaljivao,

² Vidi dok. br. 354, 356 i 361.

jedan crnokošuljaš je ispalio 3-4 metka iz puške i ranio jednog ribara u lijevu podlakticu.

Izgleda da izgrede koje su 11. i 12. 6. izazvali crnokošuljaši treba pripisati pronalasku 4 bombe, dva automatska pištolja, jednog konopca s kočićima i dvije crne košulje s odgovarajućim kravatama na tavanu jedne zgrade u Ulici Hitler.

Skoro je sigurno da su ovi predmeti trebali poslužiti za izvršenje atentata protiv organa vlasti, koji su se prikupili u parku u blizini ove zgrade prilikom spomenute proslave.

Izgleda da su zgradu navodnih atentatora, koja se nalazi u rajonu Veli Varoš, spomenuti skvadristi potpuno demolirali, a da je Kvestura izvršila neka hapšenja.³

Navedeni incidenti izazvali su veliki nemir u narodu i dali povoda nepovoljnim komentarima ne samo među onim hrvatskim elementima koji su do sada imali veoma uravnotežen stav prema novom stanju, nego čak i među Talijanima.

Ova duga serija incidenata nije potpuna, jer su u Zadru crnokošuljaši bataljona »Vespri« već ranije ubili, izgleda bez ikakvog povoda, jednu ili dvije osobe. Ovdje i tamo — gdje god su skvadristi — događaju se ispadi, nasilja itd.

Smatram da sam u pravu ako tvrdim da su svi umorni i uznemireni ovakvom situacijom.

Žalosno je, pored ostalog, da su u ovim događajima u Splitu sudjelovala i neka vojna lica raznih činova, povučena primjerom ovih neobuzdanih.

Naredio sam da se povede istraga, a protiv odgovornih poduzet ću najstrožije mjere.

Razgovarao sam s guvernerom i rekao mu da su ovakvi postupci štetni, da su i oni povod pobune i da poslije svakog novog nepromišljenog postupka moramo očekivati nova žarišta ustanka.

Guverner mi je odgovorio da je naredio da ovakve pojave prestanu ali je, također, izjavio da ako su one 60% štetne ipak su 40% korisne.

Nalazimo se, dakle, nasuprot jednom mentalitetu »skvadrista« koji još živi u onima koji vjeruju da se ovdje mogu primijeniti nepovrijedivi sistemi koji su spasili Italiju, a da se ne vodi računa da se ova situacija nikako ne može uporediti sa situacijom onog doba i one sredine, i da se ne predviđaju posljedice koje mogu nastati.

³ U Splitu, 10. lipnja 1942. godine, prilikom proslave dana Kraljevske mornarice, na Hitlerovoj obali (sada Titova obala) održana je parada kojoj su prisustvovali najviše fašističke i političke ličnosti grada i provincije. Mjesni komitet KPH Splita je planirao da se za vrijeme svečanosti sa tavana zgrade Pezzoli koja se nalazila preko puta podignute tribine, bace bombe. Fašistička policija je blagovremeno blokirala prilaze tribini i okolnim zgradama, pa drugovi određeni za bacanje bombi nisu mogli ući u određenu zgradu. Sutradan su na tavanu zgrade pronašli 4 ručne bombe, 2 pištolja s municijom 2 fašističke crne košulje s kravatama i jedan konopac s kukom. Preko trgovca talijanaša Markovine, u čijoj su radnji kupljene košulje, utvrđeno je da ih je kupila omladinka Slavica Martinović na iskaznice za kupovinu odjeće izdane Frani Reiću, čiji su sinovi trebali baciti bombu r.a tribina. Faisti su odmah uhapsili pekara Reića i bombama mu razorili kuću, dok je omladinka Slavica Martinović izbjegla hapšenje. Vidi dok. br. 354 i Arhiv VII, arhiva talijanska, reg. br. 2/la—1, k. 562.

Stvaranje Guvernerata i prefektura, kao i uspostavljeni sistemi Guvernerata spadaju u uzroke ustanka koji je ovdje planuo i koji može da se razbukta. Smatram svojom dužnošću da ukažem na neophodnost da se sagleda stvarna situacija, da se priznaju pogreške i da se izmijeni sistem.

Splitski biskup mi je uputio pismo, čiji prijepis prilažem. S obzirom da sam bio odsutan, umjesto odgovora poslao sam mu u posjetu mog načelnika Štaba da s njim, uglavnom neodređeno razgovara. Biskup je usmeno zamjerio zbog ovih događaja, ukazao na moralnu štetu koju oni nanose Talijanima i predvidio još veću štetu zbog povećanja broja ustanika. Nagovijestio je da će pisati državnom sekretaru, a, možda, neposredno i Duceu/*

Mi, ekscelencijo, moramo voditi rat gdje god Suveren bude naredio, ali ne možemo pasivno gledati ovakvo stanje stvari.

Komandant general,
Q. Armellini v. r.

BROJ 366

IZVJEŠTAJ GUVERNATORATA DALMACIJE OD 18. LIPNJA 1942.
MINISTARSTVU UNUTRAŠNJIH POSLOVA O SUBVERZIVNOJ
USTANICKOJ AKTIVNOSTI U TROGIRU¹

Br. 0011018/25651/Kab. Jav. sig.

18. 6. 1942-XX

MINISTARSTVU UNUTRAŠNJIH POSLOVA
Glavnoj upravi javne sigurnosti

R i m

Predmet: Subverzivna i ustanička
aktivnost.

M

Noću 7/8. ovog mjeseca, neutvrđenog sata, ustanici su duž dijela puta Trogir—Divulje prepilali 21 telefonski stup, od kojih jedan dupli, a zatim presjekli provodnike i potpuno prekinuli telefonske veze.²

Pored toga, subverzivne parole kojima se veliča Rusija i sloboda narodima ispisane su na nekoliko zidova na periferiji Trogira. Iste paro-

⁴ Vidi dok. br. 354.

¹ Kopija originala (tipkanog n« piscem stroju) u Arhivu VII, arhiva talijanska, reg. br. 31/1—2, k. 559.

² Akciju su izvršili partizani Primoštensko-rogozničke čete (nazivana I Trogirsko-rogoznička četa, jer se u njoj nalazio i izvjestan broj boraca iz Trogira i okolice).

le, kao i izmrčeni natpisi bačenim bočicama crnila, primijećeni su na zgradi fašističke organizacije, pa čak i u njenoj unutrašnjosti.³

U vezi s ovim, karabinjeri u Trogiru izvještavaju da su, 8. ovog mjeseca, u ovaj rajon izvršili prepad zatvaranjem svih obaveznih prolaza, i ovom prilikom priveli 9 osoba, za koje se sada vrše provjeravanja.

Istraga sprovedena u gradu dovela je, pak, do hapšenja izvjesnog Kovačevića pok. Grigorija i Marije Matijaca Ante, rodenog 25. 5. 1925. godine u Trogiru, mehaničara, koji je priznao izvršenje navedenih djela.

Za Guvernera

BROJ 367

**IZVJEŠTAJ GUVERNATORATA DALMACIJE OD 19. LIPNJA 1942.
MINISTARSTVU UNUTRAŠNJIH POSLOVA O NAPADU PARTIZANA
NA TALIJANSKI AUTOMOBIL IZMEĐU PIROVCA I BIOGRADA¹**

GUVERNATORAT DALMACIJE

Brzjav šifrirani — Hitno

Poslano 19. lipnja 1942-XX

KABINETU ZA UNUTRAŠNJE POSLOVE I SIGURNOST

R i m

Br. 0011063. Gab. P.S. Jučer u 10 sati, grupa odmetnika, između Pirovca i Biograda, otvorila je mitraljesku paljbu na automobil koji je tuda prolazio dolazeći iz Šibenika i idući za Zadar,² a u kome se nalazio dr Panunzi Eduardo iz Rima, direktor filijale AGIP-a, vozač, crno-košuljaš Gusma iz bataljona »Vespri«, i jedan inženjer koga su uzeli u kola putem, a koji još nije identificiran.³ Automobil se zaklatio i zaustavio, pošto su svi putnici bili smrtno pogođeni izuzev dra Panunzia koji je bio ranjen u glavu i ruku, ali koji se također pretvarao da je mrtav... Dr Panunzi se uspio spasiti otkotrljavši se iza zidića koji se proteže pored puta, a zatim ga je našao i prebacio u Biograd na

³ Akciju su izvršili članovi KPJ i SKOJ-a.

¹ Original (tipkan na pisačem stroju) u Arhivu VII, arhiva talijanska, reg. br. 5/5a—1, k. 560.

³ Akciju je izvršila novoformirana Primorska partizanska četa. Vidi dok. br. 138 i 149.

³ Odnosi se na inženjera Vachtela Franza Josefa, švicarskog podanika, nastanjenog u Splitu, ortak u poduzeću za izgradnju »Piero Macchiedo«. (Arhiv VII, arhiva talijanska, reg. br. 5/5a—2, k. 560).

moru autobus Šibenik—Zadar koji je naišao malo kasnije, i koji je također obasut paljbom iz automatskog oružja, koja je samo lakše ranila jednog financijskog podoficira. Dvije čete skvadrističkog bataljona «-Vespri» izvršile su odmah zatim čišćenje, ali nisu uspjele ući u trag napadačima i utvrdile su da su odmetnici upotrijebili dva teška mitraljeza. Leševi su izvučeni i prevezeni u Pirovac. Danas je u zoni u toku široko pretraživanje pomoću milicijskih, vojničkih i karabinjerskih jedinica.

Za Guvernera:

Agnesina

BROJ 368

BRZOJAV GUVERNATORATA DALMACIJE OD 20. LIPNJA 1942.
MINISTARSTVU UNUTRAŠNJIH POSLOVA O NAPADU PARTIZANA
NA ŽELJEZNIČKU STANICU KAŠTEL-STARI¹

GUVERNATORAT DALMACIJE

Šifrirani brzojav

20. 6. 1942-XX

MINISTARSTVU UNUTRAŠNJIH POSLOVA

Javna sigurnost

R i m

Br. 0011104/Kab. Jav. sig. — Prošle noći u 23.50 sati, dvadesetak ustanika,³ skoro svi naoružani i u kapama s crvenom zvijezdom, okružili su željezničku stanicu Kaštel-Stari (Split), prisvojili 16.700 kuna i zatim zapalili staničnu zgradu.

Vatru su ugasili vatrogasci koji su odmah stigli iz Splita.

Pored ostalog, oštećen je telegrafski i telefonski aparat. Ljudskih žrtava nije bilo.

U toku je poduzimanje racije.

Za Guvernera:

Agnesina

¹ Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu vn, arhiva talijanska, reg. br. 2/4—2, k. 561.
² Odnosi se na partizane Kaštelanskog voda Vidi dok. br. 155.

BROJ 369

IZVJEŠTAJ PREFEKTURE U SPLITU OD 20. LIPNJA 1942.
GUVERNATORATU DALMACIJE O HAPŠENJU RODOLJUBA KOJI
SU MRCILI TABLICE S NAZIVIMA ULICA¹

i KR. PREFEKTURA SPLIT

Br. 010412/Jav. sig.

Split, 20. lipnja 1942-XX

Predmet: Hapšenje vinovnika mrčenja
tablica s nazivima ulica.

GUVERNATORATU DALMACIJE

Kabinetu

Z a d a r

GUVERNATORATU DALMACIJE

Direkciji policije

Z a d a r

Kr. karabinjeri izvještavaju:

»U 20.30 sati 18. ovog mjeseca, karabinjeri su uhapsili Njegovana Ante Marčelu, starog 17 godina, iz Splita, ovdje nastanjenog u Plinarskoj ulici br. 14, fotografa, i Blaškovića pok. Rikarda Nikolu, starog 17 godina, iz Splita, ovdje nastanjenog u Ulici Salonitana,² soboslikara.

Imenovani su uhapšeni zbog toga što su u ovome gradu, u prvim jutarnjim satima, izmrcili tablice s nazivima ulica: Guido Pallotta,³ Antonio Lubin⁴ i Corso Principe di Piemonte.⁵

Prilikom pretresa izvršenih u njihovim stanovima nadene su 4 ljuške od jajeta napunjene crnilom, spremne za upotrebu u cilju mrčenja drugih tablica s imenima.

Istraga se nastavlja.«

GUVERNATORAT DALMACIJE

27. lipnja 1942-XX

Br. 27949/2863

Prefekt :

Paolo Zerbino

¹ Original (tipkan na pisačem stroju) u Arhivu VH, arhiva talijanska, reg. br. 35/8—1. 553.

² Solinska ulica.

³ Sokolska ulica, sada Omladinska.

* Sumporna ulica, sada Neretvanska.

⁵ Matošićeva ulica.

BROJ 370

IZVJEŠTAJ PREFEKTURE U SPLITU OD 20. LIPNJA 1942.
GUVERNATORATU DALMACIJE O HAPŠENJU ČLANOVA
PORODICE PIPLOVIĆ¹

P r i j e p i s

KR. PREFEKTURA SPLIT

Br. 010422/Jav. sig.

Split, 20. lipnja 1942-XX

Predmet: Pronađeno oružje i šapirografirani
leci komunističkog sadržaja.

GUVERNATORATU DALMACIJE

Kabinet

Z a d a r

GUVERNATORATU DALMACIJE

Direkciji policije

Z a d a r

Kr. karabinjeri izvještavaju:

»Oko 9 sati 18. ovog mjeseca, karabinjeri su uhapsili Piplovića pok. Spira Antu, starog 41 godinu, iz Splita, mesara, njegovu majku Milišić ud. Piplović pok. Petra Ivanku, staru 69 godina, iz Solina, kao i strica Piplovića pok. Ante Nikolu, starog 60 godina, iz Splita, drvodjelca — svi nastanjeni u Splitu u Ulici sv. Frane br. 44.

Oni su uhapšeni zbog toga što je prilikom pretresa njihove štale, koja se nalazi u spomenutoj ulici, nađen skriven ispod poda jedan sanduk u kojemu se nalazilo slijedeće: 18 punih okvira za pušku bivše jugoslavenske vojske, nekoliko knjiga i mnogo šapirografiranih letaka komunističke propagande.

Cjelokupni nađeni materijal je zaplijenjen.

Uhapšenici će biti predani nadležnim pravosudnim vlastima.

Istraga se nastavlja.«

Prefekt:

Paolo Zerbino

Original se nalazi u dosjeu Piplovića pok. Spira Ante pod brojem 0012757/42-A-8.

BROJ 371

IZVJEŠTAJ GUVERNERA BASTIANINIJA OD 21. LIPNJA 1942.
MUSSOLINI JU U VEZI NAREDBE OD 7. LIPNJA¹

Poslao A. P.	BRZOJAV U ODLASKU Šifriran br. 5615	Načelnik Šifrantskog odjeljenja Pri zia
-----------------	---	---

Adresat: Predsjedništvo ministarskog savjeta

R i m

Zadar, 21. lipnja 1942/XX
u 1,15 sati

Pošiljalac: Polit, sekretarijat

Uvid : Kabinet G. M. P. S.

Predmet :

Guvemerov proglas za pobunjenike.

BRZOJAV DUCEU

Saopćavam Vam Duce, da sam svojom naredbom od 7. lipnja o. g.,² za sve one koji su rođeni u Dalmaciji, a koji su se pridružili partizanskim bandama, utvrdio datum od 22. o. m. da se vrate i prijave Kr. karabinjerima.

Ta naredba potpomognuta slijedećim neposredno poduzetim mjerama: a) rekviriranje životnih namirnica koje pripadaju porodicama odbjeglih, b) hapšenje članova porodica njihovih najpoznatijih vođa, c) nasilna čišćenja koja su vršili cmokošuljaški bataljoni i jedinice Kr. vojske, d) prijetnja izvršnim aktima konfiskacije pokretne i nepokretne imovine koja pripada odbjeglama, počinje davati dobre rezultate.

Bastianini

* Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu VII, arhiva talijanska, reg. br. S—7, k. 560.

¹ Vidi dok. br. 345.

BROJ 372

IZVJEŠTAJ VOJNOG KABINETA GUVERNATORATA DALMACIJE
OD 22. LIPNJA 1942. UPRAVI POLICIJE O PROČEŠLJAVANJU
GARNIZONA TRIBUNJ¹

GUVERNATORAT DALMACIJE

Vojni kabinet

Br. 200/Voj. kab.

Zadar, 22. lipnja 1942-XX

OPĆOJ UPRAVI POLICIJE — Sjedište

i na znanje:

KOMANDI KARABINJERA DALMACIJE — Z a d a r

Predmet: Garnizon Tribunj —
pročešljavanje.

Izvještava se da se, ujutro 20. ovog mjeseca, jedan vod bataljona .skvadrista »Vespri« iz Vodica iskrcao u Tribunju jer je javljeno da ustanici, vjerojatno, pripremaju akciju.

Komandir voda je naredio da se strijelja izvjestan Ivan Jerkin,² jer su mjesne vlasti pismeno izjavile da je on rukovodilac komunističke grupe u Tribunju.

Moli se da se naredi evakuiranje njegove supruge, koju je spomenuti komandir voda predao karabinjerskoj stanici u Vodice.

GUVERNATORAT DALMACIJE
Opća uprava policije
23. lipnja 1942-XX

Po naređenju:
načelnik Vojnog kabineta,
pukovnik *Eugenio Morra*

¹ Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu VII, arhiva talijanska, reg. D.r. 12/5—1, k. 560.

² Vidi dok. br. 374.

BROJ 373

IZVJEŠTAJ GUVERNATORATA DALMACIJE OD 23. LIPNJA 1942.
MINISTARSTVU UNUTRAŠNJIH POSLOVA O UPADU PARTIZANA
U KAMENOLOM »DALMACIJA-CEMENT« KOD KASTEL-SUCURCA¹

K o n c e p t

23. 6. 1942-XX

Br. 0011141/Kab. Jav. sig.

MINISTARSTVU UNUTRAŠNJIH POSLOVA
Općoj upravi policije — Odsjeku općih i povjerljivih poslova

R i m

Predmet : Aktivnost naoružanih bandi u provinciji Split.

Noću 22/23. ovog mjeseca, oko 20 partizana provalilo je u kamenolom poduzeća »Dalmacija-cement«, u blizini Kaštel-Sućurca u provinciji Split, i pošto su prethodno onesposobili čuvara, prisvojili su sve prenosive kaiševe.²

U toku je akcija pročešlja van ja.

Za Guvernera:

Agnesina v. r.

* Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu Vn, arhiva talijanska, reg. br. 2/4—3, k. 561.

³ Akciju su izvršili partizani Kaštelanskog voda. Vidi dok. br. 155.

BROJ 374

IZVJEŠTAJ FAŠISTIČKE ORGANIZACIJE U VODICAMA
OD 23. LIPNJA 1942. FAŠISTIČKOM FEDERALNOM SEKRETARU
O STRIJELJANJU KOMUNISTE JERKINA IVANA IZ TRIBUNJA¹

NACIONALNA FAŠISTIČKA STRANKA
BORBENA FAŠISTIČKA FEDERACIJA — ZADAR
BORBENA FAŠISTIČKA ORGANIZACIJA — VODICE

Pov. br. 451/XX/F

Vodice, 23. 6. 1942-XX

FEDERALNOM SEKRETARU

Z a d a r

Izveštavam da je u nedjelju, 21. ovog mjeseca, na trgu u Vodicama strijeljan komunista Jerkin Ivan iz Trabunja.²

Smrtnu kaznu je izvršio vod skvadrista bataljona »Vespri«.

Imenovanog komunistu su zaustavili, noću 13/14. ovog mjeseca, artiljerci s osmatračnice u Triibunju, iznenadivši ga kada je iz jednog prolazećeg broda primao jedan paket. Utvrđeno je da je u paketu bio novac namijenjen subverzivnoj propagandi i porodicama komunista koji su se odmetnuli.

Prilikom zaustavljanja, kod Jerkina je pronađen još jedan svežanj od 12.750 talijanskih lira.

M. P.

FAŠISTIČKA FEDERACIJA ZADAR
Br. 317/SP/F. III 17
Primljeno: 26. 6.

Fašistički sekretar:
Riccardo Kiswarday

¹ Original (tipkan na pisačem stroju) u Arhivu VII, arhiva talijanska, reg. br. 13/3, k. 565a.

² Vidi dok. br. 372.

BROJ 375

IZVJEŠTAJ GUVERNATORATA DALMACIJE OD 23. LIPNJA 1942.
MINISTARSTVU UNUTRAŠNJIH POSLOVA O DOLASKU ČETNIKA
IZ PAĐENA U MOKRO POLJE RADI SPROVOĐENJA
ANTIKOMUNISTIČKE PROPAGANDE¹

Br. 0011169/Kab. Jav. sig.

23. lipnja 1942-XX

MINISTARSTVU UNUTRAŠNJIH POSLOVA
Općoj upravi policije — Odsjeku općih i povjerljivih
poslova

R i m

Predmet: Aktivnost naoružanih
bandi u provinciji Zadar.

Na dan 22. ovog mjeseca, iz Pađena (Hrvatska) je u Mokro Polje (provincija Zadar) stiglo 250 četnika, koje je uputila komanda divizije »Sassari« radi sprovođenja antikomunističke propagande i pružanja pomoći prilikom regrutiranja onih elemenata među stanovništvom ovog područja koji su voljni surađivati u antikomunističkoj borbi.

Govore su održala četiri govornika i ovom prilikom pozvali narod da se priključi antikomunističkoj organizaciji, veličali su Italiju i zagovarali talijansko-srpsko prijateljstvo.

Nekoliko četnika, koji su ostali na ovom području radi nastavljanja svoje djelatnosti prilikom regrutiranja, pozvani su da se udalje, dok su ostali već prešli granicu.

Nije poznato da su o njihovom dolasku spomenute vojne vlasti prethodno izvijestile.

Za Guvernera:
Agnesina v. r.

BROJ 376

BRZOJAV GUVERNATORATA DALMACIJE OD 23. LIPNJA 1942
MINISTARSTVU UNUTRAŠNJIH POSLOVA O OSNIVANJU KONCENTRACIONOG LOGORA NA OTOKU MOLAT¹

Otpremio: A. P.	OTPREMNI BRZOJAV šifrirano Br. 5686	Načelnik ureda za šifru: Prizia
--------------------	---	---------------------------------------

Zadar, 23. 6. 1942-XX u 18.00 s.

MINISTARSTVU UNUTRAŠNJIH POSLOVA
Javna sigurnost — Rim

Br. 0010948/Kab. Jav. sig. Danom 28. ovog mjeseca ističe rok određen naredbom Guvernatora da se svi koji su rođeni na teritoriju anektiranom provinciji Zadar, a priključili su se partizanskim bandama, vrate svojim kućama.² Naredba, pored ostalog, predviđa da se uhapse svi članovi porodica najpoznatijih rukovodilaca koji se nisu odazvali pozivu.

S obzirom na nemogućnost da se ove porodice upute u koncentracione logore na Poluotoku³ ili u već prepune mjesne zatvore, za ove potrebe je predviđen otok Molat (provincija Zadar) s barakama za smještaj 1000 osoba, koji će funkcionirati kao koncentracioni logor na raspolaganju ovom Guvematoratu/'

Stoga je potrebno da se Kvesturi u Zadru odmah odredi jedan funkcioner sposoban za ovakve poslove, koji će rukovoditi ovim logorom. S obzirom da ovdašnja poikretna četa agenata, zbog upotrebe na drugim poslovima, nije u mogućnosti odvojiti ljude, potrebno je spomenutoj Kvesturi dodijeliti najmanje 15 agenata Javne sigurnosti naoružanih puškomitraljezom, kao pomoć karabinjerskoj posadi u ovom logoru.

Molim da se što prije naredi potrebno.

Za Guvernera:
Agnésina

¹ Original (Upkan na pisačem stroju) u Arhivu vn, arhiva talijanska, reg. br. 4/2—1, k. 553.

² Vidi dok. br. 345 i 371.

³ Italija.

* Vidi dok. br. 351.

(r1)	Spedito da	in cifra	Il Capo delUfficio Cifra
	A.P.	N. 5686	Prizia
Destinatario:	R. Ministero Interni = sic.	Zara, W 23/6/1942 XX ore 18 Roma	OGGETTO: 4/2-1 553 A. 10
Mittente:	P.S.	Campo concentramento Puntadura	
Visione:	G.M.B.		

0010948 Gab.P.S. = Giorno 28 corr. scade termine fissato da ordinanza Governatore a tutti coloro nativi territori annessi provincia Zara che avevano raggiunto bande partigiane per rientrare rispettive residenze. Ordinanza comunica tra l'altro arresto dei famigliari dei più noti capi che non avranno ottemperato ingiunzione. Data impossibilità avviare tali nuclei famigliari campi concentramento Penisola o carceri locali già affollatissime è stato predisposto isola Puntadura (provincia Zara) baraccamento capace contenere 1000 persone che funzionerà come campo concentramento a disposizione questo Governo per indicate necessità. E' pertanto necessario destinare subito Questura Zara un funzionario pratico servizi del genere da proporre direzione detto campo e non potendo distrarre agenti questa compagnia mobile già impegnati altre esigenze destinare pre-

Faksimil dokumenta br. 376

BROJ 377

IZVJEŠTAJ GUVERNATORATA DALMACIJE OD 23. LIPNJA 1942.
VIŠOJ KOMANDI ORUŽANIH SNAGA »SLOVENIJA—DALMACIJA«
O PROJEKTU FORMIRANJA KORPUSA ANTIKOMUNISTIČKE
MILICIJE¹

GUVERNATORAT DALMACIJE

Pov. br. 242/Voj. kab.

Zadar, 23. lipnja 1942-XX

Prilozi: 2

VIŠOJ KOMANDI ORUŽANIH SNAGA
»SLOVENIJA-DALMACIJA«

V. P. 10

(Ostale adrese ispuštene)

Predmet: Formiranje dobrovoljačkog
korpusa talijanske Dalmacije za bor-
bu protiv komunista.²

Velik broj pripadnika lokalnog stanovništva, zamoren pretrpljenim nasiljem ustanika, tražio je da se prihvati oružja i bori uz bok državnih oružanih snaga u borbi protiv komunizma.

Smatrao sam cjelishodnim da udovoljim njihovu traženju i da ih Uključim u jedan »Dobrovoljački korpus talijanske Dalmacije za borbu protiv komunista«, koji će dopuniti djelatnost raznih oružanih snaga u očuvanju javnog reda, naročito prilikom izvršavanja zadataka za koje, zbog poznavanja sredine i zemljišta, bolje odgovaraju lokalni elementi.

Organiziranje spomenutog dobrovoljačkog korpusa izvršit će se na temelju osnovnih kriterija, navedenih u prilogu, uz rezervu da se definitivna naređenja dostave naknadno.

Mole se ustanove i komande navedene u naslovu, da na sve moguće načine olakšaju organiziranje koje se mora izvršiti što prije.³

Molbe dobrovoljaca moraju biti sastavljene prema priloženom obrascu i dostavljene mjesnim karabinjerskim komandama. Ove komande, poslije provjere fotografija koje treba zalijepiti na poledini, spomenute molbe sa svojim mišljenjem za svakog ponaosob dostavit će Vojnom kabinetu Guvematorata.

¹ Snimak originala (tipkanog na pisaćem stroju) u Ahrlvi VII, arhiva talijanska, mikroteka NAV-I-T-821, film 64/306-311.

² Vidi dok. br. 383.

³ Vidi dok. br. 337, 355, 383, 416, 418 i 422.

Razni razlozi, među kojima od rte" malog značaja i nedovoljno raspolaganje oružjem, navode da se prihvate samo molbe onih elemenata koji u svakom pogledu pružaju apsolutnu garanciju da će dobro izvršavati zadatke.

Bastianini v. r.

P r i l o g br. 1
uz dopis Pov. br. 242 od 23. 6. 1942-XX

DOBROVOLJAČKI KORPUS TALIJANSKE DALMACIJE ZA BORBU PROTIV KOMUNISTA

Korpus će biti formiran angažiranjem i pod neposrednom nadležnošću Guvernerata Dalmacije, i organiziran na temelju slijedećih osnovnih kriterija:

U p i s

— Pripadnici dobrovoljačkog korpusa talijanske Dalmacije za borbu protiv komunista mogu biti osobe rođene na ovom području koje podnesu molbu i koje će, prema mišljenju ovog Guvernerata i u granicama potreba, biti smatrane kao fizički, moralno i politički podobne.

— Prije nego primi oružje, svaki pripadnik korpusa morat će položiti slijedeću zakletvu:

»Zaklinjem se ovdje pred Kristovim raspećem da ću se potpuno, čak i uz žrtvovanje života, založiti za uništenje komunizma i da ću se oružjem u ruci boriti pod komandom talijanskog Guvernerata, kako bi talijanskoj Dalmaciji osigurao mir i napredak prema zakonima i poretku fašizma.

Ako ne budem slušao pretpostavljene starješine ili na bilo koji način prekršim položenu zakletvu, nelka Bog i talijanski Guvernerat kazne mene i moju obitelj.«

— Položenom zakletvom upisani se obavezuje da će služiti sve dok ovaj Guvernerat bude smatrao potrebnim, a potčinjen je ratnim vojnim zakonima.

U trenutku prestanka službe obavezan je vratiti oružje, municiju i svu drugu opremu ili dokument s kojim je bio zadužen.

Formacije

Bit će dvije vrste formacija, i to:

— n a o r u ž a n e j e d i n i c e: regularno formirane, pod komandom mjesnih starješina, podijeljene na određen broj odjeljenja u zavis-

nosti od jačine. Bit će upotrebljavane kao pokretne za borbu protiv komunista na bilo kojem mjestu talijanske Dalmacije;

— **n a o r u ž a n i s e l j a c i**: civili koji će, mada će ostati u svojim selima, biti naoružani u cilju vršenja službe nadzora i lokalne obrane kao pomoć mjesnim karabinjerima. Za svako selo bit će svrstani u jedno ili više odjeljenja pod komandom mjesnih starješina.

Popuna kadrovima

Komandant dobrovoljačkog korpusa talijanske Dalmacije za borbu protiv komunista bit će pukovnik Eugenio Morra, rukovodilac moga Vojnog kabineta, koji će rukovoditi i kontrolirati i jednu i drugu formaciju, koristeći aktivne oficire i podoficire kopnene vojske ili dobrovoljne milicije za nacionalnu sigurnost, odnosno kadrove koji se nalaze na njegovom raspolaganju. Pod njihovu komandu može se staviti više jedinica. Postavljanje starješina, premještaji, odsustva i optuživanje pravosudnima vlastima spadat će u dužnost spomenutog komandanta korpusa, koji će izdavati izvršna naređenja, kao i naređenja internog karaktera koja bude smatrao potrebna.

Pupisnik i oznake

Organizirane osobe bit će upisane u posebne popisnike ovog Guvematoraita — Vojni kabinet — dok će se njihovi kartoni osobni podataka s fotografijom i spiskom oružja koje su primili na rukovanje nalaziti u odgovarajućoj kartoteci.

Oni će biti snabdjeveni osobnom kartom s fotografijom (otiskom prstiju za nepismene), koja će sadržavati njihove generalije i popis oružja i municije koje su primili. Spomenuta osobna karta vrijedit će i kao dozvola za nošenje oružja do isteka roka koji će u njoj biti označen.

Za sada će ove naoružane osobe i dalje koristiti građansko odijelo na kojem će nositi slijedeće oznake:

— **z a n a o r u ž a n e j e d i n i c e**: metalni amblem (mrtvačka glava s kamom među zubima), na čijoj će poledini biti upisan broj popisnika organizirane osobe. Ovaj amblem će biti prišiven na kapi lokalne nošnje (crvena kapa s crnim rubom);

— **z a n a o r u ž a n e s e l j a k e**: povez plave boje oko lijevog rukava s dalmatinskim grbom obrubljenim trobojnom trakom, na čijoj će unutrašnjoj strani biti pečat s brojem popisnika organizirane osobe.

Naoružanje

Raspodjelu naoružanja izvršit će ovaj Guvernatorat. Sastojat će se iz osobnog oružja i municije, a za njegovo korištenje odgovarat će organizirana osoba. Naoružane jedinice raspolagat će također i automatskim oružjem.

Naknade

Služba u ovim jedinicama je dobrovoljna i besplatna. Ovaj Guver-
natorat će ipak predvidjeti izdavanje životnih namirnica i dnevnica, i to:

a) za pripadnike naoružanih jedinica:

— pojedinim naoružanim osobama:

— dnevni obrdk, za koji će se pobrinuti zapovjednici jedinica, s tim
da životne namirnice prethodno izuzimaju iz vojnih skladišta;

— za njihove članove porodica koje su ostale u selu, dnevni obrok
će biti dvostruko veći nego obrok koji općina izdaje drugim stanovni-
cima. Za izdavanje ovog obroka pobrinut će se Odjeljenje za prehranu
Guvernatorka ;

b) za naoružane seljake:

— izdavanje životnih namirnica ili novčanih dnevnica bit će po iz-
boru zainteresiranih u danima kada, zbog potreba službe, seljaci ne budu
mogli izvršavati svoje normalne poslove. Ove izdatke će odobravati ovaj
Guvernatorka na prijedlog Komande Kr. karabinjera pod čijom su nad-
ležnošću naoružani seljaci upotrijebljeni.

Starješinama jedinica mogu se odobravati krediti za potrebe pot-
činjenih, kao i za specijalne povjerljive zadatke.

Onima koji zarobe ustanike, zaplijene oružje i munaiju, ili koji
budu određeni za specijalne zadatke, može se odrediti nagrada u sraz-
mjeru s kvalitetom i uvjetima pod kakvim je zarobljavanje, odnosno
zapljena izvršena.

(M. P.)

P r i l o g br. 2

uz dopis pov. br. 242 od 23. 6. 1942-XX

DALMATINSKA VLADA

Vojni kabinet

Z A D A R

Ja niže potpisani

..... sin

i vjere

rođen u dana

po zanimanju !

zavičajna općina

selo tražim da budem
upisan u Dobrovoljački protukomunistički korpus iz Talijanske Dalma-
cije, želeći sudjelovati u:

oružanim odredima
kao naoružani seljak

Izjavljujem se spremnim položiti slijedeću zakletvu:

»Ovdje pred Kristovim Raspelom kunem se da ću posvetiti sebe
čitavoga i alko bude trebalo i život žrtvovati za uništenje Komunizma,
boreći se protiv njega oružjem u ruci, pod zapovjedništvom Talijanske
Vlade, da bi se dalo Dalmatinskoj Dalmaciji mir i napredak prema
Fašističkom Zakonu i Poretku.

Ako ne bi bio poslušan postavljenim mi starešinama ili ako bi na
bilo koji način izdao zakletvu koju sam položio, neka Bog i Talijanska
Vlada kazne mene i moju obitelj.«

Vojna služba, koju sam ot služio

čin

rod oružja

članovi obitelji, koje izdržavam

dana 1942-XX

(M. P.)

Kandidat

BROJ 378

BRZOJAV GUVERNERA DALMACIJE OD 23. LIPNJA 1942. GENERALU ROATTI U POVODU NAORUŽANJA ČETNIČKOG ODREDA BIANKO¹

B R Z O J A V

GUVERNATORAT DALMACIJE Ekspedirano : 23. 6. 1942-XX u 22 s.
EKSELENCIJI ROATTA Primljeno: 24. 6. 1942-XX u 24.45 s.

i na znanje:

EKSELENCIJI ARMELLINIJU

Br. 243. — Četnički odred Bianco² iz Golubića i Krupe, koji djeluje preko Zrmanje pred Obrovcom i Zegarom, žurno treba municiju i oružje u cilju reorganiziranja i suprotstavljanja pritisku ustaničkih dijelova na ovom području. Potrebno je 250 pušaka, 10 puškomitraljeza bivše jugoslavenske vojske, 50.000 metaka i 1000 bombi.

Efikasnost ovog odreda, koji je u ovo zadnje vrijeme postigao odlične uspjehe,² veoma je značajna za sigurnost anektiranog teritorija, jer predstavlja »-bedem« preko Zrmanje protiv infiltriranja kroz našu granicu.

Stoga skrećem tvoju pažnju radi žurnog dodjeljivanja spomenutog oružja i municije.

Teritorij na kojem djeluje ovaj odred je veoma ekscentričan u odnosu na Gračac i Knin, gdje se nalaze komande pod čiju nadležnost potpada. Predlažem cjelishodnoet da odred djeluje pod nadležnošću ili u tijesnoj vezi s jedinicama »Žara«, koje ga mogu lakše snabdijevati i s njim se povezati preko garnizona Obrovac i Zegar.

Zahvaljujem ti na današnji telefonski izvještaj i računam na žurno dodjeljivanje oružja i municije, koje sam tražio s mojim brzjavima br. 123 i 205, radi formiranja mojih jedinica i odjeljenja naoružanih seljaka, od kojih očekujem značajnu integralnu pomoć u akcijama s jedinicama određenih za očuvanje javnog reda.

Bastianini v. r.

< Snimak originala (tipkanog na pisačem stroju) u Arhivu Vn, arhiva talijanska, mikroteka NAV-I-T-821, film 64/303.

¹ Obrad Bianco, žandarmerijski narednik u bivšoj Jugoslaviji. Vidi Illok. br. 380.

² Odnosi se na napad njegovih četnika, 12. svibnja 1942. godine, na Prvu četnu bataljona »Bude Borjan« u Velebitu. Vidi dok. br. 86, napomena 27.

BROJ 379

IZVJEŠTAJ KOMESARA JAVNE SIGURNOSTI KISTANJA OD 24. LIPNJA 1942. O SITUACIJI NA PODRUČJU KISTANJE, POVLAČENJU MANJIH POSADA I DISLOKACIJI TALIJANSKIH JEDINICA¹

KR. GRANIČNI URED JAVNE SIGURNOSTI KISTANJE

Kistanje, 24. lipnja 1942-XX

Predmet: Situacija u graničnom sektoru Kistanje.

GENERALNOJ DIREKCIJI POLICIJE
GUVERNATORATA DALMACIJE

Z a d a r

Poslije poznatih teških događaja u zoni Kistanje u trećoj dekadi svibnja i prvoj dekadi lipnja,² vojne vlasti su se postarale da znatno pojačaju mnoge posade — da povuku slabe posade dodajući ih brojnijim tako da se — u sadašnjem stanju — u sektoru nalaze dislocirane na mjestima koja su posjedale čete ili čak vodovi — jedan bataljon u Zegar, drugi u Erveniku, oba od trupa iz Zadra — jedan bataljon divizije »Bergamo« u Mokrom Polju — jedna četa u Radučiću čija se posada, ranije smještena u jednoj kući na graničnoj liniji, prebacila u unutrašnjost na 300 metara od ulaza u prostorije onih škola zaštićenih s malog trga, obrambenim zidovima i bodljikavim žicama, dok je Kistanje, ranije sjedište III bataljona trupa iz Zadra, sada sjedište puka s dva bataljona na mjestu od kojih je jedan iz divizije »Sassari« — gamizoniran u Kninu.

Dana 10. tekućeg po telefonskom naređenju Kvesture Zadar, potpisani i potčinjeni agenti stavili su se na raspolaganje vojnim vlastima. Dana 12. ekselecija Armellini komandant armijskog korpusa iz Splita, došavši u Kistanje — potvrđujući to naređenje, izdao je zapovijesti da se surađuje s tom posadom, naročito u poslovima vojne policije. Nekoliko dana kasnije došla je od spomenutog komandanta jedna taktičko logistička naredba u kojoj je, između ostalog, utvrđivano da crnokošuljaši i agenti Javne sigurnosti prelaze na raspolaganje Guvernerata Dalmacije. Prema zapovijestima koje mi je izdala ta Generalna direkcija ja i agenti moje ustanove ostali smo na mjestu.

Od tada nikakva zapovijest niti naredba nije mi više izdavana od komandanta posade Kistanje, čiji komandant, pukovnik Gricelli, prije

¹ Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu VII, arhiva talijanska, reg. br. 14/2a-22, k. 561.

² Odnosi se na akciju Kombinovanog odreda i bataljona »Bude Borjan«.

nekoliko dana čudio se pred jednim od mojih agenata (kinofilom Del Bianco Vittorio) što su agenti Javne sigurnosti još u Kistanju.

Od prije otprilike 15 dana ponavlja se da bi se trebala izvršiti jedna masovna akcija u raznim sektorima armijskog korpusa radi savladivanja ih bar najurivanja raznih bandi koje, prema vijestima, koje svakodnevno stižu u Kistanje, izbjegavaju uporišta, ali nastavljaju neustrašivi u svom radu na podsticanje pobune, regrutirajući nove pristalice, vršeći osvete protiv onih za koje pretpostavljaju da su špijuni i izdajnici, pljačkajući oskudne rezerve kuća koje njima raspolažu. Razine vojne posade, međutim, ne udaljavaju se mnogo od svojih sjedišta, a mnogobrojne auto-kolone koje, s jurišnim tenkovima (u Kistanju ih ima 8) u prethodnici vrše snabdijevanje namirnicama i municijom iste posade, prelaze svoje itinerere ne pretrpivši napade, s obzirom na znatan broj vojnika u pratnji i znatno povećano naoružanje kojim raspolažu.

Ali sve to ne garantira još uvijek potrebnu sigurnost zone, niti je s druge strane vojna vlast dosada primjenjivala mjere znatnog dometa koje ulijevaju zdravom dijelu seoskog stanovništva vjerovanje u skorajnje čišćenje teritorija od bandi, koje stoga nastavljaju vršiti — kao što je već rečeno — neometane — svoju zlokobnu djelatnost.

Kontrolna služba na ulazima u sektor, prema naređenjima vojnih vlasti iz Splita, prestala je zaista pre 10 dana otprilike.

Vojnici formacije na ulazima u Popović i Širitovce (s one strane rijeke Krke) povučeni su u stanicu Krupa i treba da predstavljaju jednu grupu pridodanu bataljonima koji će trebati operirati u tom sektoru.

Oni s ulaza u Radučiću (na nacionalnoj cesti Kistanje—Knin) povučeni u Kistanje, upućeni su prije 2 dana u Radučić na raspolaganje te vojne posade; najzad, oni s ulaza u Mokro Polje, Ervenik i Zegar pridodani su lokalnim posadama. Do sada ne znam sudbinu vojnika dodijeljenih na ulaze u Obrovac i Posedarje, s kojima do sada nisam mogao saobraćati, ni telegrafom — koji ne funkcionira od 6. siječnja — ni telefonom čija saopćenja postaju službena na liniji Zadar—Obrovac, a od prije nekoliko dana zabranjena. Ah, s obzirom na jednu napomenu njegove ekselencije Armellini ja, prilikom njegova dolaska u Kistanje, smatram da su i oni povučeni kao i ostali.

Neću propustiti da obavijestim o daljem razvoju situacije i mjerama koje će primijeniti vojne vlasti.

Komesar Javne sigurnosti
De Litala v. r.

BROJ 380

BRZOJAV KOMANDANTA OSAMNAESTOG ARMIJSKOG KORPUSA
OD 25. LIPNJA 1942. GUVERNERU DALMACIJE U POVODU FOR-
MIRANJA ANTIKOMUNISTIČKE MILICIJE¹

B R Z O J A V

TAKTIČKA KOMANDA XVIII

ARMIJSKOG KORPUSA

Ekspedirano: 25. 6. 1942-XX u 18.45 s.

EKSELENCIJI BASTIANINIJU — GUVERNERU DALMACIJE

i na znanje:

Primljeno: 26. 6. 1942-XX u 11.10 s.

SUPERS LODI — Operativno odjeljenje

Br. 3397/1. — Veza: Vaš dopis hr. 37/219 od 23. ovog mjeseca, koji mi je dostavljen radi znanja.

Formiranje odreda spada u moju nadležnost i na to sam se odavno opredijelio. Odred Bianco² već broji 350 ljudi. Za prestanak prijelaza dijelova pod opću nadležnost, osobno sam se odlučio od dana kada sam u Zegaru ispitao situaciju.

Što se tiče naoružavanja, spro vodim ga oprezno jer se u našoj historiji često događalo da smo se našli pred oružjem koje smo podijelili navodnim prijateljima.

General Armellini

¹ Snimak originala (tipkanog na pisaćem stroju) u Arhivu VII. arhiva talijanska, mikroteka NAV-I-T-821, film 64/840.

* Vidi dok. br. 378.

BROJ 381

**IZVJEŠTAJ GUVERNATORATA DALMACIJE OD 25. LIPNJA 1942.
MINISTARSTVU UNUTRAŠNJIH POSLOVA O BORBI FAŠISTA
PROTIV PARTIZANA KOD GACELEZA¹**

Zadar, 25. lipnja 1942-XX

Br. 0011187 Kab. J. B.

**Predmet: Djelatnost naoružanih bandi
u Zadarskoj provinciji.**

**Ministarstvu unutrašnjih poslova
Glavnoj direkciji Javne sigurnosti
Odsjeku A. G. R.**

R i m

24. o. m., primivši vijest o prisustvu naoružanih ljudi u blizini naselja Gaćezezi (Šibenik), jedna naša milicionersika četa stupila je u borbu u klancima planine Debeljak, protiv neodređenog broja pobunjenika, vrativši se u Gaćezezi u duboku noć s tri ranjenika. Pretpostavlja se da je grupa pobunjenika pretrpjela gubitke.²

Pojačanja koja su stigla iz Vodica i Đevrsaka započela su sa čišćenjem zone.

**Za Guvernera:
Paraf nečitak**

¹ Original (tipkan na pisačem stroju) u Arhivu VII, arhiva talijanska, reg. br. 9/la, k. 567.

² Na tom području djelovala je novoformirana Primorska partizanska četa.

BROJ 382

OBAVJEŠTENJE KOMANDE OSAMNAESTOG ARMIJSKOG KORPUSA OD 25. LIPNJA 1942. O BROJU TALIJANSKIH BATALJONA NA PODRUČJU BUKOVICE¹

Dešifrirao (C T) D. P.	Prispjeli brzojav šifra = iz Splita br. 2811	Upravnik šifrantskog ureda 'Pri zia
---------------------------	--	--

Šalje: Komanda XVIII armijskog korpusa Spidt

Split 25-6-1942-XX 22^h

Zadar 26-6-142-XX 8^h

Primalac: G. M.

**Viza: Kabinet Javne sigurnosti
Eksedencija Bastianini
Guverner Dalmacije**

Predmet: Ustaničke bande u provinciji Zadra

5023/OP = Na vaš 288/G. M. — U operativnoj zoni provincije Zadra sada ima dobrih osam bataljona.² Kada bi bataljon »Bude Borjan« ponovo pokušao mislim da bi izvukao deblji kraj ...

General *Armellini*

¹ Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu VII, arhiva talijanska, reg. br. 14 2a—25, k. 561.
² Poslije uspješnih akcija bataljona »Bude Borjan« kod sela Nunčca (vidi dok. br. 110) Komanda XVIII armijskog korpusa poslala je pojačanje na područje Bukovice.

PROGLAS GUVERNATORATA DALMACIJE OD 26. LIPNJA 1942. NA-
RODU DALMACIJE U POVODU FORMIRANJA FORMACIJA ANTI-
KOMUNISTIČKE MILICIJE¹

DALMATINSKA VLADA²

Brojna grupa ljudi rođenih u talijanskoj Dalmaciji izrazila je želju i mušku volju da se lati oružja u protukomunističkoj borbi, da bi tako aktivno doprinijela uništenju boljševičke nemani i njezine nakazne nauke koja niječe Boga, Otadžbinu i Porodicu.

Dalmatinska vlada, odazivajući se tom pravednom i čovječanskom zahtjevu, riješila je da sakupi te dobrovoljačke borce u jedan naročiti korpus koji će se zvati Korpus Protukomunističkih Dobrovoljaca Talijanske Dalmacije.³

Protukomunistički borci, pošto zatraže iz vlastite pobude da budu uvršteni i pošto polože svečanu zakletvu, odgovaraće svojim životima i životima svojih ukućana za svetu obvezu da će se založiti u borbi protiv komunistima, pokoravajući se naredbama Talijanske Vlade i vođa koji im budu postavljeni na čelo, sve dotle dok se bude smatralo nužnim njihovo djelovanje. Oni će biti podložni vojnom ratnom zakonu.

Talijanska vlada, sa svoje strane, nagradiće na vidljiv način sve one hrabre borce koji se istaknu u borbi za oslobođenje Dalmacije od krvožednih i divljačkih pristalica Moskve.

Protukomunističkim dobrovoljcima bita će ostavljena puna sloboda da se upišu ili u Pokretne Oružane Čete, koje će tragati za komunistima i boriti se s njima na čitavom teritoriju talijanske Dalmacije, u šumama i ma gdje se oni pojave, ili u Seljačkim Oružanim Odredima koji će surađivati sa Kr. Karabinjerima u nadziranju i u obrani njihove bliže okolice.

Služba u Korpusu Protukomunističkih Dobrovoljaca Talijanske Dalmacije biti će besplatna, prema želji koju su izrazili sami dobrovoljci. Ali će se Talijanska Vlada misliti za izdržavanje Pripadnika Pokretnih Oružanih Četa i brinuće se za njihove porodice koje ostanu u svome kraju te će im dijeliti dvostruku količinu živeža nego što primaju ostale porodice.

Osdm toga davaće se naročite nagrade dobrovoljcima Pokretnih Oružanih Četa i Seljačkim Oružanim Odredima koji se najviše istaknu u hvatanju odmetnika, oružja i municije. A kad opet nastupi mimo stanje, Italija će čestito nagraditi borce-dobrovoljce u borbi protiv onih koji ne poznaju Boga i s njima će postupati jednako kao i sa svojim najboljim sinovima.

¹ Original (tiskan na .hrvatskom Jeziku) u Arhivu VII, arhiva talijanska, reg. br. 36/4, k. 563.

² Odnosi se na Guvernerat Dalmacije.

* Vidi dok. br. 377.

BROJ 384

DOPIS KOMANDANTA OSAMNAESTOG ARMIJSKOG KORPUSA OD
27. LIPNJA 1942. GUVERNERU DALMACIJE U POVODU PRETRP-
LJENIH GUBITAKA U AKCIJI CIVILNOG KOMESARA U TIJESNOM¹

KOMANDA XVIII ARMIJSKOG KORPUSA
Organizacijsko odjeljenje

Op. br. 5070

VP 118, 27. 6. 1942-XX

EKSELENCIJI GUVERNERU
DALMACIJE

Z a d a r

**Predmet: Akcija civilnog
komesara u Tijesnom.**

U vezi s odvođenjem učiteljice iz Putdčanja, prvi pokušaj da se ona pronade — prema podacima koje sam uspio provjeriti — organizirao je civilni komesar u Tijesnom, čovjek koji uživa veliki ugled.²

Tako se dogodilo da je on — iskoristivši popustljivost potporučnika Kr. financijske straže i podoficira Kr. karabinjera, kao i trenutnu odsutnost oficira komandira grenadirskog detašmana — uspio prikupiti karabinjere, pripadnike financijske straže, grenadire, naoružane i nenaoružane civile i krenuti na čelu ove raznorodne grupe.

Na taj način se dogodilo da bez ikakvog rezultata pretrpimo bolne gubitke (poginulo: 1 oficir financijske straže, 2 grenadira, 1 karabinjer, 2 podoficira, 3 pripadnika financijske straže i starješina sela Tijesno; nestalo: 2 podoficira, od kojih 1 grenadirski i 1 karabinjerski; ranjeno: nekoliko ljudi).

Dozvoljavam sebi, ekscelencijo, da na ovaj događaj skrenem Vašu pažnju. Na zločinačke akcije koje ustanici poduzimaju, a poduzimaju ih majstorski i na sigurno, trebalo bi reagirati apsolutnom spremnošću. Spremnost ne znači žurba, a ni velikodušna pobuna (koju u ovom slučaju treba priznati civilnom komesaru u Tijesnom) nije isto što i sposobnost organiziranja, rukovođenja i dovođenja do dobrog ishoda jednu ekspediciju vojnog karaktera.

Točnost prijepisa ovjerava
načelnik Štaba, pukovnik
Pietro Barbero

Komandant general:
Q. Armellini

¹ Snimak prijepisa originala (tipkan na pisačem stroju) u Arhivu vn, arhiva talijanska, mikroteka NAV-I-T-821, film 64/437.

³ Vidi dok. br. 115, 127 i 353.

BROJ 385

IZVJEŠTAJ KOMANDE OSAMNAESTOG ARMIJSKOG KORPUSA OD
27. LIPNJA 1942. VISOJ KOMANDI ORUŽANIH SNAGA »SLOVENIJA
—DALMACIJA« O SITUACIJI U DALMACIJI I PLANIRANIM
OPERACIJAMA¹

TELEPRINTEROM

KOMANDA XVIII ARMIJSKOG Ekspedirano: 27. 6. 1942-XX u 22.10 s.

KORPUSA
VISOJ KOMANDI ORUŽANIH SNAGA

»■Slovenija—Dalmacija«

Primljeno: 27. 6. 1942-XX u 0.30 s

Op. br. 5129

Veza: br. 13814

Smatram cjelishodnim rezimirati opću situaciju.

1. Dalmacija

Dokazano postojanje dijelova naoružanih ustanika, koji namjeravaju formirati partizanske bataljone, nalaže poduzimanje operacija pročešljanja većeg opsega, a zatim držanje područja pod jakom okupacijom pomoću jedinica »Zara« i četiri bataljona ojačanja.

Ova akcija koja je i ranije bila teška, postala je sada još teža zbog poznate lokalne situacije, o čemu je bilo riječi u našem brzojavu Op. br. 176, a u suprotnosti je s jedinstvenim rukovođenjem koje bi bilo potrebno i prouzrokuje rasipanje snaga.

2. Otoci

Više ili manje svi otoci pružaju pomoć ustanicima; situacija inače već osjetljiva, svakim danom je sve teža i zahtjeva dugotrajnije operacije koje dosad nije bilo moguće sprovesti, kao i upotrebu značajnih snaga.

3. Hrvatska

Na području Knina situacija se pogoršava. To dokazuju napadi na željezničku prugu Knin—Gračac, grupiranje snaga prema Kninu i Gračacu, kao i situacija na Velebitu.

¹ Snimak originala (Upkanog na pisačem stroju) u Arhivu VII, arhiva talijanska, mikroteka NAV-I-T-821, film 64/961-962.

Područje divizije »Bergamo«

Ne zadaje pretjerane brige.

4. Operacije na području Vrgorca

Jedan bataljon divizije »Perugia« i jedan bataljon divizije »Bergamo« surađuju vi akciji kod Vrgorca sa VI armijskim korpusom zajedno s bataljonom »Pinerolo« iz 3. alpskog puka.² Akciju je trebalo danas završiti ali, s obzirom na događaje, kasnit će četiri dana. Kada se ovi bataljoni vrate, morat ću se pobrinuti za otoke s jedinicama divizije »Perugia«, dok će alpski bataljon ući u sastav svoga puka.

Planiram značajne i hitne operacije na području Šibenika, ali će se one moći ostvariti kada budem raspolagao s bataljonom »Pinerolom« — oko 3. ili 4. srpnja.

Također planiram i operaciju na Velebitu, čiji je početak uvjetovan svršetkom operacija na području Šibenika, a to predviđam za 8. ili 10. srpnja. Ova operacija je predviđena tako da se pročešljanjem Velebita stigne oko 20. ili 22. srpnja do Gračaca i da se, zatim, u sporazumu sa V armijskim korpusom, produži u zavisnosti od okolnosti i nastale situacije.

Ovaj drugi period, s vjerojatnim početkom oko 25. srpnja, razvijat će se istodobno s akcijom hrvatskih jedinica predviđenom u cilju zauzimanja Udbine, i vjerojatno će trajati oko 15 dana. U međuvremenu će se povući posade iz Livna, kao što se predviđa, bez poteškoća i iz Drvara uz moguće poteškoće.

Ovaj plan obuhvaća cijeli mjesec srpanj i prvu dekadu kolovoza i olakšat će predviđeno povlačenje jedinica. Sve do tada neću raspolagati sa 152. pješadijskim pukom i jedinicama raspoređenim duž komunikacije Drvar—Bos. Grahovo, kojima će poslije povlačenja biti potreban duži period odmor, a to je u ovakvoj situaciji veoma opasno.

Generai *Armellini*

¹ Vidi dok. br. 527, 529 i 530.

BROJ 386

OVLAŠĆENJE GUVERNERA DALMACIJE OD 27. LIPNJA 1942.
PREFEKTURI U ZADRU ZA FORMIRANJE KONCENTRACIONOG
LOGORA NA MOLATU¹

Preporučeno
Br. 3835/11753

27. lipnja 1942-XX

KR. PREFEKTURI

Z a d a r

**Predmet: Formiranje i funkcioniranje
logora na otoku Molat.**

Ovlašćuje se ta Kr. prefektura da poduzme potrebno za formiranje i održavanje koncentracionog logora na otoku Molat, u koji treba prikupiti porodice ustanika.² Za ovu svrhu koristiti kredite koje će odobriti ovaj Guvernatorat.

Spomenuti krediti bit će uplaćeni specijalnom računovodstvu, a pravdanje njihovog korištenja obuhvatiti tromjesečnim obračunom, koji treba dostavljati ovom Guvernatoratu.

Za prve potrebe oko uredjenja i funkcioniranja, stavlja se na raspolaganje 250.000 lira putem priložene doznake Banca d'Italia br. 5537 od danas.

Za rukovođenje spomenutim koncentracionim logorom bit će određen jedan komesar, kojega će neposredno naimenovati ta Kr. prefektura.

Guverner :
Bastianini

¹ Kopija originala (tipkanog na pisačem stroju) u Arhivu VII, arhiva talijanska, reg. br. 21/3—I, k. 556.
² Vidi dok. br. 351.

BROJ 387

IZVJEŠTAJ KOMANDANTA OSAMNAESTOG ARMIJSKOG KORPUSA
OD 29. LIPNJA 1942. VISOJ KOMANDI ORUŽANIH SNAGA »SLO-
VENIJA-DALMACIJA« O SLABOJ SURADNJI S GUVERNEROM
DALMACIJE¹

KOMANDA XVIII ARMIJSKOG KORPUSA

Obavještajno odjeljenje

Fov. Ob. br. 3516

VP 118, 29. lipnja 1942-XX

VISOJ KOMANDI ORUŽANIH SNAGA »SLOVENIJA—DALMACIJA«

Operativnom odjeljenju

VP 10

Predmet: Hapšenje ustanič-
kih simpatizera.

U suglasnosti s Guverneratom Dalmacije, uskoro će biti poduzete akcije pročešljanja na području između željezničke pruge Šibenik—Perković—Split i morske obale, na kojemu situacija nije nimalo ohrabrujuća.

U vezii s ovim akcijama bit će potrebno poduzeti izvjesna hapšenja osoba koje surađuju s ustanicima u Šibeniku, Trogiru i Splitu.

Zbog poznatih razloga tajnosti i suradnje tražio sam od guvernera Dalmacije ovlaštenje za izvršenje ovih hapšenja. Guverner mi je ovako odgovorio :

»Molim Vas da mi sigurnim sredstvom veze dostavite podatke za osobe koje treba uhapsiti u Šibeniku, pa ću izdati hitna naređenja. Za hapšenja koja treba izvršiti u Trogiru, potrebne podatke dostavite neposredno prefektu Splita.«

Ovako mi je odgovorio, ali me nije ovlastio.

Pitam tu Komandu, da li se ovo može shvatiti kao suradnja s jednim komandantom armijskog korpusa koji treba da vodi operacije.²

Komandant general :

Armellini

mikroteka NAV-I-T-821, film 64/963.

³ O međusobnim odnosima komandanta XVIII armijskog korpusa, generala Armellinija i guvernera Dalmacije Bastianinija vidi dok. br. 384, 391, 410 i 415.

¹ Snimak originala (tipkanog na pisačem stroju) u Arhivu **VII**, arhiva talijanska,

BROJ 388

BRZOJAV PREFEKTURE U SPLITU OD 30. LIPNJA 1942. GUVERNATORATU DALMACIJE O SUKOBU TALIJANSKE VOJSKE I PARTIZANA KOD TROGIRA¹

Dešifrirao : A. P.	PRISPJELI BRZOJAV šifrirani iz Splita Br. 2873	Načelnik Ureda za šifru: Prizia
-----------------------	--	---------------------------------------

PREFEKTURA SPLIT

Split, 30. 6. 1942-XX u 21.10 s.

GUVERNATORATU DALMACIJE Zadar, 1. 7. 1942-XX u 8 sati
i na znanje:

MINISTARSTVU UNUTRAŠNJIH POSLOVA

Rim

Predmet: Sukob s ustanicima.

Br. 010944/Jav. sig. — Na dan 28. ovog mjeseca, oko 18.45 sati, Kr. karabinjeri, zajedno s crnokošuljašima bataljona skvadrista »Toscana« i pripadnicima financijske straže, sukobili su se na području Trogira s partizanskim jedinicama.²

U borbi je ubijeno 14 partizana, 3 je ranjeno i 14 zarobljeno.³ Zaplijenjeno je: jedna puška »Mauzer«, jedan pištolj, stotinjak metaka, nekoliko kaciga, bajoneta, razna oprema, životne namirnice i pet pila, očigledno namijenjenih za prepilavanje telefonskih stupova.

Na našoj strani nije bilo gubitaka.

U toku je ispitivanje, o rezultatima izvijestit ću naknadno.

GUVERNATORAT DALMACIJE

Opća uprava policije
1. srpnja 1942-XX

Prefekt: *Zerbino*

¹ Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu VII, arhiva talijanska, reg. br. 2/1-1, k. 561.

² Detaljnije o tome vidi dok. br. 155, napomena 9.

³ Poginula su 2 nenaoružana borca, a 3 su ranjena. Fašisti su tom prilikom ubili nekoliko rođoljuba i popalili nekoliko kuća. Mnoge su uhapsili i zatvorili, uglavnom rlanove partizanskih porodica iz Trogira i trogirskih sela.

BROJ 389

RASPORED I JAČINA ORUŽANIH SNAGA NDH NA DAN 30. LIPNJA
1942. NA PODRUČJU POD NADLEŽNOŠĆU TALIJANSKE DIVIZIJE
»PERUGIA«¹

SITUACIJA SNAGA NDH NA DAN 30. LIPNJA 1942. NA PODRUČJU
PJESAD. DIVIZIJE »PERUGIA-«

	KÄT	Žandarmerija	Financi	Ukupno
Siritovci (Šibenik CS-RO)		1 podoficir 15 žandara		16
Drniš (Šibenik CQ-SL)		10 podoficira 60 žandara	8 podoficira 2 financa	80
Pakovo (Šibenik PO-RQ)		6 žandara		6
Unešić (Šibenik CK-SN)		14 žandara		14
Rusić (Šibenik SR-TI)		1 podoficir 15 žandara		16
Perković (Šibenik CD-RQ)		1 podoficir 12 žandara		13
Siverić (Šibenik SM-CS)		1 podoficir 61 žandar		62
Velušić (Šibenik SI-CU)		1 podoficir 9 žandara		10
Gradac (Šibenik TI-CQ)		50 žandara		50
Mirlović Polje (Šibenik CM-RO)		55 žandara		55
Krička (Šibenik CO-SP)		18 žandara		18
Klis (Split BQ-UM)		14 žandara	10 financa	24
Omiš (VK-RH)		58 žandara	6 pom. pol. 27 financa	91
Makarska (Zr-AT)		153 žandara	43 pom. pol. 38 financa	234
Zadvarje (ZI-BF)		15 žandara	10 financa	25
Otok Brač		61 žandar	11 pom. pol. 46 financa	118
Otok Hvar		28 žandara	34 financa	62

BROJ 390

**NAREDBA PREFEKTURE ZADAR OD 1. SRPNJA 1942. ZA HAPŠENJE
I INTERNIRANJE PORODICA PARTIZANA S PODRUČJA BIOGRADA¹**

KR. PREFEKTURA ZADRA

odjeljenje — Kabinet

br. prot. 1847

Zadar, 1. srpnja 1942-XX

Predmet: Čišćenje ustaničkih porodica.

Komesaru agenata Javne sigurnosti — Gosp. Bitossi Mario	Z a d a r
i na znanje: Kvestoru	Z a d a r
Komesaru općine	B i o g r a d
Komandi divizionu Kr. karabinjera	Z a d a r
Komandii Financijske straže	B i o g r a d
Komandi crnih košulja 7. skvadrističkog bataljona —	B i o g r a d

Na dan 2. srpnja u cilju izvršenja naredbe Guvernerata br. 150 od 7. lipnja bit će ostvareno čišćenje a zatim transport u koloniju za to određenu na Molatu, rodbine svih građana s teritorija općine Biograd za koje se pokaže da su prešli u ilegalnost.

Tim povodom naređujem, da se sutradan u zoru pristupi hapšenju rodbine o kojoj je riječ, s gore naznačenog teritorija, a koji su obuhvaćeni spiskom.

Taj spisak će, međutim, u momentu izvršenja moći pretrpjeti izvjesne izmjene bilo u povećanju ili u smanjenju, jer je potrebno da se ne uhapse rodbina onih koji su na nesumnjiv način emigrirali u Hrvatsku ili drugdje, u cilju zaposlenja pa prema tome nisu prišli ustanicima.

S druge strane, moći će po vašoj zapovijesti biti uhapšena rodbina onih koji nisu obuhvaćeni ovim spiskom, a pokaže se da su prišli ustanicima.

Zato je potrebno da budete u tijesnoj vezi s Općinskim komesarom i karabinjerskom stanicom zbog eventualne posljednje revizije spiska.

Za ovu operaciju kojom ćete vi upravljati raspolagat ćete, pored 4 agenta i 10 karabinjera Biogradske stanice, 10 karabinjera iz Komande diviziona i 20 finansijskih stražara koje će dati mjesna Komanda kao i sa 100 crnokošuljaša iz 7. skvadrističkog bataljona.

Bit ćete pomagani od strane poručnika Kr. karabinjera Ricciottija Renza.

Svako lice će moći ponijeti sa sobom neki pokrivač, neki stolni prekrivač i lično rublje isključivši svako pokućanstvo.

Cim budu uhapšeni, ovi članovi porodica bit će transportirani na brod »Amiraglio Viotti« koji će sutra u toku prijepodneva stići u Biograd.

Na vaše zauzimanje će, prije polaska, biti predan komandantu broda potpuni spisak s generalijama uhapšenih i ukrcanih lica.

Smatram suvišnim obraćati vam pažnju na važnost i delikatnost dužnosti koja zahtijeva vaše naročito interesiranje i inicijativni duh da se ne bi desile izvjesne nezgode.

**Prefekt
*Bruno-***

² Dr Camillo Bruno, postavljen za prefekta Prefektore Zadra, 27. svibnja 1942. poslije pogibije prefekta Vezija Orazija.

BROJ 391

**IZVJEŠTAJ KOMANDE OSAMNAESTOG ARMIJSKOG KORPUSA OD
2. SRPNJA 1942. KOMANDANTU ORUŽANIH SNAGA »SLOVENIJA-
-DALMACIJA« O VOJNO-POLITICKOJ SITUACIJI U DALMACIJI¹**

KOMANDA XVIII ARMIJSKOG KORPUSA

Obavještajno odjeljenje

Ob. br. 3625/1

VP 118, 2. srpnja 1942-XX

**Predmet: Vojne organizacije
u Dalmaciji.**

**EKSELENCIJI GENERALU ARMIJE MARIJU
ROATTA, KOMANDANTU ORUŽANIH SNAGA
»SLOVENIJA—DALMACIJA«**

VP 10

Dopis br. 242/Voj. kabinet od 23. lipnja ove godine,² koji je Guver-
natorat Dalmacije dostavio ovoj Komandi radi znanja, potvrđuje ono što
sam više puta imao da kažem, pa i ono što sam posljednji put izvijestio
mojim brzojavom Op. br. 4856 od 22. lipnja.

Organiziranje vojske Guvematorata je u toku i nastavlja se bez pre-
kida. Ono je olakšano veoma rasprostranjenim ubjedenjem da svatko
može biti general,³ a olakšano je također i dobijanjem odobrenja za
formiranje vojnog kabineta. Ovo organiziranje nesumnjivo će biti štetno
zbog dualizma koji će se sve više zaoštravati, zbog rasipanja ljudstva,
zbog rasturanja snaga i sredstava, a sve to će udaljavati od postizanja
cilja.

Ovo ne govorim na temelju nekog predubjeđivanja — a predubjeđi-
vanje bi se moglo opravdati stečenim iskustvom po ovom pitanju u toku
moga dosta dugog življenja u kolonijama, čija je sredina neobično slična
ovoj — već na temelju neposrednih zapažanja koje sam ovdje stekao.

Situacija je ovdje vojna, jer ustanak — kao vatra ispod pepela koja
tinja i može planuti — ima vojni karakter. Kao što se dogodilo u sjever-
noj Dalmaciji⁴, kao što izvještaji potvrđuju iz drugih područja, ovdje se
priprema — a već postoje i čelije — formiranje partizanskih bataljona. Sve
ovo je izmaklo pažnji Guvematorata, zauzetog i prezauzetog u nastojanju

¹ Snimak originala (tipkanog na pisačem stroju) u Arhivu VII, arhiva talijanska
mikroteka NAV-I-T-821, film 64/953—956.

² Vidi dok. br. 377.

³ Misli na guvernera Dalmacije Bastianinija. Zbog ovakvog odnosa prema Bastia-
niju general Armellini je smijenjen s dužnosti 25. srpnja 1942. godine. Vidi dok.
br. 415, napomena 3.

da se izvjesnom glazurom zataškaju stvari, tako da Dalmacija posmatrana izvana izgleda kao da se sastoji iz tri provincije, sasvim slične i organizirane kao one u Italiji. Ovdje se smatralo da se sve može ukratko izložiti u nekoliko brzjava s kojima bi se, na primjer, dokazalo kako srce Dalmacije kuca jednodušno sa srcem majke Italije.

Vjerojatno je sada shvaćena zabluda, ali to nije bilo dovoljno jer je, nasuprot stvarnosti izbijanjem prvih nereda prouzrokovanih unutrašnjim ustankom, Guvernerat Dalmacije zataškao ovu istinu i izvjestio Rim da Dalmaciji prijeti 40.000 ustanika nagomilanih na njezinoj granici i 4.000 ustanika koji su prodrli u unutrašnjost.

Prilikom svake okupacije teritorija protiv volje stanovništva — a ovdje je volja odlučno i tvrdoglavo protiv nas — civilnom organiziranju treba da prethodi vojna okupacija. Ova prva, neophodna faza je izostala, jer se htjelo proglasiti aneksiju i stvaranje triju provincija, a zatim proklamirati brzo stupanje ka normalizaciji.

Ova velika pogreška — koju su svi priznali osim, možda, oni koji iz pogrešaka izvlače korist — pogoršana je sistemima koje je uspostavio Guvernerat. Ovi sistemi — gušći ubjeđenja, savjest i duhove inrodnog stanovništva, ubjeđenja, savjest i duhovi koji se, mada zavedeni ipak, odlučno se može tvrditi, stički manifestiraju — trebali su za kratko vrijeme dovesti do talijaniziranja i fašiziranja ovog izvjeski protivtalijanskog i protivfašističkog stanovništva.

Postiglo se ogorčenje duhova, raspirivanje mržnje i želja za ustankom.

Pri ovim sistemima se uporno stoji, na pogreškama se ustraje. Upućivanje bataljona skvadrasta to potvrđuje.

O ovom pitanju je delikatno raspravljati, jer lako je kazati: »Govorio je rđavo o Garibaldiju«. Nitko ne poriče — jer nitko ne poriče ni postojanje Sunca — da je skvadrizam spasio Italiju. Ali sredina iz 1919—20—22. godine nije ista što i sredina iz 1941—1942. godine u Dalmaciji. Sistem batina i ricinusovog ulja, blagoslovljen u ono doba, sada nije više dobar.

Talijani onog doba, zavedeni izvjesnom demagoškom propagandom, bili su skoro u cjelini željni reda, discipline i plodonosnog rada. Nemaju nikakve sličnosti s ovdašnjim Dalmatincima — po tradiciji, instiktu, balkanskom atavizmu — skoro u cjelini netrpeljivim prema bilo čijoj vladavini, a naročito prema vladavini jedne države koju smatraju neprijateljskom i protiv koje su uvijek gajili najsvirepiju mržnju jer ih hoće surovo potčiniti.

Štetama zbog izostale vojne okupacije i slabo vođene unutrašnje politike treba dodati i štete međunarodne politike, koje se temelje na prijateljstvu i suradnji s Hrvatima. Ovaj narod, veoma neprijateljski, nepovjerljiv i podmukao, kome zvanično prijateljstvo olakšava zadatak da rovari protiv nas, nastoji održavati uvijek živ iredentizam u osjećajima Dalmatinaca, potpirujući vjeru u oslobođenje od omraženog okupatora i još više omrznutog zbog njegovih sistema vladavine koje agenti provokatori, proizvod samih ustaša, stvarajući incidente nastoje još više zaoštriti.

U ovakvoj situaciji, s obzirom na iskustvo i nepobitne dokaze da je ustanak iznutra organiziran u potpunom dogovoru između Dalmatinaca koji su odselili i onih koji unutra »grizu uzde«, i jedni i drugi u dodiru s komunističkim organizacijama, mi danas moramo da se vratimo korak nazad i da pristupimo onoj prvoj fazi vojne okupacije koja je izostala. Ovoj fazi treba pristupiti — pretpostavljam — uz izvjestan kompromis, ljer je očigledno da se ne može preći spužvom — kao što bi bilo potrebno — preko cjelokupnog fiktivnog civilnog ustrojstva.

Međutim, bilo kakav da bude kompromis, bilo kakva i koliko god velika bila volja da se shvati, kojom svi trebamo biti prožeti radi kretanja naprijed, kompromis ne može, sasvim sigurno, pretpostaviti postojanje dvije vojske; volja da se shvati ni u kojem slučaju ne smije navesti na pretpostavku da se vojno komandovanje može korisno sprovoditi u režimu suvlasništva (dvojnosti). Ovome se opire neprikosnoven interes domovine, opire se prestiž odgovornog komandanta. Ako interes domovine vrijedi 99% a prestiž komandanta samo 1%, o ovome 1% treba voditi računa, ako ni za šta drugo a ono zbog toga što prestiž komandanta stoji iznad njegove ličnosti u postavljanju prestiža institucije.

Vojska je ovdje još zadojena prestižom i mnogo može učiniti na uspostavljanju reda na teritoriji gdje red postoji samo površno, i na podvrgavanju razuma ovog naroda čiji se razum, razum u odnosu na nas, sve više udaljava, a moglo bi se kazati, sve više navodi na udaljšavanje.

Međutim, da bi se ovo uradilo, vojska mora imati slobodne ruke, ali slobodne ruke ona nema jer jedino može intervenirati ako bude pozvana da riješi neku specifičnu situaciju a da ni približno ne poznaje stvarnu opću situaciju koja je uvjetovala ovu specifičnu situaciju zbog koje je pozvana da intervenira.

Ovo nije jalovo jadikovanje, ekselenoijo, nije jednostavno gledanje na problem, već potreba većeg značaja koja me navodi da inzistiram na ovo pitanje. Bez želje da budem pesimista, ja tvrdim da situacija u Dalmaciji nije jasna, da se ona zaista može našom pouzdanom pobjedom brzo poboljšati, ali isto tako ona može pružiti i iznenađenja. Anektirana Dalmacija je netrpeljiva i odlučno neprijateljska; graničimo s Hrvatskom koja je isto tako, a možda i više, neprijateljska mada njezina vlada to zvanično ne pokazuje, odnosno prikriva.

Komunizam, iredentizam hrvatski, srpski, jugoslavenski ili dalmatinski, partizani, antipartizani, četnici raznih boja — sve su to tendencije koje isprepliću i kompliciraju situaciju. Treba čvrsto u rukama držati ovu zemlju, a čvrsto se drži samo vojnom okupacijom koja odgovara jednoj jedinstvenoj direktivnoj koncepciji, tj. jedinstvenoj i totalitarnoj koncepciji koja predstavlja jedan od zakona fašizma, na temelju kojeg i pomoću kojeg je fašizam uveo red u našoj državi.

Ako se ovome — a to je očevidno — iz razloga pogodnosti, ili prostog oportunitizma, ili zbog osobnih obzira, ne teži, onda ja, ekselenoijo tražim da mi se javno odrede zadaci, ovlašćenja, sfere djelatnosti itd.,

tako da mogu djelovati bar u ovom ograničenom djelokrugu — uz takvu slobodu akcije, inicijative, samostalnosti s kojima treba da djeluje jedan komandant visokog čina, čija se djelatnost — u jednoj nenormalnoj situaciji kao što je ova — nemože ograničiti na udovoljavanje zahtjeva da pomogne jednim bataljonom ili četom, onako kao što se u Italiji tražila pomoć u doba štrajkova, ili kao što je danas traže civilne vlasti kada negdje izbije požar ili se sruši neka građevina.

VISA KOMANDA ORUŽANIH SNAGA
»SLOVENIJA—DALMACIJA«
Br. 14395
Primljeno: 4. srpnja 1942-XX

Komandant, general

O. Armellini v. r.

BROJ 392

DOPIS MINISTARSTVA UNUTRAŠNJIH POSLOVA ITALIJE OD 2.
SRPNJA 1942. U VEZI INTERNIRANJA PORODICA PARTIZANA I
NJIHOVOG PREBACIVANJA U ITALIJU¹

MINISTARSTVO UNUTRAŠNJIH POSLOVA
INSPEKTORAT ZA RATNU SLUŽBU

Sekretarijat

Br. prot. 17981/303-6

Rim, 2. srpnja 1942-XX

HITNO-PERSONALNO
STROGO POVJERLJIVO

PREFEKTIMA

K r a l j e v i n a

i radi znanja:

GUVERNATORATU DALMACIJE

Z a d a r

VISOKOM KOMESARIJATU

L j u b l j a n a

Predmet: Udaljavanje porodica ustanika s istočne granice.

Posebna delikatna situacija u kojoj su se našle kvarnerska i zadarska provincija, kao i provincije s jugoslavenskih teritorija anektiranih Italiji, zahtijevala je hitno ostvarenje specijalnih mjera političkog karaktera u cilju normalizacije odvijanja života u ovim zonama. Nedavno

je naređeno udaljavanje iz kvarnerske provincije porodičnih grupa — ukupno oko 1000 lica — i njihovo premještanje u druge provincije — isključujući provincije južne i otočke Italije — i to po 20 u svakoj.

Na osnovi naređenja koje je izdalo ovo Ministarstvo, neki prefekti su izjavili da nemaju mogućnosti da smjeste u svojoj provinciji tako neznatan broj evakuiranih i da su, u svakom slučaju, njihove mogućnosti za prijem takve da se mogu smatrati već iscrpljenim.

U tom pogledu treba smatrati da je u sadašnjem momentu potrebno puno razumijevanje nametnutih, hitnih potreba, kojima se mora udovoljiti na odgovarajući način savlađujući sve teškoće.

Stoga, pošto treba pretpostaviti da će se vršiti dalje evakuacije s teritorija na istočnoj granici, mole se ekselencije prefekti sjeverne i centralne Italije da izvole već sada narediti prijem ostalih kontingenata evakuiranih, starajući se osim toga i da se upute u seoske općine i upotrijebe u poljoprivrednim ili drugim radovima prema sposobnostima svakog pojedinog.

Treba imati na umu da se eventualni zahtjevi usmjereni na to da se neka provincija poštedi od primanja drugih evakuiranih neće moći uzeti u obzir, pošto ovo Ministarstvo nema mogućnosti da na drugi način udovolji ovakvim potrebama koje će moći nastati u spomenutim provincijama.

Za ministra:

Potpis nečitak

BROJ 393

IZVJEŠTAJ GUVERNATORATA DALMACIJE OD 3. SRPNJA 1943.
MINISTARSTVU UNUTRAŠNJIH POSLOVA O BORBI PARTIZANA
PROTIV CRNIH KOŠULJA KOD VODICA¹

GUVERNATORAT DALMACIJE

B r z o j a v

Državna šifra

Poslato: 3. srpnja 1942. XX

MINISTARSTVU UNUTRAŠNJIH POSLOVA I SIGURNOSTI

R i m

Br. 0011409 Gab. P. S. Dana 2. tekućeg u mjestu S. Giovaninni Agro, Vodice, Zadar tri voda od ukupno oko 100 crnokošuljaša bataljona »Ves-pri« došla su u sukob koji je trajao oko dva sata s naoružanim bandama ustanika.² Imali smo 7 mrtvih i 17 ranjenih među milicionarima. Ne znaju se protivnikovi gubici.

Za guvernera

Stracca

¹ Original (tipkan na pisačem stroju) u Arhivu VII, arhiva talijanska, dok. br. 8.2, f. i, k. 561.

² Odnosi se na Primorsku četu Sjevernodalmatinskog NOP odreda.

BROJ 394

IZVJEŠTAJ GUVERNATORATA DALMACIJE OD 3. SRPNJA 1942. O
ODLAGANJU SUĐENJA UHAPŠENIM OMLADINCIMA IZ SPLITA I
NJIHOVOM INTERNIRANJU U ITALIJU¹

Šalje A. R.	Šifrirani brzojav br. 6002	Sef Sifrantskog ureda Pri zia
----------------	-------------------------------	-------------------------------------

Upućeno: Predsjedništvu ministarskog savjeta

R i m

Zadar, 3/7, 42 13,30 s.

Predmet: odlaganje suđenja omladinskoj komunističkoj organizaciji.

Šalje: SG

Viza: GG. — PS. — Kabinet

6002. — Pred Specijalnim sudom bi se trebala održati rasprava protiv 101. okrivljenog iz omladinske komunističke organizacije u Splitu. Od ovih, 41 je ispod 18 godina. Da bi se izbjegao bučan proces, s obzirom na godine velikog broja osuđenih i mogućnost njihovog moralnog iskupljenja, moje je mišljenje, da bi privremeno trebalo odložiti suđenje i sve okrivljene poslati u razna mjesta poluotoka da bi uz odgovarajući nadzor bili iskorišteni za rad. Pomišljam na rudnike Carbonija ili druga slična mjesta. Izlažem tom Predsjedništvu svoje ideje da bi ispitao konkretne mogućnosti korišćenja tih lica. Kao što sam već rekao, krivični postupak bi bio odgođen uzdržavajući se od opozivanja već odobrenog ovlaštenja u prilog onih koji budu dali ozbiljne znake da su se opametili.

Guverner *Bastianini*

BROJ 395

**IZVJEŠTAJ GUVERNATORATA DALMACIJE OD 4. SRPNJA 1942.
MINISTARSTVU UNUTRAŠNJIH POSLOVA O BORBI TALIJANSKIH
JEDINICA PROTIV PARTIZANA U RAJONU IVOŠEVCI¹**

0011363 Gab. P. S.

Predmet: Djelatnost oružanih bandi u provinciji Zadar.

**IZVOD IZ IZVJEŠTAJA PROVINCIJE ZADAR
OD DANA 4. SRPNJA 1942.**

**MINISTARSTVU UNUTRAŠNJIH POSLOVA
Generalnoj direkciji Javne sigurnosti
Odjeljenje AGR**

R i m

U toku su, u zoni Ivoševci (Kistanje), akcije čišćenja uz sadejstvo tri bataljona. Do sada stigle vijesti javljaju da je opkoljena jedna grupa ustanika s kojima su spomenute jedinice navodno došle u sukob. Do sada naši gubici dostižu dva mrtva i dva ranjena; dok ustanici imaju 20 mrtvih utvrđenih i više ranjenih. Akcija se nastavlja.²

Za Guvernera

¹ Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu **Vn**, arhiva talijanska, reg. br.

BROJ 396

OBAVJEŠTENJE PREFEKTURE U ZADRU OD 4. SRPNJA 1942. KOTARSKOM CIVILNOM KOMESARU U ŠIBENIKU O PLANIRANOJ AKCIJI ČIŠĆENJA ZONE ŠIROKE, PRIMOŠTEN I ROGOZNICA¹

KR. PREFEKTURA ZADAR

P o v e r l j i v o

KOTARSKOM CIVILNOM KOMESARU

Š i b e n i k

Na temelju naređenja Guvernerata br. 150 od 7. lipnja ove godine, 7. i 8. srpnja mora se poduzeti čišćenje teritorija u rajonu sela Široke, Primošten i Rogoznica u općini Šibenik.²

U ovome cilju, poslije cjelisbodnih dogovora s Komandom jedinica »Zara«, kvestor, Komanda Kr. karabinjera Dalmacije i Komanda Kr. karabinjerske grupe utvrdili su sljedeće:

Operacije će biti poduzete istodobno s vojnim operacijama predviđenim od nadležnih komandi.

Akcijom čišćenja rukovodit će karabinjerski potpukovnik Sestilli.

U cilju čišćenja određenih zona, potpukovnik Sestilli će, pod komandom oficira i podoficira Kr. karabinjera, prvog dana formirati dvije grupe, a drugog dana jednu grupu.

Jačinu svake grupe odredit će potpukovnik Sestilli, imajući pritom u vidu broj karabinjera s kojima on raspolaže i broj vojnika koje će mu, eventualno, dodijeliti taj garnizon, kao i broj porodica koje će biti obuhvaćene čistkom i karakter rajona u kojemu treba izvršiti odgovarajuće operacije.

Prva grupa će, 7. ovog mjeseca, djelovati u rajonu sela Primošten, a druga grupa u rajonu sela Široke. Na dan 8. ovog mjeseca formirana jedinstvena grupa djelovat će u rajonu sela Rogoznica.

Operacija će započeti u zoru 7. srpnja i slijedit će vojne jedinice sa čijim komandama treba postići prethodan dogovor.

Poslije podne 6. srpnja, karabinjerskom potpukovniku Sestilliju stavit će se u Šibeniku na raspolaganje kolona od 6 kamiona radi transportiranja u Rogoznicu osoba obuhvaćenih čistkom.

Čistki potpadaju članovi porodica ustanika koji su označeni u spisakovima primljenim od općine Šibenik, a koji se u prijepisu dostavljaju za potpukovnika Sestillija (isključuju se članovi porodica ustanika koji su se predali, kao uhapšenih i strijeljanih).

¹ Prijepis originala (tipkanog na pisaćem stroju) u Arhivu VII, arhiva talijanska, reg. br. 17/2—1, k. 566.

² Na tom području djelovala je Primoštensko-rogoznička partizanska četa.

Neophodno je, međutim, da prije početka operacije potpukovnik Se-stilli uspostavi vezu s općinskim organima, kako bi se spriječilo da spiskovima budu obuhvaćene osobe za koje je nesumnjivo poznato da su emigrirale u Hrvatsku ili drugdje radi zaposlenja, i da se ne bi pristupilo čistki članova porodica ustanika koji su se ranije predali ili su uhapšeni, odnosno strijeljani.

Čistkom se moraju obuhvatiti i porodice lica koja nisu navedena u spiskovima, ako se bilo na koji način dozna da su se priključila ustanicima.

Članovi porodica morat će sobom ponijeti nekoliko pokrivača, nešto kuhinjskog posuđa i osobnu odjeću, dok se isključuje nošenje bilo kakvog pokućstva.

Porodice obuhvaćene čistkom moraju u toku 7. ovog mjeseca do 18 sati biti prebaćene u Primošten, gdje će se ukrcati na brod »Ammiraglio Viotti«. Ujutro 8. ovog mjeseca brod će otploviti u Rogoznicu da bi ukrcao porodice obuhvaćene čistkom toga dana, a koje će se trebati prikupiti u ovu luku najkasnije do 18 sati.

Komanda Kr. karabinjerske čete u Šibeniku mora organizirati službu za uredno ukrcavanje, kako u Primoštenu, tako i u Rogoznici.

Kuće će se zatvoriti; stoka će se prikupiti u Šibenik, vodeći računa da se preda općinskom povjereniku koji će se, u očekivanju daljnjih naređenja, pobrinuti za njeno čuvanje.

Svaki komandant grupe predat će zapovjedniku broda poimenički spisak s osobnim podacima za osobe koje mu budu predate.

Poslije svršetka operacija, 6 kamiona će se vratiti u Šibenik, gdje će sačekati daljnja naređenja.

Zadar, 4. srpnja 1942-XX

Prefekt:
*Bruno**

(M. P.)

Točnost prijepisa ovjerava:
I sekretar
potpis: nečitljiv

³ Dr Camillo Bruno.

BROJ 397

IZVJEŠTAJ KARABINJERSKE GRUPE ZADAR OD 4. SRPNJA 1942.
GUVERNATORATU DALMACIJE O ZLOČINU FAŠISTA NA OTOKU
MURTERU¹

KOMANDA KR. KARABINJERA DALMACIJE

Grupa Zadar — XXII mob. bataljon

Pov. br. 20/115

Zadar, 4. srpnja 1942-XX

Predmet: Brzojav.

GUVERNATORATU DALMACIJE — Vojni kabinet — Z a d a r

GUVERNATORATU DALMACIJE — Kabinet — Z a d a r

[Ostale adese izostavljene]

Danas 4. ovog mjeseca, u 4 sata, jedan crnokošuljaški vod 170. bataljona »Vespri«, sa sjedištem Pirovac — Šibenik, prebacio se na otok Murter. Tamo je, u pratnji civilnog komesara toga mjesta, izvršio pretres u kućama odmetnika i pritom pokupio razne životne namirnice i sitnu i krupnu stoku.

U toku ove akcije crnokošuljaši su ubili dvije osobe, dok je drugih 5 odvedeno u Pirovac gdje su, po svemu sudeći, strijeljane.

Iscrpnije podatke nije bilo moguće prikupiti zbog slabe telefonske veze.

(M . P .)

GUVERNATORAT DALMACIJE
5. srpnja 1942-XX
Br. 29384/2973

Komandir interne grupe,
kapetan
Romano Mizzau

BROJ 398

IZVJEŠTAJ KVESTURE U ZADRU OD 4. SRPNJA 1942. GLAVNOJ
UPRAVI POLICIJE GUVERNATORATA DALMACIJE O SUKOBU
PARTIZANA I TALIJANSKE VOJSKE KOD SELA IVOŠEVCI¹

VIDIO UPRAVNIK POLICIJE

0011469

5. srpnja 1942-XX

KR. KVESTURA ZADAR

Br. 04685/Kab.

Zadar, 4. srpnja 1942-XX

GLAVNOJ UPRAVI POLICIJE
GUVERNATORATA DALMACIJE

Z a d a r

Dostavlja se, radi znanja, prijepis slijedećeg brzojava koji je sada stigao od povjerenika Javne sigurnosti u Kistanju. Neke riječi u brzojavu nije bilo moguće dešifrirati.

»Jutros u 4 sata, 151. pješadijski bataljon divizije »Sassari«, koji je krenuo iz Kistanja, i 1. pješadijski bataljon 26. puka divizije »Bergamo«, koji je krenuo iz Ervenika, radi pročešljavanja [...] • napadnuti su Ivoševci [...] od grupiice naoružanih komunista jačine oko [...] stotina.²

U borbi su ubijena tri vojnika bataljona »Sassari«, čiji su posmrtni ostaci prebačeni u Kistanje, dok su dvojica ranjena. Na zemljištu je ostalo 20 ubijenih komunista, dok ih je mnogo ranjeno ali su ih njihovi drugovi prenijeli daleko od poprišta borbe.

Batailjoni pojačani bataljonom jedinica »Zara«, čije je sjedište u Kistanju, a koji se još nisu vratili, zaplijenili su od komunista [...] izvjesnu količinu oružja i zauzeli njihovo skladište životnih namirnica smješteno u Taglio — selo Vuinović.

Dostavit će naknadni izvještaj.

Moli se Kvestura da Glavnoj upravi policije Guvernatorata dostavi prijepis ovog brzojava.

GUVERNATORAT DALMACIJE
GLAVNA UPRAVA POLICIJE
Primljeno: 4. srpnja 1942-XX

Kvestor:
Dr Emilio Cocci

¹ Original (tipkan na pisačem stroju) u Arhivu VII, arhiva talijanska, reg. br. 8/7—1, k. 557.

² Mjesta označena točkicama bila su u brzojavu nejasna za Kvesturu u Zadru.

¹ Vidi dok. br. 156 i 395.

BROJ 399

PRIJEDLOG KOMANDE OSAMNAESTOG ARMIJSKOG KORPUSA OD
5. SRPNJA 1942. GENERALU ROATTI ZA ORGANIZACIJU OBRANE
U DALMACIJI¹

B R Z O J A V

KOMANDA XVIII ARMIJSKOG KORPUSA

Ob. br. 5476

5. srpnja 1942-XX u 1.25 sati

EKSCELENCIJI GENERALU ROATTA

P R I J E D L O G

Veza: jutrošnji razgovor s ekscelencijom komandantom.

Imam u vidu da su mi date tri divizije i jedinice »Zara« sa kojima sada raspolazem.

Imam u vidu sadašnju vojno-političku situaciju i neprikosnoven princip jedinstva komandovanja, mada ne zanemarujem izvjesne oportunističke zahtjeve.

Mogao bi pristupiti slijedećoj sistematizaciji jedinica:

1. Organizirati, otprilike, tri sektora, shodno mojem dopisu Op. br. 5306 od 1. srpnja 1942. godine,² s tim da osjetno pojačam teritoriju Dalmacije, tako da koncentriram skoro cijelu diviziju »Perugia« i jedinice »Zara«. Na taj način bi postigao gust raspored garnizona kopnene vojske, koji bi mi omogućio kontrolu nad cijelom teritorijom i stanovništvom, i dobru organizovanost obavještajne službe, koja je još nedovoljna.

2. Povjeriti Guvematoratu Zadar i potčinjenim provincijama održavanje javnog reda u gradovima i garnizonima unutar utvrđenih pojaseva Zadra, Šibenika i Splita, kao i zaštitu industrijskih postrojenja. Raspoložive snage: Kr. karabinjeri teritorijalnih grupa, bataljoni crnih košulja, skvadrista i agenti Javne sigurnosti.

3. Preuzeti održavanje javnog reda izvan utvrđenih pojaseva pomenuta tri glavna grada. Službu teritorijalnih karabinjera izvan pomenutih pojaseva, na temelju ratnih propisa br. 19 i 20, naređivale bi mobilizirane komande Kr. karabinjera i one bi jedno vrijeme bile pod nadležnošću ove komande i političkih vlasti, na temelju normi koje točno treba utvrditi.

¹ Snimak originala (tipkanog na pisaćem stroju) u Arhivu VII, arhiva talijanska, mikroteka NAV-I-T-821, film 64 942—943.
- Redakcija nije pronašla ovaj izvještaj.

4. Odobriti komandi armijskog korpusa inicijativu u »provođenju policijskih akcija, uz obavezu da prethodno informira političke vlasti odgovarajuće teritorije.

5. Precizirati u detalje odgovarajuće nadležnosti civilnih i vojnih vlasti, uz najstrožije pridržavanje tako da se na apsolutno potpun i iskren način utanači razmjena informacija jedino u cilju raščišćavanja zamršenih situacija, bez ikakvih namjera da se prikaže ono što nije.

6. (Op. br. 5477). Ublažavanje sadašnje političke situacije bez potpunog priznavanja njenog stvarnog stanja dalo je suprotne rezultate.

7. (Br. 5515). Rasformirati vojsku Guvernerata, što uključuje i svodenje Vojnog kabineta jedino na funkcije veze, u kojemu bi se nalazio samo jedan oficir sa činom ne više od majora; ukinuti komandu grupe bataljona skvadrista ili, bar, svesti njenu ulogu na obične disciplinske i nastavne zadatke, s tim da bude pod nadležnošću ove komande, ali u svakom slučaju isključiti bilo kakve operativne zadatke; bataljon skvadrista smatrati kao policijsku snagu koja će se nalaziti pod nadležnošću i upotrijebiti kao pomoć Kr. karabinjera; problem financiranja i upotrebe naoružanih civila prenijeti na ovu komandu.

Zaključak

Ne živim u iluzijama, jer je situacija u Dalmaciji osjetljiva, ali gajim ozbiljne nade da bi jedna takva seriozna, uravnotežena i jedinstvena akcija mogla pružiti korisne i opipljive rezultate.

General *Armellini*

BROJ 400

OBAVJEŠTENJE VOJNOG KABINETA GUVERNATORATA DALMACIJE OD 7. SRPNJA 1942. PEFEKTURI U ZADRU O NAORUŽANJU SELJAKA PRIJAVLJENIH ZA ANTIKOMUNISTIČKU MILICIJU¹

Br. 448/Voj. kab.

Zadar, 7. srpnja 1942-XX

KR. PEFEKTURI

Z a d a r

(Odgovor na dopis br. 1905/Kab. od 4/7/42)

Predmet: Smilčić — prijedlog da se naoružaju jemci dobrog reda.

Podjela pušaka seljacima, koji u svakom pogledu ulivaju povjerenje, već je razmatrana i naređena odredbama za formiranje dobrovoljačkog korpusa antiikomunista talijanske Dalmacije, dostavljenih dopisom br. 242/Voj. kab. od 23. lipnja 1942. g.²

Jedinice seljaka, iz raznih razloga, ne samo zbog nedostatka oružja, bit će formirane samo u selima koja se nalaze u posebnim uvjetima i gdje, s obzirom na dislokaciju snaga i situaciju, oružje ne može postati lako plijen ustanika.

Prijedlog koji je dostavila ta Prefektura dopisom broj 1905/Kab. od 4. ovog mjeseca, imat će se u vidu kada se bude pristupilo organiziranju jedinica naružanih seljaka.

Po naređenju:
Načelnik Vojnog kabineta
puk. *Eugenio Morra*

reg. br. 2/1—1, k. 564.
² Vidi dok. br. 377.

¹ Kopija originala (tipkanog na pisaćem stroju) u Arhivu VII, arhiva talijanska,

BROJ 401

**IZVJEŠTAJ GRUPE KARABINJERA U ZADRU OD 7. SRPNJA 1942.
GUVERNATORATU DALMACIJE O STRIJELJANJU POMAGAČA
PARTIZANA U KISTANJAMA¹**

**KOMANDA KR. KARABINJERA DALMACIJE
Grupa Zadar — XXII mob. bataljon**

Pov. br. 32/113

Zadar, 7. srpnja 1942-XX

**Predmet: Strijeljanje usta-
ničkih pomagača**

**GUVERNATORATU DALMACIJE
Vojni kabinet**

Z a d a r

[Ostale adrese ispuštene]

**Jutros, na temelju presude dostavljene od Izvanrednog suda, u gar-
nizonu Kistanje strijeljani su:**

- 1. Vujasinović Dušana Spaso;**
- 2. Vujasinović Trifuna Milan;**
- 3. Vujasinović pok. Gera Stevan;**
- 4. Vujasinović Stevana Vasilije, starješina sela Ivoševci — Kistanje.**

**Imenovani su osuđeni i to: prva trojica zbog pružanja pomoći usta-
nicima, a četvrti zato što je u svojstvu starješine sela propustio da
izvijesti o prisutnosti partizana u svome selu.**

Svi strijeljani su seljaci pravoslavci.

**GUVERNATORAT, DALMACIJE
7. srpnja 1942-XX
Br. 29611/2998**

**Komandir interne grupe,
kapetan
*Romano Mizzau***

BROJ 402

IZVJEŠTAJ KVESTURE ZADAR OD 9. SRPNJA 1942. PREFEKTU
ZADRA O PRODORU PARTIZANA NA PODRUČJE PROMINE¹

KR. KVESTURA — ZADAR

Zadar, 9. srpnja 1942-XX

Kr. Prefektura Zadra
Kabinet
10. srpnja 1942. XX

Otvoreni
dopis

Br. prot. 04774 Kab.

P R E F E K T U

Z a d a r

Predmet: Vijesti s one strane granice.

Radi znanja, prepisujemo slijedeće saopćenje od 6. tekućeg koje je prispjelo od komesara Ureda javne sigurnosti s granice iz Kistanja.

»Iznenadna okupacija, od strane 400 ustanika,² sela Oklaj (Hrvatska) smještenog u podnožju brda Promina, koja je uslijedila u ranim satima 29. prošlog mjeseca, a koja je trajala samo deset sati, izazvala je među obližnjim stanovništvom najživlji utisak i osjećanje paničke.

Najvjerojatnije pojedinosti spomenutog napada bile bi slijedeće:

Oko 3.30 satd 29. srpnja, četiri ešelona ustanika koji su prodirali iz isto toliko pravaca upala su u naselje, i dok je jedna jaka grupa ustanika pošla odmah ka kasarni hrvatskih žandara (oko 20) da bi likvidirala svaki mogući otpor, drugi su prodrli u župnikovu kuću, a ostali su još istodobno zauzeli strategijske točke naselja.

Snage hrvatske žandarmerije, koje su uvidjele da imaju posla s 20 puta jačim snagama od sebe, nisu ispalile ni jedan metak iz puške, nego su se dale u bijeg u pravcu Siritovaca, gdje su zaista stigle oko 6 sati.

Kao što je poznato ustanici su ubili župnika iz Oklaja don Pavla Marušića, kako kažu neki, među kojima je jedan njegov brat. On je ubijen zato što je vođa ustaša, dok prema kazivanju drugih, zato što su za vrijeme pretresa koji su ustanici izvršili u kući istog nađeni u jednom podrumu sedam puškomitraljeza, ranije u zaduženju bivše jugoslavenske vojske, znatna količina bombi »Sipe« i mnogo municije, kao

¹ Original (tipkan na pisacem stroju) u Arhivu VII, arhiva talijanska, reg. br. 39/1, k. 566.

² Odnosi se na bataljon »Bude Borjan« Sjeverno-dalmaUnskog NOP odreda. Vidi dok. br. 156.

i jedna lovačka puška i jedan pištolj. Sudbina don Pavla navodno bi pogodila još jednog vjernika, jednog fratra, da nije bilo lične intervencije jednog ustaničkog vođe.

Prema stanovništvu nisu vršena takva nasilja. Štoviše, najsiromašnijim porodicama ustanici su podijelili hranu i novac koji su uzeli iz imućnih seoskih kuća odnosno iz općinske kuće.

Zna se sa sigurnošću da su ustanici opljačkali nekalilko desetina kvintala pšenice, šećera, vina, grožđa, krompira, šunke itd. i da su zatim to transportirali — kamionima rekviriranim za tu potrebu od izvjesnog Corica iz Oklaja, najprije u Manojlovac a zatim u njihovo sjedište. Oni su napustili Oklaj oko 3 sata popodne.

[. . .]

Među stanovništvom je zaista nastalo uvjerenje da talijanske okupacione trupe, kao i hrvatske, interveniraju tek dugo poslije događaja, a prije svega kad se ustanici već udalje.

U dane od 30. do 3. tekućeg, u Širitovcima je stacionirao jedan bataljon divizije »Sassari«, koji je zajedno s još jednim bataljonom alpmaca stigao iz Šibenika, a komtinenti hrvatskih vojnika izvršili su čišćenje koje je navodno dovelo do ubijanja i zarobljavanja nekoliko desetina ustanika.

Stanovništvo koje živi s one strane granične linije, u početku alarmirano, steklo je ponovo mir.

Kvestor
Dr *Emilio Cocci* v. r.

r

BROJ 403

**OBAVJEŠTENJE KOMANDE OSAMNAESTOG ARMIJSKOG KORPUSA
OD 9. SRPNJA 1942. GUVERNERU DALMACIJE O AKCIJI ČIŠĆENJA
NA OTOKU BRACU¹**

KOMANDA XVIII ARMIJSKOG KORPUSA

Služba I

V. P. 118 9/7 1942-XX

Predmet: Hvar — Ustanička aktivnost.

Prot. br. 3840/1 Pov. lič. prilozi

Ekselendji Guverneru

Dalmacije

Z a d a r

Zahvaljujem na saopćenju iz akta br. 97/pov. od 6. tekućeg u pogledu situacije na Hvaru, nota ovoj Komandi kao ona, analogna, s Brača.

Danas 9. na otoku Braču počeo će akcija čišćenja s tri bataljona koja sam mogao sakupiti, uslijed redukcije garnizona iz 2. i 3. zone.²

Nije isključeno da će poslije Brača odgovarajuća operacija biti izvršena i na Hvaru.

Komandant, general

Q. Armellini

¹ * Original (tipkan na pisačem stroju) u Arhivu VII, arhiva talijanska, reg. br. 29/4, k. 365.
² Vidi dok. br. 176, 406 i 537.

BROJ 404

IZVJEŠTAJ KOMANDE TRUPA »ŽARA« OD 9. SRPNJA 1942. KOMANDI OSAMNAESTOG ARMIJSKOG KORPUSA O AKCIJAMA PARTIZANSKIH JEDINICA U SJEVERNOJ DALMACIJI¹

PRIJEPIS

KOMANDA TRUPA »ŽARA«

Obavještajni odsjek

Ob. br. 336

VP 141, 9. srpnja 1942-XX

Predmet: Informacije.

KOMANDI XVIII ARMIJSKOG KORPUSA

Obavještajnom odjeljenju

Vojna pošta 118

U nastavku dopisa Ob. br. 316 od 7. ovog mjeseca, dostavljam prijevod još 33 dokumenta pronađena, 4. ovog mjeseca, u selu Vujašinovići.² U njima nema ničeg naročitog u pogledu opće situacije, koju i dalje treba smatrati onakvom kao što je objavljeno spomenutim dopisom.

Zaslužuje da se ukaže na slijedeće:

1. U rajonu Rujište nalaza se partizanska Komanda sjeverne Dalmacije pod rukovodstvom Rade Bulata, pod čijom nadležnošću, pored bataljona »Bude Borjan«, potpada i bataljon »Branko Vladušić«, koji do sada djeluje sjeverno od Zrmanje u pravcu željezničke pruge;
2. djelatnost četnika sjeverno od Mokrog Polja veoma pažljivo se prati i partizani navodno, bar zasad, pridaju veći značaj njihovom eliminiranju nego da napadaju talijanske garnizone za koje kažu da su dobro branjeni;
3. bataljon »Bude Borjan«, koji se skoro u potpunosti sastoji od Dalmatinaca iz primorja i pravoslavaca s područja Kistanja, popunio se početkom lipnja upravo s ovog područja. Ovaj bataljon je postavio zasjede, 4. lipnja, na Petrovoj Crkvi i, 7. lipnja, na raskrsnici k. 251 i puta Kistanje—Ervenik. Ovu akciju je naredila i uporno požurivala partizanska Komanda sjeverne Dalmacije;

¹ Prijepis originala (tipkanog na pisačem stroju) u Arhivu VII, arhiva talijanska, reg. br. 28/4—2, k. 565.

² Odnosi se na arhivu koju je neprijatelj zaplijenio 4. srpnja, prilikom napada na bataljon »Bude Borjan« i dio Štaba Sjevernodalmatinskog NOP odreda dok su se odmarali u selu Vujašinovići. Vidi dok. br. 156, napomena 6. Redakcija je ove dokumente ponovo prevela na hrvatsko-srpski jezik.

4. bataljon »Bude Borjan« je 12. lipnja, poslije regrutiranja novog ljudstva u rajonu Parčđć—Modrino Selo i Bjelina i poslije stvaranja izvjesnih skladišta životnih namirnica, koja su kasnije otkrivena u općinama u šumi Čekić, primio naređenje da prijede rijeku Zrmanju i krene u Ruište radi poduzimanja drugih akcija ali, očevidno, i iz razloga što se shvatilo da je započeta akcija, koja je imala izvjesnog uspjeha u pravcu Kistanja, propala;

5. jedinice bataljona »Bude Borjana« su zatim, kao što izgleda, sudjele u akciji protiv četnika u rajonu Duboki Dol. Potom je, 22. lipnja, bataljon primio naređenje da ponovo prijede rijeku Zrmanju i da u rajonu Promina uspostavi vezu s dalmatinskim udarnim bataljonom. Daljnji događaji su već poznati i sada se cijeli bataljon još nalazi u rajonu Ruj ište;

6. treba također istaći, mada je ovo samo od retrospektivnog značaja, da je u akciji 20—21. svibnja u Erveniku bataljon od svojih istomišljenika iz Kistanja bio obaviješten da su naši gubici u akciji iznosili 69 ljudi. Ovu brojku treba smatrati približno točnom samo ako se uzmu u obzir 30 zarobljenika divljački ubijenih i još 12 vojnika čija sudbina još nije točno poznata. Partizanska komanda poriče da su u toj akciji njihovi gubici iznosili 300 ustanika, ali ne kaže koliko su iznosili što, očevidno, dozvoljava pretpostavku da su izgubili više od 100 ljudi, kao što je izviješteno odmah poslije borbe.

Komandant,
brigadni general
Ruggero Cassata

M. P.

Točnost prijepisa ovjerava:
potpukovnik
Giuseppe Roiatti

BROJ 405

IZVJEŠTAJ ŠKOLSKOG NADZORNIŠTVA U ZADRU OD 9. SRPNJA
1942. GUVERNERU DALMACIJE O OTVARANJU ŠKOLE U KONCEN-
TRACIONOM LOGORU NA MOLATU¹

KR. ŠKOLSKO NADZORNIŠTVO — ZADAR

Frot. br. 3597

Zadar, 9. srpnja 1942-XX

Predmet: Škola u koncentra-
cionom logoru na Molatu.

EKSELENCIJI GUVERNERU DALMACIJE

Ekselencijo !

U dogovoru sa zamjenikom prefekta Provincije, a u cilju točnog sa-
gledavanja prilika radi poduzimanja potrebnih mjera s odgojne točke
gledišta, osobno sam s Kr. školskim nadzornikom ispratio, utorak 7. ovog
mjeseca, 5 učitelja na Molat i povjerio ih upravniku koncentracionog
logora koji, na temelju Vaših direktiva, mora da bude i bit će logor so-
cijalnog preporoda.

Učitelji su izabrani među najboljima i ulivaju puno povjerenje u
pogledu ozbiljnosti, discipline, ponašanja i stručnosti. Uvjeren sam da
će oni surađivati međusobno i s vojnim vlastima, koje u koncentracio-
nom logoru imaju prvenstvenu funkciju.

Navodim, ekselencijo, njihova imena kako bi na njih skrenuo vašu
blagonaklonu pažnju :

- Fecondi Alfredo, iz škole u Šibeniku (gradu) ;
- Cichelo Gasparri Domenico, iz škole u Vrpolju (Šibenik);
- Gaggiotti Alvaro, iz škole u Tribunju (Vodice);
- Gaggiotti Elsa, iz škole u Tribunju (Vodice);
- Restaino Esempio, iz škole u Tribunju (Vodice).

U ovo'j grupi, učitelj Fecondi ima ulogu upravitelja i održavat će
vezu s Upravom logora.

Zadatak koji su primili učitelji je slijedeći: prikupiti svu djecu od
6 do 14 godina starosti; razvrstati ih po godištim; u vremenu od po-
dizanja do spuštanja zastave zabaviti ih rekreativnim zanimanjima sa
čisto nacionalnim odgojnim sadržajem, a posebno fizičkim vježbanjima
(ekipna disciplina, propisi, šetnje, kupanje, manja takmičenja, osnovne
igre i sport prilagođeni dobu života), pjevanjem himni, revolucionarne

i državne, pričanjem o podvizima naših znanstvenih i akcionih heroja, čitanjem, crtanjem i molitvom.

Učitelji će primjenjivati i dozvoljavati da se primijeni samo nacionalni jezik i, mada će razvijati izvjesnu aktivnost suštinskog i efikasnog političkog karaktera, izbjegavat će svaki oblik političke propagande.

Međutim, njihova djelatnost bila bi ograničena i neefikasna ako bi se obraćali samo mališanima. Stoga sam im ukazao na važnost da se kreću također i među odraslima, da im upoznaju dušu i da je obrate prema nama a to je, tako reći, prema njihovoj uzornoj domovini, prema stvarnoj domovini njihovih sinova, koja će ih velikodušno prihvatiti i oprostiti kao majka. S ovakvom aktivnosti pomoćnog karaktera želio sam da se sjedini jedna neposrednija, svjesna i sastavna odgojna aktivnost.

Također i mladi iznad 14 godina starosti, u suglasnosti s Upravom koncentracionog logora, piikupljat će se svakog dana, ili tri puta tjedno, i zanimati konverzacijama, čitanjem, pjevanjem i sportskim igrama, s ciljem da se duhovno i tjelesno pripreme za bolje socijalno življenje. Pored toga, svake subote navečer roditelji će biti pozvani na sastanak, kako bi bili upoznati s vladanjem svoje djece i mogli izraziti svoje mišljenje u pogledu rezultata odgoja koji im je dat.

Oprostite mi, ekselemdjo, ako Vam iznesem jedan prijedlog: religiozna nastava, u obliku svetih katoličkih načela je, prema mudrim riječima Ducea, »temelj i kruna odgoja«. Jedan vojni kapelan, koji ima svećeničku i talijansku dušu, tj. koji je svoje kršćanstvo primjerno pokazao prilikom narodnih svetkovina naše neusporedive historije i koji ima dušu punu milosrđa više nego um katehiznih formula — mogao bi zajedno s učiteljima razvijati svetu i veoma efikasnu djelatnost iskupljenja. Jedan poljski oltar doprinio bi opipljivom idealnom jedinstvu širokog konglomerata ljudi i uzdigao duh u sjetnoj mirnoći. Riječ svećenika, ako je podgrijana ljubavlju, ne bi pala na neplodno tlo i među trnje. Ja vjerujem, ekselemdjo, da bi ona »okrunila« rad učitelja, i da bi se s njom napredovalo u prisnom jedinstvu cilja i metoda.

Ovaj narod, dugi niz godina zaveden prototalijanskom komunističkom propagandom, voli naše učitelje. Prihvatio ih je očevitim znacima radosti. Htjeo bih da ste bih prisutni, ekselemdjo, kada se nekoliko sati poslije našeg dolaska, prilikom prolaska kroz logor, koji je u malo dana poprimio topografsku fizionomiju, muškarci, žene i djeca pritrčavali prema glavnoj stazi kojom su se kretali, ustajali prilikom našeg prolaska i sa smješkom na licu dizali ruku na romanski i fašistički pozdrav. Oni su pozdravljali Vas, koji znate da najčvršćoj volji pravde pridružite naj-nježniju dobrotu, koji znate da iskupite jer umijete shvatiti, i vidjeti bolje od nas i dalje od nas prilike [. . .]²

³ Nedostaje kraj dokumenta.

BROJ 406

**IZVOD IZ OPERATIVNOG DNEVNIKA VISE KOMANDE ORUŽANIH
SNAGA »SLOVENIJA—DALMACIJA« ZA DAN 10. SRPNJA 1942. O
RUŠENJU PRUGE, O BORBAMA KOD KNINA I AKCIJI CISCENJA
NA OTOKU BRACU¹**

Komanda XVIII armijskog korpusa

5756	10. 7. 42
14804	10. 7. 42
Noć uoči	9. 7.

Milovan Pribudić Zrmanja

— Ustanci izvršili jak pritisak u zoni željezničke pruge između dva mjesta. Ustanci zauzeli kotu 764 i 851 (Knin RO—DX) i prekinuli prugu između Pribudić i Zrmanja.² Na mjesto upućen bataljon inženjeraca »Escilles« s baterijama. Akcija u toku. Naši gubici: mrtva 3, ranjena 5, nestala 3.

**10. 7. 42
Otok Brač**

— Počete operacije čišćenja s tri bataljona divizije »Perugia«³ i akcija prema zoni Vidova Gora (Omiš US—AT). Dosad ništa da se javi.

¹ Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu **vn**, arhiva talijanska, reg. br. 13a—15, k. 57.

² Odnosi se na Sjevernodalmatinski NOP odred.

³ Vidi dok. br. 176, 403 i 537.

BROJ 407

**IZVJEŠTAJ PEFEKTURE U SPLITU OD 13. SRPNJA 1912.
GUVERNATORATU DALMACIJE O UNIŠTENJU KOMPRESORA OD
STRANE PARTIZANA KORIŠTENOG NA IZGRADNJI PUTA
TROGIR—ŠIBENIK¹**

KR. PEFEKATURA SPLIT

Br. 011498/Jav. sig.

Split, 13. srpnja 1942-XX

Predmet: Aktivnost partizana.

GUVERNATORATU DALMACIJE

Kabinetu

Z a d a r

GUVERNATORATU DALMACIJE

Glavnoj upravi policije

Z a d a r

Kr. karabinjeri u Trogiru izvještavaju da su 9/10. ovog mjeseca, neutvrđenog sata, u rajonu Vranjice nepoznata lica, za koje se smatra da pripadaju jednoj partizanskoj grupi,² zapalila kompresor vrijednosti 45.000 lira.

Kompresor je bio vlasništvo poduzeća Riboli, koje je ovaj stroj koristilo na izgradnji obalnog puta Trogir—Šibenik.

Kompresor je uništen.

GUVERNATORAT DALMACIJE

22. srpnja 1942-XX

Br. 32328

Prefekt

Paolo Zerbino

¹ Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu VII, arhiva talijanska, reg. br. 35/2—5, k. 561.

² Ovu akciju izvršila je desetina Primoštensko-rogozničke čete koja je bila ostavljena na tom području nakon odlaska glavnine čete na Dināru.

BROJ 408

**IZVJEŠTAJ KOMANDE KRALJEVSKIH KARABINJERA DALMACIJE
GRUPE ZADAR OD 14. SRPNJA 1942. O ODVOĐENJU U LOGOR NA
MOLAT GRUPE PORODICA PARTIZANA IZ SELA ZATONA¹**

**Komanda kraljevskih karabinjera Dalmacije
Grupa Zadar — XXII mob. bataljon**

N. 82/36 prot. Div. III.

Zadar, 14. srpnja 1942. A. XX

Predmet: Čišćenje članova porodica ilegalaca.

Guverneratu Dalmacije — Vojni kabinet — Z a d a r

„ — Kabinet — „

„ — Posebni sekretarijat — Z a d a r

**Generalnoj direkciji policije pri
Guverneratu Dalmacije**

—Z a d a r

Danas uli sati parobrod »Viiottii« isplovio je iz Zatona — Šibenik — za koncentracioni logor Molat s 52 člana porodica ilegalaca na palubi, i to:

- muškaraca 10
- žena 13
- djece od 1 do 10 godina 17
- dječaka i djevojčica od 11 do 18 god. 12.²

**Komandant major
Efsio Ligaš**

M. P.

¹ Original (tipkan na pisačem stroju) u Arhivu VII, arhiva talijanska, reg. br. 15.9a—1, k. 553.
² Talijanski okupatori su u toku 1942. godine odveli iz Zatona gotovo čitavo stanovništvo koje se nije nalazilo u partizanskim jedinicama. Najmasovnije deportiranje vršeno je u srpnju i studenom.

BROJ 409

**IZVJEŠTAJ PREFEKTURE U SPLITU OD 14. SRPNJA 1942.
GUVERNATORATU DALMACIJE O UNIŠTENJU STROJA ZA
BETONIRANJE KORIŠTENOG NA IZGRADNJI PUTA
TROGIR—ŠIBENIK¹**

KR. PREFEKTURA SPLIT

Br. 011556/ Jav. sig.

Split, 14. srpnja 1942-XX

Predmet: Aktivnost partizana.

GUVERNATORATU DALMACIJE

Kabinetu

Z a d a r

GUVERNATORATU DALMACIJE

Glavnoj upravi policije

Z a d a r

Ispostava Kr. karabinjera u Trogiru izvještava da su noću 7/8. ovog mjeseca, neutvrđenog sata, u mjestu Gornji Seget, nepoznata lica udarcima čekića po vanjskom zaštitnom limenom omotaču oštetila i onesposobila stroj za betoniran je.³

Ovaj stroj se koristio za radove na izgradnji puta Trogir—Šibenik—Zadar, a vlasništvo je poduzeća ing. Emilia Landija.

Smatra se da je djelo sabotaze izvršila nekolicina partizana.

GUVERNATORAT DALMACIJE

22. srpnja 1942-XX

Br. 32327

Prefekt

Paolo Zerbino

¹ Original (tipkan na pisačem stroju) u Arhivu VII, arhiva talijanska, reg. br. 35/2—6, k. 561.

² Vidi bilješku 2 dok. 407.

BROJ 410

PISMO GUVERNERA DALMACIJE OD 15. SRPNJA 1942.
KOMANDANTU OSAMNAESTOG ARMIJSKOG KORPUSA U POVODU
NJIHOVIH MEĐUSOBNIH NESUGLASICA¹

K o p i j a

Zadar, 15. srpnja 1942-XX

Cijenjeni generale!

Odgovaram Vam odmah da bi se razjasnila svaka sumnja u vezi sa zadnjim pismom koje ste mi uputili.

Sve dok sam ja na svom a Vi na Vašem mjestu, naši međusobni odnosi jesu: civilna vlast pod mojom komandom sa svima meni potčinjenim organima, a vojna vlast pod Vašom sa svima njoj potčinjenim jedinicama.²

Ja vodim politiku i upravu (administraciju), a Vi vodite rat.

Sve je sasvim jasno.

Nisam raspoložen da polemiziram, a pred neprijateljem polemiziranje mi je odvratno.

Ima dva mjeseca kako ustanici uznemiravaju provinciju Zadar. Rečeno mi je da će se u roku od nekoliko dana situacija normalizirati. To se nije dogodilo. Tražim da se situacija na teritoriju provincije Zadar dovede u normalno stanje, primjenjujući kriterije i načine djelovanja koje god Vi budete htjeli, kako bi se postigao cilj.

Ovaj zahtjev ne prelazi granice mojih zadataka i molim Vas da mu pridate najveći značaj.

Nastavljanje ovakve situacije u jednoj talijanskoj provinciji vrijeda ugled Italije.

U Kotoru su vojne jedinice u roku od četrdeset dana ugušile pobunu. Ne vjerujem da je za postizanje istog cilja u provinciji Zadar potrebno ukinuti prefekturu, provinciju, općine, kvesture itd.

Dobro mi je poznato zbog čega ste meni i drugima rekli da Vi smatrate Guvernerat Dalmacije kao stvar koja nema razloga svog postojanja i da bi ga trebalo ili ukinuti ili staviti pod komandu vojnih jedinica koje u talijansku Dalmaciju dolaze i odlaze, vraćaju se i ponovo odlaze.

Bez obzira na moju osobu koja, vjerujte mi, nema nikakve potrebe za veoma neudobnom guvernerskom foteljom, zbog sadašnjih i budućih političkih razloga koji su sasvim jasni, Vaš način mišljenja u vezi s ovim pitanjem ne bi bio koristan za Italiju ako bi se primijenio, jer bi saveznicima i neprijateljima pokazao kako je u Dalmaciji Italija morala pribjeći vojnoj vladavini da bi se održala.

¹ Snimak kopije originala (tipkanog na pisačem stroju) u Arhivu VII, arhiva talijanska, mikroteka NAV-I-T-821, film 64/441—442.

² Vidi dok. br. 391 i 411.

U svakom slučaju, sve dok Guvernerat Dalmacije bude postojao, učinite mi uslugu da ga ne ometate u njegovom radu. Niti sam Vaš potčinjeni niti Vas moram podnositi. Služim svojoj domovini i svome Vodi u miru i u ratu već četvrt stoljeća. Više sam okrenut akciji nego polemici. Na svaku molbu, zahtjev ili mišljenje od dana kada sam Vas upoznao i prihvatio s iskrenom srdačnošću, uvijek ste mi uzvraćali teškoćama, protivljenjem i polemiziranjem.

Ne znam šta treba učiniti da bi se s Vama surađivalo. Pokušao sam, ali ste se Vi u svakom Vašem pismu trudili da pokažete kako to nije moguće. Ja nisam oficir Vašeg armijskog korpusa i stoga mogu govoriti otvoreno. Tako sam činio i sada činim.

Ja radim u svome djelokrugu, u sferi koju su mi dodijelili Duce i zakon. Tražim da Vi radite u Vašem i da uništite ustaničke formacije, koje vršljaju s jednog područja na drugo.

Poštovanjem

Bastianini

BROJ 411

PISMO GUVERNERA DALMACIJE OD 15. SRPNJA 1942. GENERALU ROATTI O MEĐUSOBNIM NESUGLASICAMA IZMEĐU NJEGA I KOMANDANTA OSAMNAESTOG ARMIJSKOG KORPUSA¹

Zadar, 15. srpnja 1942-XX

Dragi Roatta!

Poslije nekoliko mjeseci kaiko podnosim, gutam i probavljam sve vrste žao-ka, n'lslkih udaraca, dosade, primjedaba, kritike itd., koji se od strane generala Armellinija upućuju mojoj osobi, danas sam mu uputio vlastoručno napisano pismo čiji Ti prijepis dostavljam radi znanja.²

Bilo bi već vrijeme da general Armellini ostavi polemike i prijeđe na akcije. Izvještavam Te, za sva'ki slučaj, da mu ja više neću odgovarati.

Od kada je došao, on je našao način da se jedan ili dva puta svađa s jadnim Orazijem,³ dvadesetak puta da se prepire s prefektom Zerbinijem¹ i da stotinjak puta dođe do manjih ili većih nesporazuma sa mnom.

¹ Snimak kopije originala (tipkanog na pisačem stroju u Arhivu VII, arhiva talijanska, mikroteka, NAV-1-T-821, film 64/405.

- Vidi dok. br. 410.

² Vezio Orazi, prefekt prefekture Zadra.

³ Paolo Zerbino, prefekt prefekture Splita.

Niti ja, niti prefekti provincija ne spadamo pod njegovu nadležnost. Izgleda da je sada toga već dosta. Moje strpljenje zbog ljubavi prema domovini ne smije da od generala Armellinija bude protumačeno kao maloumnost ili nedostatak dostojanstva. Ja ostajem na mojem mjestu, a on neka stoji na svome. Nasam njegov potčinjeni niti sam, istinu govoreći, nižeg čina od njegovog.

Smatram da među njegovim dužnostima spada i dužnost da poštuje onoga koji na ovom području predstavlja Guvernorat kralja Italije i koji u njegovo ime upravlja.

Srdačan pozdrav

Bastianini

BROJ 412

**IZVOD IZ OPERATIVNOG DNEVNIKA VIŠE KOMANDE ORUŽANIH
SNAGA »SLOVENIJA—DALMACIJA« ZA DAN 16. SRPNJA 1942. O
BORBAMA U DALMACIJI¹**

Komanda XVIII arm. korpusa

6010 16. 7. 42

15184 17. 7. 42

16. 7. 42

— Započete su operacije na Velebitu.²

16. 7. 42.

Željeznička stražarnica 108 (Knin RK-DK)

— Napad na željezničku stražarnicu. Napad je obijen. Ranjena su tri naša.³

16. 7. 42.

Vještića gora

— Prilikom operacije na Vještića gori u zoni Kazanci (Split UF-DE), jedinice divizije »Sassari« pretrpjele su slijedeće gubitke: mrtvih 2 oficira i 19 vojnika, ranjena 3 oficira i 42 vojnika. Nestalo 47 vojnika.⁴

H v a r

— Završena je operacija čišćenja.

¹ Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu VII, arhiva talijanska, reg. br. I/3a—26, k. 57.

² O talijanskoj ofenzivi na Velebit vidi Zbornik Vojnoistorijskog instituta, tom V, knj. 5, dok. br. 109, 115 i 119.

³ Napad su izvršili dijelovi Sjevemodalmatinskog NOP odreda.

⁴ Detaljnije o operaciji vidi dok. br. 173 i 178.

BROJ 413

IZVJEŠTAJ GUVERNATORATA DALMACIJE OD 17. SRPNJA 1942.
MINISTARSTVU UNUTRAŠNJIH POSLOVA O NAPADU PARTIZANA
NA ČETNIKE U SELU MOKRO POLJE¹

17. srpnja 1942-XX

0011731 Kab. Javne sigurnosti

MINISTARSTVU UNUTRAŠNJIH POSLOVA
GLAVNOJ DIREKCIJI JAVNE SIGURNOSTI
OTSJEKU A. G. R.

R i m

Djelatnost naoružanih bandi.

U zoru 14. tekućeg, u naselju Mokro Polje, na hrvatskom teritoriju, između Knina i Kistanja, oko 200 partizana napalo je 60 četnika koji su bili posada mjesta.² Upleteni u tešku borbu, partizani su upućivali mitraljeske rafale i na kasarnu naše posade, ali kada je kasnije stiglo još 200 četnika, prinuđeni su da se povuku na polazne položaje.

U sukobu su četnici imali 3 mrtva, među kojima vođa grupe Vačlić Nikola iz Mokrog Polja i 30 zarobljenika. Partizani su naprotiv ostavili na terenu samo 4 mrtva, ali treba smatrati da su imali veće gubitke, pošto imaju običaj da ne napuštaju ranjenike na mjestu borbe.

Za Guvernera

¹ Original (tipkan na pisačem stroju) u Arhivu VII, arhiva talijanska, reg. br. 21/1, k. 557.
² Napad je izvršio bataljon »Bude Borjan« Sjevernodalmatinskog NOP odreda.

BROJ 414

IZVJEŠTAJ GUVERNERA BASTIANINIJA OD 18. SRPNJA 1942.
MUSSOLINI JU O VOJNO-POLITICKOJ SITUACIJI U DALMACIJI¹

OTpravljeno et) A. P. L. N. R. S.	Brzovjav za otpremu šifrirani Br. 6292	Načelnik odjeljenja šifre Prizia
---	--	--

Naslovník
Preds j edn iš tvo
Ministarskog savjeta
Rim

Zadar, 18. 7. 1942-XX sati 1,30

Pošiljalac: Gab
Na uvid: G. M. — V. S. — S-P.

Predmet :
Političko-vojna situacija
u Dalmaciji

Za Ducea

05345 General Roatta mi javlja da, pošto je primio naredenje da uputi dvije divizije u Crnu Goru, nije više u mogućnosti da talijanskoj provinciji Dalmaciji dade onaj raspored kojeg sam Vam ja mojim podsjetnikom od 9. srpnja izložio i da je bilo potrebno prije svega započeti jednu vojničku akciju protiv ustanika da bi se zatim osigurao jedan stalan garnizon provincijama Zadar i Split.

Moja je dužnost, Duce, da Vas obavijestim da sve do dana današnjega XVIII armijski korpus, koji ima sve svoje divizije s onu stranu granice, nije poduzeo nikakvu veću akciju protiv osam grupa ustanika² koji se kriju u dobro poznatim mjestima unutar provincije Zadar a koji već dva mjeseca teroriziraju stanovništvo sela. Oni su se 14 puta sukobili s crnim košuljama i drugim snagama policije ostavivši mrtvih i ranjenih, ali i nadalje se zadržavaju na teritoriju ohrabreni i pojačani elementima koji prelazeći neutvrđenu i nečuvanu granicu Krke ulaze po volji na naš teritorij. Na moja opetovana traženja i molbe da im se suprotstavi s jednom brzom i odlučnom akcijom sličnoj onoj izvršenoj u Kotoru, komandant armijskog korpusa mi je uvijek odgovarao da nema dovoljno trupa. Bilo kako situacija nije ni u kakvom slučaju poboljšana od dana 9. lipnja kad sam imao čast da Vas izvijestim...

¹ Original (tipkan na pisačem stroju) u Arhivu VII, arhiva talijanska, reg. br. 14/2a—31, k. 561.

² Odnosi se na bataljon »Bude Borjan« i Primorsku četvu Sjevernodalmatinskog NOP odreda. ... Bataljon »Branko Vlačušić« ovog odreda bio je stalno na tromeđi Like, Bosne i Dalmacije, oko Plavnica, Zrmanje, Rujšta.

Smatrao sam da bi se napustivši treću zonu i dio druge, srediivši situaciju u Kotoru i u Crnoj Gori, imalo dovoljno trupa potrebnih za talijansku Dalmaciju u kojoj je naš prestiž vrlo uzdrman našom neaktivnošću prema šest ili sedam stotina vrlo aktivnih partizana, ali ne takvih i tolikih radi kojih bi se tražila izvanredna sredstva.

Ne znam, Duce, koliko je generalu Armelliniju potrebno bataljona da ih saviada, ali je potrebno da se završi s tom neaktivnošću i da se uspostavi redovno stanje. Ja sam poduzeo sve što sam mogao da bi pomagao tome uhapsivši sve rođake ustanika, oduzevši im svaku mogućnost snabdijevanja, nastavivši s uspješim policijskim operacijama u cilju odstranjivanja mnogih njihovih kurira i obavještajaca, uspjevši sa zasjedama i brzim akcijama da im zadam znatne gubitke.

Crne košulje, karabinjeri i Metropolitani³ takmiče se u toj aktivnosti pomažući se bratski, ali budući da ne posjedujem i pošto mi ne šalju niti kamione, niti radio-aparate za vezu, niti ostalu pomoć, nisam u stanju da s policijskim snagama izvršim akciju većeg obima koju situacija zahtijeva.

Bataljoni koji su 10. lipnja po Vašem naređenju upućeni u provinciju Zadar imali su samo jedan sukob s ustaničkim formacijama u očekivanju drugih snaga koje nisu stigle. Zatim su i ovi bili povučeni u domovinu.

Mjerama poduzetim ovih dana pokazalo se je da na teritoriju Provincije postoje ona 4 bataljona smanjenog sastava koji su u normalno vrijeme sačinjavali trupe Zadra a koji su, kao što znate, sastavljeni od ljudi garnizonskog duha iz još 2 bataljona mitraljezaca po formaciji još slabijih snaga i jednog bataljona koji bi trebao stići iz Splita.

Očevidno je da Komanda ne smatra da su te trupe prikladne i dovoljne za suprotstavljanje partizanima koji i dalje ubijaju ljude vjerne Italiji prolazeći nesmetano između dva bataljona.⁴

Pošto takvo stanje traje 40 dana sigurno da ste Vi Duce upoznati sa štetom i porugom koju nam ustanici nanose, Vi koji ste moj starješina, koji ste me ovlastili i koji ste mi dali odgovornost Guvernera Dalmacije.

Stoga smatram neophodnim da se talijanskoj Dalmaciji dodijeli barem jedna divizija, s odlučnim zadatkom da odmah poduzme akciju protiv 8 postojećih partizanskih grupa.

Držim da bi ova divizija odmah poslije toga mogla biti na raspolaganju za druge zadatke pošto mi izgleda da su sadašnji bataljoni smanjenih snaga dovoljni da nakon jedne takve akcije održavaju mir za koji Vas stanovništvo našeg teritorija na sav glas moli.

Bastianini

³ Policija.

⁴ Misli se na bataljone koji su se nalazili na granici između anektiranog područja i NDH, na liniji Obrovac—Zegar—Ervenik—Mokro Polje.

BROJ 415

**BRZOJAV GUVERNERA DALMACIJE OD 18. SRPNJA 1942. VIŠOJ
KOMANDI ORUŽANIH SNAGA »SLOVENIJA—DALMACIJA« O
NAMJERI DA SE OBRATI SVOJIM PRETPOSTAVLJENIM U RIMU
RADI UNIŠTENJA PARTIZANA U SJEVERNOJ DALMACIJI¹**

Šifrirani brzojav u dolasku

GUVERNATORAT DALMACIJE

Br. 6290

18. srpnja 1942-XX

**VIŠOJ KOMANDI ORUŽANIH SNAGA »SLOVENIJA-DALMACIJA«
za ekselenciju Roatta**

Veza: Tvoj brzojav br. 15080 od 15. srpnja 1942. god.

Shvaćajući Tvoju nemogućnost, ukazat ću pretpostavljenima na neopodnost da se ostavi bar jedna divizija koja će riješiti veoma žuran zadatak da uništi sedam ili osam partizanskih grupa koje teroriziraju narod u provinciji Zadar.

Kada one budu uništene, a s obzirom da mi svakog dana iz sela stiže desetak molbi s kojima se traži oružje da se sami zaštite od ustanika, uvjeren sam da će se vratiti mir u svačiju dušu.

Smatram da će tada za održavanje situacije biti dovoljni sadašnji bataljon, grupe bataljona skvadrista i karabinjeri.

Slažeš se sa mnom da nije moguće na dvije zone i na dvije različite vlasti podijeliti ovu malu krišku talijanske Dalmacije:

— jer se mjere, koje je general Robotti poduzeo jučer u Ljubljani, ovdje jednom naredbom primjenjuju već od 7. srpnja i nema potrebe za nekim drugim mjerama;

— jer vojne vlasti koje bi odlučile da djeluju punom i apsolutnom slobodom akcije, s obzirom da su već od 7. srpnja na snazi one izvanredne mjere, morale bi da ih primjenjuju pomoću svojih naredbi;

— jer je zakon o ustrojstvu Gubernatorata dao guverneru vlast centralnog Gubernatorata za sve civilne službe, i ja se ove vlasti ne mogu odreći sve dok se nalazim na ovome mjestu.

Bilo bi, zaista, neshvatljivo kada guverner više ne bi mogao upravljati svojim teritorijem dok se izvode vojne operacije.²

¹ Snimak kopije originala (tipkanog na pisaćem stroju) u Arhivu VII, arhiva talijanska, mikroteka NAV-I-T-821, film 64/931.

² Bastianini misli na generala Armellinija. O njihovim međusobnim odnosima vidi dok. br. 387, napomenu 2.

Ako je ova teritorija generala Armellinija, ona nije moja.³

Srdačan pozdrav

Bastianini

VISA KOMANDA ORUŽANIH SNAGA
«■Slovenija—Dalmacija»

(2. armija)

VP 10, 18. srpnja 1942-XX

Dešifrirali: poruč. Santillo i poruč. Biasi

³ Odnosi između guvernera Dalmacije Bastianinija i komandanta XVni armijskog korpusa, generala Armellinija toliko su bili zaoštreni da je Bastianini 24. srpnja 1942. godine oputovao u Rim za intervenciju kod Mussolinija. U vezi toga Armellini 25. srpnja u brzojavu upućenom generalu Roatti, komandantu Više komande oružanih snaga »Slovenija—Dalmacija« javlja [...] kao što mi izgleda, pored ostalog [Bastianini] traži moju glavu. Nadam se ako mu se (mora?) izaći u susret, moji će me preporučiti. (Arhiv VII, arhiva talijanska, mikroteka NAV-I-T-821, film 64/384). Istoga dana, 25. srpnja, Vrhovna komanda brzojavom obavještava Višu komandu oružanih snaga »Slovenija—Dalmacija« »Izvištavamo Vas da po naređenju Ducea general Spigo preuzima komandu nad XVIII armijskim korpusom. General Armellini preuzet će drugu funkciju u domovini. (Arhiv VII, arhiva talijanska, mikroteka NAV-I-T-821, film 64/385).

BROJ 416

**PISMO KOMANDIRA CETE ANTIKOMUNISTIČKE MILICIJE
PRISTIGLE IZ HERCEG-NOVOG OD 18. SRPNJA 1942. PREFEKTURI
U KOTORU O SITUACIJI NA PODRUČJU SKRADINA¹**

Sonković (Skradin), 18. 7. 1942-XX

Molim Vas da mi oprostite što sam² bio toliko slobodan da Vam uputim ovo pismo.

Nakon odlaska iz Šibenika,³ stigli smo u selo Sonković kod Skradina. Ovdje je dosad veoma dobro. Istina je da ovdje ima političke netrpeljivosti između katolika i Srba-pravoslavaca i, naravno, postoji također i krvna osveta, a isto tako postoje i elementi naklonjeni komunizmu koji su napustili svoje domove.

Kada bi ovdje bilo moguće osnovati antikomunističku organizaciju kao što ste je Vi stvorili u općini Herceg-Novi, siguran sam da bi sve bilo gotovo za, deset dana, i samo tada bi vlasti imale u svojim rukama sve ljude. Kako sada stvari stoje, smatram da ne bi trebalo gubiti vrijeme.

Molim Vas da nadležne vlasti bez odlaganja poduzmu potrebno, jer će u protivnom ustanici sačekivati naše jedinice da bi ih uništile.

Simeone Novak v. r.

Točnost prijepisa ovjerava:
načelnik Kabineta
potpis: nečitljiv

Okrugli žig:
Kr. prefektura Kotor

¹ Prijepis originala (tipkanog na pisaćem stroju) u Arhivu VII, arhiva talijanska, reg. br. 12/4—5, k. 563.

² Odnosi se na Simeona Novaka, bivšeg podoficira jugoslavenske vojske, komandira čete Antikomunističke milicije iz Herceg-Novog. Njegovu četu formirali su na brzinu 10. srpnja 1942. predsjednik općine u Herceg-Novom Rudolfo Romeo i obavještajni oficir u diviziji »Messina« kapetan Pozi (Arhiv VII, 19/1—1). Na traženje Bastianinija, u najvećoj tajnosti, četa jačine 60 dobrovoljaca, 12. srpnja brodom »Giovannini« prebačena je iz Kotora u Šibenik. Odatle su odmah upućeni u selo Sonković kod Skradina, gdje su tragali za partizanima i pomagali u formiranju tamošnje Antikomunističke milicije (Arhiv VII, arhiva talijanska, reg. br. 12/4—5, k. 563).

BROJ 417

IZVJEŠTAJ KOMANDE KRALJEVSKIH KARABINJERA DALMACIJE,
GRUPE ZADAR, OD 20. SRPNJA 1942. GUVERNATORATU
DALMACIJE O ČIŠĆENJU NA OTOKU IŽU I O BROJNOM STANJU
LOGORA NA MOLATU¹

H i t n o

KOMANDA KRALJEVSKIH KARABINJERA DALMACIJE

Grupa Zadar — XXII mobilni bataljon

Br. prot. 82/41 Otsjek 3.

Zadar, 20. srpnja 1942.XX.

Predmet: Čišćenje.

GUVERNATORATU DALMACIJE — VOJNOM KABINETU

Z a d a r

Izostavljeno

Danas od 6 do 14 sati karabinjeri su s jednom pješadijskom četom na otoku Ižu vršili operacije čišćenja porodica odbjeglih.

Nije bilo nikakvog incidenta.

Uhvaćeno je:

muškaraca	27
žena	52
dječaka	31

koji su zatim koncentrirani u Molatski logor.

U Malom Ižu seljake Petričića Božu od 19 godina i Petričića Miljenka od 15 godina, braću odbjelog Petričića Žarka, nije bilo moguće naći u njihovim kućama, niti je bilo moguće ući im u trag u poljima.

Predsjednik općine je obaviješten da potraži ova dva mladića, opominjući ih da se u toku dana prijave karabinjerima u Vel. Ižu, pod prijetnjom ozbiljnih mjera protiv njih i njihovih porodica.

Do danas broj interniraca u Molatskom logoru je slijedeći:

muškaraca	351
žena	566
dječaka	395

Isti dopis dostavlja se Generalnoj direkciji policije i vojnim vlastima.

(P. M.)

Komandant major,
Ejasio Ligaš v. r.

BROJ 418

PISMO KOMANDANTA ŠESTOG ARMIJSKOG KORPUSA OD 20.
SRPNJA 1942. GUVERNERU DALMACIJE U VEZI UPUĆIVANJA
ANTIKOMUNISTIČKE MILICIJE IZ KOTORA U PROVINCIJU ZADAR¹

VI ARMIJSKI KORPUS

Komandant

Br 6682/1.

— Zanussi — 27.7.

V. P. 39, 20. srpnja 1942. XX

Dragi Bastianini,

Kao što možeš razumjeti, izdao sam, mada sam odlučno protiv, dozvolu da se tamo upute neki dobrovoljci naših antikomunističkih formacija,² da ne bih ometao eksperiment koji je u toku.

Nije mi moguće da uputim zahtijevanog oficira³ ili drugog oficira iz očiglednih razloga obzira prema XVIII armijskom korpusu koji bi, po mom mišljenju, trebao da bude zadužen za organizaciju, formiranje i upotrebu organizacija o kojima je riječ.

Ovo zato što smatram te formacije kao »zlo« koje treba usvojiti u izuzetnoj situaciji momenta i rasformirati što prije: a izgleda mi da je za to vojna vlast najpozvanija.

Možeš mi reći, dragi Bastianini, da me nisi pitao za mišljenje, ali s uobičajenom iskrenošću ti kažem svoje mišljenje, potvrđeno iskustvom iz kotorskog kraja gdje su formacije obrazovane sa stalnom policijskom podrškom Ekselencije prefekta, ali uvijek potčinjene radi upotrebe vojnim vlastima, s rezultatima koje sam mogao konstatirati stvarno odlični.

Nadam se da ću te ubrzo vidjeti u Zadru — jedan drag, najodaniji pozdrav —

Dalmazzo

¹ Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu VII, arhiva talijanska, reg. br. 7/2a—1, k. 553.

² Guverner Dalmacije Bastianini zatražio je pomoć od prefekta Kotora Franca Scassellatija za formiranje Antikomunističke milicije, s obzirom da je on već imao izvjesna iskustva u tom pogledu. Ovaj mu je 18. lipnja 1942. godine odgovorio da se situacija u provinciji Kotor rascistila, a zbog toga što se u provinciji Zadar komplikirala, spreman je da mu pomogne upućivanjem jedne svoje antikomunističke jedinice (Arhiv VII, arhiva talijanska, reg. br. 13/6—1, 565). Međutim, odobrenje za to trebao je izdati general Dalmazzo, komandant 6. armijskog korpusa iz Dubrovnika kome se Bastianini također obratio za pomoć.

³ Odnosi se na kapetana Pozi ja, obavještajnog oficira divizije »Messina« zaduženog za formiranje jedinica Antikomunističke milicije na području tog korpusa (Arhiv VII, arhiva talijanska, k. 563, reg. br. 18/5—7, 32/4—14, 33/1—2, 19/1—1).

BROJ 419

**IZVOD IZ OPERATIVNOG DNEVNIKA VISE KOMANDE ORUŽANIH
SNAGA »SLOVENIJA—DALMACIJA« ZA DAN 23. SRPNJA 1942. O
NAPADU PARTIZANA NA TALIJANSKU KOLONU KOD ŽRNOVNICE¹**

Komanda VI armijskog korpusa

11975 23. 7. 42.

15642 24. 7. 42.

22. 7. 42.

Zrnovnica (Mostar IN-AF)

— Cete koje su pošle iz Ploča i Graca sastale su se u Zrnovnici gdje je izvršen napad na kamione, ne našavši ustanike. Pratlja kamiona od 15 ljudi imala je 12 mrtvih (od kojih 5 ranjenika koji su kasnije umrli) i dva ranjena. Jedan kamion uništen. Jedan kamion izvučen. Izgubljena dva puškomitraljeza i lično naoružanje.²

¹ Original (tipkan na pisačem stroju) u Arhivu VII, arhiva talijanska, reg. br. I/3a—36, k. 57.

² Napad je 22. srpnja izvršila jedna četa bataljona »Jozo Jurčević«. Vidi dok. br. 548.

BROJ 420

IZVJEŠTAJ KOMANDANTA VIŠE KOMANDE ORUŽANIH SNAGA
»SLOVENIJA—DALMACIJA OD 23. SRPNJA 1942. VRHOVNOJ
KOMANDI O OPERACIJAMA, VOJNO-POLITIČKOJ SITUACIJI
U DALMACIJI I O POTREBI DA SE NADLEŽNOST ZA SIGURNOST
JAVNOG PORETKA NA TOME TERITORIJU POVJERI VOJNIM
VLASTIMA¹

Predati u ruke putem oficira.

VIŠA KOMANDA ORUŽ. SNAGA
»SLOVENIJA—DALMACIJA«

Operativno odjeljenje
Br. prot. 15620 — povjerljivo

VP 10, 23. srpnja 1942-XX

Predmet: Situacija u Dalmaciji.

VRHOVNOJ KOMANDI

V o j n a p o š t a b r. 2 1

Odgovaram na akt 22591 od 20. tekućeg:²

I — Operacije u Dalmaciji (isključno Kotor)

Nešto prije 9. lipnja trupe Dalmacije bile su pojačane s tri bataljona, jednom četom lakih tenkova, jednom četom kr. karab., jednom baterijom 75/13.

U povodu poznatog alarma 9. lipnja,³ a koji je bio u potpunoj surotnosti sa zaključcima vojne obavještajne službe bile su poduzete slijedeće mjere:

— Otišao sam na lice mjesta i nadletao zonu u potrazi za naznačenim masama ustanika.

— Komandant XVIII arm. korpusa stupio je na dužnost u Zadru i preuzeo neposrednu komandu nad mjesnim trupama i nad onima koje pridolaze.

— Radi pojačanja upućen je 4. bersaljerski puk (bez jednog bataljona koji je već u zoni XVIII arm. korp.), 3. alpinski puk s alpskim divizionom »Sutssa«, jedan pješ. puk i jedan brdski divizion pješ. divizije »Caciatori«.

¹ Kopija originala (tipkanog na pisaćem stroju) u Arhivu VII, arhiva talijanska. reg. br. 3/3, k. 91.

² Redakcija ne raspolaže tim aktom.

³ Vidi dok. br. 347.

— Zatim, pošto se pokazalo — kao što je poznato — da je alarm bio neosnovan, prekinut je pokret 4. bersaljerskog puka i gore spomenutih trupa pješ. divizije «Caci a tori». Tako se pridošla pojačanja svode: na jedan alpinski puk s odgovarajućim službama, tri bataljona, jednu četvu lakih tenkova, jednu četvu kr. karab., jedan divizion alpinske artiljerije, jednu divizijsku bateriju 75/13.

— Od 9. lipnja do danas u Dalmaciji su izvršene brojne operacije (navedene u prilogu).⁴ I još uvijek je u toku čišćenje planinskog lanca Velebita koji se nalazi ispred granice provincije Zadar, a na kome, uslijed alarma, treba da se nalazi oko 30—40.000 ustanika; ovo čišćenje vrše slijedeće jedinice: jedan alpinski puk, jedan pješad. puk, jedan divizion alpinske artiljerije, jedan divizion divizijske artiljerije, bacači plamena,⁵ tri grupe antikomunista.⁶

— Ako spomenute operacije u Dalmaciji nisu dovele do sukoba i pobjede nad ustaničkim masama, to je jednostavno zato što ovih nije bilo.

II — Situacija u Dalmaciji (isključno Kotor)

— Prema podacima vojne obavještajne službe trenutno se u provinciji Zadar i Split nalaze samo manje ustaničke formacije (ukupno nekoliko stotina ljudi).

Kao što sam već rekao u svojoj promemoriji od 10. srpnja,⁷ stanovništvo je u suštini protiv nas.

Na izgled mimo — do proljeća — počelo je da se pokreće (kao i u mnogim drugim oblastima koje pripadaju armiji) s dolaskom proljeća i s nailaskom nekih manjih ustaničkih formacija, sastavljenih većinom — naglašavam — od Dalmatinaca izbjeglih u toku zime (a te izbjeglice predstavljaju najneprijateljskiji i najagresivniji elemenat svih perifernih bandi).

— Uslijed gore spomenutog previranja, u tim oblastima ispoljavaju se razboj ništ va i neprijateljstva, ali u mnogo manjoj mjeri nego u Sloveniji, riječkoj oblasti i hrvatskim teritorijima koje posjeda armija.

■— Međutim, jake ustaničke formacije nalaze se preko hrvatskih granica.

Te formacije su u svibnju započele pokret prema spomenutim granicama, pa su se na osnovi toga počeli širiti glasovi o maršu 40.000 ljudi prema moru.

Od tih formacija samo mali dio — kao što je već rečeno — prodro je u Dalmaciju, dok je veći dio otjeran.

— Protiv jakih ustaničkih formacija preko granice djelovale su i djeluju trupe XVIII arm. korp.

⁴ Redakcija ne raspolaže tim prilogom.

⁵ U povodu »poznatog alarma« od 9. srpnja komandant Više komande oružanih snaga »Slovenija—Dalmacija«, general Boatta, istog je dana uputio u sjevernu Dalmaciju četvrti bersaljerski puk, Treći alpski puk, s jednim alpskim divizionom, jedan divizion divizijske artiljerije i bacače plamena.

⁶ Antikomunistička milicija.

⁷ Redakcija ne raspolaže tom promemorijom.

Naročito s već spomenutim operacijama s južne strane Velebita, ustanici su bili potisnuti preko gračačke pruge, a naše kolone, idući istočno od spomenute pruge, nastupaju sada prema Bruvnu (Knin QM—EU), sjedištu komunističke Komande čitave zone.

— Za, to unutrašnju situaciju Dalmacije može smatrati vrlo teškom i izuzetnom samo onaj tko usko ocjenjuje ili ne gleda dalje od svog teritorija i onaj tko je bio pogrešnog uvjerenja da smo u ovom kraju dobro primljeni i da je on ne samo na izgled, izvana, već stvarno smiren.

A vanjska situacija je manje zabrinjavajuća nego prije mjesec i p>1 dana (čak i kad se odbace poznata pretjerivanja).

— Da bismo bili svugdje i uvijek prisutni, i to snažno prisutni, i da bismo svugdje spriječili razbojništva, bilo bi nam potrebno još veće snage od onih kojima smo raspolagali prije odlaska divizije »Perugia«, i još!

Ali za obranu Dalmacije (koja se treba vršiti na hrvatskom pred-zidu, s kompleksnim uvidom) i za održavanje primjernog unutrašnjeg reda zasad su — po mom mišljenju — dovoljne postojeće snage.

Međutim, da bi bile u potpunosti iskorištene, potrebno je jedinstveno vodstvo.

— Ovim se ne spriječava koncentriranje većih snaga u Dalmaciji, kada to bude moguće i kada se ocijeni kao korisno, da bi se ponovila čišćenja velikog obima.

Međutim, sa sadašnjim stanjem stvari, »matiram da se ne radi o akutnoj bolesti koja se može riješiti jednom kirurškom operacijom, već 0 endemičnoj bolesti koja se tretira posebnim režimom.

III — Gledišta koja treba razjasniti

— U sadašnjoj situaciji, a naročito s obzirom na eventualne buduće komplikacije, neophodno je usvojiti jedinstveno vodstvo i dobro razjasniti gledišta.

— Guverner smatra (kao što se vidi i iz brzog izjava toj Vrhovnoj komandi) da ima .zadatak i da snosi odgovornost za obranu Dalmacije 1 želio bih da jedna ili više velikih jedinica budu stalno određene za taj zadatak.

— Ali stvari ne stoje tako:

Tko ima zadatak da brani Dalmaciju zajedno s ostalim anektiranim teritorijima i prostranim hrvatskim teritorijima, taj je potpisnik koji — na svoju odgovornost — upotrebljava svoje trupe s kompleksnim uvidom, vodeći računa o relativnosti pojedinih zahtjeva, i ne može, sa sadašnjim stanjem snaga, odvojiti za stalno veliki dio ovih, stavljajući ih na neki način u podređenost guverneru Dalmacije, i ne samo to, već je čak i zaštita javnog poretka i sam način njenog sprovođenja — na bazi Duceovog ukaza od 19. siječnja tekuće god. u nadležnosti vojnih vlasti.

— Guverner je, sa 4 skvadristička bataljona koja su mu centralne vlasti u međuvremenu stavile neposredno na raspolaganje i s ogromnim

policijskim i sličnim snagama koje su već u njegovoj nadležnosti, formirao neku vrstu »gubernerske vojske«, koja bi trebala vršiti samo ustanovljene službe, ali koja je, naprotiv, poduzela velike političke operacije vojnog karaktera.

Na bazi ideje o »zajedničkom frontu«, a i da bi se iskoristili rezultati koje su postigle gore spomenute snage, nisam se suprotstavio takvom postupku (mada je bio u suprotnosti s odredbama od 19. siječnja), štoviše naredio sam da se spomenutim gubernerskim snagama pruži podrška sredstvima za vezu, artiljerijom itd. iz mojih jedinica i da im stoji na raspolaganju služba operativnog snabdijevanja.

Obratno, neki gubernerski odredi sudjelovali su u akcijama koje su vodile moje trupe.

— Nedavno sam, zbog previranja među stanovništvom, zbog negativnih pojava u postojećem sistemu i zbog sve očiglednije potrebe za jedinstvenim vodstvom, predložio guverneru da se zadaci podijele:

— Gubernerskim snagama da se povjere gradovi Zadar, Šibenik i Split.

— Preostali teritorij da se povjeri vojnim vlastima u čijoj bi nadležnosti trebale biti — za operativnu upotrebu — sve policijske i slične snage koje su tamo raspoređene.

U početku guverner nije isključio takvo rješenje, ali je izjavio da bi više volio da se Dalmaciji dodijele jedna ili više velikih jedinica koje bi bile namijenjene isključivo spomenutoj oblasti. Ali kasnije je izjavio da se ne slaže s gore predloženim rasporedom.

— Nadao sam S3 (kao što sam usmeno napomenuo ekscelenciji Cavaleru)⁸ da ću to pitanje ponovo tretirati poslije mog povratka iz Slovenije, sa čvrstom namjerom da postignem takozvani »Gentlemen agreement« koji bi bio prihvatljiv.

— Sada pred novom uzbunom i na osnovi zamisli da preuzmem svu odgovornost koja mi pripada, smatram da je došao čas da se pitanje jasno odredi.

— Pošto je ocijenjeno da je situacija nenormalna i zabrinjavajuća, najbolje što se može učiniti je to da se u potpunosti primijene Duceove odredbe od 19. siječnja (zaštita, ne samo vojna već i javnog poretka, povjerena vojnim vlastima i u isključivoj nadležnosti ovih u pogledu načina izvršenja), s tim da se utvrdi da vojne vlasti imaju i u Dalmaciji pravo samostalne intervencije koje važi za Sloveniju i za riječku oblast i da sve policijske i slične snage — u pogledu operativne upotrebe — budu podređene vojnim vlastima (mjere koje su već dale i sve više daju dobre rezultate na drugim anektiranim teritorijima).

— Ako se iz ma kog razloga ne usvoji to rješenje, ne ostaje drugo nego da se primijeni ono što sam predložio guverneru (gradovi njegovim snagama — selo vojnim vlastima).

— Drugim riječima, endemičnom neprijateljstvu i jedinstvenoj akciji ustanika neophodno je suprotstaviti jedinstveno suzbijanje: samo se jedan treba starati za zaštitu (vojnu i javnog poretka) kako u čitavoj Dal-

• Ugo Cavalero, načelnik Glavnog generalštaba Vrhovne komande.

maciji, tako i u obje zone na koje će — u tom cilju — ova biti podijeljena.

Ličnost i politička i administrativna djelatnost guvernera ne bi uopće bili povređeni takvim mjerama koje su posljedica nenormalnog stanja. S druge strane, kao što se u kući koja gori odlaže prijem da bi se ostavila sloboda vatrogascima, tako pred vanjskim i unutrašnjim ustanicama treba dati slobodu vojsci.

— Ako se ocijeni da je korisno, gornje bih mogao još detaljnije izložiti usmeno, ne mijenjajući suštinu ideja.

General
naznačeni komandant armije
Mario Roatta

BROJ 421

**IZVJEŠTAJ KOMANDE KRALJEVSKIH KARABINJERA DALMACIJE,
GRUPE ZADAR, OD 23. SRPNJA 1942. O ODVOĐENJU U
KONCENTRACIONI LOGOR NA MOLAT GRUPE PORODICA
PARTIZANA IZ KRAPNJA¹**

Komanda kraljevskih karabinjera Dalmacije

Grupa Zadar — XXII mob. bataljon

N. 82/42 prot. Div. III

Zadar, 23. srpnja 1942. A. XX

Pedmet: Čišćenje članova porodica ilegalaca

**Guverneratu Dalmacije — Vojni kabinet Zadar i
na znanje Guverneratu Dalmacije — Kabinet
Guverneratu Dalmacije — Posebni sekretarijat**

**Danas u 9 sati parobrod »Viotti«, isplovio je iz Krapnja — Šibenik
— za koncentracioni logor Molat s 98 članova porodica ilegalaca na
palubi, i to:**

- muškaraca 12
- žena 44
- djece od jedne do deset godina 15
- dječaka i djevojčica od 11 do 18 god. 27.

Isto Generalnoj direkciji policiji i vojnim vlastima.

(M. P.)

**Komandant,
major
*Efsio Ligaš v. r.***

BROJ 422

PISMO PREFEKTA KOTORA OD 25. SRPNJA 1942. GUVERNERU
DALMACIJE O STEČENIM ISKUSTVIMA SA FORMACIJOM
ANTIKOMUNISTIČKE MILICIJE¹

PREFEKT KOTORA

Pov. br. 325

Kotor, 25. srpnja 1942-XX

Prilog I²

EKSELENCIJI VITEZU VELIKOG KRIZA
GIUSEPPEU BASTIANINI JU GUVERNERU DALMACIJE

R i m

Dragi Bastianini!

Starješina dobrovoljne formacije protiv komunista poslao mi je pismo koje Ti dostavljam u prijepisu.³

Smatram cjelishodnim da se ne zanemari ono što navodi Novak — pouzdan element dokazane privrženosti Italiji.

Ipak, dozvoljavam sebi da dodam svoje mišljenje: drži na svojem neposrednom raspolaganju dobrovoljnu formaciju za borbu protiv komunista moje⁴* provincije, formaciju koja bi mogla biti i dvostruko jača, a organiziranje i korišćenje jedinica stvorenih na licu mjesta ostavi vojnim vlastima.

Vidjet ćeš da će rezultati za Tebe biti zadovoljavajući a, između ostalog, izbjegao bi mnoge glavobolje i brige.

Govorim Ti kao brat bratu, a Ti znaš da Te iskreno volim: da Ti ovo kažem navodi me osjećaj koji sam stekao razgovarajući sa Buttijem⁵ koji se kreće u ćorsokaku.

U cilju upotrebe dobrovoljne formacije protiv komunista u Herceg-Novom, predlažem da se imaju u vidu izvjesni suštinski uvjeti, i to:

- upotreba pojedinačna ili malih formacija od 3—4 čovjeka;
- poduzimanje prepada protiv sumnjivih središta;
- primjenjivanje djela sabotaze protiv ustanika istodobno u raznim središtima područja;
- korišćenje ponekog pripadnika dobrovoljne formacije protiv komunista kao obavještajca, kojega treba ubaciti u zatvore ili koncentracione logore;
- spriječavanje svim mogućim sredstvima da se pojedine grupe pripadnika ovih dobrovoljaca upotrijebe za akcije u pravoslavnim sredinama.

Stojim Ti na raspolaganju i grli Te

Tvoj *Franco*⁶

¹ Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu VII, arhiva talijanska, reg. br. 124—3, k. 563.

² Odnosi se na pismo koje je 18. srpnja poslao Simeon Novak. Vidi dok. br. 416.

³ Trebalo bi da stoji: tvoje.

⁴ Pukovnik Butti, komandant karabinjera za Dalmaciju.

* Scassellati.

BROJ 423

**OBAVJEŠTENJE KOMANDE OSAMNAESTOG ARMIJSKOG KORPUSA
OD 25. SRPNJA 1942. O SITUACIJI POSLIJE OPERACIJE
TALIJSANIKH TRUPA NA PODRUČJU VELEBITA¹**

**ŠTAB XVIII ARMIJSKOG KORPUSA
OPERATIVNO ODJELJENJE**

Br. prot. 6447/OP

V. P. 118, dana 25. srpnja 1942/XX

**Predmet: Situacija poslije operacije na
Velebitu i buduća djelatnost.**

ŠTABU PJEŠ. DIV. »SASSARI« V. P. 86

ŠTABU ZADARSKIH TRUPA V. P. 141

i na znanje:

ŠTABU PJEŠ. DIVIZIJE »BERGAMO« V. P. 73

Ciklus operacija, započet krajem lipnja s akcijom na Promini² iza čega su slijedile borbe od 3. srpnja kod Vujašinovića,³ zatim produžen 16. ov. mjes. s akcijom čišćenja Velebita,⁴ završen je jučer ulaskom naših trupa u Bruvno, koje je potpuno zapaljeno.

Čitav teren je do u tančine pretresen, gdje god su pobunjenici pružili otpor, taj je slomljen, a avijacija velikog radijusa tukla je čitav teritorij tzv. Sovjetske Republike u Srbu.⁵ Gubici pobunjenika bili su veliki a veoma veliko bilo je izvršeno uništavanje: kuća, životnih sredstava, bunara itd.

¹ Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu VII, arhiva talijanska, reg. br. 5/5, k. 94.

² Na području pi. Proraine borbe su vođene 28, 29, 30. lipnja i 1. srpnja između bataljona »Bude Borjan« Sjevernodalmatinskog NOP odreda i talijanskih snaga sastava: Drugi bataljon 151. puka divizije »Sassari«, alpinski bataljon »Exille«, alpinski bataljon »Fenestrelle«, Prvi divizion 34. artiljerijskog puka. Talijanske snage u ovoj akciji su potpomagali četnici popa Đujića, ustaše i domobrani iz Drniša i Knina. Vidi dok. br. 156.

³ Poslije borbe na području pi. Promine bataljon »Bude Borjan« se prikupljao i sredivao u selu Vujašinovići. 4. srpnja je iznenada napadnut od Drugog bataljona 151. puka divizije »Sassari« i Prvog bataljona 26. puka divizije »Bergamo«, koji je iz srednje Dalmacije prebačen na ovo područje. Napad je izvršen iz Ervenika i sela Kanaziri s namjerom da se bataljon opkoli i uništi. Međutim, bataljon je, iako iznenaden, uspio da se preko V. Sljemena probije, prijeđe cestu Zegar—Mokro Polje, koju su Talijani blokirali, i prebaci na zapadne padine Velebita u rajon Rujšte. Vidi dok. br. 156, 395 i 398.

⁴ U ofenzivi na Velebitu sudjelovale su slijedeće talijanske jedinice: 151. pješadijski puk divizije »Sassari«, alpinski bataljon »Fenestrelle«, alpinski bataljon »Exille«, bataljon »Pinerolo«, artiljerijska grupa »Sussa«, 43. alpinski bataljon, dijelovi 106. mitraljeskog bataljona, baterija 100 mm iz 34. artiljerijskog puka i dvije baterije Iz sastava divizije »Sassari«. Ofenzivu su potpomagale 51. i 121. bombarderska eskadrila. Od četničkih snaga sudjelovao je četnički puk »Petar Mrkonjić«. Vidi Zbornik Vojno-istorijskog instituta, tom V, knj. 5, dok. br. 109, 115 i 119.

⁵ Misli se na slobodni teritorij u Lici.

Može se smatrati da je potučen i raspršen partizanski puk u južnoj Lici, koji je imao sjedište u Bruvnu a njegovi bataljoni bili raspoređeni kao i organizacija rasprostranjena u cijeloj zoni preko koje su naše trupe prešle.⁶

Praktično se dakle može smatrati da je u toj zoni danas ostala pustinja. Važnost ovoga je očigledna, a naročito je to važno za Dalmaciju, jer će izvedene operacije imati nesumnjivog utjecaja na situaciju u toj pokrajini, pošto su u svakom slučaju uklonjene i razbijene pobunjeničke formacije, koje su gravitirale prema njoj i koje su, popunjavane Dalmatincima — podgrijavale pobunu u samoj Dalmaciji.

Ali stvorena pustinja ne smije da nas zavede u zabludu kao da smo postigli definitivne rezultate pošto se pobuna obnavlja; moramo zauzeti takav stav da barem očuvamo postignute rezultate.

U tom cilju bit će potrebno:

1) Da se četnička grupa Obrada Bianka⁷ rasporedi u zoni Krupa—Ruište sa zadatkom da spriječi da se tamo opet pojave pobunjenici i ujedno da se stvore uvjeti sigurnosti i prilika za obavještanje za našu poissadu u Zrmanji.

2) Da se bez odlaganja započne s pokretima trupa iz garnizona u Gračacu, u Zrmanji i u Kninu na način da se pustoš održi, da se spriječi postepeno vraćanje života i obnova pobunjeničke organizacije.

3) Da se pojača obavještajna služba — za koju svrhu sam stavio na raspolaganje dovoljno sredstava — tako da se može stalno pratiti situacija, s tim da se s vremenom na vrijeme intervenira, osim sistematskog pokreta trupa o čemu je rečeno gore.

4) Da se razvije propaganda među stanovništvom i među pobunjenicima s ciljem da se stanovništvo odvoji od pobunjenika a pobunjenici sami raspu, što bi se lako moglo ostvariti, prema našim informacijama. Sa sredstvima ne treba štedjeti.

5) Da se produži akcija u zoni zadarskoj, koja je odavna započeta. Ovo popravljnje situacije olakšat će tu akciju... iako je potrebno s vremena na vrijeme procjenjivati situaciju i prilagoditi joj snage, izgleda da se može pomišljati na mogućnost cijepanja bataljona u kolone od jedne do dvije čete s ciljem češćeg napadanja teritorija i većeg kontakta sa stanovništvom.

Očekujem od naslovnih komandi njihov program akcije i prve vijesti o poduzetoj aktivnosti.

Ovjerava prijepis
šef Operativne službe,
štabni potpukovnik
Dr *Michelotti*

Komandant,
general
Q.« *Armellini* v.r.

⁶ Nije postojao nikakav partizanski puk. Treći lički NOP odred i Sjevernodalmatinski NOP odred vodili su borbu s talijanskim i četničkim snagama ali nisu razbijeni. Vidi dok. br. 115 i 119, Zbornik VII, Tom V, knj. 5.

⁷ Vidi dok. br. 378, napomena 2.

⁸ Quirin.

BROJ 424

IZVJEŠTAJ FAŠISTIČKOG SEKRETARA IZ VODICA OD 25. SRPNJA
1942. O BORBAMA NA PODRUČJU VODICA I O REPRESALIJAMA
NAD STANOVNIŠTVOM¹

NACIONALNA FASISTICKA PARTIJA
FEDERACIJA BORBENOG SAVEZA FAŠISTA ZADRA
Borbeni savez fašista — Vodice

Vodice, 25/7. 1942. XX

Br. protokola 495 (XX) F

Odg. na dopis br.
od ...
iz Ureda ...
predmet...

Federacija Fašista Zadar
br. prot. 340/g p/F-III/J
datum dolaska 27. 7.
Odgovor...

Pobjedit ćemo!²

Upućeno

FEDERALNOM SEKRETARU

Z a d a t

Saopćavam Vam da je dana 24. i 25. tekućeg u mjestu Ledine³ pod
mojom nadležnošću izvršeno raščišćavanje od strane bataljona Bersaljera
— Zadar, 29. pješadijskog i bataljona dobrovoljne milicije za nacionalnu
sigurnost »Tibar«.

Pošto je naša komanda doznala da bi tog dana u već spomenutom
mjestu trebao biti skup komunista, a kako je već odavno ta zona ozna-
čena kao epicentar komunizma za obalnu zonu, odlučeno je da se izvrši
raščišćavanje.

Prvi susret između komunista i Zadarskog bataljona desio se u 7.30
sati i trajao je bez prekida sve do 11,45 sati.⁴

¹ Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu VII, arhiva talijanska, reg. br.
17/3, k. 565a.

² Parola talijanskih fašista.

³ Ledine, zaselak na raskrižju puteva između Vodica i Zatona, 7 km sjeverno od
Vodica.

⁴ Ovu borbu vodila je Primorska četa.

Gubici Zadarskog bataljona su 2 oficira mrtva, 1 narednik univerzitetki dobrovoljac, 8 bersaljera mrtvih i 22 ranjena. Gubici 29. bataljona 1 pješak mrtav i 2 ranjena, a bataljon »Tibar« 3 ranjena.

Prema izvještaju komandira čete, neprijatelj je u ovoj akciji ostavio na terenu oko 120 mrtvih (ljudi, žene i djeca).

Držanje bersaljera Zadarskog bataljona je dostojno pohvale: da je bataljon posjedovao minobacače, njegovi gubici bi bili mnogo manji, a oni naneseni neprijatelju mnogo veći.

Bersaljeri su zauzimali jedan po jedan stanoviti položaj ručnim bombama, oficiri su padali na čelu svojih odjeljenja (jedan i to baš Sten, je predložen za zlatnu medalju).

Među palim oficirima je i poručnik Denaro Antonio iz Zadra koji je, ranjen u glavu, umro dva sata kasnije na polju.

Za vrijeme čišćenja nađeno je:

jedna poljska kuhinja opremljena za 200 ljudi, 2 magacina životnih namirnica, jedno skladište stočne hrane. 7 pušaka bivšeg jugoslavenskog tipa (Mauzer), olko 200 metaka za pušku, 20 ručnih bombi i jedna cijev za laki mitraljez.⁵

S moje strane, ponosan sam što sam sudjelovao uz majora Nardellija komandanta Zadarskog bataljona, u takvoj akciji, koja je prema riječima samog majora, najteža bitka koju je izdržao otkad je njegov bataljon angažiran.

Saopćite u ime zadarskog Fašističkog saveza smrt poručnika Denara njegovoj porodici, i recite da je njegova herojska smrt bila osvećena.

Sekretar Faš. saveza
Riccardo Kiswarday

(M. P.)

⁵ Talijani su pronašli jedno partizansko sklonište i tu, uglavnom, zaplijenili spomenuti materijal.

BROJ 425

**IZVJEŠTAJ KOMANDE TRUPA ZADRA OD 25. SRPNJA 1942.
KOMANDI OSAMNAESTOG ARMIJSKOG KORPUSA O POLITIČKOJ
SITUACIJI U PROVINCIJI ZADAR¹**

KOMANDA TRUPA ZADRA

Operativno odjeljenje

Op. br. 4260

VP 141, 25. srpnja 1942-XX

Predmet: Izvještaj o poduzetim
aktivnostima u operativnoj zoni.

KOMANDI XVIII ARMIJSKOG KORPUSA

Operativnom odjeljenju

Vojna pošta 118

Veza: dopis Op. br. 5564 od 7. ovog mjeseca.

1. — Stanje u kakvom je područje zatečeno

a) Politička i administrativna organizacija

Područje na kojemu su djelovali bataljoni nalazi se pod administrativnom i političkom nadležnošću provincije Zadar.

Glavnija mjesta, kao Kistanje, Obrovac i Benkovac su sjedišta civilnih i političkih vlasti, kao i Javne sigurnosti.

Sva ostala sela imaju svoje starješine sela, izabrane od lokalnih elemenata, koji tjedno održavaju kontakte sa starješinama glavnijih mjesta i ispoljavaju svoju aktivnost na temelju primljenih direktiva.

Sve starješine sela su u tijesnom kontaktu sa stanovnicima svojih sela i poznaju njihovo ponašanje, stav i navike. Ma koliko da je to korisno u informativne svrhe i u cilju nadzora nad stanovništvom, ipak ima i svoje negativnosti jer su oni podložni širokim rodbinskim vezama i interesima masa, tako da njihova aktivnost nije uvijek iskrena prema nama.

b) Osjećaji prema Italiji

Osjećaji prema nama ovise od različitosti rase i vjere stanovnika koji naseljavaju teritorij okupiran od potčinjenih jedinica. Pored toga, treba

¹ Snimak prijepisa originala (tipkanog na pisaćem stroju) u Arhivu VII, arhiva talijanska, mikroteka NAV-I-T-821, film 64/356—359.

imati u vidu i druge interese koji se mogu definirati kao slučajni ili određenog trenutka.

Područje zapadno od linije Ervenik—Bjelina pretežno naseljava katoličko stanovništvo. Oni su odani i u njih možemo imati povjerenje jer se plaše Srba, koji su uvijek spremni da im napakoste, ugroze život i njihovu imovinu. Zbog toga, oni u Talijanima vide svoje zaštitnike. To se može kazati i za područje Rodaljice—Lišane—Kruševo. Drukčije stoji stvar s Obrovcem. Ovdje se Hrvati mogu definirati kao aktivni iredentisti. Ovo se može pripisati činjenici što je u prvo vrijeme izgledalo da će Obrovac ostati u granicama nove Hrvatske države.

Područje istočno od spomenute linije je, međutim, pretežno naseljeno Srbima-pravoslavicima. Pravoslavno stanovništvo slijedi dvije struje: jaču, koju predstavljaju partizanski simpatizeri, odnosno partizani; slabiju, četničku, protupartizansku, koja simpitizira Talijane. Međutim, na ovom području, kao što su pokazala djela izvršena protiv nas, osjećaji stanovništva su većim dijelom prema nama neprijateljski.

Ovdje se aktivnost partizana razvila u većem opsegu uz osjetne rezultate upravo zbog povoljne sredine.

c) P r e h r a m b e n a s i t u a c i j a

Ekonomsku situaciju karakterizira nestašica životnih namirnica i velika skupoća.

Siromašnije stanovništvo, mada naviknuto na veoma nizak životni standard, očevidno trpi zbog sadašnjih životnih uvjeta. Nedostatak životnih namirnica, pored toga što je danas opći za sve zemlje i krajeve, proističe također i zbog teškoća uvoza onoga čega drugdje ima u dovoljnim količinama.

Pri ovakvom stanju stvari posljedice se, naravno, osjećaju u većim središtima gdje su potrebe različite a ranije su se opskrbljivala sa drugih područja.

Problem životnih namirnica ima prvenstveni značaj za održavanje spokojsva među ovim stanovništvom. Zaista, ne smije se zaboraviti da je ovo isto stanovništvo prije aneksije živilo u obilju, jer se lako moglo iz susjedne Bosne opskrbljivati stokom, žitaricama i drugim namirnicama po veoma niskim cijenama.

d) O p ć a s i t a c i j a

Kao zaključak može se reći, da je situacija istočno od linije Ervenik—Bjelina nenormalna zbog dokazane prisutnosti ustanika koji su, potpomognuti stanovništvom prema nama neprijateljski raspoloženim i povezanim rodbinskim vezama s odmetnicima, protiv naših jedinica izvršili zločinačka djela.

Akcije odmazde koje smo poduzeli imale su kao posljedicu da su stanovnici napustili svoja sela i poljske radove, a to je još više pogoršale već postojeće stanje oskudice.

Situacija zapadno od spomenute linije ostaje i dalje relativno mirna. Zbog već spomenutih razloga, partizanska propaganda nije ovdje naišla na plodno tlo i, osim ponekog djela nasilja koja su izvršili usamljeni elementi, nije se dogodilo ništa značajnog što bi moglo da uzdrma ili omete mir na ovom području.

2. — Preduzete akcije

a) na operativnom polju :

Svaki bataljon je u svom određenom rajonu skoro svakodnevno poduzimao sistematske akcije pročešljavanja i na taj način u potpunosti kontrolirao svoj rajon. Prilikom izvršavanja ovih akcija jedinice su morale voditi žestoke borbe protiv jakih partizanskih grupa (vidi borbe od 4—7. lipnja i 4. srpnja).

U ovim akcijama pročešljavanja uvijek se razvijao i rad na ubjeđivanju i privlačenju stanovništva. Izvršen je popis stanovništva, privedene su sumnjive osobe i zarobljavani elementi koji su već bili označeni kao odmetnici.

Pod pratnjom naših jedinica izvršeno je udaljavanje rodbine ustanika u cilju naknadnog interniranja i zaplijenjena je njihova imovina.

Osim toga, jedinice su često postavljale zasjede pored rječnih gazova i na glavnim mjestima prolaza partizana ;

b) na političko-administrativnom polju :

Djelatnost potčinjenih jedinica bila je pretežno operativnog karaktera pored koje je, kao što je već rečeno, slijedila i djelatnost ubjeđivanja i privlačenja stanovništva.

Na ovom području od značaja su bile mjere odmazde poduzete protiv pomagača ustanika i njihovih srodnika; one su služile kao primjer i stanovništvu ih je povoljno primilo.

c) na obavještajnom polju

Poduzete su mjere za stvaranje jedne obavještajne mreže zasnovane prvenstveno na aktivnosti koju će u ovoj grani razvijati potčinjeni rajoni, čime će se osigurati:

— proširenje, prikupljanja podataka od strane rajona na čitavo područje;

— dovoljno i brzo pristizanje podataka i iz udaljenijih mjesta;

— raspolaganje velikim brojem obavještajaca;

— bolje poznavanje i kontroliranje obavještajaca;

— provjeravanje njihovih podataka i praćenje u njihovoj aktivnosti.

Zanemarujući izvjesne nepogodnosti uslijed činjenice da se često moraju koristiti obavještajci skromnih intelektualnih mogućnosti, nesposobnih da izdvoje stvarno od prividnog, korisno od nekorisnog, sklonih

da prikupljaju i razglase nedovoljno provjerene podatke. Obavještajna aktivnost u cjelini dala je do sada dobre rezultate.

Akcija jedinica je skoro uvijek ovisila od podataka koji su ranije prikupljeni, i oni su više puta bili od velike koristi za ciljeve dotične akcije.

d) na p r o p a g a n d n o m p o l j u :

Ova djelatnost nije postigla zapaženiji efekat, jer je većinom riječ o seljačkim masama koje teško shvataju naše krajnje ciljeve i novi poredak.

Ipak, za vrijeme operacija pročešljavanja, seljačke mase su prikupljene i obavještavane o našim akcijama, težnjama i ciljevima i ukazivao im je na budući razvitak i dobrobit koja će se postići.

3. — Postignuti rezultati

Djelatnost naših jedinica i početak akcija pročešljavanja doprinijeli su, uglavnom, prestanku onog nenormalnog stanja stvorenog na teritoriji provincije Zadar.

Izvjestan osjećaj povjerenja i sigurnosti vratio se među veliki dio zdravog stanovništva, željnog da se u miru ponovno prihvati svojih svakodnevnih poslova.

Mnogi stanovnici koji su zbog straha od odmazde napustili svoja sela, vratili su se kućama i prihvatili posla.

Kao dokaz ove nove situacije spokojstva koja se stvara može da posluži ponovo oživljavanje lokalne sitne trgovine posljednjih tjedana. U naseljenim sredinama ponovno se održavaju tjedni pazarni dani, koje u dosta velikom broju posjećuju seljaci ovog rajona. Međutim, kao što je već rečeno u prethodnim izvještajima, činjenica da naši batalioni u toku akcija pročešljavanja pronalaze, privode i strijeljaju ponekog ustanika, pokazuje da ovo stanje spokojstva proističe iz prisutnosti naših jedinica i da se ono ponovo može izmijeniti u našu korist [..].²

Ovo se može potkrijepiti slijedećom činjenicom: dok su partizani sve do 3. srpnja smatrali da naš rad na privlačenju stanovništva nije imao uspjeha u selima rajona Kistanja, podaci koje je, 23. srpnja, dao jedan protupartizanski element iz istog rajona, jasno ukazuju da su do ovog datuma partizani mnogo izgubili među seljačkim masama na ovom području.

Treba istaći da bi naša djelatnost bila mnogo značajnija da druge potrebe nisu zahtijevale čestu upotrebu bataljona na obalskom području (vidi Priloge 1 i 3 dokumenata koje je toj komandi dostavio Vojni kabinet Guvernerata Dalmacije dopisom broj 889 od 23. ovog mjeseca).³

Točnost prijepisa ovjerava:
potpis: nečitljiv

Komandant, brigadni general
Ruggero Cassata

² Kraj rečenice nečitak.

³ Redakcija ne raspolaze tim dokumentima.

BROJ 426

IZVJEŠTAJ KARABINJERSKE CETE U ZADRU OD 27. SRPNJA 1942.
KVESTURI U ZADRU O NAPADU PARTIZANA NA KARABINJERSKU
STANICU U BOŽAVI¹

KOMANDA KR. KARABINJERA DALMACIJE

Četa Zadar (XXII mob. bataljon)

Br. 310/2/III

Zadar, 27. srpnja 1942-XX

Predmet: Napad na karabinjersku kasarnu u Božavi.

KR. KVESTURI

Z a d a r

Komandir karabinjerske stanice u Božavi telefonira:

»Danas u 3.30 sati, ustanici² su napali karabinjersku kasarnu; telefonska linija je prekinuta bacanjem kamenica; bilo je puškanja. Nakon našeg trenutnog reagiranja ustanici su se povukli. Nekoliko karabinjera je lakše ranjeno. Zumo je potrebno pojačanje. Vicebrigadir Manca.«

Za sada se ne raspolaže drugim podacima.

Zastupa komandira čete poručnika,
službeno odsutnog:

Renzo Ricciotti

(M. P.)

¹ Snimak originala (tipkanog na pisačem stroju) u Arhivu VII, arhiva NOB, mikroteka CK SKH Zagreb, film 49a/817.

² Akciju su izvršili članovi Partije i SKOJ-a.

BROJ 427

IZVJEŠTAJ OPĆINSKOG KOMESARA ROMBOLIJA OD 28. SRPNJA
1942. O ČIŠĆENJU NA OTOKU RA VA I STRIJELJANJU JEDNE
GRUPE RODOLJUBA¹

Br. prot.

Veli Iž. 28. 7. 1942/XX.

Predmet: Izvještaj.

KR. PREFEKTURI

Z a d a r

Pridržavajući sebi pravo da pošaljem detaljni raport o svim događajima koji su se desili od 26. o. m. saopćavam da sam jutros s trupama pod komandom gospodina Concina Roberta i gospodina karabinjerskog poručnika Ricciotti Renza sudjelovao u čišćenju otoka Rava,² gdje je bilo poznato da su se sklonile, mnoge porodice iz Malog Iža nakon zlodjela iz prošle nedjelje.³

Tamo je uhvaćeno oko 350 lica. što muškaraca srednjih godina, što žena i djece.⁴

[...]

U zalivu na Ravi postarali smo se da sva uhvaćena lica ukrcamo na čamce koji su tamo bli usidreni i koje smo odvukli u Veli Iž.

Stigavši tamo postarali smo se, uz odgovarajuće mjere osiguranja, za raspored i smještaj dovezениh lica.

Za to vrijeme je jedan sud, pod predsjedništvom gospodina kapetana Concina Roberta — članovi kapetan Marangio dr Ezio,⁵ karabi-

* Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu VII, arhiva talijanska, reg. br. 23/2, K 567.

² Otok u sklopu sjevernodalmatinskog otočja. Nalazi se između Dugog otoka i Iža.
³ Pljačkom (»ušurom«) preko uljara, Talijani su i na otoku Ižu sakupili velike količine ulja. Poslije podne, 25. srpnja, stigao je u Veli Iž motorni brod »Sofija« s civilnom posadom od 2 člana i jednim talijanskim činovnikom kako bi rano ujutro otišli u Mali Iž i preuzeli ulje. Iste večeri partijska organizacija je bila obaviještena o namjerama Talijana. Sekretar organizacije Sime Lukin odmah je sazvao partijski sastanak, na kojem je zaključeno, da se Talijani preduhitre. Nekoliko drugova je ukrcalo dio ulja u ribarski brod i tokom noći odvezli na otok Ugljan i tamo ga sakrili. Ostalo su ulje pustili u more.

Ujutro, 26. srpnja, kad su Talijani stigli u Mali Iž i vidjeli da nema ulja, odmah su o tome obavijestili karabinjersku stanicu u Velom Ižu. Otud je došao zloglasni brigadir Silvio Siliozi s osam karabinjera i finanaca. Oni su sakupili na obalu sav narod Malog Iža. Pop je vršio prozivku, po matičnoj knjizi, a Talijani su sve sumnjive, čija su im imena dali doušnici, odvajali. Odvojen je 81 drug. Zatim su ih ukrcali u brod, da bi ih odveli u Veli Iž, a potom dalje. Sluteći zlo, komunisti, koji su bili među pohapšenima, na čelu sa sekretarom Lukinom, dogovorili su se, da će na moru, kad bude najpovoljnije, navaliti i razoružati Talijane. Sto su dogovorili, to su na poklik Lukina i učinili. U toj borbi poginuo je jedan omladinac, ali su zato svi Talijani bili likvidirani. Da bi izbjegli represalije, 160 drugova i drugarica odmah je otišlo u partizane, najprije na Dugi otok, kasnije na otok Zut i Kornate, pa na kopno, na područje Vodića i preko Bukovice u Liku. Ostali članovi njihovih porodica i drugi sklonili su se na otok Ravu gdje su bili pohvatani i internirani na Molat. Detaljnije o tome vidi Rikard Sutlović: »Veli Iž u NOB-ic«, Zbornik IHRPD, br. 4/1978., str. 499—502.

⁴ Vidi dok. br. 431.

⁵ Komandir mobilizirane čete.

njerski poručnik Ricciotti Renzo, komesar općine Romboli Giov. Batt — formiran i, utvrdivši odgovornost 7 lica iz Velog Iža koja su organizirala i pružila suradnju ili pomoć materijalnim izvršiocima zlodjela, na osnovi člana 5. naredbe Guvernera od 7. lipnja 1942/XX — posljednji pasus — naredio je da se strijeljaju niže navedeni:

— Vojvodić Hinko, Mihe i Berčić Ivane, rođen u Velom Ižu 6. 4. 1914.

— Bilan Vjeko, Šimuna i Bilan Lucije, rođen u Velom Ižu 21. II 1920.

— Bilan Bazilio, Šimuna i Bilan Lucije, rođen u Velom Ižu 9.

XI 1924.

— Letinić Ivan, Šimuna i Sutlović Ane, rođen u Velom Ižu 26.

XII 1923.

— Bilan Benjamin, Šimuna i Herov Mihe, rođen u Velom Ižu 19. V 1912.

— Cvitanović Gojko, Mihe i pok. Sorić Marije, rođen u Velom Ižu 1. 7. 1925.

— Škorlić Vinko. pok. Tome i pok. Sorić Mihe, rođen 19. 6. 1910. u Velom Ižu.

Sud se postarao da se sve stanovništvo Velog Iža sakupi na izabranom mjestu za izvršenje kazne, kako bi prisustvujući istom moglo točno vidjeti kako fašistička Italija umije kažnjavati one koji prekrše njene zakone.

Obratio sam se stanovništvu s nekoliko opominjućih riječi, nakon čega je kapetan, gospodin Concina Roberto pročitao smrtnu osudu i iskoristio tu priliku da kaže plamene riječi protiv onih koji negiraju boga, porodicu i civilizaciju, a koje fašistička Italija namjerava da iskorijeni svim sredstvima.

Osuđeni su imali cinično držanje onog tko zna da je kriv i, prije naloga za paljbu, klicali su: »Živio komunizam«. Ovo cinično držanje je još više pojačalo, iako to nije bilo potrebno, ubjeđenje u neposrednu odgovornost svakog pojedinog.

Stanovništvo je jednodušno pokazalo da je razumjelo da je fašistička pravda pravedno pogodila.

Kapetan dr Marangio i karabinjerski poručnik Ricciotti pažljivo vrše istragu radi nemilosrdnog kažnjavanja drugih krivaca.

Poduzimanje mjera za prvo provizorno razmještanje kako bi porodice koje pripadaju ustanicima mogle ostati na raspolaganju radi upućivanja u Molatski koncentracioni logor ...

Općinski komesar

G. B.⁶ Romboli

⁶ Giovanni Batt Romboli.

BROJ 428

IZVJEŠTAJ VIŠE KOMANDE ORUŽANIH SNAGA »SLOVENIJA—DALMACIJA« OD 28. SRPNJA 1942. VRHOVNOJ KOMANDI O SITUACIJI NA ANEKTIRANIM TERITORIJAMA I O POTREBI DA SE OSIGURANJE JAVNOG REDA NA NJIMA POVJERI VOJNIM VLASTIMA¹

**VISA KOMANDA ORUŽANIH SNAGA »SLOVENIJA—DALMACIJA«
(2. armija)**

Primjerak za arhivu

Predati na ruke.

Operativno odjeljenje

VP 10, 28. srpnja 1942-XX

Br. prot. 15930, P o v j e r l j i v o

Predmet: Vojnička obrana i obrana javnog poretka u anektiranim provincijama.

VRHOVNOJ KOMANDI

Vojna pošta 21

— Pod udarcem sloma Jugoslavije, stanovništvo anektiranih teritorija ostalo je u početku mirno.

Slovensko stanovništvo — imajući pred očima postupak Nijemaca — pokazalo je čak i prihvaćanje novog stanja stvari.

— Ali spomenuto stanovništvo nam je — već samo po sebi — u suštini neprijateljsko. Zbog toga, kad je ustanički pokret ponikao na Balkanu, on se pojavio također, u anektiranim provincijama. Ova pojava je savršeno prirodna; toliko prirodna da se čak očitovala u oblastima koje su pripojene Italiji prije 23 godine.

— Anektirane provincije, koje su ranije pripadale jednoj jedinjoj državi, povjerene su trima zasebnim upravnim ustanovama (Slovenija — Riječka oblast — Dalmacija), koje su primijenile razne mjere čak i u postupku prema bivšem jugoslavenskim funkcionerima i činovnicima (civilnim i vojnim).

— Spomenute ustanove, u jednoj hvalevrijednoj namjeri, i o kojoj se ne raspravlja, a u početnoj mirnoj atmosferi, uvele su u provincije samoupravni i politički aparat Kraljevine, i (osim za Riječku oblast) opisale u optimističkom smislu raspoloženje stanovništva.

— Kad je, poslije toga, u stanovništvu započelo previranje i neprijateljstvo, aparat koji je ranije spomenut (počevši od najnižih, najviše izloženih organa) nije razumio, ili — u najmanju ruku — nije prihvatio, da se tu radi o jednoj savršeno prirodnoj pojavi, koja se odnosi na čitav Balkan (granice postoje za nas, ali ne za ustanike), te je ono

što se dešavalo pripisivao izuzetnim uzrocima: priljevu ustaničkih formacija iz vana, povlačenju sitnih posada (koje ne bi dale nikakve garancije i koje bi bile lako izbačene), itd.

— A u jednom slučaju (Dalmacija), pri prvim odjecima ustanka, opisao je situaciju kao veoma tešku, dok je u stvari ona bila daleko manje teška nego u drugim anektiranim oblastima i u susjednoj Hrvatskoj, tražeći pojačanja i povećanje broja uporišta, drugim riječima, priznajući indirektno — ovakvim zahtjevom — abnormalnost situacije i neophodnost intervencije vojnih vlasti.²

— Uvjeren sam da bi najpogodniji režim za anektirane teritorije bio vojnički režim, a osim toga i najpovoljniji. Svi narodi na svijetu znaju što predstavlja vojni režim, poznaju njegovu praksu, ne zapanjuju se, i smatraju njegove suprotnosti prirodnom karakteristikom. Štoviše, vojni režim je — da tako kažemo — bezličniji, i ne sprovodi politiku, već administraciju.

— U svakom slučaju, to što se desilo, desilo se, i možda je teško vratiti se nazad, ako ni zbog čega drugog, a ono zbog prestiža. Međutim, imajući pred sobom sadašnju situaciju, neophodno je da komandovanje i upotreba snaga namijenjenih da joj se suprotstave (vojska — policijske snage) budu jedinstveni, tj. u rukama jednog jedinog čovjeka.

Ovo tim više što treba voditi računa da vojne snage nemaju jedino zadatak da brane i normaliziraju anektirane provincije, nego, osim toga, imaju zadatak da brane i normaliziraju susjednu hrvatsku oblast, što nameće jedinstveno rukovanje grupama i sredstvima.

— Komandovanje u rukama jednog jedinog čovjeka riješilo je situaciju u Crnoj Gori, i u velikoj mjeri je poboljšalo situaciju u Hercegovini i u drugim hrvatskim zonama, u kojima su, usprkos tome što se radi o drugoj državi, talijanske vlasti imale, i još uvijek imaju, mnogo slobodnije ruke nego u Dalmaciji. Jedinствена upotreba trupa i policijskih snaga, iako je malo zakasnila, dala je, i daje, dobre plodove u Sloveniji i Riječkoj oblasti.

— Isti postupak potreban je za Dalmaciju.

— Sistem koji zastupa ekscelencija Bastianini; da se stvori grupacija snaga određena isključivo za obranu i održavanje javnog poretka u Dalmaciji (provincije Zadar i Split) nije povoljan iz slijedećih razloga:

— zahtijevao bi znatna pojačanja tako da bi ta grupacija i grupacija snaga određenih za susjedni istureni bedem Hrvatske, bile dovoljna svaka sama sebi (u sadašnjem sistemu to se podjednako postiže manevriranjem od jednog do drugog);

— povlačio bi za sobom — da bi bio efikasan — jedinstvenu upotrebu vojne grupacije i policijskih snaga same Dalmacije (praksa koju guvernener želi da izbjegne);

— povlačio bi za sobom odvajanje odgovornosti za dva problema (Hrvatska — Dalmacija), koji su, međutim, potpuno međusobno zavisni dok bismo — ako ne bi došlo do takvog odvajanja — ponovo imali sadašnje stanje).

² Vidi dok. br. 414 i 420.

Rezimirajući:

— problem vojničke obrane i održavanja javnog poretka na anektiranim teritorijama i na susjednom hrvatskom teritoriju je jedinstven, pošto je jedinstven protivnik;

— mjere (upotreba snaga) potrebne za rješavanje tog problema treba da budu povjerene jednoj jedinoj ustanovi, koja može biti samo vojna.

General,
naznačeni komandant armije
Mario Roata

BROJ 429

IZVJEŠTAJ KOMANDE KRALJEVSKIH KARABINJERA DALMACIJE.
GRUPE ZADAR, OD 30. SRPNJA 1942. O ODVOĐENJU U LOGOR
PORODICA PARTIZANA IZ ŠIBENIKA, VODICA I TRIBUNJA¹

KOMANDA KRALJ. KARABINJERA DALMACIJE

Grupa Zadar — XXII mob. bataljon

N. 82/44. prot. Div. III

Zadar, 30. srpnja 1942. A. XX

Predmet: Čišćenje članova porodica ilegalaca

GUVERNATORATU DALMACIJE —

Vojni kabinet

Z a d a r

i, radi znanja:

GUVERNATORATU DALMACIJE — Kabinet

Z a d a r

GUVERNATORATU DALMACIJE — Posebni
sekretarijat

Z a d a r

29. tekućeg u 14 sati parobrod »Viotti« isplavio je iz Vodica —
Šibenik — za koncentracioni logor Molat s 210 članova porodica ilegalaca iz Vodica i Tribunja, a također i iz Šibenika 26, i to:

— muškaraca 35

— žena 80

37/9a, k. 553.

¹ Original (tipkan na pisačem stroju) u Arhivu VII, arhiva talijanska, reg. br.

— djece od 1 do 10 godina 55
— dječaka i djevojčica od 11 do 18 god. 58.
Isto Generalnoj direkciji policije i vojnoj vlasti.

Komandant major
Efisio Ligaš v. r.

(M. P.)

BROJ 430

**IZVJEŠTAJ KARABINJERSKE CETE U ZADRU OD 30. SRPNJA 1942
KVESTURI U ZADRU O UPUĆIVANJU POLICIJE I VOJSKE NA OTOK
IZ RADI USPOSTAVLJANJA REDA¹**

KOMANDA KR. KARABINJERA DALMACIJE

Ceta Zadar (XXII mob. bataljon)

Br. 309/4/III

Zadar, 30. srpnja 1942-XX

Predmet: Napad na karabinjere i
pripadnike Kr. finincijske straže
na otoku Ižu.²

KR. KVESTURI

Z a d a r

U nastavku ranije prepiske izvještava se:

»U toku istrage koju su na otoku Ižu poduzeli organi policije i
vojna jedinica upućena u ovo mjesto radi ponovnog uspostavljanja reda
i javne sigurnosti, do sada je za 7 omladinaca iz Malog Iža bilo moguće
utvrditi posebnu odgovornost za sudjelovanje u teškim djelima, koja
su se 26. ovog mjeseca dogodila na ovom području.

Spomenuti omladinci su uhapšeni i jučer strijeljani.³

Istraga se nastavlja.«

Zastupa komandira čete, poručnika
službeno odsutnog

Renzo Ricciotti

¹ Prijepis originala (tipkanog na pisaćem stroju) u Arhivu VII, arhiva talijanska, reg. br. 20/1, k. 265a.

² Vidi dok. br. 427.

³ Strijeljanje je izvršeno 28. srpnja. Vidi dok. br. 427.

BROJ 431

IZVJEŠTAJ KOMANDIRA MOBILIZIRANE ČETE OD 31. SRPNJA 1942.
GUVERNATORATU DALMACIJE O UPUĆIVANJU ČLANOVA
PARTIZANSKIH PORODICA S IZA U LOGOR NA MOLATU¹

Prijepis brzojava

GUVERNATORATU DALMACIJE

Glavnoj upravi policije

Zadar

Nakon naknadnih savjesnih provjeravanja, naredeno je da se na Molat interniraju slijedeći članovi porodica osoba koje su se priključile partizanima,² i to :

— muškaraca starijih od 20 godina	45
— muškaraca od 10 do 20 godina starosti	37
— muškaraca mlađih od 10 godina	49
— žena starijih od 20 godina	141
— žena od 10 do 20 godina starosti	44
— žena mlađih od 20 godina ³	45

Ukupno 361 osoba od kojih je 296 već internirano, dok 65 kojih treba internirati, sutra će našim sredstvima biti prebačeno na Molat⁴

31. 7. 1942-XX

GUVERNATORAT DALMACIJE
Glavna uprava policije
Primljeno: 1. kolovoza 1942-XX

Komandir mobilizirane čete
*Marangio*⁵

¹ Kopija originala (tipkanog na pisačem stroju) u Arhivu VII, arhiva talijanska, reg. br. 35/1—1, k. 557.

² Odnosi se na članove partizanskih porodica i druge rodoljube s Malog Iža. Vidi dok. br. 427, napomena 4.

³ Trebalo bi da stoji: »žena mlađih od 10 godina«.

⁴ Talijani su s Iža, 20. srpnja 1942. godine, internirali na Molat 110 ljudi. Vidi dok. br. 417.

⁵ Kapetan dr Ezio Marangio.